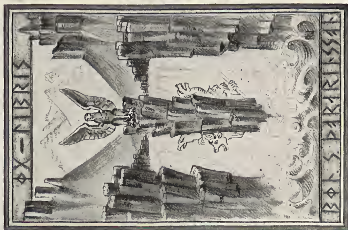
50

101.

Christianiaꝫ 5 Nov. 1742.
koſt. 4 Rd. Courant.
M. F. B.

Hird-Skraa

Udi ded gamle Norske Sprok / retteligen ofversat paa Danske /

Med de gamle Ords Forklaring / oc merkelige Antegnelser til hvert Capitel /

Sammenskrefven oc til Trøken befordred /

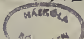
Af

Jens Dolmer.

Cum Gratia & Privilegio Ser. Reg. Majest.

Kiøbenhafn /

Trøkt hos Henrick Gøde / Kongl. Maj. oc Univ. Bogtr. ANNO M DC LXVI.

Stormæktigste Høybaarne
Konge.

Allernaadigste Herre.

Hvorledes de gamle Norske Kongers Hof/ fordum hafver været bestilt/ erfares af dette Skrift / som Hird-Skraan kaldes. Præktigere oc større Konge-Hoff / hafver paa de Tjder icke været udi noget Rige. Da kunde en Konge med sine Hoffinder/ Hofmænd oc dagelige Tienere/ tage imod sine Fienders uformodelig Indfald/ oc dennem udi Baardag begægne/ af-

 slaa/

slaa/oc tilbage drifve/som Kong Hagen Adelsten giorde / ved K. E-
Nor. Kr. pag 81. 82.83 84. &c. rik Blodøxes Sønner / hvilcket den Norske Krønike klarligen mælder. Da bevjstes aff en hver Hoff-mand / Tro oc Tienistskyldighed imod Kongen / Mands-hierte oc Tapperhed imod Fienden / Sidsomhed oc Høflighed imod en hver / oc imellom sig self indbiurdes. Der var god Order/Skik oc Adfærd/ som Pafvens Cardinal Vil-
Nor. Kr. p. 733. helmus oc høiligen berømmede udi K. Hagen Hagensøns Krøning / der hand var sendt fra Rom til Norge at vie oc krone hannem. Saadan god Order oc Skik/udi de Norske Kongers Hoff / giorde gode Hof-Lowe. Thi stort Hoff uden Lou / er som kaad oc utøm-

ukommed Hest uden Tøil oc Bidsel. Oc hvor ingen Lou er / der er ingen Ret / ingen Frøkt / ingen Orden eller Skik. Ded forstaad vel den hellig oc skilrijg Konge K. Oluff Haraldson / Nor. Kr. pag. 197.
som derfor efter sin store Skønsomhed / lod først sammenskrifve denne Hird-Skraa / sit store Hird oc mange Hird-mænd til Efterretning; hvilken oc siden aff K. Magnus Hagenson / med Tilnafn Lagebæter / bleff forbedred/som dette Skrift udvijser.

Eders Ko. Ma./ som baade Norges Konge-hofs / oc Riges rette Arfve-Herre oc Konge / hafver jeg mig underdanigst fordristed til / dette Hoff-Skrift at dedicere , eftersom eders Ko. M./ med eders Ko. Ma. Konge-

lige Børn oc Affspring / er allene der til berettiget. Thi uanseet / at andre høy-Førstelige Personer bruge Arfve Titel til Norges Rige / eftersom ded fordum hafver været it Arfve-Rige / saa hafver ded dog siden Unionen vaar skeed i-mellom disse Nordiske Riger / udi høy-loflige Dronning Margaretes Tjd / al-tjd væred med Danmark incorpore-rit, oc under Danske Kongers Makt oc Regering allene. Men efter-at ded hafver behaget den all-vjse Kongernes Konge / som omskifter Tj-der oc Leiligheder / afsetter oc isetter Konger / at sette eders Ko. Ma. til Arf-ve-Herre ofver Danmarkes oc Nor-ges Riger / som nu for nogen rum Tid skeed er / med meenige Stænders un-

Dan. 2.

der-

derdannigste oc fri-villigste Erbydelse / Raad oc Samtyke / saa kand ingen anden der efter med Rette / holde sig til nogen Titel eller Arfve-Rettighed til Norges Rige / end Eders Kong. Maj. oc eders Kong. Maj. Kongelige Børn / oc deres Afkomst alleene. Den Gud oc Himmelske Konge / aff hvilken er all Vælde / Regering / oc Verdighed / som efter sin Velbefald oc Vjsdoms Raad / hafver behaget / at udvælle oc sætte eders Kongl. Majest. til Konge oc Herre ofver desse Riger / oc derforuden bekræfted eders Kongl. Majest. med Arfve-Rettigheds Høihed oc Herlighed der til / frem for mange Høi-loflige Konger / eders Kongl. Majest. fremfarne Forfædre / hand haandthæfve oc

be-

befæste eders Kongl. Majest. Kongelige Throne / oc løksaliige giøre eders Kon. Majest. Regering / at den maa geraade til sin guddommelige Ma. Ære oc Velbefald / samt desse Rigers oc Undersaatters Fred / Frelse oc Velstand / Det ønsker den som er

Eders Kong. Ma.

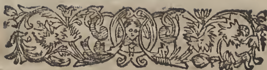
Allerunderdannigste

Tiener

Jens Dolmer.

Hauniæ 7. Maij
1666.

Hird-

Velb. Arild Hvitfelds / Fordum Danmarks Riges Cancellers / Fortale /

Til Læseren.

Ndog Fromme Læsere/ denne Norske Hirdskraa eller Gaardsræt/ icke paa denne Dag er udi nogen brug / fordi at Tiden som alting forandrer/ hafver oc nu indført anden ny skik oc sæder / Der til med regeres Norges Rige nu icke ved nogen deres egne ind fødde Herrer oc Konger. Men samme Rige nu er under Danske Kongers Mact oc Regimente. Ti mænige Stænder udi Norge/ baade Aandelige oc Verdslige/ for nogen tid siden / hafve dennom forskrefvet bebrefvet oc bebundet/ at være

under en Herre oc Konge / saa at hvem som blifver Konge udi Danmark / udi lige maade stedze oc altjd skal være oc blifve Konge i Norge/ Rigerne uskilde oc usplite / andet end de paa deres Privilegier oc Frjheder/skulle blifve forsickrede. Saa hafver jeg alligevel samme Norske Hirdskraa paa Trøk offentlig villet lade udkomme/(hvilcket Nafn betyder saa meget som Gaardsræt / hvor aff Herremæd oc hafve deres Nafn / lige som Hirdmænd/ eller Herrens Mænd/ de der høre til Hoffet oc Gaarden) at mand der aff kand see oc formercke/ Norge icke udi fordum dage at hafve været et Rige/paa Hedenske eller Barbariske vijs styret oc regeret / men ordentlig oc vel / baade udi den Geistlige/saa vel som den Verdslige stat/skicket/ ordnet oc funderet/oc ved mact holdet. Hvorfore Norske Mænd/oc udi fordum dage/hafve bedrefvet merckelige ting / oc efter at Danmarck/Sverig oc Norge brugte et Tungemaal/ere Naboer/oc fast en Landart folck/ paa skick oc Seder/oc udi fordum dage/baade indbyrdes under dennem selfve / saa vel som samlede/ forenede oc forbundne/ hafve ført stor Krig oc Orlog/imod deres Naboer paa Engeland/Skotland/ Venden/ saa er intet

heller

heller át tvile paa/at samme tre Riger/jo i fordum dage/ udi mange Stycker/ baade hvad Regeringen/ oc Krigs Sager ere anrørendes / ocsaa udi mange Stycker/Sedvane/Skick oc Ordning/eens hafve været reguleret oc beskicket. Vi befinde af denne Norske Gaardsræt/ at Norge udi fordum tid hafver haft Hertuger / Grefver (som de kaldede Jarler) aff den Kongelige Slect/oc Kongerne ellers besvogrede oc forvante / som hafve været boendes en part udi Norge/ en part været forsent til Island/Ferø/ Orckenør/ Suderøer/Hetland oc Manøer (hvilke tre siste Lande / de Norske hafve kaldet Skotland.) Lige skick hafver oc været holden i Danmark / thi Danske Konger hafve aflagt deres Børn/ Brødre oc Forvante/ baade med Hertugdømme oc Grefveskafte her udi Riget oc uden Lands. Thi det Hertugdom af Slesvig var et Læn/ Estland/ Halland/ Samsø/ Laaland/ Langland / Femeren/ vare oc serdeles Hertugdømme oc Grefveskafte/ hvor met Kongernes Børn oc Forvante en tjd lang forsørgedes. Men af førsten vare saadanne Ampter oc Titeler Hertugdom / Grefveskaft icke arfvelige/ men ickon Forlæninger/udi hver deres Lifs Tjd/som af

Historier oc gamle Brefve kand bevises / forend Æregierighed blef saa stor/at de vilde tilregne dennem Forlæninger for Egendom/hvor ofver opvoxte stor Krig oc Orlog/oc forbund imod Kongerne/ med Adelen oc andre udvortes Herrer / som de samlede dennem til Hielp oc Styrke / saa at Kongerne oc Undersaatterne/ for større Fredsommeligheds skyld/ foraarsagedes paa det sidste / den Stat igien at afskaffe her udi Riget/ uden at det Hertugdom i Synder Jutland / siden er samtøct her fra Riget for et Arfvelæn / oc er end nu. Men Estland hafver været / end udi vor tid / et Forlæning her af Riget/hvor med Hertug Magnus blef aflagt / indtil de Svenske toge samme Hertugdom fra Hertug Magnus / Moscoviteren tog det igen fra de Svenske/de Danske atter bracte dennem det under igien/ formedelst en summa Penge / som de fornøyede de Svenske Ryttere / Rytzen siden atter tog det fra os / Oc de Svenske toge det igen fra hannem / oc dette alt udi siste forledne Feyde. Oc uden tvil/ udi Norge skal i lige maade være tilgaaet/at deres Hertuger oc Grefver ere ødelagde / af samme Aarsag/ at Landet formedelst dennem stedze hafver været

udi

udi Splid oc Uenighed. Er end oc for ydermere Freds oc Enigheds skyld/ siden forordnet oc skicket her udi Danmarck / at Kongerne intet Jordegods aff Adelen maa kiøbe dennem til her udi Riget/ enten til dennem selff / eller Kronen/ paa det den Adelige Stand icke skal fortrænges/ eller Kongerne skulle besidde her nogen Arfvedeel udi Riget til deres Børn/ hvilket der er et friit Vælerige/ icke et Arfverige. Oc endog samme Hertuger oc Grefver udi fordum dage / inde hafde af Kongedommet saadanne Forlæninger / saa vare de dog Kongerne oc Riget der af Tieniste plictige / naar Leding oc Landværn behof giordes. Som er at see / baade aff denne Norske Gaardsræt / saa velsom aff den Judske Loubog/ 3. Bog 8. Capitel. Udi Leding oc Krigshandel/ var saa fordum forordnet udi Norge / at hver Lænsmand/eller Syslemand/ aff hver 15. Marck Sølff/hand selff eyede udi indkomst/der aff skulde hand udgiøre 5. Mænd udi 3. Maaneder/ paa hans oc deres egen Bekaastning / icke paa Kongens. Oc aff huer xx. Mænd / som hver Lænsmand eller Syslemand hafde udi forbed eller forsvar aff Kongen/ der aff skulde huer xx. Mænd/

udgiøre vj. Mænd/paa deres egen omkaastning/ 3. Maaneder / med Vaaben / Verie oc Fetallie/ undtagendes Nordest udi Landet / hvor det icke var saa beset eller begygd / der vaar hvert Læn sat oc taxeret for et antal Folck. Dette Folck xij. oc xij sammen blef sat paa Tolfmindings Skib / det er en xij. Aare Baad/(ti saadanne Skibe/eller Jacter/brugtes først udi Norge) Oc vaare der mange Hafneleg/ eller Skibereder / udi hvert Fylke eller Læn/beredde ved Søkanten/som opdroges oc uddroges/ naar oc saa ofte behof giordes oc Læding udbødes/synden Fields eller Norden Fields. Oc vare saadanne smaa Skibe udi brug/ til saa længe mand siden begynte med et langt Skib af hvert Fylke / Oc var paa hvert Langskib et hundred oc tiue Mand. Fast paa samme manere hafver værit holden her udi Danmarck / at der hafver været nogle Jacter bygde udi hvert Herret ved Søkanten. Oc var all Rebdragen Jord / som er Markgulds Jorder / Fierding/ Otting / Sietting/ etc. sat for Leding oc Landværn / enten de laae ved Søkanten eller icke/ Oc udgiordes aff hver xxiiij Marck sølffs Jorder/udi vurdning/som Selffeyere aatte/En Jact

paa

paa xij Aarer (thi at Toltingshafne / det er den tolfte Mand/ eller Aare)reys ey af mindre/end ij. Marck Sølf. Oc udi hvert Hafneleg / var en Styresmand / hves Gaard icke gik til arfve uden paa Sversiden/ oc det fordi hand skulde giøre Forskel for hans Hafnebrødre/ hvem der til hørde / oc var hand Høfvetzmand ofver dennem. Hand hafde Skib udi Giemme/ paa hvert Skib vaar xij. Mand foruden Styresmand. Hand oc Hafnebrødre skulle bekaaste self Skib/ det opdrage oc uddrage / naar behof giordes. De skulle oc self forsørge dennem med 3. Maaneders Fetalie / med Vaaben oc Verie / som var Spiud / Jernhat / 3. tylter Piile. Alle Landbo Bønder vare oc sætte/ ihvem de tilhørde/men efter Skyld oc Landgilde/icke Jord wurdning/ Oc var beregnet saa / at den der gaf eller udredde 8. Orting Sølff udi skyld / hand skulle udgiøre iij. Mand/ Den der udredde 2. Orting Sølff udi skyld / skulde udgiøre ij. Mænd/ Hvilken Landbo Bonde/som ringere gaf til Skyld oc Landgilde/ eller Selfeyere som hafde ringere udi Jord wurdning/ end som forskrefvet staar / de giorde hverken Leding eller Landværn/ men sadde altid

udi Qværsæde/ hæde Indebønder/ eller var fæste Gods. Herremænd vare frie for deres egen Person/ Oc Prester af deres Gaarde de bode paa/den Eene for Religionens anseende skyld/ de andre/ for de vowede deres Hals for Kongen oc Landsens Fred/ naar Kongen self giorde noget Tog/ som Danske Loubog der om ydermere indeholder. Desse Folk blefve udbødne undertiden af nogle Læne/ undertiden af andre/ at udfare i Ledings viis/ eller at ligge til Landværn/ hvilke som udfore/ vare fri det Aar/ Naar de sadde hiemme/ gafve de Overst Ledings stød etc. Oc var dette icke et ringe Tal Folk/ der mand paa de Tjde efter saadan Ordning kunde afsted komme. Vi læse end oc/ at Kong Voldemar den Anden/ er dragen til Lifland med Tusinde oc fire hundrede saadanne Skibe/ oc var paa hvert Skib/ foruden de 12. Hafnebrødre en Koryßer/ en let Rytter/ oc en Skotte. Dette hafver jeg saa kaartelig villet fortale oc fortælle/ at mand kunde see hvad Krigs ordning paa de Tjde hafver været udi Danmarck oc Norge. Oc vil henvise den gunstige Læsere self at læse oc forfare udi denne Gaardsræt/ oc Danske Loubog/ huem der

haf-

hafver ydermeere Lyst til at vide der om. Got var/ at mand vilde tænke paa nogen maade oc meddel/ denne Tid gelegen oc gemes/ at mand af vort eget indfødde Folk udi Danmark oc Norge/ kunde anrette oc anstille nogle Regimenter/ eller Fenniker/ Fodfolk oc Knecte/ dennem øfve/bruge/ besolde/ holde udi Værd oc Act/ under gode forstandige Capiteiner/ paa det vi icke altid skulle hafve vor Tilfluct til fremmede. Ti foruden det/ at mand hafver større Troskab af sine egne/ som stride for sit Hiem/ Hustru oc Børn/ hvilke vi oc ere mæctige mere at raade oc biude ofver/ end fremmede/ som hafve deres Lif fal for Penninge: Saa seer mand oc vel/med fremmede Krigsfolk nu en tid lang/ føye at være udret/men dennem at hafve mist den gode Lof/de først vare udi komne. Thi foruden Penge oc fuld op/faar mand dem ingensteds. De mytte hver anden Time/ oc kunde neppelig holdes under noget got Regimente. Inden mand dennem kand opbringe/ forsømmes megen god Lellighed. De tage oc røfve udi ens Land/ ere slemmere undertiden end Fienderne/ Oc hvad Penge i saa maade udi Landet afles/ oc af Undersaatterne beskattes/det udføre de af Ri-

get alt / oc udi saa maade ere Riget til dobbelt besvering. De lære at kiende et fremmed Lands Vilkaar / ere i Dag hos dig / i morgen hos Fienden. De udsue en Herris Pung oc Rentekammer / anstille ickon deres Sag paa en lang Krig / at deres Besolding kand fremgaa: Hvilket icke skede / om mand brugte sine egne. Er end oc farligt at beladde sig med dennem / synderlig / naar mand tager flere ind / end mand er mæctig. Her hos er oc at betænke / efter hves Skibshandel / som udi fordum tid udi Norge hafver været holden / om icke udi Norge endnu kunde holdes nogle passelige Skibe eller Galeier for Sørøfvere / alt Aaret ofver / heller end mand saadanne store Orlogs Skjbe aarligen altid der op skulle forsende / med saadan stor Omkostning som nu skeer / ti førend mand kommer der op / ere saadanne Fribyttere udi deres Behold / hvilket alt hver forstandelig videre kand eftertænke. Her med vil jeg hafve Læseren Gud befalet. Actum Kiøbenhafn den 30. Octobris; Anno 1594.

Arild Hvitfeld.

Register

Register
ofver Capitlernes Indhold
i Hird-Skraan.

Vm

Rettar=

Merk

Merk Læsere.

P som findis heer i det gamle Norske Sprok / skal læses som Dh / baade i Begyndelsen af Ordene / oc undertiden mit udi / saa som Pat / dhat / Pa / dha / Pes / dhes / Peim / dheim / etc. Oc sættes dette P i Stedet for en gammel Norske Bogstaf / næsten af lige Figur / som icke nu findes i Trøkeriet / hvilken kaldtes af de gamle Norbagger Thus / men af Islænderne Thorn.

J bruges oc i Stedet for en gammel Bogstaf / som findes icke heller endnu i Trøckeriet.

Gr læses som Gur / i Enden af Ordene / efter de gamle Norbaggers Maneer / som saaledes hafve skrefvet / Kongr / Madr / for Kongur Madur etc.

J Antegnelserne betyder

N. Chr. Snorre Sturelsøns Norske Chronica / som er trøkt i Kiøbenhafn in qvarto Anno 1633.

Chr. R. Christien Retten / er et gammelt Norske Skrift / som en geistlig Ordinanz, hvilket icke findes trøkt.

N. L. Norske Loubog / af hvilken

Tingf. B.		Tingfare Balken.
Udf. B.		Udfare Balken.
M. B.		Mandhelle Balken.
A. B.		Arfve Balken.
O. B.	bemerker	Odels Balken.
L. B.		Landsleye Balken.
K. B.		Kiøbe Balken.
Tiuf. B.		Tiuf Balken.
C. oc Cap.		Capitel.
Pag.		Blad eller Side.

Errata eller Vildelser som i Trøcken ere forseet / findes sidst i Bogen.

Hird-Skraa

Paa gammel Norsk / retteligen Oversat paa Dansk / med de gamle Ords forklaring / oc merkelige Antegnelser til hvert Capitel.

I. Capitel.

Her hefr Hird-skraa / og segir i fyrsta Kapituld um Christiliga Tru.

Pat er upphaf Hirdlaga vara: at JEsus Christus sanur Guds Son / og Marie Mæylar / hinn Kroßfesti / sanr Gud oc Madur / Kongr alla Konga / af honum er alt vald /

Her begynder Hirdskraa (a) og siger * i første Capitel om Christelige Tro. * forteler

Dette er voris Hof-Lowes (b) Ophaf *: at JEsus Christus sand Guds Søn / og Marie Jomfrues / hin * Korßfeste / sand Gud og Mand / alle Kongers Konge / aff huilcken er all Velde / * begyndelse * den

A Styrelse

regiering Styrelse oc Værdighed/ hand være vores Herres N. Norges Konges vern oc beskermelse / oc alle hans Haandgangne (c) Mænds/oc alle Christne Mænds eviglig.

I det same vores HErres JEsu Christi Naffn / skal vor loulig
* Som er Norges Konge * / hans Tiener / raade for Bud
*at biude oc forbiude oc Forbud * oc vores udfart* (d) inden Lands og
* leding uden / Gud til Loff / sig selff til Ære/os til gaffns
nytte oc tarffve.

Nu efftherdi at Landsfolcket bør megen Lyd-
* Lydighed skyldighed * Kongelig
* beviise. May: at vide / * oc vi allerhelst som hannem ere Haandgangne/oc aff alt Landsfolket valdte/ til hans hoff / oc hiem-

stiorn oc Virding / han see vernd oc vardvæitzla vars Herra N. Noregs Kongs / oc alra hanns Handganginna Manna / oc alra Christinna Manna eylifliga.

J Pes sama vars HErra JEsu Christi Naffni/skal var logligr Noregs Kongr / hans Pion / raada / bodi og banni / og utforum varum iñan Lantz og vtan / Gudi til dyrdar/sealfum sier til semdar / os til gagns og Parfinda.

Nu af Pui at Landsfolkit aa mikla Lydskyldu Kongdominum ad væita / og ver alra helst er honum erum Handgengner/og aff ollu Landsfolkinu valder honum til hirdar oc hæimuli-

muligrar Pionuſtu / og ollum Peim hlutum er han fær os i Hender til obrigdiligrar og fuldkominnar holloſtu / og gramt Gud ad os y Uidum varum/og briotum Chriſtiliga Tru/ ef ver bregdums honum i nonokuru Peſſu.

Pa vera Pat Parfligt ad Men vøruduſt pa miklu Villu Poku / er meſtr hlute Noregs Folcks hefr blindat verit ſo hormuliga / ad i ongu Lande odru finnaſt Pæme til / Par ſem tekner hafa verit ymſer Menn / og kallader Kongar rangliga / i mote riettum Kongum / og løgum hins heilaga Olafs Kongs / og aullum Peim Riet=

hiemmelige Tieniſte / og alle de Ting ſom hand faar os i Hænder til ubrydelig og fuldkommen hylleſt / og giøre vi Gud gram * paa os / med voris Eeder (e) og brydde Chriſtelige Tro / om vj bedrage hannem i noget aff dette.

Derfor var det Tarfligt / * ad Mand varede ſig for de mange vildfarelſer(f) / ſom meſte part Norges Folck hafve været blindede med ſaa harmeligen* / at i ingen andre Lande findes Exempel til / der ſom tagne haffve været adſkillige Mænd / og kaldede Konger vrangelige imod de rætte Konger / og hin hellige Kong Oluffs Low (g) og all den Ræt=

* vred.

* fornøden.

* jam̃erligen

* nyde * kunde * drenge * mere * fri Jordegods.	tighed som en huer Bonde vilde imdis* aff andre til sin Arffve / og tiente offte velborne Mænd dem som neppelig maatte være deres Knaber*/(h) som end bevises i Dag / huordan de meeste flere* aff deres Odeler (i) / end hine som de kaldede deres Konger / og saa ligemaade med megen Mandslætt.	tindum / sem huer Bonde vilde unna af audrum um synar Erfder / og Peonudu opt velborner Menn * Peim / er varla mattu vera Knapar Peirra / sem en vottar i dag / huort Peir mistu fleire Odala sinna / edr hiner sem Peir kølludu Konga sinna / og so hid sama um Manna misurnar.
* vitterligt	Men ad mand tør ey med famlendis Haand / eller leedendis efftersøge / huo med rætte bør Konge att være til Norge effter Lowen / da være det kundigt * for alle Nordmænd / at Kong Magnus Kong Hagens Søn (k) stadfæste / saa og lod i Lowbogen sætte paa Froste Ting / huo	Nu ad menn Purfi ei griplande hende / edr Leitandi epter ad fara / huer ad riettu aa Kongr ad vera ad Noregi epter Løgum / Pa sie Pat kunnigt øllum Nordmønnum / ad Magnus Kongr / Son Hakunar Kongs / stadfeste / so og liet i Løgbog setia / a frostu Pinge / huer ad riet-

riettum Erffdum aa ad vera Noregs Kongr/ ept er Løgum hins hei- laga Olafs Kongs / og Pui jattudu og sam Pyk- tu Noregs Menn/fyre sig og sit affpreinge/ved No- regs Kong / oc hans af- spreinge/med riettu Ping. take / ad pesse skipan skal standa efingliga/sem Pa var giør / og hier fylger.

med Arffve rættighed bør at være Norges Kon- ge/ efter hin hellig Kong Oluffs Low / og det jet- tede og samtykte Norges Mænd / for sig og sin Affkømst / om Norgis Konge og hans Affkomst/ med rætte Tingtag (l) at denne Skik skall staa evindelig / som da var giort / og heer følger.

Antegnelser

Til I. Capitel.

(a) HIrd Skraa er it gammelt Norst Ord/som bemerker e- gentlig paa Danst/ Hof-Bestriffuelse. Thi Hird er Hoff / deraff siges Hirdmand / Hofmand / Hird- steffne / Hoff steffne/ rc. Skraa er Skrifft eller Bestriffvelse/ oc kommer aff det gamle Norske Ord / Eg Skraae/ jeg skriffver/ Eg Skraade jeg streff / at Skraa / at skriffve. Læsis infr cap. 20. om Cancellers Embede: Hand skal Skraa allar þeir eigner sem falla undir Kongdomin / hand skal skriffve alle de Egendommer / som falde under Kongdomet. Item: Suo skal hand oc gaa/ad Landskylda- skraa Kongs sie riett. / saa skal hand oc giffve act paa at Kongens Landskylds Bestriffvelse (det er / streffven Jordebog) er ræt. Auctor Huad Hirtskraa er

som hafver udsat Hirdskraan paa Svenske/ kalder den Heerdeskraa / oc melder i Ordens Udtydning / at Heerde bemærker Dominum eller Herre/ som en Konung ær/ oc skra ær sa mykit som et Collegium. Men Hirdskraa udle ggis icke saa ret paa Dansk. J forige Danske Tryck kalds Hirdskraa / Gaardsræt. Men actis mere huad dette Skrift/indholder/ end huad Ordet ræt betyder. Tis kraa er icke ræt/ men et Skrifft eller Beskrifvelse som indholder særdelis Ræt oc Lowe. Saa siges Laug-skraa Laugsræt/ Gildeskraa/ Gildesræt/ men egentlig effter Ordene / Laugs-Beskriffvelse/ Gildes-Beskriffvelse.

Huad Hird lager. (b) Hirdlag er icke efter Ordet Gaardsræt/ som det forklaris i forige danske Tryck / men Hoff-Low. Tj Hird er Hoff oc icke Gaard/ dog Hoff oc Gaard sigis undertiden om det same/ saa som Kongens Gaard / Kongens Hoff. Men er ligevel icke en Glose. Ellers er Gaardsræt i Danmarck særdelis Ræt oc Lowe/ som fremfarne Konger haffve sticket oc giffvet / oc ere endeligt aff Kong Friderich den Anden forbedrede/ huilcke icke alleniste i Kongens Hoff/ oc paa Hans Slotte oc Gaarde skal holdis / men end ocsaa paa alle Adels Gaarde i begge Rigerne.

Huad handgangne Mænd ere (c) Haandganginna Manna/ er ræt effter Ordet udlagt Haandgangne Mænd/ som gaa Kongen til Haande/ ere hannem ved Haanden i Hoffet / oc haffve ragt hannem Haand paa særdelis Bestilling oc tro Tieniste at bevise i Hoffed. J Norske Chronic kaldis de Haandgaade Mænd. Læs pag. 475. Om Magnus Erlingson : alle de som vare Kong Jngis Handgaadde Mænd ginge hannem til Haande/ oc huer beholt sit Forlæning oc Bestilling / oc den Verdighed som hand før haffde. J forrige trykte Hirdskraa / saa vel som i den Suenske version kaldes de Tro-svorne Mænd/ icke effter Ordet men effter Meningen/ fordi de haffve ract Kongen Haand/ oc svoren hannem Troskab oc Huldheds Eed. W. Arild Huitfeld./ i sin skreffven Hirdskraa / kalder dennem Haandgifvende Mænd. Kand oc siges handfestede. Oc meldes om dennem strax her i første Cap: at de vare aff alt Land - Folcket udvalte til Kongens Hoff / oc hiemmelige Tieniste. &c.

(d) Dette

(d) Dette riimer ſig med den Norſke Lovbog / i hvilken meldes: at Kongen ſkal raade/ oc biude offver hans Underſaate effter Loven/oc biude dem i Leding oc udfærd. See i Udf. B.c.1.

Kongens Hoyhed

(e) J den gamle Norſke Chriſtenræt cap. 14. de Sepultura. Kaldes de Drottinſvikarar / Herreſvigere/ ſom icke holde deres Konge Eed oc Troſtab / oc regnes blant Bandſætte/ ſom maae icke komme i Chriſten Jord eller Kierkegaard. At Gud er Meeneedere gram oc vred / oc truer dem ſom ſvære falſkeligen med Dom oc Straff læſis Malach. 3. v. 5. Ja Meeneederis Huus med Forbandelſe/Zach. 5. v.4. Beviſes med Achitophels Exempel/ 2.Sam.17.23. Findes ellers merckelige Exempler i den Norſke Chronic / i ſynderlighed Hagen Ladejarls/oc Skule Jarls/ſom icke holte deres Konger den Eed oc Troſtab de haffdes voren/blefve derfor aff Gud ſtraffede med elendig Affgang. Læs derom Norſk Chronic. pag. 146. 147. 721. 722.

Deris ſtraff ſom ere meenedige mod Kongen.

(f) Saadanne ſtore Vildfarelſer/ere foraarſagede i Norge af adſkillige oprørſke Hoffveder oc ſammenrottede Folck/ ſom vare de Birkebener/ Kuflinger/ Oyeſkegger/ Bagler/ Slitunger/ Ribunger / Vardbelger/hvilcke fordum hafve giort oprør mod de rette regierendis Konger/ oc antagen adſkillige Perſoner ſom ſagde ſig at være komne aff Konge ætten/ oc være rætte Arffvinger til Riget / giffvet dennem Konge Naffn / oc med Mact oc Vebned haand/vilde uddriffve de regierendis Konger / oc indſætte diſſe i Steddet/ hvorom læſis vitløfftigen i Norſ. Chron. i Kong Magnus Erlingſøns / Kong Suerres / Kong Hagen Sverisſøns / Kong Guttorm Sigurſøns oc Kong Hagen Hagenſøns Hiſtorier

Om vildfarelſer i Norge med uloulige Konger.

(g) Kong Oluff den helliges Lowbog findes ſkreffven / men icke nogen Tid trykt / hvilcken hand haffver uddragen aff Kong Hagen Adelſtens Lowe hand gaff Froſteting oc Guleting. Tj Kong Oluff lod ſteffne til ſig alle de viiſeſte Mænd i Landet/Rige oc Fattige / oc lod oplæſe den Low Kong Hagen Adelſten giorde / oc ſatte der til oc tog derfra hvor hannem ſiuntes. Læs herom N. Chron. pag. 197. Oc haffver Kong Oluff forbedrit Lowbogen med Chriſtendoms Balken / blant andet mere / i hvilcken findis i 4. Cap. om Kongs Erfder / huo ræt Arffuing til Norges Rige ſkal være effter

Om Kong Oluffs low.

Kongens

Kongens Affald / hvor efter bleff dømt naar nogen Tuistighed om Riget forfaldt. Oc er saaledis skeed/efter Kong Ingi Bartsøns Affgang / der tuist var om Rigeds rætte Arffving / da dømte Gunnar Grynbag Laugmand i Trundelaget Hagen Hagensen Riget til med
„ disse Ord: vi ville lade den sige oc dømme derpaa som veed hvad ræt er/
„ oc skyer eller frycter icke for at sige sin Sandhed / for Høye oc Lauge/
„ Rige eller Fattige/ i hvo det behager eller mishager / det er sanct Oluff
„ Konnings Lagbog/ som er sticket offver al Norge / Oc dersom jeg skal
„ først fremføre oc udsige effter min Forstand/ hvad hun der om for-
„ melder/ da siger jeg saa/ at Kong Hagen er ræt Arffuing til Norge / aff alle de som der paa tale. læß witløffiger i N. Chron. pag. 640. oc effterfølgendis.

Hvad Knabe er. (h) Knapa eller Knabe haffver adskillige Bemærckelser / 1. Er Knabe paa Norsk/ Dansk/ oc Tydsk en ung Dreng som er icke endnu bleffven til Karl / heraff siges Edelknabe oc Knabestob / som endnu brugis til Hoffve / saadanne Knaber vare Eisten som de Birckebener/ oc Inge som de Bagler vilde giøre til Konger i Norge / hvilcke for Ungdoms Skyld neppelig kunde tiene en god Mand for Drenge. Les N: Chronic. pag. 526. Oc haffver Knabe denne Bemerkelse paa dette Sted. Er derfor ræt udlagt i den Suenske version, En Poike. 2. Kaldes oc Knaber i Norge / saa vel som i Danmarck / de som ere komne aff god Adelig Herkomst baade paa Fæderne oc Møderne/ men formedelst Giftermaal med nedrig Stands Personer actis icke miere for Adel/ eller kaldes Herremænd/men Knaber; aff hvilcke mange haffver været / oc endnu nogle findes / icke alleniste i Norge paa adskillige Steder / men end oc saa i Danmark / i synderlighed i Nørre Jutland oc Vendsyssel. 3. Kaltes de oc Knaber fordum i Førstendommene Sleßvig oc Holsten/ som vare Bosiddendes Adel/oc actede næst effter Riddere/som erfares aff gamle Breffve. I. it Kong Christiani I. Breff til hans Broder Greffve Gert aff Oldenborg daterit Anno 1466. findis saaledis: Allen Invahneren/ Rittern/Knapen/ Leyen Papen/Steden/ꝛc. Item i it Greff Mauritii oc Gertes Breff til Kong Christian: Bischöpffe / Prælaten, Ridder/Knapen/ Städe/ ꝛc. Item i it andet Kong Christiani I. For-

Fordrags Breff: Anno 1470. Her Albert Bischop tho Lübich/und de düchtige Knapen / Claus Rantzow / Dithleff van Buchvalt / Vulff Pagevist / und de andere Rådere in den Graffveschopen Holstein und Stormarn/ꝛc.

(i) Odal eller Odels-gods er fri Jordegods/som er arffved oc icke kiøbt/dog undertiden kand siges om Kiøbe-gods/ see der om i Canceller J. Bielckes terminis juridicis. Om Odal oc Odels-gods handles vitløfftigen i Odels-balcken / som er den 4. Bog i Norske Low. Huad Odel er

(k) Kong Magnus Hagenson (med Tilnaffn Lagebæter/ fordi hand forbedrede Lowen i mange Stycker) haffver uddragen aff de forrige Norges Kongers Lowe/en fuldkommen Lovbog / som bleff brugt icke alleniste ofver all Norge / men er end oc sendt til Island / med Jon Islænder Laugmand / oc bleff der aff kaldet Jonsbogen paa Landet. huorom læsis i N. Chronic. pag. 796. 798. Oc haffver Kong Magnus indsat i sin Lovbog aff Kong Oluffs den helliges Lov/Christendoms Balcken oc Kongs Erfder. Denne Kong Magni Lovbog / haffver været brugelig ved alle Laugstole/indtil høylovlige Kong Christiani IV. Regerings Tiid/ oc er da effter hans Kong May: naadigste Befaling ofverseet / rættet oc forbedret / oc endelig i Trøcken udgangen Aar 1604. Men er fratagen oc udeluckt Christendoms Balcken / med meget meere som findes i Kong Magni Lovbog / efftersom saadant icke nu brugeligt er/som udførligen forklaris i Fortalen til Kong Christians den 4. N. Lovbog. Om Kong magni Lovbog.

(l) Med riettu Pingtake / er icke ræt udlagt i forrige Danske Trøck / eller den Svenske version: Paa rætte Ting. I Arild Huitfelds strefven version staar: med rætte Tingtag. Men Pingtake er Tingklappen/oc et Bulder oc Liud/som meenige Almue giorde paa Tinget / nar de klappede paa deres Skiolde oc sloge deres Vaben sammen/hvilcket skede/ naar de giorde ocsamtøkte et Vedtægt paa Tinget/ som Urøggelligen skulde holdes / huorofver de vilde vofve baade Liff oc Blod. Oc kaldes det ellers Vaabnetag i N. Chronic. læs p. 504. Om Kong Sverre: hand lod stæffne Øire Ting ꝛc. Oc bleff „ Huat Ting take er

B Riget

» Riget hannem tildømt med Vaabnetag efter Løwen. Item. pag.
» 535. de toge Guttorm Sigurt Lavartsøn til Konge &c. dette bleff
» saaledis endrægteligen samtyckt oc stadfæst med Vaabnetag, der
» Almuen icke vilde haffve Sigurd Slemdiacon til Konge / sloge de
» deres Vaaben sammen / oc dømte hannem oc all hans Selskab
» fredløß. Læs derom N. Chron. 438.

II. Capitel.

Huo Norges Konge være skal.

I Naffn Faders og Søns / og Hellig Aands / (a) en Guds i Treenighed / skal (b) En hans Tiener Konge være / offver all Norges Velde / (c) inden Lands / og saa i Skat-Landene.

Nu efter vores Konges Frafald / da er denne hin første Arffve / at den skal Konge være offver Norges Konges Vel-

Huer Noregs Kongr vera skal.

I Nafne Faudr / og Sonar / og Heilax Anda / eins Guds i Þrennigu / skal eitn Þion hans Kongr vera / yfer ollu Noregs Veldeinnan Lands / og so Skatløndum.

Nu epter frafal Kongs vars / Þo er su hin fyrsta Erfd / ad sa skal Kongr vera yfer Noregs Kongs Veldi /

di / sem Kongs Son er / skilgietin / hin elste / eirn.

de / som Kongens Søn er / ectefød / hin ældste / een.

Su er annar Erfd / ad sa Sonar Son Kongs / som skilgietin er / skal Kongr vera / hin elste / eirn / sem Fadr hans er skilgietin.

Denne er anden Arffve / at den / Kongens Sønne Søn / som ectefød er / skal Konge være / hin ældste / Een / om hans Fader er ectefød.

Su er hin Pridie Erfd / er Broder Kongs / skilgietin / hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa sem samfæddr er vid Kong / ef einge er hinna til / sem adr eru talder.

Denne er hin tredie Arfve / at Kongens Broder / ectefød / hin ældste Een / skal Konge være / dē som samfædre* er med Kongen / om ingen er aff hiine* til / som ellers er talt om.

*aff en Fader

*de andre.

Su er hin fiorda erfd / er Faudurbrodr Kongs samfædre og skilgietin / hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa sem Fadr hans var skilgietin.

Denne er hin fierde Arffve / at Kongens Faderbroder / samfædre og ecte / hin ældste / Een / skal Konge være / der som hans Fader var ectefød.

Su er hin fimta

Denne er hin femte

Arfve/at Kongens Bro-
der-Søn/ ectefød/ hin
ældste/Een/skal Konge
være/der som hans Fa-
der var ectefød/ og sam-
fædre med Kongen/ om
ingen er aff hiine til.

Denne er hin siette
Arfve/at Kongens Fa-
der-Broders Søn/hin
ældste/Een/skal Konge
være/der som hans Fa-
der var Kongens Fader-
Broder/ samfædre/ og
ecte/om ingē er af hiine til.

Denne er hin syvende
Arfve/at Kongens Søn
skal være/hin ældste/Eē/
dog at hand er (d)icke ec-
tefød/saa dog/at huerken
er (e)affled i Hordom* ey
heller(f)i Frændskab/el-
ler Svogerskab. Og Kon-
gen selff haffver vedgaa-

* Hoer.

Erffd/ er Broder Son
Kongs/ skilgietin/hin
elste/eirn/ skal Kongr
vera/ sa er Fader hans
var skilgietin/og samfæ-
dre vid Kong/ ef einge
er hinna til.

Su er hin sietta
Erfd/ at Brædrungr
Kongs/hin elste/eirn/
skal Kongr vera/ sa sem
Fader hans var Fau-
dur Broder Kongs/sem-
fædre og skilgietin/ef eni-
ge er hinna til.

Su er hin siøunda
Erfd/ at Kongs Son
skal vera/ hin elste/eirn/
Po ad hann sie eigi skil-
gietin/sa Po ad huorke
sie gietin i Hordome/nie
frensemis spiøllum/ edr
Sifia Spiøllum/ Og
Kongr sialfr hefr vid
gein-

geingit Faderne hans / og sagt sialfur Skilrikum Monnum avæne til/ fyre Samuisku Sinnar sakir / og Moder hans / og suare so stund er Barnit var fæd Peirer Tiltølu / sem til hefer/ og hefr Modurin eigi tuent til sagt Fadernis at Pui Barne / efter Pui sem Logbok vottar um slik. Maal Pessu skolu Peir er vitu eigi leyna yfer Manad / nema Peir ottizt Ofriike / Pa skolu Peir Po til Pessa seigia ein huerium skilrijkum Manne/ edr fleirum / so at Peir meigi Par Vitne umbæra.

Su er hin attunda Erfd/at Dotter Son Kongs / skilgietin /

et/hans Fader at være / og sagt selff skilrige* Mænd om den Leilighed / for sin Samvittigheds Skyld/ og hans Moder / og suarer saa Stunden som Barnet var fød deres Ofver-regnelse / som tilhører / og hafver Moderen icke to Mundheld sagt om Faderen/ad* dette Barn / efter det som (g) Loubog viiser om sligt Maal* / Dette skulle de som vide / icke dølle ofver Maaned/ uden de frøcte (h) Ofvervold/ da skulle de dog dette sige til nogen skilrig-* Mand / eller flere / saa at de maae* der Vidne om bære.

* forstandige. * til * Sag * forstandig * kunde

Deinne er hin ottende Arfve/at Kongens Daatter Søn / ectefød /

hin ældste / Een / skal Konge være / dersom hans Moder var ectefød (i) / og ingen er af hiine til.

Denne er hin niende Arfve / at Kongens Syster Søn / ectefød / hin ældste / Een / skal Konge være / dersom hans Moder var samfædre* med Kongen / og ingen er aff hiine* til.

*af same Fader
* de forrige

Denne er hin tiende Arfve/ad den skal Konge være hin ældste Een/som næst er (k) efter Brødre Sønner ved Kongen/ ectefød / og kommen af samfødde* Brødre / og ectefødde / om ingen er af hiine til.

* som haffve en Fader

Denne er hin ellefte Arfve/at den skal Konge være/hin ældste/Een/ec-

hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa sem Moder hans var skilgietin / ef einge er hinna til.

Su er hin niunda Erfd / at Systr Son Kongs / skilgietin / hin elste / eirn / skal Kongr vera / sa sem Moder hans var samfædra ved Kong / ef einge er hinna til.

Su er hin tiunda Erfd at sa skal Kongr vera hin elste / eirn / er næstr er epter Brædra Syne / ved Kong / skilgietin/og komin fra samfæddum Brædrum/ og skilgietnum / eff einge er hinna til.

Su er hin elleffte Erfd at sa skal Kongr vera hin elste / eirn/ skilgietin /

gietin / er Syſkina Son er ved Kong/ og komin fra Peim Syſkinum/er bæde voru ſamfedra oc ſkilgietin / og af riettre Konga ættini komin/ ef eingi er hinna til/ſem adr ero talder.

Su er hin toolfta Erfd/ at ſa ſkal Kongr vera hin elſte/ eirn/ er ſkilgietin er/ Syſtrungur ved Kong/ og Mædur Peirra voru ſamfædra og ſkilgietnar/ og af rietre Konga ættine komnar / eff einge er hina til.

Nu ef einge er Peſſara til / ſem adr er taldir / Pa ſkal ſa Kongr vera yfer Norge/ hin elſte/eirn/er Erfdum er Pa næſtr/efter Pui ſem Landzlagabok vottar

tefød/ſom er(l)Syſkind-Søn* ved Kongen / og kommen af de Syſkinde/ ſom begge vare ſamfædre* og ecte/ og aff ræt Kong-ætten komne / om ingen er aff hiine til/ ſom ellers er talt om*

* Syſkind-barn.

* af ſame Fæder

*opregnet

Denne er hin tolfte Arfve/ at den ſkal Konge være/hin ældſte/een/ſom ecte-fød er / af Kongens Moder-Syſter / (m) og deres Mødre* vare ſamfædre / og ectefødde/ og af ræt Konge-ætten komne/ om ingen er af hiine til.

Nu om ingen er aff deſſe til/ ſom ellers er omtalt/da ſkal den være Konge ofver Norge/ hin ældſte/Een/ſom Arfving er da næſt / efter det ſom Lands-loubogen viſer i

almind

almindelige Arfvetal. / Karl men ey Kone* / og dog aff rætte Konge-ætten kommen.	vottar i almeligu erfda-tale / Karl enn ei Kona / og Po af rietre Konga ættina komin.

* Mands men ey Qvinnes Person.

Antegnelser
Til II. Capitel.
Til 1. Arffve.

Forseelse i forrige tryk.

(a) ER her forseet i forrige trykte Hirdskraa / saa vel som i Svenske Version, at desse Ord ere udeluckte: En Guds i Tre-enighed / Men findes udi Ar. Huitfelds egen skreffven Version, Thi paafølgende Ord: skal een hans Tiener / svare til de Ord / Gud / oc riimer sig saa best med Skriften / i hvilcken Konger kaldes Guds Tienere. Gud HErren kalder Kong David sin Tienere. 1. Reg. 2. v. 13. 32. 34. 36. 38. oc 2. Reg. 19. v. 44. oc 20. v. 6. Psalm. 89. v. 4. 21. Kong David kalder sig Guds Tienere Psalm. 19. v. 12. 14. Psalm. 31. v. 17. oc 35. v. 27. oc 78. v. 70. oc 86. v. 2. 4. Psalm. 109. v. 28. oc 116. v. 16. oc 119. v. 17. 38. 49. 65. 76. 84. 122. 125. 135. 140. 176. Psal. 132. v. 10. oc 143. v. 2. 12. oc 144. 10. Salomon kalder sin Fader Kong David Guds Tienere / 1. Reg. 3. v. 6. oc 8. v. 24. 26. Erkiender sig sielff for Guds Tienere / 1. Reg. 3. v. 7. v. 7. 8. 9. oc. 8. v. 28. &c. Nabuchodonosor en Hedniske Konge kaldes oc Guds Tiener / Jer. 25. v. 9. oc 26. v. 6. oc 43. v. 10. Tilforn i 1. Cap. i Hirdskran kaldes oc Norges Konge: JEsu Christi Pion eller Tiener / som Apostlene sig haffve kaldet / Rom. 1. v. Phil. 1. v. 1. Jac. 1. v. 1. 2. Pet. 1. v. 1. Jud. v. 1. &c.

Een skal Konge være.

(b) Eirn / Een skal Konge være / oc icke flere paa een tiid / nefnes i alle Arffver. Thi mange Kongers Regering til lige / er

baade

baade skadelig for Riger oc Undersaater/ oc misgunstig blant Regenterne indbørds. Eric Blodøxes Sønner regierede mange i Norge til lige/troede hver andre icke vel/oc holte derfor mange Hoftienere oc Folck / hvormed Almuen i Landet bleff forderfved oc foraarmed/som læses i N. Chronic. pag.91. Der Harald Gille regierede tillige med Kong Magnus Blinde / førde de om Regieringen langsommelige Krig / icke uden Rigets oc Undersaaternes store Skade oc Ødeleggelse. Oc der Harald omsider fick Magnus fangen / lod hand hans Øyne udstinge / den Eene Fod afhugge/oc lod hannem gille oc indsætte i Holms-kloster ved Trundhiem / paa det hand sielf kunde beholde Regieringen/oc eene Være Konge. N. Chronic. pag.428. Saa førde oc Kong Harald Gilles Sønner/Sigurd/Ingi oc Øisten indbørdis Krig/der de tillige vare Konger. N. Chronic. pag.454. 455.&c. fleere Exempler forbi gaaes for Vidtløftighed.

(c) Innan Lands / udi Landet / det er / saa vitt Norge er begreben i fast Land / Øer / oc Skierre. Men ved Skatlandene forstaaes Island/Grønland/Ferøe/Ørkenør/Suderøer/Manøer/Hetland &c. Som vare Norges Konger Skatskyldige. Oc er Suderøerne/Hetland oc Manøer kaldede Skotland/aff de gamle Norbagger/som Ar. Hvitfeld mælder i sin Fortale til Hirdskraan/derfor siger den Svenske Autor in ordenes Udtydning : ved Skatlandene ther medh Forstas Skotland. dog hafve de Norske Konger / ofte haften deel aff Skotland under sig/ som hafver været dennem Skatskyldig / i synderlighed Kong Hagen Hagensøn / læs N. Chronic. pag.792.797. Om Skatlandene.

Til 7. Arfve.

(d) Eigi Skilgietin/icke Ectefød/ det er Uecte/kaldes ellers i de gamle Norske Loubøgger Frilluborin / Frilleboren / som er auled med Frille eller Frille-kone/det er Boelskab. Læs Arff. B.c.7. i den 5. oc 11. Arff. Men kaldes i den Jutske Loubog Slegfred-barn lib.1.cap.21.22.25.lib.2.cap. 20. Saadanne Børn hafve Uecte Børn Konger.

været

været tagen til Konger i Norge / oc vare Arfvinger til Riget / naar andre nærmere paa Sverſiden icke vare til. K. Hagen Adelsteen (kaldet med det tilnafn / fordi Kong Adelsteen i Engeland opfødde hannem) var Kong Harald Harfagers Uecte Søn / afled ved hans Frillekone Tora paa Moſter / var en megit lōulig Konge oc Regenter i Norge/læs N. Chronic. pag. 62. 63. 64. 66. 67. Kong Hagen Herde-bred/ Kong Sigurd Haraldſøns Uecte Søn/var afled med Tora en tieniſte Pige i Vigen/ſom ſtod oc maalede paa en Qvern/oc bleff en berømmelig Konge i Norge/N. Chronic. pag. 451. 473. Kong Sverre var Kong Sigurd Haraldſøns Uecte Søn / hvis Moder Gunild / fick efter Kongens Død / Unas Smid paa Ferø til ecte / hvor Sverre bleff opfoſtred oc gick i Skole / ſom ved de Birkebeners hielp bleff en mæctig Konge i Norge/oc hafde ellers all Konge ſlectet i Norge/paa Sverſiden været øde N. Chronic. pag. 500. 501. 502. 503. Saa var oc Kong Magnus Oluſſøn K. Olufs den helliges Uecte Søn / auled med hans Boelſkab Ulfhild/ N. Chronic. pag. 245. Kong Hagen Hagenſøn/ Kong Hagen Sverreſøns Uecte Søn/afled ved Inga en Borger-daatter i Sarpsborg/N. Chr. pag. 588. 589. &c.

Forſkel mellem Hore oc Frillekone/ Horebarn/ oc Uecte.

(e) Gietin i Hordome / afled i Hoer / hvilket ſiges gemeenlig om den en letferdig Qvinde hafver fød/ ſom er almindelig oc offentlig for hver Mand. Men kaldes det Hordom i den gamle Norſke Kong Magni Lonbog : Ef Madur giører ſo mikit ohæfu verk/ad han legſt med eigin Konu Mans: om Mand giør ſaa uhørlig gierning/at hand ligger hos Mands Ecte-Kone. hvilcket ſtemmer ofver eens med den hellige Skrift. Lev. 18. v. 20. oc 20. 10. Deut. 22. v. 22. I den gamle Norſke Chriſtenræt cap. 26. de adulteriis: „Kaldes det Enfoldig Hordom/ nar mand tager en løs Qvinde forunden „ſin ecte Huſtrue/ oc nar en gift Qvinde tager en løs Mand udofver „ſin Ectemand. Men det dobbelt Hordom/ nar en ecte-gift Qvinde „eller Mand / tager en anden ecte-gift Mand eller Qvinde. Men Frille/Frillekone eller ſlegfrid-Qvinde er den ledig Qvindes Perſon/ ſom tages til Boelſkab / eller holder til med ugift Mand. Er derfor

forſkiel

forskiel mellem Hore-Barn oc Uecte/som kaldes Slegfred-eller Frille-barn/saa som imellem Spurius oc nothus, eller filius naturalis. Ti Slegfredbarn kand blifve Adelkone Barn oc kand arfve/ men icke Hore-barn / læs vitløftiger herom / oc hvad forskiell mellem dennem er/ i Kong Christiani 4. N. Loubog i A.B.cap.7.à 5.oc 11. Arfve/ men i den gamle K. Magni Norske Loubog i Erfdatale i/3.4.6.11. oc 13. Erfd. findes oc her om i den Jutske Loubog lib. 1.c.21.22. 24.25.

(f) Frenseinis Spiollum/ er Frendskab eller Frendskabs krænckelse/ Sifia Spiollum er udlagt efter Kong Magni Loubog/Svogerskab/ eller des krænckelse. Om de forbudne Led taler den hellige Skrift Lev. 18. fra de 6. vers/ til det 19. oc 20. fra 11. v. til det 22. J den Norske Christenrææt mældis saaledis.c. 20.de adulteriis. Desse ere de Qvinder/som Mand kommer i stor Skade for/ om Mand bedrifver Skam med dennem oc beligger dennem: Vor egen Moder/2. Syster/3. Daatter. 4. Stif-Moder. 5. Stif-Daatter.6. Søn-kone. Broder Kone/ 8. Søns-Daatter.9. Broder-Daatter.10. Syster-Daatter. 11. Daatter-Daatter. 12. Fader-Moder/ 13. Moder-Moder / 14. Fader-Syster / 15. Moder-Syster / 16. Qvindes-Moder/17. Qvindes-Syster. dersom nogen blifver ofverbeviist/ad hand ligger hos de Qvinder/ som hannem høre saa nær til/ da er den samme Mand Fred-løs / oc saa den Qvinde / til saa længe/ de tage tilbørlige Skrift aff Bispen / oc hafve de begge forbrudt alt deres Gods/ saa vel Jorde-gods/ som Løsøre / oc skal Kongen det Sagefald halfparten tage / halparften Bispen / uden saa er /ad de ville giøre heer nogen synderlige Naade udj /etc. Findes ellers saadanne forbudne Linier / baade i Slectskab oc Svogerskab / ordentligen oc klarligen antegnede i Kong Christians den 4. Reces. 2.Bogs. 5. cap. 3. art. Heer foruden staar i A. Hvitfelds strefven version: Fadderskab/ som Sifia-Spollum maa stee ocsaa betyder. Ti det actedes i gamle Dage/for saa stor Synd/at afle Børn med sine Faddere/som med nær Slegt eller Svogerskab.derfor forbydes saaledes i Christen-Rætten: cap.32. Jngen Mand maa hafve sine Faddere. End Fadderskab er trefoldig i Daaben. Først imellem Døbe-Faderen/

Leyermaal i forbuden Frendskab oc Svogerskab.

» ren/oc det Barn hand døber. Anden Fadderskab/ imellem Døb-Fa-
» deren/oc den som paaholder/ oc imellem Barnets Fader oc Moder
» som døbt er. Tredie/er imellem Barn som døbt er/ oc imellem hans
» Barn som døber / eller holder til Daab : Fordj at Prest er Fadder
» til alle Børn/som hand døber. Oc maa Preste-Barn/ingen legomes
» lyst bruge med de Børn som Presten hans Fader døbte.

Christen-Retten den geistlig Loubog.

(d) Den Loubog her ommældes / er den geistlig Loubog kaldet Christen-Retten / hvilken Kong Oluff / den hellig/lod først skrifve. N.Chronic.pag. 107. Tj der findes saaledes cap. 3. De Ba-
„ ptismo : den skal være Fader / som Qvinden sagde i sin Barne-Fød-
„ sels Tiid / Uden hun hafde næffnet tvende Faderer der til ꝛc. Skal
„ randsages / om nogen hafver seet / at hand oc hun holte til hobe deres
„ sam-være / oc regne paa hvilcken Tiid Baarnet er aulet / ꝛc. J de gamle verslige Norske Loubøgger/ finder jeg ellers intet egentlig i denne Meening.

Uecte Børn i løndom opfødde.

(e) Ofriike/ Ofvervold eller Oprør. Gunild Kong Sverres Moder fryktede sig at obenbare/ ad hun hafde auled en Søn med Kong Sigurd Haraldsøn / fordj Erling Skack stod efter at ødelegge alt Konge-Slegtet i Norge / derfor bleff hand opfød i Løndom i Norge/endtil hand var fem Aar gammel/ førend hand kam til Ferø/ med hans Moder som fick Unas Smed til Ecte/N.Chronic. pag. 500. Saa bleff oc Kong Hagen Hagensøn hiemmeligen døbt / af Trunde Prest i Folkisbierig i Borgesyssel / oc bleff ingen betroet at være hans Fadder / uden Prestens egen Hustrue oc Sønner / opføddes oc i Dølsmaal for Baglerens Oprøer oc Ofvervold / dog gaff Trunde Prest Erling paa Husboe det tilkiende / som skulde bære vidne derom. N.Chron.pag.489.

Til 8. Arvfe.

Forseelse i forrige trøkte Hird-Skraa

(f) J forrige trøkte Danske oc Svenske version, findes desse Ord/ som icke staae i den gamle Norske Hird-Skraa / eller i A. Hvitfelds egen skrefven version: Oc saa ad hans Moder var ecte/oc samfædre med Kongen. Men er een Forseelse. Thi Kongens

gens Daatters Moder/ kunde icke være samfædre/eller hafve een Fader med Kongen / som var hendes Ectemand/ eftersom Kongen oc Dronningen skulde da være fuld-Syskinde / som maatte icke være/ hvilcket af hos-føjede Figur bedre kand eraktes.

Kongen--------Dronningen
(Som Kunde icke være samfædre.)

Deres Daatter

Daatter Søn
(Som Konge skulde være)

Til 10. Arfve.

(k) J forrige udgiffven Danske oc Svenske Trøk staar: Som næst er aff Brødre Sønner ved Kongen/ men udi A. Hvitfelds egen version,saa vel som i den gamle Hird Skraa findes: efter Brødre Sønner. Er derfor/aff forseelse/ sat Aff for efter. Tj den som er næst aff Kongens Brødre-Sønner / er ingen anden / end een Kongens Broder-Søn / som hører til 5. Arfve. Men efter Brøder-Sønner er et Led ud bedre/ oc er Kongens Broders Sønne-Søn/ eller Kongens Broders Datter-Søn / hvilket vises i efterfølgendes. Forseelse i forrige trøk.

Kongen----K. Broder

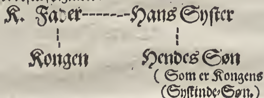
Søn-----------Daatter

Sønne-Søn-Daatter Søn.
(Som ære næste efter Broder-Søn.

Til 11. Arfve.

Hvad Syskina Søn er

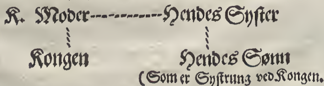
(l) Syskina Søn/det er Syskind Barn / som er Kongens Faders Systers Søn / men icke Fader-Broder-Søn/som kaldes paa gammel Norsk Brædrung / oc findes tilforne i 6. Arfve. dette forklares bedre i efterfølgendes:

Til 12. Arfve.

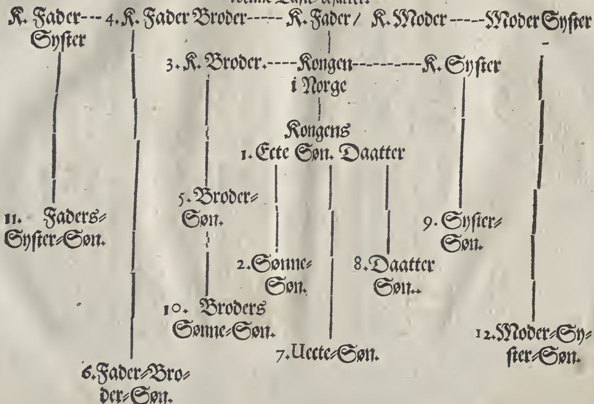
Hvad Systrungur er

(m) Systrungur ved Kong / er ræt udlagt i Danske oc Svenske Trøk; Kongens Moder-Syster-Søn. Herimod kaldes Systrung-Barn / Faders Systers Barne-Barn i Norske Loubog. See A. B. cap. 7. 11. Arfve: dernest tager Mand efter
„ Systrung-Barn sit / aff sammødde Søstre kommen/ det er: efter
„ sin Faders Systers Barne-Barn. Men skal uden tvil være Mo-
„ ders Systers Barne-Barn. Tj her staar hos: aff sammødde Sy-
„ stre kommen. der til med udtydes Systrung-Barn i A.B.8. Arfve. at det er: Moders-Systers Barnebarn. Men Syskina Søn er Faders Systers Søn/som findes her næst tilforne i den 11. Arfve. dette erafkes bedre aff efterfølgendes:

III. Ka-

At Arfvetallet des bedre kand forstaaes / er det i denne Tafle befattet.

III. Capitel.

Om Kongens Reisning *

*udvællelse

*Hordeligen
*gaa
*Selfkommen.
*Hofmarskalke.
*Trundhiem.
*af de

NU om so tungeligen * kand bære * til/ ad ingen er af desse til/ da være selfstæfnet* / Hertug(a) om hand er til/eller Jarl (b) alle Biscoper oc Abbeder/alle Baroner(c) og Hoffstyrere* (d) med alt Hoffet/ ad Søge Nord til Nideroos *(e)/ til at raade med Erchi-Bispen(f) /og næfne hver Biscop/ aff sit Biscops-Dom/ og Konggens Syslemænd/ der som de ere/XII. hüne* vittigste Mænd med sig/ efter sin Sam-

Um Kongs Kosning.

NU ef so Þungliga kann ad atberast / ad einge er Þassara til / Þa sie sealf stefnt / Hertuga ef hann er til / edr Jarle / Biskupum øllum / og Abotum / Baronum aullum / og Hird-stiorum/med Hird alre / ad sækia Nordur til Nidaros / til um rada vid Erki-Biskup/ og nefne huer Biskup / ur sinu Biskups-dæme / og SysluMenn Kongs / Þar sem Þeir eru/XII. hina vitrustu Menn med sier / effter sinne Sam-

Samviſku / og ſie a
faur innan Þeſs Maa-
nadar / er Þeir ſpyria
frafall Kongs. Suo
ſkal og hver Biſkup og
Syſlu-madr / ſkipa til
hegningar / ad giæta
Lands med Bændum /
fyre Þiofum og Ill-
Þyde / ſo marga aff
Baronum og Syſlu-
Mennum / i huerium
Løgum / ſem Þeir ſia ad
beſt hæfer. Skulu Þeir
er epter ſitia / iafn-
heimiler til Gietzlu / ſo
yfer ødrum Syſlum /
ſem ſielfra ſinna / ellar
eru Þeir ſanner Land-
rada Menn / ef ey hel-
dur Landid fride ſin-
num / fyre Þeirra Van-
giæſlu. Eñ i Þan tima /
ſem Þeir eru Nordur
komner / er til Þeſs eru

vittighed / og være paa
færde i den Maa-
ned / ſom de ſpøre
Kongens frafald. * afgang død
Saa ſkal og hver Bi-
ſcop og Syſlemand (h)
tilforordne Varetægt /
at Vogte Landet med
Bønderne / for Tiufve
og Røfvere / ſaa mange
af Baroner* og Syſle- * Friherrer.
Mænd udi hvert Laug-
dom * / (i) ſom de ſee at *laugſogen
beſt behøfves. Skulle
de ſom efter-ſidde* / være *hiemme
lige rædebudne til vare-
tægt / ſaa vel ofver
andre Syſler / (k) ſom
ſit* egen / ellers ere de *deres
ſande Landraade *
Mænd (l) / om ey Landet *Lands-forrædere.
beholder ſin Fred / for
deres Forſømmelſe.
Men paa den Tiid / ſom
de ere Nord* komne / *i landet

som der til ere næfnede/
da frem gaae Ulærde
Mænd (m)/med svoren
Eed/til at sige der udi/
at de skulle den til Kon-
ge tage / som dem synes
for Gud / at være best
tilfalden. End deñe Eed/
*lige saa vel — skulle jæfuligen * Bi-
sperne ansvare for
Gud/ (n) dog at de svore
ei/ som hiine / der Eed
giøre / at de ville holde
sandferdige Samtale
* Sag — om dette maal */saa som
* Forstand — Gud gifver dem vid * til/
rætteligst at see sig for.
Men om der kommer
spliid/da skulle de raade/
som flest ere sammen /
* klogeste — (o)og de Skil-rigeste*/og
Erche-bispen / og andre
* Stadfæste — Bisper følge / og sande *
det med deres Eed. Nu
om nogen lader sig paa

nefnder / Þa gange
Olerder Menn / med
svordum Eide / til Þes
umdæmis/ad Þeir skulu
Þan til Kongs taka / er
Þeim syniz fyre Gude/
ad best sie tilfallin. Enn
Þenna Eid/ skullu jaf-
nuel Biskupar abyriast
vid Gud / Þo ad Þeir
snerie ei / sem hiner / er
Eid vinna / ad Þeir leg-
gi sanninda umrædu/til
Þessa mals/so sem Gud
giefur Þeim vit til / riet-
tiligast fyre at sia. Enn
ef Þa skilur a / Þa skulu
Þeir raada / sem fleire
eru saman / og skilrii-
kari / og Erki-Biskup
og adrer Biskupar
fylgia / og sanna Þat/
med eidum sinnum.
Nu ef nokur lætur
sig ødru viis til
Kongs

Kongs taka/eını nu var mælt / Pa hafe hann fyregiort fæ og Fride/ Lande og Lauſum eyri/ og ſie i Banne og Forbod/ i alra heiligra Manna/ og ſie eigi ad kirkiu græfur/og ſo hver er haın fylger til Pes. Nu ef Hirdſtiorar edr Hirdmenn fyrer nemaſt Peſſa færd/ Pa eru Peir Landrada Menn ved Kong/ nema fuld naudſyn banne. Enn hver Bonde / er fyrer nemiſt Peſſa færd/ Pa er ſa ſekur viij. Ortugum / og xiij. Morkum Silfurs vid Kong. Enn Kongr meti naudſyniar med beſtu Manna raa-

anden viis til Konge tage / end nu var mældet/da hafver hand forgiort* Gods og Fred(p)/ Land og Løs-Øre / og være i Band (q) og Forbud / hos alle hellige Mænd/ og komme icke i Kircke-Gaarden/ og ſaa hver/ ſom hannem følger der udi. Men om Hof-ſtyrere* eller Hof-Mænd holde ſig fra denne Færd*/da ere de Landraade-Mænd * mod Kongen / uden fuldkommen forfald forhindrer. End hver Bonde/ſom ofverſidder denne Færd*/ da er hand ſkyldig VIII. Ortuger / og XIII mark Sølf / til Kongen. Men Kongen ſkal dømme om deres Forfald/med hans beſte Mænds Raad. End

* forbudt
* Hof-Marſkalke.
* Reiſe.
* Landsforrædere.
* Reiſe

denne Færd*/skal en hver fare / paa sin Bekostning. Men Kongen gifve dem igien deres Bekostning/ som ei hafve tilfornaf Konges Gods.	de. Enn Pessa ferd/ fare huer a sin kostnad. Enn Konge inne Peim fyre kostnad sin / sem ei hafa adr Kongs Fie.

* Reise.

Antegnelser
Til III. Capitel.

Om Hertug (a) Ertuga ef hañ er til: det er/ Hertug om hand er til. Ej der hafver sielden været Hertug i Norge / som videre her efter skal meldes/ i Antegnelsen til det 11. Capitel/ lit. (a)

Om Jarl (b) Jarle/ Jarl/ kaldtes den i gamle dage i Norge / som hafde enten Hertug-eller Grefve-Titel/ oc hafde høyeste Regiering oc Befalning ofver Riget/næst Kongen sielf / som vidtløftigere skal forklares/i de Antegnelser til det 13. oc 14. Cap. ved lit. (a).

Om Baroner eller Herser (c) Baronum aulum / det er / alle Baroner/som ellers kaldes Fri-Herrer / oc ere af forseelse udelukte / baade i den forrige trøkte Danske Hirdstraa/ oc Svenske Version. Men kaldtes desse Baroner oc fordum Herser / hvilke næst Jarlener hafde største Myndighed oc Anseelse i Norge. J Kong Harald Harfaggers Tiid / som var første Envaalds Konge i Norge / var saaledes forordnet/at der skulde være en Jarl/ det er en Grefve/ofver hvert Læn / som skulde holde Kongen 40. væbnede Mænd i Krigen. Oc hver Herse skulde holde 20. Mænd. Men under hver Jarl/ skulde være 4. Herser eller fleere. Læs herom N. Chronic. pag.42. Af Herser i Norge/ hafve desse været Nafnkundige/ som i N. Chronic ere antegnede:

Haugne

Haugne Kaareson/oc Guldbrand Herse/ i Guldbrands-dallen/i Kong Harald Harfaggers Tiid. N.Chron.pag.4.

Klypper Herse/af Haarde Kaares Affkom/i Kong Harald Graafelds Tiid. N.Chron. pag.97.98.

Arnbiorn Herse af Fiordene / i Kong Harald Graafelds Tiid. N.Chron.pag.106.

Erling Skialgson Herse/ Olmoder hin gamles Frænde i Guledallen/ i Kong Oluf Tryggesøns Tiid/som fick Kongens Sy-ster Astrig til Eete /oc svarede/ der Kongen bød hannem Jarls Nafn
oc Grefvedom til:Mine Forfædre hafve været kalden Herser/for mig/ "
andet Nafn eller Titel begierer jeg icke / dog at hafve det meeste Raad "
oc Møndighed med eder i Norge. N.Chron.pag.151 "

Dale Guldbrand Herse i Dalene/ i Kong Oluf den helliges Tiid/som imodstood at anamme den Christne Tro / oc sagde
til Bønderne paa Tinget/om Kong Oluf: Her er kommen en Mand "
som Olaf heder / hand vil lære os en anden Tro / oc sønderbrydde vo- "
res Guder / oc siger / ad hans Gud er mæctiger/ oc det er Vunder/ad "
Jorden icke brøster under hannem. N.Chron.pag.241. "

(d) Hirdstiorum / er ræt udlagt efter Ordet/Hof-styrere/de som styre eller regiere Hoffed oc Hof-Tienere/hvilke nu kal-des Hof-marskalcke. V. Arild Hvitfeld kalder dennem Hofmestere. Om dennem skal vidtløftigere mældis i Antegnelsen til 8.Cap.

Hvad Hirdstiorum er

(e) Nidaroos / som nu kaldes Trundhiem / blef bygget af Kong Oluf den hellige/hos den store Aae eller Elf/ Nid. Oc hafver Byen sit Nafn af samme Elf Nid / oc Oos/ som bemerker paa gam-mel Norsk/ den part af en Aae eller Elf/som den først udflyder/ af en Sø eller fersk Vand. Denne Bye Nidaroos/hafver i gamle Dage været Konge-sædet i Norge/ hvor Kongerne holdte Huus oc Hof. Kong Harald Harfager/ den I. Envalds Konge/lood bygge der sin Kongelige Gaard / som siden blef kaldet Laden/oc Holdt det for sit rætte Hiem. N. Chron. pag. 43. Men Kong Oluf Tryggesøn/Lood bygge en Stor Gaard/der ved Niden / som blef kaldet Kongs-Gaar-den/lood oc først efne til Kiøbsted i Nideroos/som tilforne var en Bon-de-Gaard paa Nidarnæs/læs derom N. Chron.pag.195. Oc efterdi

Om Nidaroos.

 der

der hafver meest altid været Konge-sædet / oc den fornemmeste Landets Styrke / ere Norges Konger der gemeenligen keisede / hyldede oc Cronede.

Erche-Bispernes mact oc Myndighed. (f) Skulde raades med Erche-Bisperne om Kongernes Udvællelse/fordi de hafde i Paudommet største Mact oc Myndighed/ oc uden deres Villie / Raad oc Samtøk/ blef neppeligen nogen tagen til Konge/ derfor siger Erling Skack/ Kong Magni Fader/til Erke-Bisp Øisten: den Tijd Magnus blef tagen til Konge/ skede det med „ eders oc Bispernes Samtøk / sterke i hans Riige / jeg vil igien for- „ fremme eder til beste. dersom Magnus er icke saaledes tagen til Kon- „ ge/ som gammel sedvaane er her i Landet/ da hafver i Mact til at gifve „ hannem Kongelige Vielse / oc Crone/ oc at salve hannem til Konge. „ dersom i salve oc vie hannem til Konge / da maa ingen sætte hannem „ derfra med Rætte/ N. Chronic. pag. 486. 487. Fordi Kong Sverre „ kom til Regieringen i Norge / imod Erche-Bispens oc Bispernes Raad oc Villie/fick hand stor Widervertighed sin Lifs Tiid/eftersom de tilskyndede de Kuflinger/ Øyeskegger oc Bagler/til adskillige Oprør mod hannem/ hvorom læses vidtløftigen i N. Chron. pag. 507. 519. 521. 525. seq. Saa gick det ocsaa K. Hagen Hagensøn / som blef tagen til Konge/ uden Erkebisp Guttorms Samtøk oc Villie / hvorfor Erche-Bispen vilde icke lade ringe klockerne / eller giøre nogen Proces imod hannem som sædvaanligt var/ ey heller vilde giøre hannem nogen Reverenz oc Ære / eller anamme hans offer paa Palme-Søndog/der hand ofrede hannem. N. Chronic. pag. 613. Saa turde oc Bisp Nicolaus af Opslo/negte Kong Hagen Losement/ „ oc sagde: at Ulfve oc Kalfve kunde icke være sammen. N. Chron. „ pag. 650.

Men hafver Erche-Bispe-Dommet været stiftet i Trundhiem / baade fordi det var det ældste Bispedom/ hvor den Christen Lærdom blef først plantet / saa oc fordi at Paven sielf saa hafde forordnet /at Nideros skulde være Erche-Bispens Sæde/for Kong Olufs den helliges/ Legomes/oc anden Hellig-doms skyld/som der var forvaret. Oc hafver Paven sendt Nicolaum Cardinal fra Rom til Norge / som dette hos da regerendes Konger oc Brødre/ Kong Sigurd/ Ingi / oc Øisten hafver forrættet / oc samme Tiid / hafver viedt Jon Byrgesøn/ Bispen i Sta-

i Stavanger til første Erche-Bisp i Nideroos/hvilket er skeed, hen ved Aar 1152. N.Chronic.pag. 453. Læses videløftiger om Erche-Bisperne i Norge/i Bispernes Chronic/som er nyligen i trøcken udgaaen/ saa oc i Her Peder Clausøns Norges Bestrifvelse. pag. 93.

(g) XII. Hinna vitrustu Menn/det er/12. de vittigste eller forstandigste Mænd/hvilke efter gammel Sedvaane i Norge / blefve udvaldte/at keise oc hylde Kongerne. Kong Sverre næfnede XII. Mænd af hvert Fylke / som toge hannem til Konge paa Øire-Ting. N.Chronic. pag. 504. Blefve oc XII. Mænd forordnede paa Øire-Ting / som skulle hente Hagen Hagensøn af Skolen i Trundhiem / der hand blef udvald til Konge. N.Chronic. p. 600. Saa hafve oc XII Mænd/svoren Kong Magnus Hagensøn paa Tinget/der hand i Egerø blef til Konge koren. N.Chronic.pag.762. Denne gamle Sedvaane er endnu brugelig i Norge /at der udvælles XII/ de forstandigste oc beste Bønder/af hvert Læn / som skal være med at hylde oc Svære Kongerne. Læs derom Tingf. B. cap. 11. Er oc befalet i N. Loubog i Tingf. B. cap. 4. at Kongens Ombudsmand skal til næfne XII. Laugrættes Mænd / hvilcke skulle dømme i alle store saker. Saa oc/at XII. Mænd skulle svære imellom Alminding oc Egendeel/ L. B. cap. 58. &c. Videre om XII. Mænds Eed oc dom/ i N. Lougb. M: B. cap. 3. oc 12. Om de XII Mænd.

(h) Syslumadur/er efter ordet/Sysle-mand/oc icke Befalningsmand/som det udtydes i forrige trøkte Hird-skraa. Ti Befalningsmand siges egentligē om Læns mand/Lænshøfding eller Lænsherre/som hafver et Kongelige Læn i Befaling/med høyeste Myndighed / næst Kongen / oc kaldes paa gammel Norsk/ Lændamadur/ hvilket videre forklares/ i de Antegnelser til det 17. Cap. Men Sysle-Mand er ræt udtyd aff N. R. Canceller. J. Bielke / Bestillings-Mand/in term. Jurid. Ti Sysle er at bestille oc forrætte noget. Oc ligesom der er forskiel imellem befale oc Bestille / saa er der oc/imellem Befalnigsmand oc Bestillingsmand. Ti at Befale/er høyere oc ypermeere/end at Bestille. Hafver der for Sysle-mād/eller Bestillingsmand/ været i de dage en Kongelig Tiener / som nu kaldes Kongens Foget / hvilken næst Lænsmanden skulle bestille oc udrætte alting/i et Syssel eller Læn paa Kongens Vegne. Oc eftersom Lænsmændne Hvad Syslemand er.

vare

vare altiid til Hoffe/oc hos Kongerne i de Dage/ som her efter skal mældes/i 17. 18. oc. 19. Cap. Men Sysle-Mændene meest paa Landet/ved Syslerne oc Lænene/viste desse best Landets oc Bøndernes vilkor/oc skulle derfor med Bisperne/næfne oc udkore de XII. Mænd til Hyldingen / oc forordne dem/som skulle vogte oc forsvare Landet / medens hyldingen stod paa. Men skulle nogle af dennem forblifve hos Bønderne/hiemme fra Hyldingen/hvilke med Baroner/(det er Friherrer eller Herser) som samtlige hafde meest myndighed iblant Bønderne/skulle i hvert Laugdom/eller Laugsogen/giøre god Order/til Landet at Vogte oc forsvare.

Hvad Laugdom eller Laugsog'n er.

(i) Løgum/ er Laugdom/eller Laugmandsdom/som det udlegges i forrige trøkte Hird-skraa. Men i Arild Hvidtfelds M. S. Version, Fylke. Kaldes ellers Laugsogen. Oc er Løgum/den deel af Landet/som en Laugmand dømmer ofver/oc saa vidt der ligger til hans Laugstool / oc er undertiiden meere end et Læn begreben / i et Løgum eller Laugdom/som endnu findes i Norge.

Om Syssel

(k) Kand her af sluttes/ at Norge hafver været deelet i Sysseler/i gamle Tilder / oc at hafve været ofver hvert Syssel/en Sysle-Mand. Ligesom Island skal oc være deelt i Sysseler/efter den gamle Norske viis. Oc findes endnu i Jutland de IX. Sysseler/som Vitterligt er. I den N. Chronic. næfnes Borge-Syssel / Folde-Syssel/Elfve-Syssel.&c. Men er Syssel saa som et Herred / eller nogle særdelis Kierkesogner / som hafver haft deres egen Ting oc Ræt / Syslemand oc Dommer/&c.

Hvad Landraade-Mænd er.

(l) Landraada-Menn/ ere Lands-Forrædere/ som forraade Land oc Folk fra deres rætte Herre oc Konge. Heer af siges Landraade-sag/ Lands-Forræderi/i Canceller. J. Bielkes Terminis jurid. dette kaldes ellers i N. Loubog/det største Nidingsverk / for hvilket Mand forgiør sin Odell / M. B. cap. 2. Oc blifver Fredløs/U. B. cap. 18. Oc om Kongen beskylder nogen Mand for at være Lands-forræder/da skal Kongen af sit Hof/til-næfne en Mand/ som Jæfnbaaren er ved den hand beskylder / som efter Kongens Bref oc Befalning / skal hannem derfor tiltale / oc forfølge efter Lowen / M. B.

M. B. cap. 2. Oc skal hand sætte Kongen Gissel/ U. B. cap. 3. Verge sig med Tylter Eed. Tin: B. C. 14.

(m) Olærder Menn/ efter Bogstafvene/ Ulærde Mænd. udi Ar: Hvitfelds skrefven Versión Leege-Mænd/ hvilket siges bedre paa Danst/ end Ulærde. Oc skulle de Leege Mænd svære/ (oc icke de Lærde eller Geistlige/) fordi de hafde haft af Arilds-Tiid/ Jus eligendi, oc Rættighed/ at udvælle oc hylde Kongerne i Norge. Derfor blef det stukt til Lowen/ at Bønderne burde at udkaare sig en Konge/ den tiid der var Spliid/ om Kong Jngi Baartsøns Udkaarelse oc Hylding: N. Chron. pag. 543. Ulærde Mænd svære.

(n) Bisperne oc de Geistlige svore icke/ fordi de formeente sig icke at staa under nogen Verslige Rætt eller Low/ ey heller at være under Kongens Dom oc Hørsomhed/ men skøde sig under Pafven oc hans Dom i de Tiider/ som Erche-Bisp Eric siger til Kong Sverre. See N. Chron. pag. 521. Men vare Bisperne dog deelactige i denne Eed/ hvilken de hafde sielf aabyrget oc paalagt sig/ at ansvare for Gud/ efterdi de vare i Raad oc Daad med de Leege/ om Kongens Udkaarelse. Der til med vare Bisperne pligtige/ at tilholde Almuen oc Land-folket/ ad holde den Eed/ de hafde svoret Kongen/ under Bands Straf oc Trusel/ om de blefve Meen-Eedige. Bisperne svore icke.

(o) Naar nogen Tvistighed var imellom Land-folket/ om Konge at udvælle/ skulle de raade som fleire oc Skilrikari/ det er/ Fleeste oc Forstandigste vare sammen/ oc ofver eens stemmede/ hvilket oc saa skede/ den tiid Kong Jngi Baartsøn oc Kong Hagen Hagensøn blefve kaarede til Konger. Læs derom N. Chron. pag. 543. 598. 599. 639. 640. 641. ꝛc. De fleeste Stemmer.

(p) De som lode sig uloulligen udvælle til Konger/ hafde fyre giort/ fe oc fride/ Lande oc Lausum Eire/ det er: hafde forbrudt Gods oc Fred/ Land oc Løs-øre. Sigurd Slemdiacon blef dømt fredløs/ oc fra sit Lif/ der hand uloulligen eftertraktede/ at tages til Konge/ oc blef omsider grueligen aflifved oc henrætted. N. Chronic. pag. 436. 438. 448. Saa blef oc Olifken ynkeligen dræbt/ som hafde ladet sig tage til Konge/ oc alle de som hafde været hans Venner/ Uloulige Kongers Straf.

blefve giort Udslægere oc Fred-Løse / oc deres Egendomme oc Gods lagt under Kronen. N. Chron. pag. 449. 460.

Om Band oc Bandsatte

(q) Og sie i Banne oc forbod alra heilagra Manna/ det er / oc være i alle hellige Mænds Band oc Forbud/ eller Bandsat af alle Prester oc i alle Kierker. Oc actedes det for den allerhøyeste Straf i Norge i Pafve-dommet. Erche-Bisp Peder forbød under Bands Straf/ad ingen maatte giøre Sigurd Ribung nogen Anløb / førend der var søgt Forligelse / imellem Kong Hagen Hagensøn oc hannem. N. Chronic. pag. 664. Erche-Bisp Sigurd satte Fred imellem Kong Hagen Hagensøn oc Hertug Skule / oc skulde den være i Bande/ som samme Fred ofvertraad oc brød. N. Chron. pag. 695. Kong Hagen Magnussøn af Norge / oc Kong Eric af Dannemark / forpliktede sig mod hver andre / under Bands Straf/ der de giorde Forligelse oc Fred sammen / ad Bispen af Roeskild maatte bandsætte Kongen i Norge/oc Bispen af Oslo maatte bandsætte Kongen i Danmark/hvilken af dennem som brød Forligelsen. N. Chron. pag. 811. 826. 827. Oc fryktedes Band des meere i de Dage/fordi Bandsatte vare reanede iblant de grofveste Misdædere/som icke maatte komme i Christen Jord/ hvilke ere desse efterfølgende /som i den gamle Norske Christen-Ræt ere antegnede / cap. 14. de sepultura:
„ Drottin-Svikarar / Mordvarga/ openbærer Ransmenn/
„ Bansætter-Menn/oc Peir sem Peiu i forbodum heilagrar
„ kirkiu. det er: Herre-Svigere/(som forraade deres Herre)/ Mordere/
„ Obenbare Ransmænd / Bandsatte Mænd/oc de som døe i Kierkens
„ Band. Item de som tage sig self af dage/uden det skeer uforvarendes.
„ Item, de som bringe sig self i Vantro/eller ville føre Folk i Vantro oc
„ Vildfarelse. Item, obenbare Aagger-karle/oc de Mænd/som icke komme
„ til Daaben for deres yderste/enten unge eller gamle. Oc skal mand
„ begrafve desse Mennisker foruden Kierke-gaard / icke meere end et
„ Pile-skud fra Ting-gaard/i Ørskoß Helgi/ ved Ting-gaard/saa ad der
„ er hverken Agger eller Eng/oc ad der rinde icke Vand fra til Husene.
„ Oc skal mand icke heller siunge dem til Jorde. Dog maa nogle af
„ forbenæfnte / bekomme begrafvelse i Kierke-gaarden / om de blifve af-
„ løste for døden/uden de Tiufve/som ere dømte. Item Mordere oc ubote Mænd.

Mænd. Fremdelis / der som nogle vidnesbyrde ere til / ad de begierede "
Prestens Nerværelse / eller ad mand kand see vist Tegen / til een sand "
oc alvorlige Pænitentze / for døden / at de ville forbedre deres Leffnet / "
oc fortrydе deres Synder / oc det blifver beviist for Bispen / eller hans "
rætte Embeds-Mand / da maa den Prest / hvilken Bispen befaler det / "
afløse det døde Menniske / oc lade det efter begrafve Liget i Kierke- "
gaarden / uden det er de / som Bispen sielf hafver bandsat / eller de som "
hafve obenbarligen kast sig i Pavens Band / etc. Dersom nogen af disse "
fornæfnte Mennisker / som nu vare frafskildte / begrafves i Kierke-gaar- "
den / førend de hafve forbedret sig / oc ere forligte med Bispen / da skal "
hver oc Een som fører dette Lig / eller begrafver det i Kierke-gaarden / "
være Bispen skyldig iij. Ører / oc grafve det siden op igien / oc kaste det "
op af Kierkegaarden / om de Beene kunde kiendes fra andre Christnes "
Beene. etc. "

(t) Ortuger betyder icke her Korn-maal / som det kaldes i Danmark / men Penge / som brugelige vare i Norge. Oc gialte 1. Ørtug / saa meget som 2. hvide. Men 1. gammel Ørtug var $1\frac{1}{2}$ß Dansk. Er saa 8. Ørtuger 12. ß / som er $\frac{1}{2}$ Rix Ort. Heer næfes oc 13. Mark Sølf. Men er fornøden at vide / hvad for Marke det hafver været / enten Mark i vegt / som er $\frac{1}{2}$ Skole-pund / eller Lødie Mark / som var et slags Mønt / i gamle Tiider / hvilken gialt $\frac{15}{16}$ af 1. Rix Daler / Er nu 5. Mark 19. ß / hvorom findts i gamle Brefve oc Jorde-bøgger. Men Lødie Mark Sølf / er 32. Mark Sølf / som er 16. Rix Daler. Lødie Mark Guld / forstaaes / i gamle Norske Brefve / om en Rosenobel / som Canceller Bielke det forklarer in Terminis Jurid. Her imod skrifver Chr. Ostersøn i sin Glossario, ad 1. Lødie Mark Sølf i Danmark / hafver været 16. Lod Sølf. eller 8. Rix Daler. Oc 1. Lødie Mark Guld / at gielde efter sin tilsæt. Men Mark Guld udi vægt / at være 16. Lod Guld.

Deres Brøde som icke komme til Hyldingen.

Her i Hird-Skraan næfnes icke Lødie Mark / men Mark Sølf / som er $\frac{1}{2}$ Rix Daler. Saa er 13. Mark Sølf $6\frac{1}{2}$ Rix Daler. Oc 8. Ørtuger 12. ß Dansk. Beregnes dog 2. Ørtuger / oc 13. Mark Sølf i Norge for 7. Rixdaler / uanseet det er $\frac{1}{2}$ Rix Ort mindre. teste Cancell: Bielke, in Terminis Jurid.

IV. Capitel.

Om Kongens Frænders Arfve.	Um Erfder Kongs Frænda.
EN do om er Daatter / eller Sønne-Daatter (a) Søster / eller Moder / eller de andre Qvinder / som staae i Arfvetallet i Lands-Loubogen / (b) So og de Karl-Mænd som i Arfvetallet staae / og icke ere af Konge-Ætten komne (c) / og ere de eller desse / nærmeere berættigede til anden Arfve / end Kongdommets / da skal efter det hver tilgaa / som Lowen viiser hannem / i almindelige Arfvetal. Og ad det / des lysere* ver-	EN nef er Dotter / edr Sonar Dotter / Systur edr Moder / edr Pær Konur adrar / sem standa i Erfdatale i Landz Lagabok / Suo og Peir Kallmenn / sem i Erfda-tale standa / og eigi eru af Konga ættine Komner / og eru Peir edr Pær nærmeir ad skyldu / til annars Arfs / enn Kongdomsins / Pa skal epter Pui hver tilganga / sem honnum votta løg / i almenniligu Erfdatale. Og at Pui liosara ver-

* klarere.

verde / Pa mega Peir
Petta fyrst Erfa : Eig-
ner Pær allar er
Køngr Erfer / epter
adra Frændur sinna / og
Pær sem hann kauper
med lausa fie / Pær Po
ad hann selie ecki Kong-
domsins Jarder til /
edur skipter Peimi hi-
nar. Suo skulu Pau og
erfa Lausa fie / og gripe /
Pa ei heyra Krunnu-
ne til / nema Kongr
hafe adra skipan a
giørt / fyre Skilrikum
Mønnum / medn vitum
til Jardteiknum / sier til
Saluhialpar og Sem-
dar / edr sinum hollu-
stum Mennum / med
godra Manna tillø-
gu. Og er Pat hofud
Raad / at huer bue
vel fyre sier sialfri /

kand være / da maa de
dette først arfve : Alle de
Egendommer / (d) som
Kongen arfver / efter
andre sine Frænder / og
de som hand kiøber for
Løse-penge* / dog so / ad *Redepen-
hand selger icke Kong- ge.
dommets Jordegods /
eller skifter det hem.* *Bort
So skulle de og arfve
Løse*penge (e) og Kle- *rede
nod / som ei hører Kro-
nen til / uden Kongen
hafver anden Skik der
med giort / for Skil-rige
Mænd / med Vidne til
Jerdtegn* / Sig til *bekræftel-
Salighed og Ære / se.
eller sine huldeste
Mænd / med gode
Mænds Raadførelse.
Og er det Hofved-
Raadet* / ad hver ma- *fornem-
ger det vel for sig sielf / meste Raad

udi sine Lifs-dage / hel-der sund end siug. Tj at omskiftelig er andres Venskab/og Siæle-gafve/ (f) dog næste Slect var der om * (g)

* hafde der med at giøre.

um sina Lifdaga / heldur heil enn siukur / Puiad Vöskoyt er annars Vinatta og eftergiørd / Po all skylt sie um.

Antegnelser

Til IV. Capitel.

Forseelse i forrige Trøk.

(a) Er her forseet/ i forrige Danske oc Svenske trøkte Hird-skraa / ad Syster sættes for Sønne-Daatter / hvilket er imod den Norske Loubog / af K. Oluf den hellige/K. Magnus Hagensøn / oc Kong Christian den 4. udgifven. See A. B. cap. 7. Findes icke heller saaledes i den gamle Norske Hird-skraa / eller Arild Hvitfelds skrefven version.

Arfve-Tallet i Loubogen.

(b) Dette viser hen til Arfve-Tallet/som staar i den Norske Loubog i Arfve-Balken. Hvilket er befattet i 13. Arfver / i Kong Olufs oc Kong Magni skrefne Loubøger/men i Kong Christians den 4. trøkte Loubog/er noget udelukt / oc findes icon 11. Arfver. See/ A. B. cap. 7.

Forseelse i forrige trøk

(c) J forrige Danske oc Svenske Trøk staar: Som ere komne af Kongelige Slect / Men findes her tvert imod: Som eigi eru af Konga ættine komner/det er: Som icke ere af Konge-Ætten komne. Oc maa dette være rætteste. Tj de Karl-Mænd / som vare af Konge Slect oc Ætten komne paa Sversiden / vare Arfvinger til Kong-dommet/oc Norges Rige/efter som Arfve-Tallet det udviiser i Hird-skraan cap. 2. Saa vel som i Christendoms Balken / i Kong Olufs oc Kong Magni Loubøgger / cap. 4. Men de Karle eller Mands Personer / som icke vare af Konge-Ætten paa

Sversiden/

Sverſiden/om hvilke her mældes/at de hafde meere Rættighed til anden Arfve end til Kong-dommet/ de ſkulle arfve tillige med Qvinders-Perſoner/ ſom vare Arfvinger/baade Egendommer/Løs-øre oc Rede-penge/ ſom Kongerne hafde efterladt ſig/ oc icke hørte Kronen til.

(d) Kongerne i Norge hafde fordum Jorde-gods oc Konge-gaarde/ ſom vare deres egen Odal oc Egendom/ oc varem ten arfvet efter deres Forældre/ kiøbte for Penge/ eller dennem forærede/ hørte derfor icke under Kronen/men blefve ſtift iblant Arfvingerne/ hvilket videre erfares af Hird-ſkraan i det 13. Capitel/ ſaa vel ſom af Norſke Loubog O. B. cap. 1. Kong Harald Harfager hafde ſine ſtore Gaarde paa Rogeland oc Hordeland/hand lefvede paa/efter at hand hafde gifvet ſin Søn Eric Blodøxe Riget ofver. N. Chronic. pag. 64. 65. Kong Hagen Adelſten hafde ſine egne Gaarde paa Sundmør ved Birkeſtrand / Fidie paa Hordeland / Alrekſtad ved Hagens Helle &c. N. Chronic. pag. 8. 83, 87. Kong Harald Haarrade hafde ſine Gaarde oc Odels gods ved Konge-Helle/Opſlo/Tonsberg/Bergen oc Nidaroos/hvilke hand gaf Skule/ſom var hans Hirdſtiorar oc ypperſte Raad/oc vare ſamme Gaarde længe under Skules Affkom. N. Chronic. pag. 379. &c.

Om Kongernes Odel oc Egendommer.

(e) Løſe- eller Rede Penge oc Klenod/kaldes paa gammel Norſk/ Lauſa fie og Gripe. Oc hafve de Gamle holt meget af Saadant/ oc kaldet det Erfda-guld. Kong Magnus Blinde fick all Kongelige Zirat / rørende Gods/ oc Klenodier efter ſin Fader / Kong Sigurd Jorſale-far. N. Chronic. pag. 423. Kong Hagen Hagenſøn fit icke meere/af ſin Faders Arfve/ end een Sølf-Braſe/ oc een Gulde-Ring N. Chron. pag. 606. &c.

Om Løſe Penge oc Klenodier.

(f) Hvorledes var holdet i Norge i gamle Dage / med Teſtament oc Siæle-Gafve / findes ſaaledes i den gamle Norſke Chriſten-Ræt / de Teſtamentis cap. 12. 13. Den Gierning eller Befalning/ hvilken Mand giør for ſig/ paa ſit yderſte/ kaldes Teſtamentum, oc er det icke andet/end et Vindnebiurd oc Obenbarelſe om ſin Villie/oc er det indſat oc ſticket/af de hellige Forfædre/udi Guds Low/ oc deſligeſte af Keiſerer oc Konger / Herrer oc Førſter udi Verſlige Low / ſaa vidt ſom Chriſtendommet er/ ad den ſiſte hver oc een Mands

Om Teſtament oc Siæle-gafve.

villie

„ Villie skal fri være. Oc fordi at Siælen er yppermeere/udi alle Tinge-
„ ster end Legemet/skal hun icke røfves det Gode / som hendes er / Oc er
„ der ingen Verslig Ting noget Menniske saa nød-tørftigt/ som dette/
„ ad Mand kunde/ med Barmhiertigheds Gierning / see vel for sin
„ Siæl/rc. Item : Testament som Mand giør i sin siste Tiid/ofvervære-
„ rendes to eller tre ærlige Mænd/med Presten/skal staa ved Makt. Ville
„ Arfvingerne icke det Testament udgifve / da hafve de forbrudt den
„ Arfve/inden 12. Maaneder / tj det er Bands Gierning at bryde Te-
„ stament / oc skal Erche-Bispen lade dennem forbyde at tage noget der
„ af. Itèm: Desse efterskrefne maae icke giøre Testament paa deres yder-
„ ste/ fordi de raade icke deres egen Villie : 1. Een Trell. 2. Forbistrede
„ Mennisker. 3. Een Stum oc dum / den som icke taler oc icke hører.
„ 4. Den som icke er kommen til fuld Skiels-Alder. 5. den Søn som icke
„ hafver sin Besteed af sin Faders Huus. 6. De som sig hafve opgifvet/
„ som ere Kloster-Folck. Ti den som sig sielf hafver ofret Gud en gang/
„ hand gaf Alting. Men alle andre frj Folk/komne til fuld Skiels-Al-

Hvo icke maa giøre Testament

der/ som ere ved sit vidt/ maae giøre Testament for sig paa det yderste/
af alt deres Gods/ enten hand vil udbytte imellom Kierker/ Kloster /
Slekt/ eller Fattige Folk/ dog saa: At hvilken som hafver fem Søn-
" ner eller Børn/ræt Ecte-Fødde/ eller fleere / som ere hans rætte Arf-
" vinger/da maa hand icke gifve meere / end half-parten af alt sit Gods/
" men den halfve Part / skulde Børnene deele louligen imellem sig.
" Hafver hand fire Børn/ eller icke saa mange dog Ecte/ da maa hand
" gifve to Parter af sit Gods / Men den tredie Part / skulle de samme
" Børn bytte imellom sig rætteligen. Men dersom hand hafver
" ingen Børn/ræt Ecte-Fødde/da maa hand gifve tre Parter/men den
" fierde Part/skulle hans Næste Slekt oc Arfvinger / skifte imellem sig
" rætteligen. rc.
" Herfor uden findes i Kong Magnus Hagensøns Norske
" Loubog/ hvad til Siæle-Gafve maatte gifves i Norge i gamle Dage.
" A. B. cap. 28. Pær giafer skulu haldast sem Kongr giefur os edur
" vier giefum honnum. Giefa ma Madr og Vingiafer ad sier
" Lifanda/ Hesta eda Yxn / Vopn eda Puiliika Gripi / Suo og
" Klædi.
"

Huer Madur ma giefa Fiordungs giøf/ af Fie Pui aulum sem ho- «
num hefr aflast/ suo ad meira enn hann hefur ad Erfdum tekit bædi «
i Lande og i Lausum eyre/ huert sem hann vill / Børnum sinum skilgi- «
etnum/ edr andrum Monuum. Enn Tiundar giøf af suo miklu fie / «
sem hann hefr at Erfdum tekit bædi i Landi og lausum eyre / Po ad «
hann spyrie ecke Erfingia ad/huert sem hann er heil edur siukur/ef hann «
mæler af vite. Enn af Fiordungs Giøf edr Tiundar giøf skal Pat «
fyrst Luka/ er Madur giefur Gudi fyre Sial sine / huerium Manni «
sem hann giefur Løggiøf sina fyr. Det er: de Gafver skulle holdes /
som Kongen gifver os/eller vi gifver hannem. Gifve maa Mand oc
Ven-gafver/ den stund Mand er i Lifve / heste eller Øxen/ Vaaben
eller saadan tingest / saa oc kleder / hver Mand maa gifve Fierdings
Gafve/ af alt det Gods hand hafver aflet/saa at hand hafver meere/end
hand hafver faat i Arfve/ baade i Land oc Løs-øre/hvem som hand vill/
sine Børn / Ectefødde/ eller andre Mænd. End Tiende Gafve af saa
megit Gods / som hand hafver i Arfve taget/baade i Land oc Løs-øre /
dog at hand Spørger icke Arfvingerne ad / hvad heller hand er Sund
eller syg/om hand vid hvad hand siger. End af Fierdnigs-Gafve eller
Tiende-Gafve/ skal det først betales / som Mand gifver Gud for sin
Siæl/i hvem som hand gifver sin Loug-Gafve tilforn.

I Norske Chronica pag. 794. 795. mældes om den Siæle-Gafve/ Kong Hagen Hagensøn gaf sine gode Mænd/der hand giorde sit Testament paa Ørkenør / ad hver skulde hafve en Mark Guld / oc befalede hand at Sønderslaa alle siine Taffeler / Smed oc Sølf-kammer/førend nogen skulde møste det hannem var gifved. Hand hafde oc tilforn gifvet af sit eget Odel oc Jorde-gods 200. Mamateboell Jorder/til S. Cathrine Hospitall i Bergen. 100. Mamateboel Jorder til alle Helgens Kierke-gaard i Bergen/30. Mamateboel til Marie Kierke i Tonsberg.

NB. Mamateboel er et slags Landskyld / som findes icke i Lowen men dog forstaaes om et Boel eller Plats / Som gaar 18. Mark Smør af/ oc somme steds $1\frac{1}{2}$ Pundt / efter Landets Leilighed / som Canceller Bielke det forklarer/i hans Terminis juridicis.

(g) Findes i forrige Danske oc Svenske tryk / her fra til Enden af Capitelet/nogle Ord oc Linier/ som hverken staar i den rætte Norske Hird-skraa / eller i Kong Magni Lovbog i Christ: B. cap. 6.

V. Capitel.

Om Kongens Hylding.

*forteles.

NU skal her til siges* / med hvad Skik/den skal til Konge tages / som Gud hafver os gifvet/ til Fyrste oc Herre/ af sin Miskundhed / og efter Arfve-rættighed / til sin Fæderne Arfve skicket. Heldst skulle dette være/ paa Høy-tids Dag (a)/ eller paa Herrens Dag/ om ei forhindres af nogen Forfald. Paa den Tiid/som høyeste Mænd ere sammen komne / skal

Um Kongs Tekin.

NV skal til Þes Segia/ med hueri skipan / Þan skal til Kongs taka / er Gud hefr os gefit til Forstiora og Hera med sini Miskune / og efter riettum Erfdum / til Faudur Arfs skipat. Helzt skulu Þetta vera at Haatidis Degi / edr at Drottens Degi / ef ei banna ein hueriar naudsyniar. I Þau Tima / er hæstr Menn ero saman komner / skal Þings

Þings Stefna efter
fornei Sidveniu. Enn
Hirdstefna skal vera
adr Þing see / um Þa
hluti sem Þa Þikia
Helzt / naudsyligir
vera. Kongs efni skal
tala / edur tala la=
ta / med Þessu efni; at
Þaka øllum Monnum
Þangat kuaum sina /
og iata ollum Mønn=
num slikum sæmdum og
Nafnbotum / sem Þeir
hofdu fyr / og med godu
umbøta / med vildustu
Mannaraadi / vid Þa
alla er Þes Þikia verdir
vera / og efter Þui sem
Þeir kunnu til at Þio=
na. Sidan skal tala
um Þat med hverium
sæmdum Hird skal sik til
Þings bua / at semvyr
duliguz verdi al Þeir=

Ting stæfnes / (b) efter
fordum Sedvaane /
Men Hof=stæfne (c)
skal være før Tinget er * / * holdes
om de Ting / som da tøc=
kes heldst fornøden at
være. Kongs=Efne * * den Udvald Konge.
skal tale / eller tale lade /
med denne Maade: at
tacke alle Mænd / for
deres Sammenkomst / og
jætte alle Mænd saa=
dan Ære / og Nafn=bø=
der / * som de hafde førre / * Ære=Titeler.
og med gode forbedre
det / med videste * Mænds * fornemmeste
Raad / mod alle dē / som
det tøkes værde at være /
og efter som de kunde
tiene til. Siden skal
tales om / med hvor=
dan Prydelse Hoffet
skal sig til Tings be=
ræde / at som værde=
ligst kand være all

deres Medfærdt. Paa den Dag/ som Ting skal være/skal blæses om Morgenen møget aarligen/alle Folk til Tings/ og da skal all Hoffet tage fuld Rustning paa/ og berædes som Sømmeligst/ hver efter siin formue. Da skal Kongs-Efne* siunge lade/ eller læse/Messe: De Spiritu Sancto, med denne Collect: DEUS in Te sperantium fortitudo. Siden efter Messen/ skal Kongs-Efne gaa til Altaret/ og bede sig Miskundhed af Gud/ af alt Hierte. Tage siden Velsignelse af Bispen med Knefald. End der efter skal frembæres/ hin* hellige Kors (d)/ med Helligdommen (e).

*den Udvald Konge.

*det

ra medferd. A Paima degi sem Ting skal vera/ skal blasa um Morgunin miøk arla/ Ollu Folki til Pings/ og Pa skal all Hird herkleidaz/ og buast sem semligast/ huer efter sinum fongum. Pa skal Kongs Efni Syngia lata/ edr lesa Messu: De Spiritu Sancto, med Pessum Collectum. DEUS in Te Sperantium Fortitudo. Sidan efter Messuna/ skal Kongs Efni ganga til Altaris/ og bidia sier miskunar vid Gud/af øllu Hiarta. Taka sidan blezan af Biskopi med Klefalli. Enn efter Pat skal frambera hin heilaga Kros/ med Helgumdomum.

Allir

Allir Þeir Menn sem fyrer eru/ skulu Þangat ganga/ sem Þing skal vera/ Þar skolu Haasæti buin vera semilig. Enn Þo skal eit vera bædi hæst og bæst i midiu/ og skal Þar engin i setiaz : Enn adrir Hofdingiar siti i odrum Haasetum vt i fra/ i Þuærim megium. Enn Kongs=Efni skal sitia nidri aa Graduum/ fyre hinu hæsta Haasæti/ Þegar Þing er sett. Sidan skal saa er Tiguligazur fæs til/ huer sem Þat er/ Lærdr Madr edr Læk=Madur/ leggia aa Kongs Efni Kongs Nafn / med Þessum Ordū: Kongs Nafn/ (Þat sem Gud Lier Þier/ og Þu er tilborin /

Alle de Mænd som nerværendes ere/ skulle did gaa/ som Ting skal være/ der skulle Høy=sæder * beredde være sømmeligen. Men dog skal et (f) være baade høyest og best mit udi/ og skal der ingen sette sig. Men andre Høfdinger sidde i andre Høi=sæder/ ud fra paa begge sider. Men Kongs=Efne * skal sidde neden før graderne * for hin højeste Høi=sæde/ nar Ting er satt. Siden skal den som tienligst * findes til/ hvo som det er/ Lærd=Mand eller Læg=Mand/ legge paa * Kongs=Efne/ Konge=Nafn (g)/ med desse Ord: Kongs Nafn/ (det som Gud forlæner dig/ og du er boren=til*/

* Høie Stoole eller Bænke

* den Udvald Konge

* Trappen

* Ypperligst.

* gifve

* fød til

*at valt	og af alt Land- Folket	og af ollu Lands-folkinu
	,, keiset* og tagen til/ efter	til Kosin og tekin/ efter
	,, hin hellige Kong Olufs	Løgum hins heilaga
*gifver	,, Low/) legger * Jeg	Olafr Kongs) legg Eg
	,, paa dig. N. (og næfne	a Pik. N. (Og nefni
	,, Kongs-Efne) paa Guds	Kongs Efni) af Guds
	,, Vegne/og alle deres/ som	halfu/og alra Peira sem
*regering	,, under din Velde* ere	under Pit Vald eru
	,, skickede/med saadan Ære	skipadir / med Peiri
	,, og Styrelse/ som der med	semd og stiorn/ sem
	,, bør at følge/ ofver al	Pui aa at fylgia/ yfer
	,, Norge/ og de Skatlan-	ollum Noregi/ og Peim
	,, de/ som der til ligge/	Skatlondum/ sem Par
	,, i Nafn Faders/ og	til leggia/ i Nafne Fau-
	,, Søns/og hellig Aands/	dur og Sonar/og heilar
	,, Amen. Efter alt dette	Anda/Amen. At Pessu
	er fuldgiort/ skulle op-	ollu fylgiøuo/skullu up-
	staa Bisper/ og Lærde-	standa Biscopar og
*Hof-Marskalke	Mænd/ Hof-Styrere*	Lærder Menn/ Hird-
	Lænsmænd/ og Laug-	stiorar / Lender-Menn
* oploste	Mænd/og hefve Kon-	og Løgmenn/ og hefia
	gē op i Høisædet/og Lær-	Kongi haasæti sit / Og
	de-Mænd siunge: Te	singe Lærder-menn/
	DEum Laudamus.	Te DEum Lauda-
	Men Læge-Mænd:	mus. Enn Lek-Menn:

Kyrie

Kyrie eleiſon, Gudi til Lofs og Dyrdar / enn Konginum til Semdar.	Kyrie eleiſon (h) Gud til Lof og Priis / Men Kongen til Ære.

Antegnelſer
Til. V. Capitel.

(a) KOng Magnus Erlingſøn / den førſte kronede Konge i Norge/blef hyldet oc kronet udi Herre-dagene til Bergen/af Erche-Biſp Øiſten / N. Chronic. pag. 487. Kong Sverre/blef kroned udi Herre-dagene i Bergen / Petri oc Pauli dag. N. Chronic. pag. 524. Kong Hagen Hagenſøn blef kroned af Vilhelmo, Pawens Cardinal/paa S. Olufs Dag/hvilken Dag Kongen hafde dertil udvalt ſig / fordi hand var af Kong Olufs/den helliges/ Slekt oc Affomſt. N. Chronic. pag. 733. Kong Magnus hans Søn/blef kroned paa Hellig Kors-Dag / af Erche-Biſp Einer. N. Chronic. pag. 776. Kongerne hyldes oc krones paa Højtids Dage.

(b) Det var gammel Skik oc Sedvaane i Norge/ad Kongerne blefve hyldet / oc gifven Konge-Nafn paa Tinget / fra Kong Harald Haarfaggers/den førſte Envaalds Konges Tiid. Oc ſkede dette gemeenligen paa Øire-Ting ved Trundhiem / fordi der var Kongens oc Erche-Biſpens Sæde/ oc det fornemmeſte Sted i Landet. Kongerne hyldes paa Tinget.

(c) Hirdſtefna er Hof-Stæfne / Hof-Mode/ eller Hof-forſamling. J forrige trøkte Hird-ſkraa kaldes det Hird-ting. Oc ſkulle alt Hoffed oc Hof-Tienere der forſamles/raadſla oc tage Order/ hvorledes de ſkulle berede ſig til Kroningen. Hirdſtæfne.

(d) Det Kors ſom blef baaret for Kongerne i Hyldingen/var af Sølf giort/ oc forvaret i Trundhiems Kierke / Men var ſaa ſtort / at tre Karle neppeligen kunde bære det / ſom her Peder Clauſøn vidner i Norges Beſkrifvelſe. J. N. Chronic ſkrifves / ad udi dette Sølf-Kors var Lignum Domini, eller af det Træ Chriſtus blef korsfeſt paa. See pag. 691. Kong Sigurd/ med Tilnafn Om det hellige Kors.

nafn Jorsale-far / (fordi hand hafde været i Jerusalem) førde noget af det hellige Kors derfra / oc hafde lofvet at sætte det i Trundhiem / Men hand førte det til Kong-helle / ved Lands-Endent / ti hand formænte at det skulde hielpe for en god Land-værn. Men dette Kors fik Anders Prest / den tiid Venderne ødelagde Kong-helle oc opbrænde Kiercken / hvilket maa ske siden blef ført til Trundhiem. N. Chronic. pag. 409.434. Kong Magnus Blinde Lod bære et Kors for sig i Striden mod Kong Harald Gille / men der hand af hannem blef ofvervunden / forstak hand det / oc vilde icke sige hvort hen det var kommen. N. Chron. pag. 425.418.

Om Helligdom. (e) Hellig-dommen her om mældes / var 1. Kong Olufs Skriin / eller hans Lig-kiste / som saa blef kaldet / huilken hans Søn Kong Magnus Olufsøn lod giøre af Sølf / hvorudi hans Legom blef lagt / oc vare ellers 2. Trækister der uden om / med Sølf oc Guld beslagne / oc besatte med dyrebare Steene. Erche-Bisp Eric Valkendrup foræred til denne Kiste Een dyrebar Steen / hand gaf 20. Lester Smør for / som blef indsat iden eene Ende af samme Kiste. Oc var dette Kong Olufs Skrin / eller Kiste / saa tung / at 60. Mænd skulle bære den i Processen. Oc var actet for en stor Helligdom / paa hvilken Mand lagde sin haand / nar Mand skulle Svere / som her efter skal mældes. 2. Blef oc Kong Olufs / den helliges / Spiud / frembaaren i Processen, nar Kongerne blefve hyldet eller kronet / hvilket hand brugte imod Hedningerne / der hand stridde for den Christen Tro oc Religion, at plante i Norge / oc actedes oc saa for en Helligdom. Dette Spiud Lod Hertug Skule / Jarl / bære for sig / blant anden Heligdom / der hand Lood sig tage til Konge. See N. Chronic. pag. 691.3. Vare oc i Trundhiems Kierke / Monstrantzer oc andre Saadanne Kiercke Ornamenter / som blefve i lige Maader baaren i Processen. Oc hafde Erche-Bispen en Chor-Kaabe paa af Gyldenstøk / med et Billede af puurt Guld paa Røggen / efter den hellige Trefoldigheds Lignelse / nar hand gik med i Processen. Des-ligeste Vare oc de andre Bisper oc Caniker / med Messe-Klæder herligen prydet oc udstaafferet / som fuldte med. Om desse Helligdomme findes videre i Norges Beskrifvelse. Men foruden Kong

Kong Olufs Skriin / ellers næfnes oc i den N. Chronica / den hellige Sunivæ Skriin i Bergen / S. Halvors Skriin i Opslo / Oc et Skriin Kong Eric Edmud i Danmarck/sendte Kong Sigurd Jorsale-far i Norge/ hvilket blef nedsat i Kong-helle Kierke. desse Skriine actedes ocsaa for Helligdomme / Læs N. Chronic. pag. 472. 607.

(f) Det hafver været Sedvaane i desse trende Nordeske Lande / at de Gamle hafve haft et Sønderligt Sted oc Sæde af Steen giort/paa hvilket de hafve sat oc hyldet Kongerne. Oc findes endnu Kong-stolen i Sieland ved Leire / Lubers-høy i Skaane / den Steen paa Danner Liung i Jutland ved Viborig / oc Morasteen i Sverig ved Opsal. Hvorom vores fornemme høylerde Mand D. Oluf Vorm (nu salig) vitløftigere hafver skrefven i hans Monumentis Dan. lib. I. c. 12. Men i Norge i Numme-dallen/hafver været i Kong Harald Harfaggers Tiid/ et Konge-Sæde/paa en Høy/ som tvende Brødre af Nesse-Kongerne/ Herlog oc Roleg arbeidede paa i tre Aar. Men der Kong Harald bemærktede sig Landet/oc blef Envalds Konge/gik Herlog ind i en Høy / med 12. Mænd / oc tog megen Kost oc Victualie med sig/lod saa høyen tilstoppe/oc blef der med alle. Men Roleg gik op paa Høyen / oc Veltede sig af Konge-Sædet/ ned paa Jarls-Benken / oc gaf sig Grefve-Nafn. Drog siden til Kong Harald Harfagger/oc tilbød hannem Konge-Sædet/ oc blef hans Jarl. N. Chronic. pag. 42. 43. den Hund Sær/ Kong Øisten en Nesse-Konge af Oplandene / satte til Konge ofver Trunderne / blef oc sat i det Kongelige Sæde / paa en Høy/ Kongerne plejede at sidde/ oc blef der af kaldet Særs-høy. N. Chronic. pag. 72. 73. I Nor. Beskrifvelse mældes om een skøn Konge-Stoel / som hafver været opmuret/paa Dom-Kierkegaarden i Trundhiem / af besønderlige huggene Steene / med mange Trapper oc Opgange/ paa hvilken Kongerne sadde / nar de Lode sig hylde oc krone i gamle Dage. Der Hagen Hagensøn blef hyldet i Trundhiem / var forordnet en Stoel eller Sæde / synden for Nicolai Kierke/ paa hvilken hand blef sat. Men der hand blef kronet i Kierken / Var oc tilred et sønderlige Sæde/ hand sad udi. Blef oc saaledes

Om Konger Sædet.

forordnet i hans Søns Kong Magni Kroning. Ti Erche-Bispen ledde hannem til sædet / oc fuldkommede saa vielsen med alle Ceremonier. N. Chron. pap. 599. 732. 777.

Hvorledes Konge-Nafn blef gifvet Kongerne.

(g) Konge-Nafn hafver været gifvet Kongerne i Norge / paa adskillige maneer. 1. hafver Faderen sielf gifvet sine Sønner eller næste Slect Konge-nafn / i sit lefdendes Lif / den Tid mange Konger vare i Landet. Saaledes gaf Kong Harald Harfager alle sine Sønner Konge-Nafn / men hand ledde Eric Blodøxe den ældste til Konge-Sædet / oc giorde hannem til Ofver-Konge / men de andre til Fylkes eller Lens-Konger. N. Chronic. pag. 58. 64. Kong Hagen Adelsteen gaf sielf sine Broder-Sønner / Trygge oc Gudrød Konge-Nafn / oc fik dennem Lene at besidde. N. Chronic. pag. 68. 2. Hafve meenige Almue oc Bønder her efter hyldet Kongerne / oc samtligen gifvet dennem Konge-Nafn / som de giorde ved Kong Oluf Tryggesøn / Kong Oluf Digre / med Tilnafn den Hellige / Kong Magnus Olufsøn / Kong Hagen Magnussøn. See N. Chronic. pag. 148. 194. 320. 386. 3. Der efter hafver ocsaa været Skik / at Een Mand blef udvalt paa Tinget / af meenige Almue / som skulde gifve den udvalde Konge Konge-Nafn. Saa gaf:

Tora paa Steegen / en Bonde / Kong Harald Sigurdsøn Haardraade Konge-Nafn / N. Chronic. pag. 340.

Skervad en Bonde / gaf Kong Hagen Sverresøn Konge-nafn paa Tinget / N. Chronic. pag. 529.

Skervald en Bonde af Gule-dallen / gaf Kong Hagen Hagensøn Konge-nafn paa Øreting. N. Chron. pag. 603.

Stengrim Strylle en Bonde / gaf hannem oc Konge-Nafn paa Guleting. N. Chronic. 607.

Erling af Huseby en Bonde / stod op paa Tinget oc gaf Grefve Philippus Konge-nafn. N. Chron. 563.

Ifver Laugmand / gifver Hertug Skule Konge Nafn. N. Chron. 692.

Erche-Bisp Einer / gaf den Unge Kong Hagen Hagensøn Konge-Nafn. N. Chron. pag. 705.

Samme Erche-Biſp gaf oc hans Broder/ Kong Magnus Hagenſøn/ Konge-Nafn i Egerøe/ N. Chron. pag. 762.

(h) Deſſe Græſke Ord / Kyrie Eleiſon, hafve uden Tvil været indført / fra den Orientalſke Kierke / i deſſe Nordeſke Lande/oc brugtes fordum oc endnu bruges / at paakalde Gud med i den Chriſten Kierke. I den Norſke Ordinantz er befalet/ at ſiunge Kyrie eleiſon, under adſkillige Noder/ efter Tidens Tilſtand p.8. De gamle Norbagger hafve icke alleniſte brugt deſſe Ord i deres Kongers Kroning/men end ocſaa udi Striid. Erling Skak befalede ſit Folk/udi Striiden mod Grefve Sigurd / at de ſkulle paakalde Gud / ſiunge Kyrie eleiſon, oc ſlaa paa deres Skiolde/ oc ved dette Gny / flyde 300. af Erlings Mænd / N. Chronic. pag. 483. Men de gamle Gother hafve brugt i Steddet for Kyrie eleiſon: HERRE dig forbarme/oc paakaldede Gud med ſamme Ord / der de ſtridde imod de Romere / oc indtoge Rom / hvilke de Romere / hafve aktet oc Lærdt / oc brugt dennem i deres Litanie/i Stedet for Kyrie eleiſon. Dog der er forſeet i Trøken / oc i Stedet for forbarme / ſat Horaarmen. Herom mælder Auguſtinus den Lære-Fader i hans 178. Epiſtel. Om Kyrie-Eleiſon.

Til dette Capitels bedre Forklaring / ſtilles her hos af den Norſke Chronic. pag. 731. oc efterfølgendes/med hvad Proces oc Ceremonier/ Kong Hagen Hagenſøns Kroning er holden/ſom hafver været den fornemmeſte i Norge.

1. Blef Folket med Trommeters Lind opkaldet til Chriſt-Kierken i Trundhiem.
2. Ginge 80. Hoffſindere i Brynier/ oc vel bevæbnede/ for Kongen/ at rødde Vejen.

3. Følgede næst efter / Kongens 2. Banner-mestere/ eller Merkes-Mænd/som bare Kongens tvende Hofved-Bannere.
4. Heer efter ginge Fogder i Lænene.
5. Kongens daglige Tienere.
6. Kongens Kammer-Junkere / vel kledde oc prydede,
7. Kongens Raad oc Læns-Hofdinger / med herlige beslagene Sverde.
8. Saa ginge fire af de fornemmeste Raad/ som bare en Skifve imellom sig / paa hvilken Kongens Vielse Klæder / oc andre Kongelige Kleder vare lagde.
9. Efter dennem følgede Sigurd Kongens Søn / oc Monam Bispens Søn/som bare hver/et Rigens Sølf Spir /med et Sølf-Kors paa det Eene / oc Een Guld-Ørn ofven paa det andet.
10. Næst efter dennem / gick den unge Kong Hagen / Kongens Søn/som bar Kronen/oc Grefve Knud/som bar Sverdet.
11. Saa gick Kong Hagen sielf / imellom Erche-Bispen oc een anden Bisp.
12. Der efter kom meenige Mand af Land-Folket.
13. Ved Kongens Gaards-Port/møtte de andre Bisper/ Abbeder / oc Lærde-Mænd i Proces, hvilke begyndte at siunge det responsorium: Ecce mitto Angelum meum &c. oc følgede til Kierken.
14. Ved Kierke-døren mødte Pavens Cardinal Vilhelmus, som begynte med sine Klerker at siunge / oc ledsagede Kongen til Altaret.
15. Der efter blef Messen siungen.
16. Siden gik Kroningen for sig / med saadan Ceremonie oc Skik/som der til hørde.
17. Efter Messen var endt/ følgede Erche-Bispen/oc alle de andre/ Kongen hiem igien/ udi samme Orden oc Skik/ som samtlige lofvede oc tackede Gud.
18. Siden aflagde Kongen sine Vielse-klæder/oc tog sine Kongelige Kleder paa/ oc bar Kronen den Dag.

19. Det

19. Der efter gik Kongen med Cardinalen til det Huus / som Maaltid oc Giestebud skulde holdes / hvilket var herligen oc prectigen bereed / oc omdraget med kostelige Tapeter/ besatte med Guld oc Perler/rc.

Til Giestc-Buddet i Kroningen / blef Kongen oc Folket sat til Bords oc tracteret/som efterfølger:

1. Sad Kongen ved den eene Side inderst i Sallen.
2. Ved Kongens høire Side sad Cardinalen / Erche-Bispen / oc Bisperne paa Rei.
3. Ved Kongens venstre Side sad dronningen/ oc hendes Moder Frue Ragnild/der nest Frue Kiersten Hagen Jarls Efterlefverske/Siden Cecilia Kongens-Daatter/oc Frue Ragnfred / der efter Abbedisser / Fruer oc Jomfruer / med andre hæderlige Qvinder.
4. Abbeder/ Priorer / oc Caniker/oc andre lærde Mænd / sadde ved det næste Bord.
5. Læns-høfdinger/Raadet/oc Adelen/hafde der efter et Sønderligt Bord.
6. Dernæst sadde Kongens Hof-Junkere / oc Hof-findere.
7. Siden sadde alle andre / hver efter sin Stat / oc Værdighed / saa der vare 13. Rader med Folk langs efter Huset / oc der foruden mange i Tieldinger / uden omkring Huset.

Den første Rett indbare desse Høfdinger / Monam Biscopsøn/ oc Brynolf Jonsøn / Gunar Kongens Frænde/oc Sigurd Biscops-Søn.

Det første Beggere skenkede unge Kong Hagen / for sin Fader Kongen/oc Grefve Knud for Cardinalen / Sigurd Biscopsøn for Dronningen/ oc Monam Biscopsøn for Erche-Bispen. Efter Maaltid stood Cardinalen begiere Liud/oc hand forklarede noget af den hellige Tro for dem.

VI. Capitel.

Om Kongens Eed.

* Men
* meere
* Loufve

END* ad Kongen kand vide sig / des helder skyldig / imod sine Undersaater / Lou at holde / og at forbedre / da skal hand dette jætte* Folket / med fuld Stadfæstelse / efter det som hand er til Konge tagen:
„ Det jætter jeg Gud /
„ og hans hellige
„ Mænd / og dette
„ hans Folk / som jeg
„ er / Uværdig / ofver-
„ skicket / ad jeg skal
„ den Christen Lou
„ holde / som hin hel-
„ lig Kong Oluf be-

Um Kongs Eid.

ENn ad Kongr vite sig Þui heldur skuldugan vid Tegna sina / Løg ad halda / og um at bæta / Þa skal hann Þessu jata Folkinu / med fulre stadfestu / epter Þat er hann er til Kongs tekin:
Þat jata eg Gude / og hans helgum Mønnum / og Þui hans Folke / sem Eg er Overduger yferskipadr / at Eg skal Þan Kristin Løg halda / sem hin heilagt Olafur

Kongr

Kongr hof / og ad-
rer hans rietter Ep-
terkomendr hafa nu
samþykt / mellum
Kongs og Þeira /
sem Landit byggia /
med huortveggiu
Samþyki / og med
gødra Manna Rade
umbæta / epter Þui
vite / sem Gud lier
mier.

Er Kongr ei ad
eins skyldur / løg at hal-
da / ved Þa Þegna sina /
sem Þa eru a Þingi
hia honnum / heldur ved
alla Þa / sem i hans
Þegnkyldu eru / Alna
og Oborna. Enn Þan
tima / sem hann Verdur
Koronadr / Þa skal han

gyndte / og andre "
hans rætte Efter- "
kommere hafve nu "
samtøkt / imellom "
Kongen og dem / "
som i Landet boe / "
med begge deres "
Samtøcke / og med "
gode Mænds raad / "
at forbedre / efter "
det Vid * som Gud "
forlæner mig. "

* Forstand

Er Kongen ei alle-
niste skyldig / Lou at hol-
de dem / sine Undersaa-
ter / som da ere paa Tin-
gen hos hañem / men alle
dem / som under hans
Regiering ere / fødde og
Ubaarne *. Men den
Tiid som hand vorder
kronet / da skal hand svæ-

*Ufødde.

re

re Folket Lou oc Ræt/ med den forskrefne Eed/ som Kongens Vielse følger.

sveria Mennum løg og Riettinde/ med Peim Eidstaf/ sem Kongs Vigslu fylger.

Antegnelser
Til VI. Capitel.

Et hafver været gammel Sedvaane/ at Kongerne i Norge Svore Land-Folket/ naar de blefve hyldet oc tagne til Konger/ oc Undertiden i deres Kroninger. Kong Ingi Bartsøn Svor/ der hand blef tagen til Konge/ at hand skulde holde dennem alle ved Lands-Lowen. N. Chronic. pag. 543. Kong Hagen Hagensøn giorde sin Eed/ at hand skulde holde Lands-Lowen ved mact. N. Chronic. pag. 605. der Skule Jarl lod sig tage til Konge/ gik hand til Kong Olufs Skrin/ (hvor paa hand lagde sin Haand) oc svor/ at hand skulde holde Loug oc Lands-Ræten ved Mact/ som en god Konge burde at giøre. N. Chronic. pag. 692.

Men naar Kongerne blefve Unge oc Umyndige Keiset oc hyldet/eller kronet/ da skulle andre svære for dennem/ oc paa deres Vegne/ som skede med Kong Magnus Erlingsøn/ som blef viet oc salvet af Erche-Bispen/ oc kronet til Konge ofver all Norge/ der hand var 8. Aar gammel. hvorfor hans Fader Erling Skak/ oc 7. Læns-Høfdinger/ svore paa hans Vegne/ at hand skulde holde Guds Low/ oc Lands-Ræten ved Mact. N. Chronic. pag. 487. Der Kong Eric Magnussøn Preste-Hader/ blef kronet i Bergen/ maatte hand tilforn svære denne Eed/ som siden af de andre Konger blef efterfuld i lang Tiid: Profiteor & promitto coram DEo & sanctis ejus, amodò pacem & Justitiam Ecclesiæ Dei, populoq; mihi subjecto, observare, Pontificibus & clericis, prout teneor, condignum honorem exhibere, secundum discre-

discretionem mihi à DEo datam, atq; ea, qvæ à Regibus Ecclesiæ collata ac reddita sunt, sicut compositum est inter Ecclesiam & regna, indelibiliter observare, malasq; leges & consvetudines perversas, præcipuè contra Ecclesiasticam libertatem facientes, abolere, & bonas condere, pro ut de consilio fidelium nostrorum melius invenire possumus.

Findes Eeden saaledes paa Latin i N. Chronic. pag. 802. Men om Kong Eric oc efterkommendes Konger / hafve giort den paa Latin / som sammie Steds ommældes / lader jeg staa ved sin Verd.

VII. Capitel.

Um Eid Hertuga edr Jarls.

EN Hertuge edr Jarl / ef Þeir eru til / skullu Þenna Eid sveria / a Þui Þinge / er Kongi er Kongs Nafn giefit: Þes leg eg Hønd a Helga-Doma / og Þui skyt eg til Guds / ad eg skal vera hollur og Truur / minum Herra N. Noregs Konge / bæde leyneliga og

Om Hertug eller Jarls Eed.

END Hertug eller Jarl / om de ere til (a) / skulle denne Eed svære / paa det Ting / som Kongen er Konge-Nafn gifvet: Der til leg- “
ger jeg Haand paa Hel- “
ligdommen (b) / og det “
skyder* jeg til Gud / ad jeg “ * setter
skal være min Herre / N. “
Norges Konge Huld og “
Tro / baade lønligen og “

„ obenbarligen / og det
„ Læn / som Kongen for-
„ læner mig / skal jeg troli-
„ gen holde / med den Ly-
„ dighed og Tienstvillig-
„ hed / som Magnus Kon-
„ ge / K. Hagens Søn
„ skickede mellom Kongen
„ og Hertugen eller Jar-
*bevise. „ len / vide * skal jeg han-
„ nem all den Lydighed /
„ som god Hertug eller
+ At be-vise. „ Jarl / bør god Konge * /
„ styrcke skal jeg hannem /
„ og hans Rige / baade
„ med gode Raad / og all
„ min Styrcke / holde
„ skal jeg og alle de Eeder /
„ som Kongen hafver jæt-
„ tet alt Land-Folcket / ef-
„ ter det vid / som Gud
„ forlæner mig. Gud være
„ mig saa huld / som jeg

opinberliga / og Þat
Lien / sem Kongr vei-
ter mier / skal eg truli-
ga halda / med Þeirre
Hlydne og Epterlæte /
sem Magnus Kongr /
Son Hakoner Kongs /
skipade mille Kongs
og Hertuga edr Jarls /
veita skal eg ham al-
la Þa Hlydne / sem
godum Hertuga edr
Jarl / ber godum Konge /
styrkia skal eg hann /
og hans Rike / bæde med
heilum Radum / og øl-
lum minum Styrk / hal-
da skal eg og Eida Þa al-
la / sem Kongr hefur ja-
tad øllu Lands-Folke /
epter Þui vite / sem Gud
lier mier. GUD sie
mier so hollur / sem eg
satt.

Sat ſeige / grammur ef | ſandt ſiger / gram * om * Vred.
eg lygg. | jeg liuger.

Antegnelſer
Til VII. Capitel.

(a) HErtug edr Jarl / ef Þeir eru til / det er: Hertug eller Jarl / om de ere til. Ti der hafver ſielden været Hertug i Norge / oc undertiden i ſomme Kongers Tider / ingen Jarl eller Grefve / ſom videløftigere ſkal antegnes til det 11. oc 13. Capitel. Om Hertug eller Jarl.

(b) I forrige Danſke Trøk / oc Svenſke version, findes ſaaledes: Saa legger jeg Haand paa den hellige Bog / etc. Men Helgadoma / eller Helligdommen / betyder icke heer hellig Bog / men K. Olufs den Helliges / eller Sunivæ Skrjn / ſom var deres Lig-kiſter / eller andet ſaadant / ſom actedes for Helligdom i de Dage / hvorpaa de lagde deres Haand / naar de giorde Kongen Eed. Den Tid Svend Jarl ſvor K. Magnus Oluffſøn / blef frembaaret et Skrjn med Helligdom / paa hvilcket Grefve Svend lagde ſine Hænder / oc ſvor Kongen Huldſkab / oc Troſkab. Nor. Chr. p. 328. Skule Jarl ſvor K. Hagen Hagenſøn / paa Chriſt-Kirckegaard i Bergen / der hand fik Konge-Nafn / at hand ſkulde holde Landſlowen ved Mact / oc være Kongen Huld oc Tro. Oc blef ſamme Tid frembaaret / den hellige Sunnivas Skriin / oc anden Helligdom de lagde deres Hænder paa / ſom ſvore Kongen. Nor. Chr. pag. 907. Hagen Galin Jarl / ſvor K. Ingi Barſøn / der hand blef tagen til Konge / at hand vilde beviſe hannem Huldſkab oc Mandſkab. N. Chron. pag. 544. Om Haand paa Helligdom.

VIII. Capitel.

Om Læns-Mænds (a) og Hof-Styreres (b) Eed.

* Hof-marskalkes.

NU skulle Læns-mænd og Hof-styrere denne Eed
* der til „ svære: Des* legger jeg
„ Haand paa Helligdom-
* sætter „ men/ og det skydder* jeg
„ til Gud/ ad jeg skal være
„ min Herre/ N. Norges
„ Konge/ Huld oc Tro/
„ baade lønligen og oben-
„ barligen / styrke skal
„ jeg hannem og hans
„ Rige/ baade med gode
„ Raad/ og all min Styr-
* Formue. „ ke* holde skal jeg alle de
„ Eeder/ som Kongen haf-
* Lovet „ ver jættet* alt Land-
„ Folket/ efter det vid og
* Forstand. „ Skynsomhed* / som
„ Gud gifver mig. Gud

Um Lendra-Manna og Hird-Stiora Eid.

NU skulu Lender-men og Hird-stio-rar Panna Eid
sueria: Pes legg eg
Hønd a Helgadom-
ma/ og Pui skyt eg til
Guds/ ad eg skal vera
Hollur og Trur mi-
num Herra. N. Noregs
Konge/ bæde leyniliga og
opinberliga/ styrkia skal
eg hann og hans Ri-
ke/ bædi med heilum
Radum/ og øllum styrk
minum/ halda skal eg
Eida Pa alla/ sem Kon-
gr hefur jattad aullu
Landsfolki/ epter Pui
vite/ og Skynsem/ sem
Gud giefr mier. Gud
sie

ſie mier Hollur ef eg ſat ſeige/ gramur ef eg lygg.	vær mig Huld/ om jeg ſandt ſiger/ gram* om jeg liuger.

* Vred.

Antegnelſer

Til VIII. Capitel.

(a) LEndermenn/ ere Læns-Mænd eller Læns-høfdinger/ ſom de kaldes i Nor: Chronic. Oc befattes heer/ under dette Nafn/ alle de/ ſom hafde høyeſte Befalning/ oc Myndighed i Riget/ neſt Jarlen/ enten de vare Rigens Raad/ Herſer/ eller boeſiddendes Adel/ ſom ſamptligen paa Rej hafve giort deres Eed for Kongen. Om Læns-Mænd ſkal ellers videre antegnes til det 17. Cap.

(b) Hirdſtiorar/ er ræt efter Ordet/ Hof-Styrer. Ti Hird er Hof/ Stiorar Styrer. Ar: Hvitfeld kalder dem Hofmeſtere. Hvilke nu kaldes Hof-marſkalke til Hoffe. Oc giordes mange behof i de Tjder/ til Hoffe/ fordi Kongerne i Norge holte ſtort Hof/ oc mange Hof-Tienere. K. Oluf/ den hellig/ hafde/ foruden hans Raad/ oc Rigets Mænd/ hundre Hofſindere/ daglige Tienere/ tredeve Hof-Mænd/ oc tredeve Tilſiuns-mænd/ i ſin Gaard/ hvilke ſkulle forſkaffe/ hves behøfvedes/ foruden mange Arbeids-Karle/ oc Trelle. N. Chr. pag. 197. K. Oluf Haraldſøn Kyrre/ hafde dageligen i ſin Gaard/ 100. Hof-ſindere oc 120. andre Hof-Mænd/ Gaars-Fogder oc Tilſiuns-Mænd/ foruden Trelle oc Arbeids-Folck. N. Chr. p. 384. Hafver oc undertiden været i Kongernes Hof/ en Ofver-Hirdſtiorar/ ſom hafde icke alleeniſte Regiering/ ofver All-Kongens Hof/ men end oc ſaa ofver Riget. J K. Harald Haardraades Tjd/ Var Skule een Regenter oc Forſtander ofver Kongens Hof/ oc talede hans Ord paa Tinget/ dertil med raadde oc regierede alle Land-Raad

med hannem/oc var hans ypperste Raad. N.Chr.379. Saa hafde oc Skule Jarl/i K. Inge Bardsøns Tid/all Regiering baade ofver Kongens Hof / oc Riget. N. Chr. p. 596. 598.

IX. Capitel.

Om Bonde Eed.

* Men. ENd* ad Bønder og Almuen / vjde sig des skyldigere / til Hyllest / oc Tieniste skyldighed / cg Lydighed mod Kongen / da skulle de denne Eed svære Kongen / so mange Mænd / af hver Fylke / som hannem løster:

» Til det legger jeg
» Haand paa Helligdommen/ og det skyder * jeg
» til Gud/at jeg skal være
» min Herre. N. Norges
» Konge huld og tro/ baade
» de obenbarligen og lønligen / med all min

* sætter

Um Bonda Eidskaf.

ENn ad Bændr og AlPida / vita sig Pui skyldare / til Hollustu / og Pegnskyldu / og Hlydne vid Kong / Pa skulu Pæir Penna Eid sveria Konge / so margir Men / af hverium Fylke / sem honum lykar:

Til Pæs legg eg Hønd a Helgadoma / og Puj skyt eg til Guds / ad eg skal vera hollur og trur minum Herra. N. Noregs Konge / bæde opinbærliga og leiniliga med øllum minum

Mact

Magt og Megne/so sem
godur Þegn skal godum
Konge/veita skal eg ho=
num alla logliga Þeonu=
stu/og rietta Þegnskyl=
du epter Løgum/og Þeim
Hludnindom/ sem hin
heilaga Olafr Kong ski=
pade millum Konge og
Bænda/og Þeirra Man=
na/ er Landit byggia/
med hvort vegia sam=
Þyke/so sie mier Gud hol=
lur/sem eg sat seige/gra=
mur ef eg lygg. Abyrge
eg mier Þenna Eid/ og
øllum Þeim sem i No=
regs Kongs Riike eru/
Ølnum og obornum/og
Kongs Eids eiga at mo=
ta. Eru eige ad eins Þeir
skylder / at abyrgiatz
Þenna Eid/ er sveria/
heldur aller Þeir/sem i

Mact og Formue/so som "
god tiener skal god Kon= "
ge*/vide skal jeg han= " *være.
nem all loulige Tieniste/ "
og ræt Tienst=skyldighed "
efter Lowen/og den Bi= "
stand / som hin hellig "
Kong Oluf skickede mel= "
lom Kongen og Bøn= "
derne/ og de Mænd/ "
som Landet iboe/ med "
begge deres Samtok/ "
so være Gud mig Huld/ "
som jeg sandt siger/gram "
om jeg liuger. Abyrger* *Paalegger.
jeg mig denne Eed/ og
alle deinem som i Nor=
ges Konges Rige ere/
Fødde og Ubaarne*/ og *Ufødde.
Kongens Eed nyde
maae. Ere icke alleniste de
skyldige/at aabyrge*sig
denne Eed/ som svære/
men alle de/ som i
Kon=

Kongens Tienistskyldighed ere / Fødde og Ubaarne. * So ere og alle Mænd i Landene skyldige til Troskab mod sin * Konge / dog at ei svære hannem alle Troskabs Eed / paa Tinget. Ti at Norges Konge er jæfnskyldig * at hielpe dem til ræt Maal * / som hiemme ere / som dem der da ere hos ham paa Tinget / hvilke hand anlower eller svær Lou og Ræt at holde / og dømme sine Undersaater. Det vide og alle Mænd / at det Barn som fød er / paa Kongens sidste Dag / eller Alders Aar / at Kongen er jafn-skyldig / dem ræt at giøre / som dem / hvilke hand

* Ufødde
* deres
* Sige saa vel skyldig/
* Sag/

Kongs Þegnskyldu eru / alner og Oborner. So eru og aller Menn i Landine skylder til Troleiks vid Kong sin / Þo ad ei sveria honnum aller Trunadar Eida a Þinge. Þui at Noregs Kongr er jafnskyldr / at fylgia Þeim til riette Mala / sem heima eru / sem Þeim er Þa eru hia ham a Þinge / er hann trulofar edr svær Løg og Riettinde at halda / og dæma Þegnum sinum. Þa vite og aller Menn / ad Þat Barn / sem fæd er / a sidasta deige / edr Are Kongs æfi / ad Kongr er jafn-skyldur / Þui riet ad giora / sem Þeim er hann

soor

for Eida a fyrsta Pinge. So eru honum aller skylduger/ til alrar løgligrar Þegnskylda/ Þeir sem Laga vilia niota/ og Þeirra vilie verder vera.

Enn Kongr og Biskupar/ lerdur Menn og Baronar/ og AlÞyda med Þeim/ skal fylgia hinum heilaga Krosse/ og Helgumdomum aptur til Kierkiu. Sidan skal Kongr gange til Altaris/ og take Þar blezan/ Og gange sidan til Herberges/ og fylge honum aller hiner bestu Menn.

svor Eed/ paa første Ting. So ere hannem alle skyldige/ all loulige Tienist-skyldighed/ de som Lou ville nyde/ og den ville Værdige være.

Men Kongen og Bisper/ lærde Mænd og Baroner/ og Almuen med dem/ skulle følge hin hellige Kors/ og Hellig-Dommen efter til Kierken. Siden skal Kongen gaa til Altaret/ og tage der Velsignelsen/ og gaa siden til Herberget/ og følge hannem alle hine beste Mænd.

Antegnelse
Til IX. Capitel.

Bonde forstaaes her i Almindelighed/ om alle af nidrige Stand/ som boede oc bygde i Landet/ nemlig Laug-Mænd/ Borge- Hvo ved Bonde forstaaes.

I

Borgere / Jord-Egne eller Fæste-Bønder / hvilcke samtli-gen hafve giort denne Eed. Ellers siges **Bonde** i særdeleshed / den som boer paa Lands-Byen / som pløer oc saaer / oc hafver sted oc fæst / paa Kongens / Adelens eller andres Gods / oc kaldes Landboe eller Fæste-Bonde. Skrifves ocsaa **Bunde** med U / fordi hand er **bunden.**

Fornemme Bønder i Norge. Men hafve været i gamle Dage fornemme Bønder i Norge / som vare rige oc møndige / oc hafde meget Odels-Gods. Udi Værmeland boede en rig oc mæctig Bonde / ved Nafn **Aage** / som hafde i sin Ungdoms Tid forhverfvet stor Rigdom med Krigs-Handel til Søes / som da var brugeligt / hand lod biude K. Harald Haarfager i Norge / oc K. Eric i Sverig til Giest / paa en Tid / oc hafde ladet berede to store Saler / i hvilke hand tracterede oc plejede hver for sig / med Sølfkar oc Drikehorn / Mad oc Spise paa det beste. Læs her om N. Chron. p. 47.

Orm Lyrgia en rig oc møndig Bonde / som boede paa Bo-næs / sat sig op imod Hagen Jarl / som da var Norges Regenter / fordi hand vilde lade hente hans Hustrue Guron fra hannem / oc lod sende Hærorf eller Krigsbud fire Veje fra Bye / hvorofver Bønderne op-reiste sig imod Jarlen / oc forderf hannem. N. Chr. p. 144. 145.

Jernskiege en rig oc møndig Bonde paa Ophoug / imodstod K. Oluf Tryggesøn / oc svarede hannem / paa Tinget / paa menige Bønders Vegne / der hand bød dennem tage ved den Christen Tro / N. Chron. p. 156. Næfnes oc andre Bønderhofdinger. p. 156.

En gammel oc rig-Bonde / ved Nafn Grandkild / som boede paa Helgeland / oc hafde i sin Ungdoms Tid været en Sørøfver / oc due-lig Krigs-Mand / hand giorde K. Oluf den hellige et stort Giestebud / oc gaf hannem kostelige Gafver / hvis Søn ved Nafn Asmund Kongen tog til sig / oc giorde hannem til sin Hofsinder. Læs her-om Nor. Chron. pag. 238. Flere Exempler forbi-gaaes for Vidt-løftighed.

X. Cap-

X. Capitel.

Um Trunad ved Kong.

HJn neſta Dag efter / ſkal til Ping blaſa øllum Handgingnum Mennum / og ſkolu Pa allir Menn feſta Kongi Truſina / og vinna Eid. En allir Peir ſem a-dur eru Handgengnir / ſkollu eigi annat Sinni / huorki Lendremenn / ne Skutelſvennar / taka med odrum Hetti ſinar Nafnbottir / enn ad giøratzt Svertakarar Kongs / allir med Eidi / Og hafi Pa hver ſina Nafnbott efter jofnum Semdum. Enn ef Nokurer hafa miſgiort

Om Troſkab mod Kongen.

(a) HJn næſte Dag
efter / ſkulle til
Ting blæſes alle
Haandgangne Mænd /
og ſkulle da alle Mænd
fæſte* Kongen Troſkab / *Stadfæſte
og vinde* Eed. End* alle *Svere *Men
de ſom ellers ere Haand-
gangne / ſkulle icke an-
den Sinde* / hvercken *gang
Læns-Mænd / ey heller
Skutelſvenne / tage med
anden Skik ſine (b)
Nafnbøter* / end ad giø- *2 Ere-titeler
res Kongens Sverta-
gere (c) alle med Eed /
Og hafve da hver ſin
Nafnbot* / efter ſed- *2 Ere-titel
vaanlig Ære. End om
nogen hafver miſgiort* *forbrut ſig

mod Kongl. Majestat/ (d) da handles det efter Lowen / med Kongens Befalning / og gode Mænds Raad.	ved Kongdommin / Pa fari Pat efter Løgum/ med Kongs Skipan/ og godra Manna Raadi.

Antegnelser
Til X. Capitel.

Om Haandgangne Mænds Eed.

(a) Naar alle Stænder i Almindelighed / hafde paa Kongens Hyldings-Dag / giort Kongen deres Eed / som i forrige Capitler er ommældet / var det ocsaa fordum Sedvane / at alle Haandgangne Mænd / det er / alle de som hørde til Hoffed / oc ginge Kongen til Haande / skulle næste Dag der efter / komme enten paa Tinget / eller Hirdstæfne / at giøre Kongen særdeles Eed / en hver for sin Bestalling eller Bestilling / som hand i forrige afgangne Konges Tid hafde haft / oc nu af den ny udvalde Konge skulde fremdeles nyde. Saaledis skede i Kong Hagen Hagensøns Hylding paa Øireting / hvorom læses i N. Chron. p. 605. med desse
„ Ord: Anden Dagen i deres Forsamling / fremginge alle Læns-høf-
„ dinger oc Raadet / oc alle Hoffsindere / oc svore Kong Hagen / oc
„ Skule Jarl / oc blefve deres Sverd-Tagere / hver i sin Befalning /
„ som de tilforne vare satte af K. Ingi.

Hvad Nafnbot er.

(b) Nafnbot / er Nafn- eller Ære-Titel / som vare adskillige i Hoffet / saa som Læns-Mænd / Stallare / Merkes-Mand / Skutilsvenne / Drotz / Hofmænd / Giester / Kierte-svenne / oc andre saadanne Nafne- eller Æretiteler / som her efter i Hird-skraan skulle forklares.

Om Sverdtager.

(c) Sverdtagere kaldtes de / som toge Kongens Sverd i Haanden / hvilket hand rakte dennem / naar de giorde hannem Eed. Saaledes skeede / naar Kongerne giorde Hertuger eller Jarler / da gaf

de

de dennem Sverd/ oc finge dennem i Haanden/ hvormed de skulle vedkiendes/ at de holte deres Hertugdom eller Grefvedom af Kongl. Maj./ oc vare hans Sverd-Tagere. See herom i Hird-skraan efterfølgendes 11. oc 15. Capit. Herforuden/ naar Kongen giorde Hof-Mænd eller Giester/ skulle de holde deres Hænder ud ofver Kongens Sverd/ oc gribe det om Fæstet med deres høire Hænder. Læs herom i Hird-Skraan i det 30 oc 42. Capitel. Svertagere-Nafn siges oc uden tvil om Riddere/ som paa Kongernes Hyldinger eller Kroninger/ efter gammel Sedvaane/ hafve været giort. Ti der vare mange Riddere blant Kongernes Haandgangne Mænd/ i synderlighed af Skutil-svenne/ som erfares af Hird-Skraaens 23. Cap. hvor videre om Riddere skal antegnes.

Kong Harald Haarfager holdte det for en Spot oc forakt/ at Kong Adelstens Sendebud af Engeland ofverlefverede hannem det forgylte oc med dyrebare Stene besatte Sverd/ hvilcket hand ubetænkeligen anammede/ oc tog om Haandfanget/ hvorofver hand af Sende-Budet blef kaldet/ hans Mand oc Sverdtager. Læs Nor. Chronic. 62. pag.

(d) Norske Low i K. Magni Loubog/ i Christ. B. c. 5. oc Hird-skraan c. 3. mælder om deres Straf/ som misgiøre mod Kongen/ enten med Ulovlige Konger at tage/ eller oc icke ville komme til Kongens Hylding. See ellers om Nidnings-Verk mod Kongen oc des Straf/ M. B. c. 2. 4. Udf. B. c. 3. Tiv-B. c. 14. etc. Deres Straf som misgiøre mod Kongen.

XI. Capitel.

Ef Konge gører Hertuga.	Om Kongen giør Hertug.
NU ef Kongr gører Hertuga innan Lanz/ med	NU om Kongen giør Hertug (a) inden* Lands med

* i Landet-

 gode

godeMænds Raad/den dog er med rætte Arfve*der til baaren* (b) og af rætte Konge-Etten kommen(c)da skal denne Skik være / som her følger/om der til er tarfligt * at tages*. Den Time *som Kongen giør Hertug / sig til Lettelse * og Ære / da skal Kongen lade blæse til Tings / alle Mænd / og naar Ting er satt / skal Hertugs-Efne * sættes paa Skammelen for Kongens Høisæde.end siden skal den som Kongen skiker* dertil/ først tale om de Ting/som ligeste*tøekes. Siden skal Kongen sielf opstaa / og gifve hannem Hertuge-Nafn/med desse Ord:

* Arfverættighed.
* fød.
* fornøden.
*gribe.
* Tid.
*Bistand
*Den udvald Hertug.
*forordner.
* Meest fornøden.

godra Manna Raadi/ Þan Þo er med riettum Erfdum til Þes borin/ og af rietri Konga Ettini kommin/Þa skal Sa hattur a vera/ sem hier fylgier / ef til Þes Þarf at taka. Þan Tima sem Kongr gører Hertuga / Sir til liettis oc Semdar/Þa skal Kongr lata blasa til Þings/alra Mennum / og at skipadu Þingi/skal Hertuga Efni setiaz a Skørina/fyrer Haseti Kongs. Eim sidan skal Sa er Kongr skipar til/ fyrst tala um Þa Hluti er likaster Þukia. Sidan skal Kongr sialfr upstanda / og giefa honnum HertugaNafn/ med Þessum Ordrum:

Nafn

Nafn Pat sem
Gud gaf Peir/leg=
gr Eg a Pik / N.
af GUds Halfn/
og Pui Valdi sem
hann hefr mier
Lied / Pat gef Eg
Pier/ og lati Gud
Pui sina Mis=
kun fylgia / med
ollum Peim Hlu=
tum/ sem hañ sier/
at Peir haifir
helzt/til Pessar tig=
nar/ og mier til
Semdar og liet=
tis/ Peir til Frem=
dr og Farsælu/ ol=
lum Peim til Fri=
dar og Nada/ er Eg

Det Nafn som
Gud gaf dig / leg=
ger Jig paa dig. N.
Paa Guds Veg-
ne/og den Velde* / * Mact.
som hand hafver
mig Forlænt / det
gifver Jeg dig / og
lade Gud dig sin
Miskund følge/
med alle de Ting/
som hand seer /
at dig behøfves
heldst / til denne
Verdighed/og mig
til Ære og lettelse* * Forlindring
dig til Forfræm=
melse og Velfærdt/
alle dem til Fred og
Naade* / som jeg * Rolighed.
faar

* gifve. faar * under det
* Magt Vald * / af Guds
Forsyn.
Siden skal Kongen
tage hannem i Haand/
og sætte ham i Høysæ-
det hos sig. Kongen skal
gifve hannem Sverd/og
faa hannem i Haand;
skal hand i det ved-
hafver. kiendes/ at hand holder
det Hertug-Dom af
Kongl. Majestat/ og
hand er hans Sverd-
tager/Rætten til Stør-
* bestørkelse/ ke*/Mutvillige til Ref-
* refselse. ning / Kongen til let-
* forlindring. telse* / og hans hulde
Raad oc Rige til Ære
og Verdighed/ hvor som
hand maa sin Lydighed
beviise.| Kongen skal gif-
* Fane. ve hannem Merke* til

fær under Puit
Vald / af Guds
Ferslo.
Sidan skal Kongr
taka i Hand honnum/
og settia ham i Hasæti
hia ser. Kongur skal
gefa honnum Sverd/og
faa honum i Hond;
skal hann i Pui vid-
kennaz/ at hann heldr
Pan Hertuga-Dom
af Kongdomminum/og
hann er hans Sverd-
takari / Riettinum til
Styrcks / Rongum til
Refsinga/Kongi til liet-
tis/og hans hollu Raa-
di og Riki til Semdar/
og Virdingar/ hvor sem
hann maa sin Lidi vid-
komma. Kongr skal ge-
fa honnum Merki / til
Pes/

Þes / at hann skyldar honnum alla Þa Menn / hoñum vera efterlata og akuæda / sem hann skipar under hans Vald / um Þat alt / sem adur vottar / um hans Hertuga-Dom og hann / i ollu stydia og styrkia / til sins Efnis / og alrar logligrar Hlydni. Þetta huertueggia skal Kongur standandi faa Hertoga. Sidan skal Hertogi ganga fram / og vinna Eid / at Helgadomum / med Þeim Eidstaf / sem adur er skradur efter Kongs Eid.

det* / ad hand skyldig gior hannem alle de Mænd / hannem at være efterladte* og hørige / som hand skicker under hans Vælde* / udi alt det / som tilforne vijses* om hans Hertug-Dom og hañem / i alle Ting at styde* og styrke / til sit Embede / og all loulige Lydighed. Dette hvert for sig* / skal Kongen standendes faa Hertugen. Siden skal Hertugen gaa frem / og vinde* eed / paa Helligdommen / med den Eeds-Maade / som tilforn er skreffven efter Kongens Eed.

* Fordi.
* forlænte
* Mact
* sagt er
* opholde
* Begge Ting.
* sværre

Antegnelser
Til XI. Capitel.

(a) Den første Hertug som læses om i Norske Chronic p.39. kaldes Hertug Guttorm / hand var K. Harald Haarfagers / Om Hertug i Norge.

faggers/ førſte Envald Konges / Morbroder / oc blef ſticket af hannem ofver Hoffinderne/oc at raade oc rigiere Riget / oc være Øverſt ofver Krigs-Folket/ blef deraf kaldet **Hertug Guttorm.** Hvilken Titel hafver icke der efter været brugelig i Norge/ men blef den Øfverſte Rigets Regenter / neſt Kongen/ kaldet Jarl / hvorom videre ſkal meldes her efter i det 14. Cap. Men hafver Kong Hagen Hagenſøn/ gifvet Skule Jarl Hertug-Nafn/oc Højhed/for Venſkabs oc Svogerſkabs ſkyld / fordi hand var hans Dronnigs Fader. Nor. Chron. pag. 687.

Konge Sønner Hertuger (b) Kongerne hafve gifvet deres Sønner Hertug-Nafn/ ſom vare Arfve-baarne til Riget/ hvilke kaldtes ickon tilforne Junckerer. Junker Magnus K. Hagen Hagensſøns Søn/ blef giort til Hertug af ſin Fader/ſom ſiden blef Konge efter hannem. Nor. Chronic pag. 754. 761. Saa gaf oc K. Magnus Hagensſøn ſine Sønner Høfdinge Nafne/ Eric gaf hand Konge-Nafn/oc Hagen gaf hand Hertuge-Nafn. Læs herom i Hirdſkraan. Cap. 39.

hvorledes Hertug giøres. (c) Den Tid K. Hagen Hagenſøn giorde Skuli Jarl til Hertug/lod Kongen ſammen-ſtefne Øire-Ting/oc der gaf hand hannem Hertug-Nafn/oc gaf hannem dertil ſtore oc koſtelige Gafver oc Skenk. N. Chron. p. 687. Men med hvad Ceremonier Hertug blef giort / findes heer klarligere oc udførligere i Hird-ſkraa/ end i Nor. Chronic.

XII. Capitel.

Om Hertugens Verdighed.	Um Hertuga Semdir.
* forttæles. NU ſkal her ſiges * den Verdighed/ ſom følger Hertug-Nafn. Hand ſkal	NU ſkal ſegia til Þeira Sæmda / ſem fylgia Hertuga-Nafne. Hann ſkal Merke

Mercke hafa fyrer sier/
huert sem hann rider
edr røer / til Bøiar /
nema Kongur see fyrer.
Hertuge maa hafa
Fylgdar Menn fiora/
Pa er hann er nær
Konge / enn aldrei
fleire enn Sex (Po at
Kongur aucke Fylgdar=
hald) huort sem hann
er nær Kongi/edr fierri/
nema Naudsinia Va=
rygd krefe/Suo Po ad
Kongur see Orrugg.
Hertuge skal frialsli=
ga raada/ fyrer Peim
hluta Landz / sem
Kongur fær hon=
num / ad Sakar eyri
epter Løgum / og
Myskunn. Ei skal
hann hafa stære ut=
bod enn Kongur

hafve Mercke * for † Fane.
sig (a)/ hvort som hand
rider/eller roer til Bye/
uden Kongen er for*. *i Veien.
Hertug maa hafve fire
Følge=Mænd*/ (b) *draban=ter.
naar som hand er nær * *hos
Kongen / men aldrig
fleere end sex/ (Dog at
Kongen forøger Følge=
hold*/)hvad heller hand *Følge=skab.
er nær Kongen / eller
fiær / uden Fornøden=
heds Aarsag krefver
ded/dog so at Kongen er
sicker. Hertugen skal
frelseligen* raade / for *friligen.
den Part Land / som
Kongen faar hannem/
(c) hvis Sagfald an=
gaar efter Lowen / og
Miskundhed. Ei skal
hand hafve større ud=
bud* end Kongen (d) *Udskrif=velse.

uden Kongen Samtøc-
ker det / for store Nød-
vendigheds Sager*.
* Aarsager. Ei skal hand og gif-
* Jordegods. vebort de Jorder*/ som
Kongen forlæner han-
nem. Men forlæne (e)
maa hand dem/som han-
nem løster/ meden hand
* Makt. hafver vald* ofver dem.
Ei skal hand flere
Haandgangne Mænd
hafve(f)/end Kongen/oc
Vise Mænd/siger at til-
* somme høre*. End om Hertug
* sit forøger siden* Hoff/
efter Kongen forbyder
hannem / da ere de alle
Landraade Mænd(g)/
om de vide af Kongens
Forbud. Ei skal Hertug
* reise. af Landet fare*/ uden
Kongens Lof er der til.
Med ingen Høfding

nema Kongur sam Þyke
Þat/fyrer storar Naud-
syniar Sakar. Ei
skal hann og gefa
Jordir Þær / er Kon-
gur veiter honnum.
Enn veita maa hann
Þeim er honnum
lykar / medan hann
hefur vald yfir Þeim.
Ey skal hann fleyri
Handgengna Menn
hafa / enn Kongur / oc
Vitrir Menn / sea at
tilheyrir. Enn ef Her-
tuge aukar sydan Hird/
er Kongur fyrir bydur
honnum / Þa ero Þær
allir Landrada Menn/
ef Þeir vitu Kongs For-
bod aa. Ei skal Hertuge
ur Lande fara/ nema
Kongs Leyfe see til.
Ved Yngvan Hofdingia
skal

skal hann Sattir gøra/ Pan sem Kongur er u=sátter vid / um Logligar Saker. Ei skal og Hertuge halda Pa Menn / imota Kongs vilia / er Konge er reid. Nu ef suo ber ved/ad U=fridur er i Lande/ Pa skal Hertugi skyldur Kongs / i øllum Naud=synum / oc allir hans Menn. Kann Her=tuga løglig Naudsyn til ad bera / Pa skal Kongur faa honnum so mikin Styrk / sem go=dir Menn sea at bezt beri.

En huer vetna Par sem Peir eru i Vfridi saman / Kongi og Her=tuge / og Peira Menn/ Pa skal suo huer vid an=

skal hand Forligelse giøre/den som Kongen er usattes med (h) for lou=lige Sager *. Ei skal og Hertug holde Mænd (i) i mod Kongens Villie/ som Kongen er Vred. Nu om so bær til* / ad Ufred er i Landet / da skal Hertugen skyldig være * Kongen / i all Fornødenhed (k) oc alle hans Mænd. Kand og Hertugen loulig Nød=sag * til bære * / da skal Kongen faa hannem so møgen Størke*/som go=de Mænd sæe at best be=høfves.

* Aarsag
* hænder sig.
* pligskyl=dig
* Fornø=denhed
* Paa komme.
* Mact

End hvorsomhelst der som de ere i Ufred sam=men/ Kongen oc Hertu=gen/ oc deres Mænd/ da skal so hver mod anden

Selſkab. ſkicke ſig/ ſom de vare af et Laug. Skyldig ſkal Hertug være i Fred og Ufred/ at fare i de Fer=der*/ ſom Kongen byder *reiſer. hannem med Skynſom=hed*/ og hand vil ſielf *Forſictighed. ſine Mænd med ſende/ de ſom hand under vel. Varhold* og all anden *Vagt Vare=Tækt/ ſkulle Her=tugens Mænd jafnt* *lige. holde ved Kongens Mænd / efter Mand=Mængden*/ og ſo i all *tallet Lodfald og Lod=ſkiffte/ efter ræt Mandtall/ derſom Hertugen er med Kongen. Kongens Leige er førſt(l) i hver Hafn. Hertugen ſkal ſin Konge huld og tro være/ oc ſee ſig vel for/ for Uvenners Raad(m). End om

nan breyta/ ſem Peir ſee ef einu Loguneyt. Skyldur ſkal Hertugi i Fride og Ufride/ at fara i Pær Ferdir/ er Kongur bydi honnum med Skinſemd / og hann vil ſialfr ſina Menn med ſenda/ Pa er honnum er vel til. Varhold og adrar Nioſnir allar/ ſkulu Hertuga Menn jafnt holda ved Kongs=Menn/ ad Mann=Mergd / og ſuo i ollu Hlutfalle og Hlutſkipti / eptir riettu Mantale / er ef Hertuge er med Kongi. Kongs Læge er fyrſt i Høfn huerri. Hertuge ſkal Konge ſinun hollur oc truer væra/ og ſea vel vid Uvina Raadum. Enn ef

ſuo

suo kann til ad bera / ad
Kongur kennir Hertuga
sinum Svikrædi / Þa
skal Þat med Skyn-
semd Ransaka / enn
ei med brædi Ahlau-
pum refsa. Enn ef
hann dylur / da skal
hann bioda Gisla / til
Ransaks Riets / og
sidan skal Ransaka
Þat Maal med Skyn-
semd. Enn ef Hertu-
gi vil ei koma til Þings/
løgliga tilkalladi/ For-
fallalaust/ Þo at Kongi
biodest Gislar / edr ver-
di Svick sonn og henda
honnum / Þa maa
hann dømazt sannar
at Søk / og allir
Þer / er sidan fylgia
honnum / edr nockra
Hlydni veita lostugir/er

so kand til bære */ at *hende sig
Kongen kiender * sin *skylder
Hertug Svigaktig (n)/
da skal det med Skym-
somhed*randsages,men *Aktsomhed.
ei med hastig Vredes
Anlob refses. End om
hand negter / da skal
hand biude Gisel* (o) til *sætte Borgen
rættens Randsagelse /
og siden skal randsages
det Maal * med Skyn- *Sag
somhed. End om Hertu-
gen vil ei komme til Ting
loulig tilkaldet / forfal-
desløs*/ dog at Kongen *om hand hafver ingen Forfald.
bydes Gisel* / eller blif-
ver sand svig hannem
ofver bevist / da maa *Forlofver
hand dømmes skyldig
i Saggen/og alle de/som
siden følger hannem/ el-
ler nogen Lydighed bevi-
ser godvilligen / efter
Dom-

Dommen falder ofver hans Maal*/ da ere de (p)Obote* Mænd.	Domur fellur a Maal hans/ Pa eru Per Obota Menn.

* Sag.
* Dødskyldige.

Antegnelse
Til XII. Capitel.

Hvorfor Merke førdes.

(a) DEt var gammel Sedvaane i Norge/ at Kongen/ lod føre Mercke/ det er/ Hofved Fane/ eller Bañer for sig/ naar hand reiste / baade for ære skyld/ saa oc at Landfolcket kunde kiende af Mercket / at det var Kongen / oc icke nogen Fiende/ som ellers tit giorde Indfald. Her foruden at Kongen kunde hafve sit Mercke eller Hofvet-Banner hos sig/ om der skede nogen Anløb eller Oprøer i medler Tid hand reiste. Var det ocsaa tilsted Hertugen/ naar hand reiste allene/ oc Kongen var icke self med/ at lade føre Mercke for sig/ til ære oc anseelse/ saa oc at Landfolcket skulle vide / at hand hafde Makt oc Møndighed paa Kongens Vegne. Derfor gaf Kongen hannem Merke i Haanden/ naar hand giorde hannem til Hertug/ hvormed hand giorde all e oc hver/ som hand skickede under hans Makt/ hannem plikt-skyldige/ til all loulige Lydighed/ hvorom i nest-forgangen 11. Cap. er meldet. I forrige trøkte Hirdskraa/ nefnes oc Skiold oc Vaaben / Hertugen skulde hafve for sig/ som heer icke findes. Er troliger at Hertugen førde sielf sit Skiold oc Vaben/ naar hand reiste/ efter de gamle Norbaggers Sedvaane.

Om Hertugens Følge-Mænd

(b) Hertugen maatte icke hafve flere end fire eller sex/ Fyldar Menn/ det er/ Følgesvenne/ eller Drabantere (Naar hand i Freds Tid kam til Kongen) for den Opsidsighed oc Ofvervold Kongerne var tilforn bevjst / baade af Hertug/ Jarler/ oc andre / som være komne alt for Sterke til dennem / oc dermed puckede dennem af hvad de vilde. Der Skule Jarl fick K. Hagen Hagenssons Befaling/ at hand skulde møde hannem i Bergen/ kam hand med 20 velberuste-

ruſtede Skibe / hvormed hand gaf meere Oprør end Lydighed tilkiende. N. Chr. p. 690. Erling Skialgſøn / kom til Kong Oluff den hellige med 1500. Mænd / der hand med Makt vilde hafve Aſbiørn ſin Frende løs / ſom for et Drab ſkulde miſte Lifvet. N. Chr. p.244. Einer Tamſkielfver kom til Kong Harald Haardraade med 9. lange Skibe / oc 5 / eller 600 Mænd / der hand hafde Trette med hannem. N. Chr. p349. etc.

(c) Hertug Skuli Jarl / hafde førſt den ſøndre Part i Norge af K. Hagen Hagenſøn / hvor hand lod optage all K. Rettighed oc Leding / men ſiden bleff ſaaledes handlet imellem dennem / at hand ſkulde hafve til Hertugdom den Norder Part i Landet / baade med Sag-Fald oc Leding oc ald anden Herlighed. See N. Chr. pag. 132. 644. Om Hertugens Sagefald

(d) Forbydes at Hertugen ſkulde icke hafve ſtørre Udbud eller Udſkrifvelſe end Kongen / for den Aarſag / at Hertug Skuli giørde almindelige Leding med Koſt oc Fetalie / i ald Tronde-Laget / oc hafde forſamlet en ſtor Krigs-Hær baade til Lands oc Vands imod Kong Hagen Hagenſøn / der hand giorde Oprør mod hannem. N. Chr. pag. 690. Om Hertugens Udbud.

(e) Hertug Skuli hafde ſin egen Marſk / Raad oc Lens Mænd / huilke hand hafde gifvet Forleninger i ſit Hertugdom / medens hand lefvede oc hafde Mact derofver. Men de blefve ſiden drebt oc forjaget / aff Kong Hagen Hagenſøn / oc hans Mænd / fordi de med Hertugen giorde Oprør mod Kongen. Læs Norſke Chrønike pag. 691. 693. etc. Forleninger i Hertugdommer.

(f) Hertugen maatte icke hafve for mange Haand Gangne Mænd / af den Aarſag Hertug Skuli hafde ſamlet en heel Hob / ſom hafde ſvoret hannem / oc de ſamme raadde hannem meget til at yppe Krig mod Kong Hagen Hagenſøn. Hertug Skules Haand Gangne Mænd blefve kaldet **Varbelger** af de Birkebener. N. Chr. pag. 683. Om Hertugens Haandgangne Mænd.

(g) Landraada Mænd / ere Lands Forrædere / heraf ſiges Landraade Sag / Lands Forræderj / teſte Cancell. Bielke in Term. Jurid. Hvad Land-

Raade-Mænder.

jurid. Læs om saadan Sag M. B. Cap 2 Tiuf. B.Cap. 14. etc.

Hertug maa ej holde Venskab med Kongens Fiender.

(h) Hertug Skuli hafde hiemelige Venskab oc Forbund med Erke Bispen i Trundhiem oc Bispē i Opslo/som vaare K. Hagen Hagensøns Afvinds Mænd oc Fiender/hand stref oc Brefve alle Vegne omkring/ baade til Sverig oc til Kong Philipus i Vigen/ oc giorde Venskab oc Forbund med dennem / som altid hafde været Rigets oc Kongens Fiender. Læs N. Chr. pag. 604. 613.

Maa ej hafve hos sig dem som ere i Kongens Unaade.

(i) Hertug Skuli hafde Snorre Sturlesøn oc nogle andre Islændere hos sig / med hvilke Kong Hagen Hagensøn var icke vel tilfreds / oc der Kongen sendte Bud / oc forbød dennem at drage af Landet / førend de hafde hans Forlof / fik Hertugen dennem oc sit Skib/ oc lod dem seyle bort der med. N. Chr. pag. 689. Det er oc imod Norske Lou / at huse oc hiemme fredløs Mand / Læs M. B. c. 6.

Kongen oc Hertugen skal kom̄e hin anden til Hielp.

(k) Kong Harald Haaarfager oc Hertug Guttorm kame altid hin anden til Hielp i all fornøden Tilfald / var oc god Venskab oc Samdrectighed imellem dennem oc deres Mænd oc Krigs Folk / derfor finge de mange Seyervindinger / oc blef Kong Harald der ved snart Envalds Konge ofver Norges Rige. Men den Uenighed imellem Kong Hagen Hagensøn oc Hertug Skuli / gaf Aarsag til stor Oprør i Riget oc idelige Slagsmaal imellem deres Mænd oc Tienere indbiurdes / som den Norske Chrønica ommelder.

Første Leje Kongens udi Hafn.

(l) Det actede Kongerne at være deres Høyhed for nær / om nogen vilde legge sit Skib i det første Leje i Hafnene / naar de vare i Følgeskab med dennem. Derfor blef K. Magnus Olufsøn meget ilde tilfreds med Harald Haardraade hans Faderbroder/ der hand hafde lagt sig i det første oc Øfverste Leje i Hafnen / bad sine Mænd væbne sig / oc var bered at vilde slaaes med hannem om Lejet/ om hand icke hafde lagt af Veien / N. Chr. pag. 342.

Hertug skal vare sig for Uvenners Raad.

(m) Hertug Skuli var icke Kong Hagen Hagensøn sin Herre Huld oc Tro / hafde altid Raad oc Daad med hans Uvenner / oc følgede mest deres Raad/som raadde hannem alt det hannem var Ugafnligt oc forderfveligt/baade med Ulydighed at bevise/oc Krig at yppe mod sin Konge / hvor ofver hand paa det sidste blef drebt af de Birkebener/oc fik en ønkelige Afgang. Læs N. Chr. pag. 613. 683. 691. 722.

(n) Der

(n) Der HertugSkuli blef befunden ſvigactig mod ſin Herre Kong Hagen Hagenſøn/ blef hand icke angreben af hannem med Haſtighed oc Vredactighed/ men hand ſendte Povel Vageſkalm oc Ifver Nef til hannem / at hand ſkulde komme tilbage igien/ oc forlige ſig med hannem / ſaa ſkulde alting være got. Oc der Povel gaf Kongen tilkiende Skules Svigactighed / ſvarede hand Povel venligen / oc lod ſig merke at det ſkulde gaa vel til / imellem hannem oc Skuli/naar de fandtes. Kongen tog oc hans Daatter til Ecte/for Venſkabs oc god Forligelſe-Maals Skyld/N.Chrønike. pag.657. 680. 611. Hertugens Sag ſkal randſages.

(o) Hertug Skuli ſatte Kong Hagen Hagenſøn Giſel/ Aſulf ſin Frende/ oc JatgerSkiald/ der hand var miſtænkt hos hannem / for Suigactighed/ rejſte ſaa til Kongen ſielf / til Bergen/ oc blef der venligen oc vel forligt med hañem/formedelſt Erke-Biſpens oc andre gode Mænds Hielp. Men der hand icke vilde kom̃e til K. efter hans bud oc Befaling/var der Svigactighed under. N.C.p.680.681.685. Om Giſel at ſette/

(p) Obota Menn / Ubode-Mænd ere de/ ſom icke kunde benaades paa Bod/men hafve fortient at døe / oc ſtraffes paa Lifvet/ nemlig Tiufve/Røfvere/Mordere/Trold-Karle/Mand-Drabere/ Volds-Mænd/eller andre ſaadanne Udediſke oc oprørſke Menniſker. Heraf ſiges Ubode-Maal / Hals-løs oc dødſkyldig Gierning/ ſom icke kand bødes med Penge eller Gods / oc opregnes vitløftigen i den N. Loubog/ hvilket Ubode-maal er. Læs der om i M.B.Cap.2. Hvad Obota Mænd ere.

XIII. Capitel

Huerſu Jarl ſkal gøra.	Hvorledes Jarl ſkal giøres.
NU ſkal til Pes ſegia / ſem vera maa / at ſum-	NU ſkal herhos ſiges/ ſom maa være/* at ſomme

*maa ſkee

me Mænd * mon være meere ukundigt * / end forhobedes / og er det om Jarl-Dom * i Norge / oc Jarls Nafn (a). End ad mand Forskiel der paa giør / ad paa trende Manere hafve Norges Konger gifvet Mænd Jarls Nafn. Denne er hin * første / at Norges Konge gifver sin Søn Jarls Nafn den Ecte fød / end stundum sin Broder / (b) Ecte fød / eller sin Næste Mauge * / og forlæner dem sligt af Landet / som hannem synes (c) med slige Skil-Ord * / som hand sætter. Og maa det med ingen Maade *. i Arfve gaa / dog at somme (d) hafve ran-

* Folck.
* ubevist.
* Grefvedom
* Men.
* den
* Svoger
* Forord Vilkaar.
* Jngenlunde.

mum Mønnum see ukunnara / enn van væri / og er Pat vm Jarladom i Noregi / og Jarls Nafn. Enn ad Menn Skili Pui giør / ad med Primur Hattum hafa Noreges Kongar gefit Mønnum Jarls Nafn. Sa er hin fyrste / at Norges Kongr gefur sine Sinum Jarls Nafn / skilgietnum / enn stundum Brædrum sinum / Skilgietnum / edr Naa Maugum sinum / og veitir Peira slikt af Landi / sem hoñum synitz / med sliku Skilordi / sem hann skilur. Og ã Pat med engua Mote i erfd ad ganga / Po at sumir hafi rang-

liga

liga vid klengst. Er Þat først til Vinnes-biurdar / at Þes Kyns Jarldomur / hefur eigi i Erfd ganget / sem nok er Domi til.

Þat er annat / at huergi i Landum finnast nokurer Hlut einkadir til Jarlsdomsins / hellor hafa Kongar veit Jorlum af Landi slikt / sem Þeim hefr likat / stundum i Frostu Þings Logum / stundum i Gula Þings Logum / end stundum i Vikini / og olloft a Vplandum / enn stundum i ollum Hlutum Lantsins / og Þui smerum saman. Aloft hafa og Kongar tekit Þat til sin / sem Þeir hafa

geligen holt sig der til. Er det først til Vindesbiurd / at det slags Jarldom* / hafve ei i Arfve ganget / som nok er Exempel til*.

*Greffvedom.

* paa

Det er det andet / at hverken * i Landet / findes nogen Part forordnet til Jarldom / ellers hafve Kongerne forlænt Jarler af Landet sligt / som dem hafver løstet(e) / stundum* i Froste Tings Laudom* stundum i Gule-Tings Laudom / end* stundum i Vigen / og ofteste paa Op-Landene / end stundum i alle Lands Parter / og de smaa deele sammen. Ofte hafve og Kongerne taget det til sig / som de hafve

*Ingensteds.

*undertiden.

*men.

* den	forlænt hin* samme	veit himum sama
*Nogen.	Jarl/ i en hver*Part	Jarli / i ein huerrium
	i Landet / (f) og faaet	Hluta Lantsins/og fen-
	Jarlen det anden Sted/	git Jarli Pat annars
	som Kongen tøckes til-	Stadar / sem Kon-
*beleiligst	faldeligst* være. Nu	gi Pukir tilfelliligazt
*Bopel.	findes og hverken Bo*	vera. Nu finnast og
*Jorde-Gods.	eller Jorder*/ ej Odel	huergi Bu ne Jar-
	nogen Steds i Norge/	dir / ne Odal i nokrum
	det som Jarldommet	Stad i Noregi / Par
	hører til / eller mon væ-	sem Jarldominum hey-
	re tillagt / uden det hver	ra til / edr see einkan-
	hafver haft / og so me-	nat / vtan Peir hefur
	get / og med slig maa-	huer haft / og so miklar
*vilkaar.	de/* som Kongen haf-	og med slikum haite/sem
	ver syntes.	Kongr hefur synst.
* Vise.	For det tredie / at	Pat hid Pridia/ at
	vittige* Mænd synes	vitrum Mønnum synist
* Kloge.	mest / at snilde* Kon-	mest/ og at snotrir Kon-
	ger hafve ofte fundet	gar hafa opt fundet
* Usin-hed.	Jarlernes Vanart * /	Veinurt Jarlana/ til
	(g) mod deres Forældre.	sina Foreldra. Pui
	Ti er det rætteste / ad	er Pat rietast / ad
	Kongen hafver det i	Kongur hafe Pat i
		sin

sin Vald / at særma Pan mest af sini Foðurleyfd / sem hann finnur ser hollastan / og mest vil hans Bodskap giøra / bædi vtan Landtz og innan. Pui at hans Eige oc Odal er alt Landet. Pui at ey er handselt / at betur gefist/ Po at annarasee i Freystad.

Pat hid fiorda/ sem Liosast er / at opt hefur eingi Jarl verit i Noregi/ og hefur Pat Almuganum hægast varit / Pui at sealdan riettur Smær Lingsins Vid Pat batnar / ad margir hafi verid Yferbodarnir isenn.

sin Vold * / at pryde dem meest af sit Fædernes Gods/(l) som hand finder sig huldeste / og meest ville hans bodskab * gjøre/baade uden Lands og inden. Ti hans Eige * og Odel (i) er alt Landet. Eftersom ej er sickert/ bedre at gaa til / om det stod i andres Fri-villie. *

For det Fierde / som Liusest er / at ofte hafver ingen Jarl været i Norge / (k) og hafver det været Almuen bequemmeligst / ti at sielden bader Smaa Folckes * Rættighed af det / at mange Ofverbydere * hafve været samtligen.

*Macr.
* Bestilling
* Egendom.
*Macr.
* Klarest.
* Underdannes.
*Øfrigheder.

Antegnelser.
Til XIII. Capitel.

Om Jarls Nafn.

(a) Jarls Nafn blef gifvet baade Hertuger oc Grefver i Norge i fordum Dage. Oc var Jarl den høyeste i Mact oc Myndighed/ nest Kongen/ som en Rigens Hofmester / huilcken raade oc regierede baade Riget oc Hoffet / oc var Øfverst nest Kongen ofver Krigs Folket / som Hertug Guttorm Jarl var i Kong Harald Haarfaggers Tid / Hagen Galin Jarl / oc Skuli Jarl / i Kong Ingi Bartsøns Tid / læs N. Chr. pag. 39. 544. 587.

Kongens Broder Jarl.

(b) Kong Ingi Bartsøn giorde sin Broder Hagen Galin til Jarl / ledde oc sin Broder Skuli til Sæde oc gaf hannem Grefve eller Jarls Nafn. N. Chr. pag. 544. 537. Kong Harald Haarfagger giorde dennem til Jarler i Norge / som hand gaf hans Døtre til Ecte. N. Chr. pag. 50.

Konge Sønners oc Svogres Forlæninger.

(c) Kong Harald Haarfagger gaf sine Sønner Konge-Nafne / oc deelede blant dennem adskillige Forlæninger i Norge / af hvilke de finge half delen med hannem af al kongelige Rættighed. Hand gaf ocsaa Jarlene/ hans Døtters Mænd / Forlæninger / af hvilke de op bare Kongens Sagfald oc Landgild / oc hafde den tredie Part med hannem der af. N. Chr. pag. 42. 58. Kong Ingi Bartsøn gaf sin Broder Hagen Galin Jarl half kongelige Indkomst oc Rættighed med sig ofver all Norges Rige N. Chr. pag. 544.

Jarldom icke Arfvelig.

(g) Hagen Lade-Jarls Efterkommere / vilde med arfvelige Rættighed holde sig til det Grefvedom i Trundelaget / fordi der hafde været Grefve-Sædet efter hannem i mange Aar / men de blefve forderfne der fra / af Kong Oluf Tryggesøn / oc Kong Oluf den hellige / som sielf boede i Trundhiem paa Kongs-Gaarden/ de lode bygge / oc brugte sielf Trundelauget til deres Underholding. N. Chr. pag. 61. 72. 146. 147. 195. 196. 196. etc. Erling Skialgsøn

søn Herse / som hafde K. Oluf Tryggesøns Søster Astrig til Hustrue / formeente sig at hafve Arfvelige Rættighed til det Forlæning Kongen hafde gifvet hannem / imellom Agdenes oc Lindesnes / fordi hand hafde beholt det i Langsommelige Tjd / men K. Oluf den hellige svarer hannem derpaa saaledes: Jeg vil lade dig være den yperst e oc rjgeste Læns-hofding udi Norge / men ieg vil self raade for hvor store Forlæninger du skalt hafve / Tj J Læns-høfdinger ere icke Odelbaarne til mit Riges Herlighed N. Chr. p. 199.

(e) Ligesom Grefvedomme i Norge / icke hafve været arfvelige / saa hafve oc Jarlene icke altjd haft en visse Part af Landet / men deres Grefvedomme paa adskillige Steder. K. Harald Haarfagger gaf Hertug **Guttorm Jarl** Vermeland / Godland oc Vigen i Forlæning til Jarldom. N. Chr. p. 48. 54. **Ragn Vald** Jarl hafde Sundmør / Normør / oc Romsdallen til Grefvedom af Kong Harald Haarfagger. N. Chr. p. 46. **Hagen Jarl** fik Sogne-Fylke oc Fiorde-Fylke til Jarldom / oc siden Trundelauget / oc boede paa Laden. N. Chr. p. 46. 65. **Eisten Jarl** / den rige / hafde Hedemarken til Grefvedom. N. Chr. p. 50. **Tore Jarl** Ragnvalds Søn / fik sin Faders Grefvedom oc Forlæninger efter hans Død N. Chr. p. 55. **Sigurd Jarl** fik Trundhiem oc Trundelauget til Grefvedom efter sin Fader / Hagen Jarl / det samme fik oc hans Søn efter hannem / oc beholte det længe. N. Ch. p. 61. 66. 93. **Eric Jarl** hafde Rammerige oc Vigen til Grefvedom. N. C. p. 110. **Orm Jarl** hafde sit Grefvedom paa Oplandene i Kong Harald Haardraades Tjd p. 349. **Hagen Jarl** / som fik K. Magnus Olufsøns Daatter Ragnild / bekom Oplandene efter Orm Jarl. p. 354. **Erling Skak Jarl** hafde Vigen til sit Grefvedom / i hans Søns Kong Magnus Erlingsøns Tjd p. 462. **Knud Jarl** hafde fire Læne ved Trundhiem til Grefvedom af Kong Hagen Hagensøn p. 727 etc.

Grefvedomme forandredes.

(f) Skuli Jarl hafde først Vigen / oc sit Grefvedom Synden Fields, men Kong Hagen Hagensøn tog den Part af Landet

Jarl fick andet Grefvedom.

M til

til sig igien / efter Erke-Bispens Raad oc Bigeering / oc gaf Jarlen Norlandene i Stedet til Grefvedom N. Chr. p.644.

Jarlers Ufinhed mod Kongen.
(g) Kong Hagen Hagensøn befandt Skuli Jarls Ufinhed i mange Støcker / baade paa Øyre Ting i Hyldingen / hvor hand vilde icke staa op imod hannem / eller lade hannem sidde hos sig / oc ellers siden med Oprør oc Eftertractelse / N.Chr. p.600.
Grefve Hareg af Tiotø beviste Ufinhed oc Vanartighed imod sin Herre Kong Oluf den hellige / oc var med i det Oprør / der hand blef dræbt / men hand søgte Naade oc Forligelse hos hans Søn K. Magnus Olufføn derfor / N. Chr. p.304.323.

Kongernes Gaarde oc Gods
(h) Kongerne i Norge / hafde i gamle Dage deres store Gaarde / Odels Gods oc Eigendommer / som de enten hafde arfvet efter deres Frænder / eller kiøbt for Penge / som er tilforn ommældet i Hirdskraan i 14. Cap. Oc i de Antegnelser der til / oc hafve de forlænt deres fornemmeste oc huldeste Mænd / med saadane Gods. Kong Oluf Haraldsøn gaf Skule Jarl for sin tro Tieniste / sine beste Gaarde oc Eigner / ved Konghelle / Oslo / Tonsberg / Bergen oc Nidaroos / der som Kongen meest plejede at hafve Sæde oc Tilhold / hvilke Gaarde oc Eigner længe vaare under Skules Afkomme. Kongen tilbød hannem Len / hvor hand det vilde begiere i Norge / men hand vilde det icke hafve / oc fræctede at en efterkommendes Konge skulde røgge den Gafve / derfor begierede hand af Kongens Fæderne Gods / N. Chr. p. 379.

Norges Kongers Odel.
(i) Den Tid K. Harald Haarfagger underlagde sig Norge / oc blef Envolds Konge der ofver / lagde hand alt Odels-Gods under sig / oc alle Bønder maatte gifve hannem Landskyld. N. Chr. p.42. Derfor actedes alt Landet for Kongens Eyendom oc Odels-Gods. Men Kong Hagen Adelsten / lofvede paa Tinget der hand blef tagen til Konge / at hand vilde gifve Bønderne deres Odel oc Eigendom igien / oc giøre dennem Odelsbaarne N. Chr. p.67.

Jarl ike altid i Norge.
(k) At der hafver ofte ingen Jarl været i Norge / erfares af den Norske Chronica / af Kong Magnus Oluffsøns Barfods / oc hans Sønners / Kong Øisten / Sigurd / oc Olufs / Kong Magnus Blin-

Blindes/ K. Harald Gilles/ K. Suerres/ K. Hagen Sverrresøns/ etc. Hiſtorier.

(l) Underſaaterne i Norge badte intet deraf/ at der vaare mange Øfrigheder / den Tid Kong Harald Graafeld oc hans Brødre regierede tilſammen / hvor ved Almuen oc Landet blef udſuet. N. Chr. p. 91. Saa var det oc icke for Underſaaternes beſte/ at Eric Jarl oc Erling Skialgſøn toge begge Landſkyld af de Forleninger / ſom Kong Oluf Tryggeſøn hafde gifvet Eric / huilke Erling hafde haft tilforn / ſaa at hvor den eene hafde optagen Landſkyld / kom den anden efter oc tog lige ſaa meget. N. Chr. p. 189. Mange Øfrigheder oder Underſaatter.

XIV Capitel.

Um annan Hatt Jarls Nafns.	Om anden Maade med Jarls Nafn
Saer añar Hattur Jarls Nafns / er Kongr gefur Peim Mønnum er hann Skipar yfer Skatlønd ſin / fyrſt Orkneyar / med Pui Mote / ſem Bottar Sættar Skraa/ Suerres Kongs /og Harald Jarls Maddadar Sonar/ og med Peim fleyrum einka maalum /	Det er Jarls nafns anden Maade / ſom Kongen gifver de Mænd / ſom hand ſkiker ofver ſine Skat-Lande/ (a) førſt Orkenøer / (b) med den Maade/ ſom Kong Sverres Forligelſe-Skraa* viſer/ (c) og Harald Jarls Maddaders Søns / oc med ſaadañe flere ſønderlige Vilkore/

*Beſkrifvelſe.

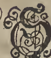
som skede i Kong Magnus Hagensøns (d)/ og Magnus Jarls Gilbertsøns Forligelse-Maal / da forløbben var / fra vor HErres Jesu CHristi Biurds* Tid / M. CCLX. og vij Aar / i fierde Kong Magni Riges Aar / so og om Kongen giør Jarl til Island (e) med slige Skil-Ord* / som Kongen synes med GUds Forsyn/oc gode Mænds Raad/ da maa til begge bruges den Skik / som heer efter siges*.

* Fødsels
* For-ord
* fortæles

sem komu i Sættar giord Magnus Kongs Hakunar Sonar / og Magnus Jarls Gilbert Sonar/ Pa er Lidin voru/ fra Hingadburd vors HErra Jesu Christi M. CCLX. og vij Aar / a fiorda Aare rykis Magnus Kongs/ suo og ef Kongr giører Jarl til Islands / med sliku Skilordi / sem kongi synist/ med Guds Forsea/og godra Manna Raad / Pa maa til huertveggia nyta Peña Hat/sem hier segir eptir.

Antegnelser.
Til XIV. Capitel.

Om Norges Skatlande.

(a) Katlandene vare de Øer / som laae under Norge / nemlig /Ørkenøer / Suderøer / Manør / Hietland Ketland / Ketunes / en Part af Skotland / saa oc Island

Island oc Grønland. Læſes vitløftigere om diſſe Øer oc deres Nafne i Norges Beſkrifvelſe / af H. Peder Clauſøn vdgifven i Trøcken pag. 142.

(b) Om Ørkenøer meldes i N.Chr. p.234.235.236.237. At de Øer blefve førſt bebøgde i Kong Harald Haarfaggers Tjd/oc tilforne hafde været Vikingebølle / det er Sørøfveres Bolig. Ti der Kong Harald underlagde ſig Norge / begafve ſig mange Landfløttige der hen / ſom Øfvede Sø-Røfverie / oc hafde der deres Tilhold. Men fick Ragnvald Møre Jarl Ørkenøer førſt til Grefvedom af Kong Harald / til Bnod for ſin Søn Jfver / ſom blef ſlagen ihiel/ paa det Toz / med Kongen / der hand forjagede Vikingerne fra ſamme Øer. Men Ragnvald Jarl gaf ſin Broder Siurd Øerne /ſom blef der / hand fik Jarls Nafn af Kongen / oc var ſaa den førſte Grefve ſom bode der. Efter Siurd Jarl / regierede hans Søn Guttorm et Aar / ofver Ørkenøerne. Efter hannem tog Torf Einar / Ragnalds Søn Grefvedommet / oc raadde hand længe for Landet / oc var Rig oc Mæctig. Efter Torf Einar raadde hans Sønner for Landet/ Arnkield Erling oc Torfind/ udi hvis Tjd Kong Eric Blodoxe af Norge / kom did / oc maatte Grefverne være hannem Underdanige. Arnkield oc Erling blefve ſlagne i Krjg / men Torfind raadde længe for Landet / oc blef gammel. Efter Torfinds Død / toge hans Sønner Grefvedommet / Arnfind/ Havard / Lodver/ Liote oc Skuli / af hvilke Lodver lefvede længſt / oc raadde paa det ſiſte Eene for Landet. Hans Søn var Sigurd / ſom var Rjg oc Mæctig / oc en duelig Krigs Mand. Udi hans Tjd kam Oluf Tryggeſøn af Veſter Lands Sørøfveri/ lagde der til Øen / oc tog hannem fangen/men lod hannem løs igien/med ſaadan Vilkor/at hand ſkulde lade ſig døbe / annamme den Chriſten Tro / oc blifve hans Mand / oc lade alt Land Folket chriſtne. Hand tog hans Søn til Giſel / ſom Hund eller Huelp hedde / oc var hand hos Kongen i lang Tjd i Norge / oc døde der. Sigurd Jarl fik til Huſtru Kong Melkolmis Daater af Skotland / oc afledе med hende deſſe Sønner/ Torfind oc Sommerled / Bruſe oc Einar Skakmund/ hvilke efter deres Faders Død ſkifte Landet imellem ſig / oc regierede der længe. Om Ørkenøer.

Men Kong Oluf den hellig dømte den tredie Part af Øerne at være forfalden til Kongen for et Drab Skyld / hvilken hand fik Bruse Jarlpaa sine vegne at forvalte. Her efter læses i N.Chr. p. 393 394. 395. at Kong Magnus Barfod / drog med en statelige Skibsflode vester ofver Hafvet / oc togde Grefver / Povel oc Erling Fangne paa Ørkenøer / Underlagde sig baade dennem oc Suder Øerne / oc blef saa forligt med Kongen af Skotland Malkolmer / at hand skulde beholde alle de Øer vester for Skotland / imellem hvilke oc Landet hand kunde komme med Roer fast Skib. Der efter gifte Kong Magnus sin Søn Sigurd / med Kong Morkiartans Daatter af Irland ved Nafn Bradnio / gaf hannem Konge-Nafn oc satte hañem ofver Ørkenøerne oc Suderøerne. Sigurd var første bosiddendes Konge paa Øerne / oc Regenter ofver dennem alle.

(c) Om denne Forligelse som skeede imellom K. Sverre oc Harald Jarl / melder N.Chr. pag. 524. 579. 580. At Kongen lod forskrifve en Dag udi Bergen / did kam oc Harald Jarl af Ørkenøer / oc blef forligt med Kong Sverre i saa Maade / at Jarlen opgaf all den Ræt hand hafde i Hiet Land under Kronen i Norge / men Ørkenøer skulde hand beholde med saadan Forord / at hand skulde giøre Kronen i Norge Regenskab for half Parten af all Indkomst / oc blef dømt under Kronen alt det Gods / som de eyede / der vare udi slaget med mod Sverre udi Florevag / skulde Sleeten faa det igien om de vilde løse det inden tre Aar. Saa satte Kongen sin Foget ved Nafn Arne Loria med Grefven ofver Ørkenøer / som skulde opbære Landgild oc Sagefald / hvilken Harald Jarl lod førrædeligen ihielsla / effter Kongens Død / oc lagde saa Ørkenøer oc Hiet Land vnder sig igien med ald Skat oc Skyld / ligesom hand tilforne hafde det. Efter hans Død / blefve hans Søñer Jon oc David Jarler paa Ørkenøer / oc de holte Landene ligesom deres Fader nogen Tid Lang / men paa det siste søgte Forligelse med Kong Ingi Bartsøn / maatte gifve hannem en stor Summa Penge / sætte hannem Gisel / oc svære hannem Troskab oc Lydighed / men hafver Kong Ingi giort dennem omsider til sine Grefver ofver Ørkenøer oc Hietland / med saadan Vilkor som siden blef holden til deres døde Dag.

Om Forligelse imellem K. Sverre oc Harald Jarl.

I Kong

I Kong Hagen Hagensøns Tid / begierede Kong Alexander af Skotland / at kiøbe Suderøerne for purt Sølf eller Guld / efter den værd Kong Hagen vilde sætte dennem. Men der hand icke kunde bekomme dennem af Kong Hagen / forsamlede hand en stor Krigs hær ofver all Skotland / oc actede at vinde Øerne / gaf sine gode Mænd tilkiende / at hand icke skulde aflade / førend hand lod sine Fenniker flyfve Østen for Turső Skier / oc fik Underlagt sig alt det Rige / som Norges Konge hafde vesten for Solunder Haf. Der Kong Hagen spurde ad de Skotter forsamlede stor Mact / oc med Mord oc Brand husede ilde paa Øerne / udbød hand Leding i Norge til Skibs / kam med en stor Mact under Skotland / oc giorde der stor skade / hand Underlagde sig alle de Øer / som Kong Magnus Barfod tilforn hafde vundet / oc haft / oc satte derofver twende Konger / Kong Magnus ofver Manøer og Kong Dugal ofver Suderøer.. Der efter seilede Kong Hagen til Ørkenøer / hvor hand døde kort Tid efter. Læs herom N. Chr. pag. 740. 783. 784. oc efterfølgende 792. 693. Efter Kong Hagen Hagensøns Død / skede Fred oc Forligelse imellom hans Søn Kong Magnus oc Alexander aff Skotland / om Øerne / oc blef saa besluttet at Kong Alexander oc hans Efterkommere skulde gifve Kongen i Norge aarligen til æwige Tid 100 Mark Engelske Mønt / som den Tid blef kaldet Sterling / hvilke hand hvert Aar / 14 Dage efter S. Hans Dag / skulde lade yde Kongens Lænsmænd paa Ørkenøer / oc Canikerne same steds / oc der paa tage Bevis. Derforuden skulde Kongen af Skotland gifve Kongen af Norge 4000. Mark Sterling / 1000 at betale Aar 1367. / et andet 1000 Aar 1268. det tredie til 1269. Oc sidste Termin til Aar 1270. derimod skulde Kong Alexander oc hans Arfvinger beholde Suder-Øerne / oc hves de Norske hafde inde af Skotland Oc dette ubrødeligen at holdes til æwig Tid N. Chr pag. 797. Denne Forligelse blef siden igien bekræftet oc stadfæst imellom Kong Hagen Magnusøn / oc Kong Robert af Skotland / Anno 1312. som N. Chr formælder pag. 832. Videre findis icke i den Norske Chronic / om desse Øer. Men i B. Arild Hvitfelds danske Chronic mældes / i Kong erik af Pomerens Historie / pag. 728. 729. 730. 731. Edit in folio.

Om Suder-øerne.

At

At Aar 1426. den 29 Julii fuldbyrde oc fornyede Kong Eric / alle forrige giorde fordrage oc forhandlinger imellom forn. Norges oc Skotlands Konger / Manøer oc Suderøer anlangendes / som der merkeligen oc vidløftigen kand læses / i det fordrags Breff / imellom Kong Eric oc Kong Jacob af Skotland gaaet er / Under Siels oc Saligheds Pant / Pafvens Band/oc 1000 Mark Straff at det Uroggeligen skulde holdes / til ævige Tjd. her efter hafver været nogen Trette oc Tvistighed imellom Kong Christian af Danmark/oc K. Jacob af Skotland/om den Aarlige Afgift af Suder øer oc Man-Øer/hvilken var forholden siden Kong Erics Tjd af Pomeren/oc saa vel ud til en Feide imellom Danmark oc Skotland/ men K. Carl af Frankrige lagde sig udi same Konger at forlige/som en Megler/ hvilket hannem er paa begge sider bevilget/ hvorfor hand berammet et møde til Paris i Frankrig e Aar 1457. ved Pintze dags Tjde. hvilket blef dog for nogle Aarsagers Skyld opsat til den første Octob. Men blef da intet forrettet. Anno 1460. blef atter et Mode berammet til Burges i Frankerige / af Kong Carl / hvor de Danske oc Skotske Gesanter indstillede sig / men fordi de Danske icke fremlagde det rætte Original Bref / som var giort imellom Kong Magnus Hagēsøn af Norge oc Kong Alexander af Skotland/ Suder-Øer oc Manøer angaaendes / men allenıste/ et vidimus af Hofvet-Brefvet / oc Kong Carl saae intet at kunde dømmes i Saggen / med mindre Original-Brefvet blef fremlagt oc vjst / derfor slog hand dette Middel for / hvilket hand tilforn begge Konger ved Skrifvelse hafde foregifven / Om der icke kunde skee et Giftemaal imellom begge Herrers Børn / Kong Jacobs Søn aff Skotland/ oc Kong Christians Daater Margret / oc at Kongen aff Skotland dermed kunde efterlades den Aarlige Afgift aff Suderøer oc Manøer / saa oc den Restandtz / med brøde Penge som blef fordret. Hvilket Forslag blef af begge Herrers Gesanter vel optagen / men efterdi de Danske svarede sig icke at hafve fuldmact om noget giftermaal at handle/ mē vilde deres Herre saadant andrage / blef intet videre same Tjd sluttet Anno 1468. udi Apr. Maaned lod Kong Christian fordre sin Rættighed / af den unge Kong Jacob den tredie / som efter sin Faders

Død

Død/ var blefven Kong i Skotland / begierendes venligen/ at hand den efterstandendes pension af Suderøerne vilde erlegge/ paadet de paa begge sider kunde blifve i Rolighed oc Venskab. Her paa hafver K. Jacob meget høstigen svaret / oc derefter sendt en anseenlige Legation til Danmark / som skulde icke alleniste handle om ævigvarende Fred oc Forbund imellom begge Riger / men endocsaa om Gifter-maal/ imellom Kong Jacob deres Herre / oc K. Christierns eeniste Daatter Margrete / at formedelst saadant Giftermaal / den pension , hvilken efter gamle Contracters Liudelse krefvedes / oc tilforne megen Uløcke hafde foraarsaget / for en Part af Medgiften eller Brud-Skatten maatte afstaaes oc efterlades. Der denne Sag blef ofverveiet af K. Christiern /tog hand ved dette Forslag/de Skotske Gesanter hafde giort / med Norges Riges Raads Samtøcke / oc blefve strax pacta dotalia om Medgiften eller Brudskatten oprettet / hvor udi Kong Christiern afstaad oc ofvergaf til Kong Jacob af Skotland / med sin Daatter Margarete / oc deres Lifs Arfvinger oc Børn/saadan aarlig pension, for en Part af Medgiften eller Brudskatten / ot skulle derfor alle Contracter oc Brefve / som derofver tilforne vare giorde oc oprettede/ være døde oc Macteløse /cum renunciatione. Læs her om A. Hvidf. Chron. p. 912. 913. 914.

Om Ørkenøer oc Hetland findes oc dennne Under-rætning i A. Hvitf. Chr. pag. 914. At K. Christiern / foruden den pension af Suderøerne / udlofvede til Kong Jacob af Skotland / tresinds tive tusinde Rinske Gylden / hvilke hans Daater Margarete skulde hafve til Brudskat i rede Penge / oc af samme Summa skulde strax betales ti tusinde Gylden / førend Bruden blef ført af Danmark / men for de efterstaaendes halftrediesinds tive tusinde Gylden/ skulde Kongen aff Skotland anamme sub firma hypotecha, Ørkenøer / med all Tilbehør / Herlighed oc Rættighed / oc saa længe nyde oc beholde samme Øer/ for et brugeligt Pant / indtil hand eller hans Efterkommere Konger udi Norge / samme Summa betalede oc aflagde / fornæfnte Kong Jacob i Skotland / eller hans Efterkommere / oc da samme øer oc Lande at komme til Norges Rige oc Krone igien. Om Ørkenøer/oc Hetland.

Efter denne Contract imellom Kong Christiern oc K. Jacob /

blefve forsendt Legater til Danmark / at ledsage Bruden ind i Skotland / Aar 1469. Men efterdi den Svenske Krig oc Oprør bracte Kong Christiern i stor Bekostning/ saa hand kunde icke erlegge strax de ti tusinde Gylden hand hafde udlofvet at gifve Frøken Margrete med / fik hun ickon to tusinde der af samme Tjd / men hand handlede med de Skotske Gesanter der om / oc forstref Kongen af Skotland/ for de resterendes otte tusinde Gylden / hans oc Norges Riges Land / Hetland / sub hypotecha, ligervjs som hand tilforne hafde forstrefven Ørkenøer / saa at Kongen aff Skotland / samme Land Hetland skulde beholde / som et brugeligt Pant / indtil de otte tusinde Gylden blefve betalt af hannem eller hans Efterkommere Konger udi Norge. etc.

Siden dette er skeed med Ørkenøer oc Hetland / findes ellers inted synderligt i vores Chrøniker om samme øer / uden at efterkommendes Konger / hafve lofvet i deres Haandfæstninger / samme øer at indløse oc indfrie fra Skotland.

(d) Udi forrige Danske oc Svenske trøkte Hirdskraa / settes i Stedet for Magnus Hagensøn / Magnus Haraldsøn / men hafver i de Tjder ingen Konge regieret i Norge med det Nafn; Ellers findes icke i den Norske Chrønike / noget udtrøckelig / om dette Forligelse Maal/ imellom Kong Magnus Hagensøn/oc Magnus Jarl Gilbertsøn / maa dog være skeed i de Tjder Kong Alexander af Skotland fik Suderøerne igien / af K. Magnus Hagensøn / som Aars Tallet her om mælder.

Om Island oc Grefver der paa Landet.

(e) Island er først bebøgt i K. Harald Haarfaggers Tjd / af de Landsfløctige Norske Mænd / som da rømte af Norge / oc vaare af Kongernes / saa vel som andre fornemme Mænds Slekt. Oc var det længe førend de Islænder vilde være de Norske Konger Underdannige / oc gifve dennem Skat. K. Oluf den hellig / begierede først Skat af Landet / men Indbøggerne besluttede endrecteligen / at de ingen Skat vilde gifve. Siden længe efter/i K. Hagen Hagensøns Tjd/blef raadslaget/ at Skuli Jarl / med en Skibs-Flode oc krigsmakt skulde reise til Island/ at tvinge indbøggerne / men blef Reisen ofvergifven for Farligheds Skyld/oc blef Snorre Sturlesøn Islænding:

ding / sendt der hen / at giøre Fred / oc beflitte sig paa at føre Landet under Kongen / som dog inted kunde udrætte. Der efter giorde Kong Hagen / Gizor Torvaldsøn Islænder / til Jarl eller Grefve i Bergen / oc gaf hannem stor Skenk oc Gafve / at hand skulde reise til Island / legge det under Kongen / oc fly hannem Skat af Landet / hvilket Gizor troligen lofvede at forrette / men skede dog icke førend Kongen sendte sin Tienere / Halvard Guldsko til Landet / som handlede med Grefve Gizor oc Landfolket der om / oc bracte det endeligen saa vit / at Landfolket paa et almindeligt Ting / svore Kongen i Haand Land oc Folk / oc at gifve hannom / oc Norges Efterkommendes Konger Skat ævindeligen / efter Kongens Bref / som siden blef giort der om. Læs her om Norske Chrønike vitløftigere pag. 257. 624. 770. 778. 779. etc.

Siden hafver Kong Magnus Hagensøn beflittet sig paa / at beholde Islænderne under Kronen oc sin devotion, hvorfor hand giorde Rafn Oddesøn oc Orm Ormsøn Islænder til Riddere Aar 1269 Oc gaf dennem Island i Forlæning. Men Orm blef paa Hiemreisen / med Skib oc Gods / saa Rafn allene blef den første Kongens Lænsmand paa Island. Kong Magnus gaf oc de Islænder privilegier, oc en Haandfæstning / hvilken iblandt andet indholdt / at Islænderne skulde hafve een Jarl for Høfvidsmand etc. Saa sendte K. Magnus ocsaa de Islender en Lovbog / med Jon Laugmand / oc blef deraf kaldt Jons-Bogen / som endnu bruges paa landet. Læs herom vitløftigere i N. C. p. 798. 799. 800.

XV. Capitel.

Hversu Kongur gørir Jarl.	Hvorledes Kongen giør Jarl.
Han Tyma sem kongur gørir Jarl /	Den Time* som Kongen giør Jarl /

* Paa den Tid.

* Hielp sig til Lettelse*/ oc ære/ da skal Kongen lade blæse til Tings alle Mænd/ der som hand
* tilstede er stedder * / og naar
* satt Ting er skicket * / skal
* den Udvald Jarl Jarls Efne * settes paa Skammelen / for Kongens Høy-sæde / end siden skal den som Kongen skicker til / tale først om de Ting / som tilfæl-
* beqvemmeligste deligste * ere. Siden skal Kongē stande op / og gifve hañom Jarls Nafn / med desse Ord:

Det Nafn / som jeg legger paa dig N. / paa GUDs
* Mact. vegne/ og den vold * / som hand hafver mig forlænt /

seer til Lietis / og Seimdar / Pa skal Kongur lata blasa til Pings ollum Mønnum / Par sem hann er stadder / og at skipudu Pingi / skal Jarls Efni settiazt a Skorlna / Fyre Haasæte Kongs / enn sidan skall sa er kongur skipar til / tala fyrst um Pa Hluti / sem tilfelliligastir eru. Sidan skal Kongur standa up / og gefa honum Jarls Nafn / med Pessum Ordum:

Nafn Pat sem eg legg a Pig N. / af GUDs Halfn / og Pui Valdi / sem hann hefur mier Lied / Pat gef Eg

Pier

Þier / med GUds Villia / og late sialfur Gud Þui sina Miskunn fylgia / med øllum Þem Hlutum / sem hann sier / at Þier hæfir helzt / til hans Tignar / og minar semdar og Liettis / Þier til fremdar og frels / øllum Þeim til Fridar og Naada / er eg fær under Þyna Forsea.

ded gifver jeg dig / med Guds Villie / og lade GUd sielf dig sin Miskund følge / med alle de Ting / som hand seer / at dig behøfves heldst / til hans Lof / og min ære og Letelse * / dig til Fremmelse oc Frelse * / alle dem til Fred og Naade * / som jeg faar under din Forsyn.

* bistand Hielp.
* Frihed
* Rolighed

Sidan skal Kongur taka i Hond honnum / og settia hann i Haasæte / vt fra syn haasætte. Sidan skal Kongur gefa hoñum Sverd/og faa

Siden skal Kongen tage hannom i Haand / og sette ham i høysæde / ud fra sit Høy-Sæde. Siden skal Kongen gifve hañem Sverd / og faa

hannem i Haand. Hand skal i det viderkiende / * at hand holder det Jarldom * / af Kongdommet * / og er hans Sverdtager / Rætten til størke * mutvillige til Refselse.

* vedkiende sig.
* Grefvedom.
* Kong. May.
* Bestyrkelse.

Siden skal Kongen gifve hannem Merke * / dertil / at hand skyldige giør * dem alle / at være hannem efterladte * / og lydige / som hand skieker under hans Vold * / (efter alt det som ellers vises i Hertugens Svertag) og hans Jarldom at styde * og styrke / til all loulige Lydighed. desse begge Ting skal Kongen standendes faa Jarlen. Siden skal Jarlen gaa frem / og svære Kon-

* Fane.
* beplicter
* ofvergifne.
* Mact.
* opholde

honum i Hønd / hann skal i Pui vidurkennazt / at hann heldur Pan Jarldom af Kongdominum / og er hans Sverdtakare / Rictum til styrkia / Røngum til Refsinga.

Sidan skal Kongr gefa honnum Merke / til Pes / at hann skyldar Pa alla / at væra honnum eftirlata / og audkuæda / sem hann skipar undir hans Vald. Um alt Pat / sem adur vottar i Hertuga Svertøku / og hans Jarldom / stydia oc styrkia / til allrar logligar Hlydni. Petta hvertveggia skal Kongr standandi faa Jarle. Sidan skal Jarl ganga fram / og sve-

ſveria Kongi Eid / ad Helgumdomum / med Eidſtaf / er aadur er ſkrifad eftir Kongs Eid.	gen Eed / paa Hellig-dommen / med den Eed-ſtaf * / ſom tilforne er ſkrefvet / efter Kongens Eed.

* Eeds Maade.

Antegnelſer.

Til XV Capitel.

(a) En Tid Kong Harald Haarfagger giorde Rolog / en Neſſe-Konge af Numedal til Jarl / bandt hand et Sverd ved hans Side / oc hengde et Skiold om hans Hals / ledde hannen til Sæde / oc giorde hannem til ſin Jarl ofver Nummedals Læn. Samme Rolog gik tilforne op paa en Høy / ſom Kongerne plejede at ſidde / oc lod der berede et kongelige ſæde / oc legge Hiønder paa den Underbenk / ſom Grefve-Sædet var / oc Jarlene pleiede at ſidde / oc hand veltede ſig ned aff Konge-Sædet / paa Jarls-Benken / oc gaf ſig Grefve-Nafn / drog ſiden til Kong Harald / oc opgaf hannem Riget / oc tilbød ſig at være hands Maind / N. Chr pag. 43.

Hvorledes Jarl eller Grefve blef giort.

Der Kong Magnus Olufſøn vilde giøre Svend Ulfſøn til Jarl / ſad hand i ſit Kongelige Sæde / oc mange hans Høfdinger oc Folk vare hos hannem. Da efter Kongen hafde meget berømt hannem / ſtod hand op oc tog et Sverd / hvilket hand bant ved Jarlens Side / oc hand hengte et Skiold paa hans Axel / ſatte en Hielm paa hans Hofvet / oc gaf hannem Grefve Nafn. Siden blef frembaaret et Skrin / med helligdom udi / hvorpaa Grefve Svend lagde ſine Hænder / oc ſvor K. Magnus Huldſkab oc Troſkab. Saa ledde Kongen hannem ſielf til Sæde: N. Chr. 327. 328.

Hagen Galin blef giort til Jarl eller Grefve at K. Suttorm Si-

gurd-

gurdsøn / der hand var sat paa sit kongelige Sæde / af høfdingerne. Da tog Kongen et Sverd / oc bandt ved Hagen Galins Side / hengde et Skiold paa hans Axel / oc giorde hannem til en Grefve med alle Høfdingers Samtøcke / saa satte hand hannem paa Benken hos sig. N. Chr. pag. 535.

Fornemme Jarler som hafve været i Norge.

I Kong Harald Haarfaggers Tjd / var mange Jarler / hand giorde dem til Jarler / hvis Døttre hand tog til Ecte/oc dem hand gaf sine Døttre til Ecte / af hvilke desse vare de nafnkundigste.

Roleg Jarl som var tilforne Konge i Nummedallen / oc velted sig af Konge-Sædet ned paa Jarl-Benken. N. Chr. p. 43.

Ragnvald Mørre Jarl / som var Grefve ofver Sundmør Nordmøer / oc Rumsdallen / oc klippede Kong Harald Haardfaggers Haard p. 51.

Hagen Jarl ofver Fiorde-Fylke oc Trundelaget / hvis Daatter Asa/ var Kong Haralds Hustru. p. 45.

Eisten Jarl den Rige af Hedemarken hvis Daatter Kong Harald tog ocsaa til Hustru p. 50.

Tore Jarl Ragnvalds Søn/som fik sin Faders Læne / oc Kongens Daatter Aalof til Ecte. pag. 55.

Sigurd Jarl Hagensøn / som bode paa Laden / oc hafde sit Grefvedom udi Trundelaget / oc var holt for den viseste Mand i Norge. 61. hand var ocsaa Jarl oc bode paa Laden i Kong Hagen Adelsteens Tjd. p. 66. oc hafde døbt hannem paa hedniske vjs. p. 62. blef indebrendt med alt sit Folk af Kong Harald Graafeld oc hans-Brødre. p. 93.

Hagen Jarl Sigurdsøn / som blef Grefve paa Laden efter sin Fader / oc var Aarsag til / at Kong Harald Graafeld blef ombragt/ blef siden sat til Regenter ofver ald Norge / af K. Harald Gormsøn i Danmark/

oc blef omſider ønkeligen dræbt i Svineholet / Norſke Chr. pag. 93. 107. 108. 147.

Eric Jarl Hagenſøn i Kong Oluf Tryggeſøns Tid / ſom var med at ofvervinde Kongen i det Slag ved Svold / p. 178. oc blef med ſin Broder Svend Jarl / Regenter ofver Norge efter Kong Olufs Fald / i 13 Aar. p. 180. 186.

Hagen Jarl Ericſøn / ſom Kong Oluf den hellig forjagede af Norge / p. 190.

Harek Jarl Grefve paa Tiodøe / i Kong Oluf den helliges Tid / ſom var med paa Stikelſtad i Striden mod hannem. p. 304. oc blef ſiden dræbt i Kong Magnus Olufſøns Tid. p. 323.

Orm Jarl / Grefve paa Oplandene / ſom da var allene Grefve i Norge / i Kong Harald Haardraades Tid pagina. 349. 353.

Hagen Jarl ſom blef Grefve efter Orms Død paa Oplandene / oc fik Kong Magnus Olufſøns Daater Ragnild til Huſtrue. pag. 354.

Skuli Jarl / kom med Kong Oluf Haraldſøn fra Engeland / oc var en meget vjs / Forſtandig / løſtig oc deilig Mand. pagina. 379.

Sigurd Jarl af Røjre / ſom blef Fredløs i Kong Magnus Erlingſøns Tid / oc blef ſlagen i Striden af Erling Skak. p. 481 483.

Erling Skak Kong Magni Fader / ſom var oc hans Jarl / p. 492.

Hagen Galin Jarl / i Kong Guttorm Sigurdſøns / oc Kong Jngi Bartſøns Tid / var oc Kong Jngis Broder / oc fik halff Jndkomſt med hannem i Norge / vilde oc være Konge med hannem paa det ſidſte. pag. 544. 582.

Skule Jarl ſom var førſt Grefve i Kong Jngi Bartſøns hans Broders Tid / ſom traktede efter Riget i Kong Hagen Hagenſøns Tid / Oc blef giort af hannem til Hertug / men for hans Oprør mod Kongen / blef omſider ihielſlagen af de Birkebener. N. Chr. p. 587. 598. 687. 691. 722. &c.

Hvad Sverdtag er. (b) Sverd-tag/eller Sverd-Tagelse / kaldtes Hertugens Creation eller Indvielse / som skede naar hand blef giort til Hertug / oc tog Sverdet af Kongen / som hand fik hannem i Haand / ut supra c. 11 er ommældet.

XVI. Capitel.

Om den Værdighed / som Jarls Nafn bør at følge.

NU skal siges om den Værdighed / som bør at følge Jarls Nafn. Jarl skal hafve Merke * (a) for sig / hvor som hand rider eller røer til Bye / uden Kongen er for. Jarl skal hafve fire Mænd (b) til følge / hvor som hand er / nær Kongen eller fiær / aldrig dog flere end sex. Jarl skal frelseligen raade (c) for den Part af Landet / som Kongen forlæner hannem / at tage

* Fane.

Um Sæmdir Þær sem Jarls Nafn fylgia eigu.

NU skal seggia till Þerra Sæmda / er fylgia eigu Jarls Nafni. Jarl skal hafa Merki fyre sier / hvort sem han ridur edr rær til Bøyar / nema Kongur sie fyre. Jarl skal hafa fiora Menn til Fylgdar / hvort sem hann er / nær Kongi / edr fyer / aldrei Þo fleiri en sex. Jarl skal frialsliga raada fyrir Þeim hluta lands / er Kongur veitir honnū / at

at sakar Eyri med Logum / og Þó under Misk unn. Ey skal hann stærri Útbod hafa enn Kongr / nema Kongr sam Þyki Þat med honnum / fyrir ein huertar Naudsyniar. Ei skal hann gefa Jarder Þær/ er Kongr veiter honum/ enn veita maa hann huerrium er hann vil / medan han hefur Vald yfer. Ey skal hann fleiri haandgangna Menn hafa / en Kongur og vitrir Menn / sea at tilheyrir. Enn ef Jarl aukir Hird / sidan er hann veit Kongs Forbod aa/ Þa eru Þeir allir Landrada Menn / sidan Þeir vita / at Kongr fyrerbydi. Ey skal Jarl

Sagfald efter Lowen / og dog med Miskund. Ej skal hand større Udbud * (d) hafve end Kongen / uden Kongen samtøcker det med hannem / for nogen Fornodenheds skyld. Ej skal hand gifve bort de Jorder / som Kongen forlæner hannem/ (e) men forlæne maa hvem som hand vil / meden hand hafver Vald * derofver. Ej skal hand fleere Haandgangne Mænd (f) hafve / end Kongen oc vittige Mænd see at tilhøre *. End om Jarl forøger Hof / siden hand ved af Kongens Forbud / da ere de alle Landrada Mænd / siden de vide / at Kongen forbød. Ej skal Jarl

*Udskrifvelse

* Mact

*behøfves

ud aff Landet fare/ (g) u-
den med Kongens Raad.
Med ingen den Høfding
skal hand i Forbund væ-
re/ som Kongen er Usat-
Ueens tes med/ for loulige Sa-
ger, Ei skal Jarl de Mænd
holde / som Kongen er
vred (h) / mod hans vil-
* hænder. sig. lie. End om so bær til*/
ad Ufred er i Landet / da
skal Jarl være Kongen
Forplict skyldig (i) / i alle For-
nødenhed / og alle hans
Mænd. Kommer oc Jar-
len loulig Fornødenhed
paa / da skal Kongen faa
hannem so megen Stør-
Krigs mact. ke/ (k) som gode Mænd
behøfves see / at best bør. End
hvorsomheldst der som de
ere i Ufred til sammens /
Kongen og Jarlen/og de-
res Mænd/da skal so væ-

ur Landi fara / nema
med Kongs Raadi.
Vid Ongran Pan Høf-
dingia skal hañ Sattr
vera / sem Kongr er
osattur vid / fyrer løg-
ligar Sakir. Ey skal
Jarl Pa Menn halda
er Kongur er reidur /
mote hans Villia. Enn
ef svo ber til / ad Ufri-
dur er i Landi / Pa skal
Jarl vera skyldur Kon-
gi/ i øllum Naudsinum/
og allir hans Menn.
Komme og Jarli løglig
Naudsyn til / Pa skal
Kongi faa honnum suo
mikinn Styrk / sem go-
der Menn sea ad best
ber. Eñ huertvetna Par
sem Per eru i Ufrid til sa-
mans/ Kongr og Jarl/
og Peira Menn/ Pa skal
suo

suo vera huor til annars / sem allir sea ur ein Loguneyte.

Skyldr skal Jarl til vera / suo i Fride / sem i Ufride / at fara allar Pær Ferdir / sem Kongr bydr hoñum med Skynsemd / og hann vil syna Menn medsenda / sem hoñum er vel til. Vardhald / og allar adrar Niosnir / nær Kongi / skulu Jarls Menn iafnt halda vid Kongs Menn / at Mann mergd / ef Jarl er med Kongi / og suo i ollu Hlutfalli og Hlutskipti vera / eftir Riettu mañtale. Kongs Læge er fyrst i huorri Hafn. Ef suo kann til adbera / at Kongr kennur Jarli sinum Suik-

re hver mod anden / som alle vare ud af et Selskab.

Skyldig skal Jarl være til / so i Fred / som i Ufred / at fare* alle de Færder (l)* som Kongen byder hannem / med Skønsomhed / og hann vil sine Mænd medsende / som hand under vel. Varhold * og all anden Varetægt / nær Kongen / skulle Jarls mænd iæfnt* holde ved Kongens mænd / efter Mande-mengden / om Jarl er med Kongen / og so i all Lodfald og Lodskifte være / efter ræt Mandtal. Kongens leye er først (m) i hver Hafn. Om so kand til adbære / at Kongen kiender* sin Jarl Svigaktig eller

*Reise
*reiser
*Vagt
* Lige
* hænde sig
*skylder

utro / (n) da skal det med Skønsomhed * randsages / men ei med Anløb* resses. End om hand negter / da skal bydes Gisel til Randsagelse. Siden skal randsages det maal* med Skønsomhed efter Lowen. End om Jarl vil ei komme til Kongen Forfaldesløs / * dog hand bød hannem Gisel / eller bedes* / eller maa være sand svig med Jarl / da maa hand dømmes Sand * i Saggen / og alle de som nogen Lydighed vide * hannem løstendes * da ere de alle Obode Mænd.

*Betenksomhed *Haftighed *Sag. *uden Forfald *begiers *skyldig *bevise *godvilligen

ræd edr otrulik / Pa skal Pat med Skyndsemd randsaka / enn ey med Ahlaupum ressa. Enn ef hann dylur / Pa skal bioda Gisla til ransaks / sidan skal ransaka Pat Maal med skynsemd eftir Løgum. Enn ef Jarl vill ei komá til Kongs Forfallalaust / Po hann biod hoñum Gisla / edr beydizt / eda verdi Svik sonn aff Jarls / Pa maa hann dæmazt sañur at sak / og alla Pa er nokra hlydni veitu honnum lostigir / Pa eru Peir allir Ubota Menn.

Antegnelser.
Til XVI. Capitel.

(a) Jarl maatte føre Merke eller Fane/ for sig / hvor hand reiste / ligesom Hertug / see videre herom tilforn Cap. 12. i Antegnelsen til lit. (a)

Om Jarls Merke.

(b) Jarl maatte icke komme sterker til Kongen end med 4 eller 6 Mænd til følge / eller Opvartning / forstaa i Freds Tid / for de Exempler / tilforne vare steede / ut supra. Cap. 12. lit. Men i Feide Tid vare de forplikte / at komme saa sterke som de kunde / Kongen til Hielp oc Bistand mod Fienderne / naar der blef paabudden. I Kong Harald Haarfaggers Tid var forordnet at Jarlen skulde holde Kongen 40 bevæbnede Mænd. N. Chr. p. 42.

Om Jarls Følge-Mænd.

(c) Jarl hafde Frihed at sette Befalnings Mænd ofver sit Grefvedom / hvem hand vilde / ligesom Hertugen ut supra. Cap. 12. lit. (c) Men med Sage-Fald var saaledis forordnet / at Kongen hafde undertiden halfparten eller de to Parter af Sagfaldet med Grefven / efftersom Contracten imellom dennem blef giort / som skeede i K. Harald Haarfaggers Tid / see N. Chr. pag 42. Men ellers vare oc de Jarler eller Grefver / som finge deres Grefvedomme gandske frie / med Sagefald oc alt / som Hagen Galin Jarl fik / af Kong Ingi Bartsøn N. Chr. pag. 544. Oc Skule Jarl fik af Kong Hagen Hagensøn p. 644.

Jarlens Frihed i sit Grefvedom.

(d) Svend Jarl lod udbyde meget Folk / imod sin Herre oc Konge Kong Oluf / den hellige / oc stridde mod hannem / men blef ofvervunden / oc maatte fly af Landet N. Chr. p. 195. 196 197. See vidsave supra cap 12 ; lit. (d) Ellers er det imod Lowen at udbiude Almuen / naar mand vil / uden Feide er for handen / oc mand hafver Kongens Befaling der paa. Udf. B. Cap. 1.

Jarl maa ej giøre store Udbod.

(e) Jarl maatte icke gifve det Jorde-Gods bort / som Kongen forlænte

Jarl maa

ej gifve Jorder bort

lænte hannem / thi der var hverken Bopeel eller Jorde-Gods / ej Odal nogensteds i Norge / som hørte Grefvedommene til/eller var dem tillagd/uden hvad hver hafver haft/oc saa meget/oc med saadan Maade / som Kongen hafver syntes / som tilforne er ommældet i Hirdskraa. Cap. 13.

Jarlens Haandgangne Mænd.

(f) Jarlerne hafde deres egne Haandgangne Mænd / som vare deres Læensmænd / Hoffindere / hofmænd / &c. med Kongens Bevilling. J Kong Harald Haarfaggers Tid var forordnet/at hver Jarl skulde holde 40 bevæbnede Mænd. N. Chr. p. 42.

Jarl maatte ej reise af Landet

(g) Hagen Jarl Sigurdsøn/ reiste af Norge uden Kong Harald Graafelds Forlof / til Kong Harald Gormsøn i Danmark/ oc hafde hiemmelige Raad med hannem / hvorledes hand kunde ombringe Kong harald Graafeld. N. Chr. p. 104. 105. Saa reiste oc Hagen Jarl Jfversøn af Norge/uden sin Herres K. harald Haardraades Villie oc Samtøk / oc giorde Forbund oc Venskab med K. Svend i Danmark/ som var hans Fiende. p. 353. Siden reiste hand ud af Riget igien til Sverig / oc tog dog sin Skat oc Skyld Aarligen paa Oplandene N. Chr p. 362. 363.

Jarl maa ej huse Kongens Uven.

(h) Det er imod Lowen at huse Fredløs Mand. M. B. Cap. 6. Torberg Arnsøn holte hos sig Sten Skoftesøn Jslænder / som Kong Oluf den hellig var vred paa/oc hafde giort Udslæger oc Fredløs/fordi hand hafde ihielslagen Kongens Gaarsfoget paa hans Gaard i Ørkedal / N. Chr. p. 262.

Jarl skal hielpe Kongen.

(i) Hagen Jarl Griogartsøn paa Yrie/kam Kong Harald Haarfagger til Hielp med meget Folk / der hand stride imod Nessekongerne i Norge / oc stod hannem bi / at hand ofvervandt dem. N. C. pag. 42. Saa kam oc Hagen Jarl Jfversøn Kong Harald Haarraade til Hielp / mod Kong Svend i Danmark / i Nissar Strjd/ oc giorde der sit beste / saa Kong Harald vandt N. C p. 357. 358. Jlige maade kom Sigurd Jarl Kong Hagen Hærdebred til Hielp imod Erling Skak / oc Knud Jarl Kong Hagen Hagensøn / imod Her-

Hertug Skule/ N. Chr. pag. 476. 709.

(k) Kong Harald Haarfagger fik Ragnvald Møre Jarl Folk/ baade af sine egne Tienere oc Bønder / med Orlugs-Skibe til at forsvare Landet med for Ufred/ imod Nesse Kongerne N. Ch. p. 44. Desligeste sende Kong Hagen Hagensøn Knud Jarl sin Lens høfding Arnbiørn til hielp/ med Krigsfolk imod Hertug Skuli p. 700. Kongen skal hielpe Jarlen

(l) Sigurd Jarl af Røjre reiste Øster til Kong-Helle/ efter Kong Hagen Herdebreds Befaling/ at verie Landet for Erling Skak/ N. Chr. p. 475. Erling Skak Jarl reiste til K. Valdemar i Danmark / der Ufred var imellom hannem/ oc Kong Magnus Erlingsøn i Norge / oc giorde Forligelse-Maal. p. 492. Knud Jarl reiste efter Kong Hagen Hagensøns Befaling imod Hertug Skuli/ der hand giorde Oprør mod Kongen/ at stride imod hannem. p. 700. Jarl skal reise hvort Kongen befaler.

(m) Det første Leje i Hafnen hørte Kongen til / oc acteedes for en kongelig højhed. Derfor sagde Kong Magnus Olufsøn til sin Faderbroder Kong Harald Haarraade / den Tid hand forundte hannem half Norge med sig: » Med denne Vand/ gifver jeg dig half-parten i Norge/ med Skat oc Skyld/ oc alt der tilligger/ med saadanne Forord / at du skalt hafve all kongellg Herlighed oc Macht i Norge / lige med mig / dog saa / at naar vi ere baade sammen / skal jeg hafve det højeste Sted / oc være for dig udi hilsen/ oc udi Sæde oc Gang / oc all Tieniste/ oc skal jeg hafve det Øfverste Leje/ hvor som vi komme. » N. Chr. 340. See vjdere supra Cap 12. ved lit. (l) Om kongens Leje i Hafn.

(n) Hvorledes skulde handles / om Kongen beskyldte nogen at være Landsforræder / være sig enten Fri-Mand eller Bonde / læses vidtløftigen om/ i Norske Loubog/ i M. B. cap. 2. Udf. B. c. 3. Tiuf. B. c. 14. Om Kongen beskylder Jarl

Om Landraade-Mænd/ oc Ubode Mænd/ oc hves vjdere til dette Capitels Forklaring hører/ kand søges suprà i det 12. Capitel.

XVII Capitel

Hvorledes Lænsmænd skulle giøres.	Hversu Lendramenn skal gøra.
NU skal her til siges* / hvorledes Kongen skal giøre Lænsmænd (a). Det skal giøres / om Paaske Tid eller Jule Tid / eller hine høieste Hojtider (b) / thi so hafver været fordū og endnu*. Dette skal giøres efter det som bordverset * er sagt * / og Madden er velsignet / eller Kongen settes i (c) Høisædet. Da skal Kongen lade lyse for Mændeñe / før hand settes ofver Bord / med desse Ord: " Om det synes at denne " Mand N /. som fleeste	NU skal til Þes segia / hversu kongr skal gøra Landra-Menn. Þat skal giøra / um Paaska Tid edr Jula Tid / edr hinum hæstu Haatidum / Þui suo hefr verid at fornu / og nyu. Þetta skal giøra eptir Þat er Bordsvers eru søgd / og Matur er blessadur / adr Kongr sest i Haasæti. Þa skal Kongr lata lysa for Mennum / adr hann sest yfer Bord / med Þessum Ordum: Ef Þat synitz at Þenna Mann. N. er

*fortæles
*er
*Bord-Psalmen
* Læst

flei-

fleistum Mennum er kunnigur ad godu / Þa vill Kongr / sakir Þionustu / leida hann til Semdar Sets / og Virdingar Nafnbota Þeira / sem heistar ero innan Hirdar / med Léns-mans Nafn / og Þan allan Riet / sem Lensmans Nafne aa / at fylgia / Þat gefur hann honnum fuldkomliga / med GVDs Miskun / med Lensmans Riet / Enn Þat er XV Marka Vezla. Sidan skal Kongr kalla til sin ij Lendamenn / edr Stallara Merkis-mannum / Skenkaraeds / Drotseta og biodia Þem / at leida Þenna Mann fram fyr Haasæti. Þa

Mænd er kundig * til gode / da vil Kongen for Tieniste Skyld / leede hannem til Ære-Sæde / og deres Verdigheds Titel / som høyeste ere inden * Hoffet / med Læensmands Nafn / og all den Ræt / som Læensmands Nafn bør at følge (d) / det gifver hand hannem fuldkommeligen / med GVDs Miskund / med Lænsmands Ræt / end det er XV Marker (e) Løn *. Siden skal Kongen kalde til sig ij Læns-Mænd / eller Stallare / (f) med Merkismænd / Skenkere eller Droset / og bede dem / at lede denne Mand frem for Højsædet. Da skal Kon-

* Folk er bekiend

* Besolding

Kongen self Leede hannē til Sædet/ ved sin høire Haand/ og sette hannem i anden Lænsmands Sæde. End med Rætte/ da bør Lænsmænd so at sidde/ at den sidder først som fornemmest er med
* Titel. Nafnbot (g) * / og so hver siden/ som længe hafver Lænsmand været.

skal Kongr sialfr leidiá hann til Sættis / til Hæyre Hendar ser/ og settia hann i annars Lensmans Sæti. Enn med Rietu / Pa eigu Lendermeñ so at sitia/at sa sittie fyrstur / er fornastur er at Nafnbotū/ og so hver sidan / sem lengi hefr Lendur mann værit.

Antegnelser.

Til XVII Capitel.

Hvad Lænsmād/ oc Læn er.

(a)
Endar-Mann/eller Læns-Mand/siges heer den/som hafver et kongeligt Slot/ Fæstning eller Gaard/med Underliggende Bønder/ enten paa Regenskab eller Afgift/ med særdeles kongelige Bevilling oc Benaading/ oc kaltes ellers i gamle Dage i Norge Lænshøfding/ som nu kaldes Læns-Herre. Ellers siges Lænsmand paa somme Stæder/om den som er Bonde-Foget i et Læn. Tjlæn er ocsaa et Embede oc Bestilling/ i et Læn eller Herred. See Jydske Low.lib. 2.c. 1. oc 54. 56. Lib. 3. c. 8. 93.

Naar Lænsmād giordes.

(b) Kongerne plejede at giøre Lænsmænd om Paaske eller Juel / eller paa de høieste Høitider / fordi all Hoffet var da forsamled hos

Kon-

Kongen at opvarte / oc skulle Lænsmændene paa same Tider holde følge hos Kongen / som erfares af efterfølgendes 18. Cap. oc 56. Item af N. Chr. p. 644. 645.

(c) Om Kongens Sæde mældes i N. Ch. p. 383. At det var midt paa Gaflbenken/førend Kong Oluf Haraldsøns Tid/men hand forordnede / at det skulde være ved den Øfverste Bord-ende. Hand holt oc megen Stat ofver hans Bord / efter udlændiske Kongers Vis / med kredentzen for Borde / oc Voxlys at brende / oc andet saadant meere p. 384. Kong Oluf den hellig/ hafde det saaledes beskicket i sin Tid / at Bisp Gryndkields oc hans Presters Sæde/skulde være nest hos Kongen i hans Sal i Trundhiem / siden sadde kongens Raad p. 197. J Kong Hagen Hagensøns Kronlng/ vare Sæderne saa beskickede / at kongens Sæde var ved den enne side inderst i Sallen / oc Cardinalen / som var skicket fra Pafven / sad ved hans højre Side / oc der efter Erke-Bispen / oc Bisperne. Men ved Kongens venstre Side/ sad Dronningen / siden hendes Moder Frue Ragnild / oc andre fornemme Fruen-Timmer. etc. p. 732. Om Kongens Sæde.

(d) Kong Oluf den hellig giorde Edvin Urhorn oc Bryniolf Elephant til Lænsmænd om Julen / oc Kongen gaf Edvin store gafver oc skenk/ oc blandt andet gaf hand hannem et Sølfbundet forgylt Sverd / oc en skiøn Sæde Gaard/ som Veitland var kaldet/ oc gaf hannem Lænshøfdings Nafn oc Ræt. Det same giorde hand ocsaa ved Bryniolf. Oc hand tackede Kongen med en Vise/ som hand dicted der om. N. Chr. p. 201. Om Julen gaf Kong Hagen Hagensøn Halvard Bratte oc Simen Kyr Lænshøfdings Nafn oc Ræt/ det er / hand gaf dem Skiold oc hielm / oc Forlæninger der til p. 645. hvorledes Lænsmand giøres

(e) Heer næfnes ickon 15 Mark / oc icke hvad Mark det hafver været. var det M. Mønt / kunde Lænsmandens Aarlig Løn icke beløbe sig uden 7½ Rixdaler / ti i Mark var i de Dage et lod. Sølf. Men var det lodie M: som her dog icke næfnes / beløb hans Løn sig 120. Rixdaler / ti i lødie Mark Sølf er 16 Lod Sølf/ eller 8 Rixdaler. See videre om Marker / i Antegnelsen til det 3 Capit. lit. (r) Om Marker

(f) Om Stallare findes infra Cap. 21. Merkismand Cap. 22. Skenker. Cap. 23. 24. Drotsete Cap 25. Hvor om en hver hās Nafn oc

Bestilling skal handles.

om Læns-Mænds Sæde.

(g) De vare de fornemmeste Længsmænd som hafde højeste Nafnbøter eller Ære-titeler/ saa som/ Jarl/ Canceller/ Stallere/ Merkismand/ Drotzet/ hvilke alle hafde Kongens Læne/ Item som de vare ældste Rigens Raad til/ der hafde Læne. Siden sadde Længsmændene/ som hafde icke anden Offiz eller Titel/ eftersom de vare blefne Længsmænd til.

XVIII Capitel.

Om Læns-Mænds Ræt.

DEn Ræt skulle Læns-mænd hafve med Kongen: De skulle være nest Hertug og Jarler/ hine højeste Kongens Raadgifvere (a)/ og so ligemaade i hoffet/ i alle store Sager. Læns-mænd skulle holde følge* med Kongen/ paa hine højeste Høitider. De skulle og først bære Kongens Vielse-Sverd/ (b) naar hand bar Kronen/ eller

*opvarte.

Um Riet Lendra-Manna

PAn Riet skulo Lendermenn hafa med Kongi: Peir skulo vera næst Hertoga og Jarlum/ hiner hæstu Kongs Raadgiafar/ og so hid sama innan Hirdar/ um all Storrædi. Lendermenn skulo hafa fylgd med Kongi/ a hinum hæstum Haitidū. Peir skulo og fyrstr bæra vigslu-Sverd Kongs/ er

hann

hann bær Krunnu edr
Garlant / nema Her-
tage edr Jarli bæri.
Enn af Þui at Þeir sku-
lo vera hinar hæstu
Raadgiafar / Pa bær-
Þeim at vera hinnir
hollustu / og vera so fyr
Odrum i Þui / sem i
Semdum oc med Or-
drum. Lendarmeñ sku-
lo hafa Vald til at taka
ser Menn til Traustz /
enn Kongi sinum til
Styrks / og Semdar /
med Huskarls Nafne /
XL. enn ei fleiri / nema
Kongs see Leyfi til. Al-
lar Þar Eigner er un-
dir Kongdommin falla /
af Vaada Verkū / Þar
sẽ Lendar madr / hefr Liẽ
yfer / maa engi Lendur
madr sir med rietu keña /

Garlant* / uden Hertug
eller Jarl bær. End ef-
terdi at de skulle være
hine høieste Raadgif-
vere / da bør dem
at være hine huldeste /
og være so for andre
i det / som i Høfviskhed /
og med Ord. Længsmænd
skulle hafve Vald * til /
at tage sig Mænd til
Trøst / end * sin Kon-
ge til Styrke * og Æ-
re / med Huuskarles
Nafn / XL. (c) / end
ej fleere / uden Kongens
Lov er der til. Alle de Eig-
ner * som under Kong-
dommet falde (d) / for
Udeids Verke * / der som
Længsmand hafver læn
ofver / maa ingen
Længs mand sig med
rætte vedkiende / eller
bort-

*kongelig Smycke.
* Macr
* men
*Bestørkelse.
*Egen dommer.
*Lifløse Gierninger.

*forbryde Eigendommer

bortselge(e). Ingen Mand maa og forgiøre sine Eigner*/uden til GUD og Kongen (f) med Rætte.	ne brotselia. Engin madr maa og fyre gøra Eignum sinum / utan vid Gud og Kong med Riettu.

Antegnelse.
Til XVIII Capitel.

Om Lænsmænds Anseelse.

(a) EFter Hertug oc Jarler / var Lænsmænd i højeste ære oc Anseelse / i gamle Dage / i Norge / baade fordi de vare aff Konge-Slect / som hafde Læne i de første Envalds Kongers Tider / som N. Chr. melder pag. 105. Hvorfor Lænsmands Bestilling aktedes des højer / saa oc fordi de vare Kongens fornemmeste Raad / som kunde formaa det meeste i Landet / thi Bønderne giorde hvad de raadde dem. Derfor sendte oc Kongerne Bud til Lensmændene / at de skulle samle Folk / naar noget paakam. Der Svend Jarl giorde Oprør imod Kong Oluf den hellige / fik hand snart Folk nok / fordi hand stod vel hos alle Lænshøfdinger. N. Chr. pag. 195. &c.

Lænsmãd bar Kongẽs Sverd

(b) Udi Kong Hagen Hagensøns kroning bar Knud Jarl Kongens Vielse Sverd / men fire af Raadet / bare en Skifve imellom sig paa hvilken Kongens Vielse kleder oc hans kongelige kleder vare lagt. N. Chr. pag. 731. Men i Kong Magnus Hagensøns kroning bar Gudi Jonsøn en Læns-Høfding Sverdet. p. 776.

Om 40

(c) Om Huus-karles Nafn oc Bestilling skal meldes infra, i

Anteg-

Antegnelſen til 26 Cap. lit. (a). Men var ickon tilſted Læns-mændene at holde 40. Huus-karle / fordi de hafde holt alt for mange tilforne / oc vare komne for ſterke til Kongerne. Torberg Arneſøn en Læns-mand kam til Kong Oluf den hellige / med ſine Brødre oc mange be-væbnede Folk / der hand var i Unade hos Kongen / fordi hand hafde huuſet Steen Iſlænder / ſom var Fredløs Mand / oc pucked ſig Ven-ſkab til hos Kongen. N. Chr. pag. 261. 262. Erling Skialgſøn Læns-høfding / kam med 1500 Mand til Kong Oluf den hellige / oc med Macț vilde hafve ſin Frende Aſbiørn løs / ſom hafde ihielſlagen en af Kongens Trelle. pag. 244. Svenke Steinarſøn Lænsmand i Vigen / ſat ſig op imod Kong Magnus Barfod / oc hafde forſam-led 500 Jernkledde Mænd. pag. 389. Huus-karle

(d) Efter Norſke Lou / maa ingen ſin Jord (eller Eigendom) forgiøre / uden hand bruger Forræderi / eller giør Nidings-Verk. M. B. c. 1. 2. 4. U. B. 18. Men der er adſkillig Nidings-Verk / ſom vidtløfteigen opregnes i M. B. cap. 2. Oc det kaldes det førſte Nidings-Verk / at mand opreiſer Almuen / oc forraader Land oc Folk fra ſin Herre oc Konge. Derfor lagde Kong Magnus Oluf-ſøn alle deres Gaarde oc Eigendomme under Kongen oc Kronen / ſom hafde giort Oprør imod hans Fader Kong Oluf den hellige / oc hafde været med i Strjden imod hannem / ſaa oc deres Eigner / ſom faldne vare paa Stickelſtad af Bønde-Hæren. N. Chr. p. 325. Hvorledes Eigen-dom for-brydes.

(e) Det er imod Norſke Lou at forkomme eller ſelge Kongens Jord. See. L. B. c. 6. Lader Ombudsmand Kongens Jord bort-komme / for hans Forſømmelſe / da gielde Kongen ſaa meget igien af ſit. &c. Item Tiuf. B. c. 9. Selger nogen Kongens Jord / uden hans Forlof / da er hand Tiuf derfor / ſaa oc den ſom kiøber. Om for-brut Ei-gendom.

(f) Det Gods eller Eigendom forgiøres eller forbrydes til Gud / ſom blifver lagt til Kirker / Skoler / eller Kloſtere. Men ellers hafve de forbrut deres Løſøre / Odels-Gods eller Jorder / oc alt det de hafve til Konger / ſom giøre Nidings-Verk / Forrædels eller Fred-løs Gierning. M. B. c. 4. Til hvem Gods for-brydes.

XIX Capitel.

Om Kongen kiender* Lænsmand Svigactig.	Ef Kongur kennir Lendum=manne Svikredi.

*kylder

END om Kongen kiender sin Læns-Mand Landraade* / eller Svigactig/(a) da skal hand med Lands-Lowen befries / til Rættens Randsagelse. End om ej er louligt provet* paa ham ræt Randsagelse / da bør Kongen i alle Ting Maade at hafve (b) / og allerhelst mod sine Sverd-tagere / men ej bør hand for Uprovet at vredes. Bør hand derfor vel at see sig for / hvem hand gifver Nafnbøter*. End om

Lands-Forræder

*beviist

*2 Ere-Titeler

ENn ef Kongr kennir Lendum-manne sinum Lannrad / edr Suikredi / Pa skal hañ med Lanzløgum undanferazt / til Riets Rannsaks. Enn ef ey er logliga profat a hann rietRañsak / Pa hæfer Kongi a ollum Hlutum Hof at hafa / og alrahelzt ved sina Sverdtakara/enn ei a hann Oprofuda at reidazt. Ber honnum Pui vel fyre at sea / hverrium hann gefr Nafnbøter. Enn ef

Kon-

Kongr kennir Lendum-	Kongen kiender * ſin	* ſkylder
manne ſinum Lañrad/	Lænsmand for Land-	
edr Suik / og eru Pær	raade Sag/ eller Svig/	
Sakir ey opinberar /	og ere de Sager ej oben-	*Sand-
med ſonnu / og dylur	bare med Sanden *(c) /	hed.
Lendur-madur / Pa	og døller * Lænsman-	* negter
ſkal Kongr Pat Maal	den / da ſkal Kongen det	
ranſaka a Hirdſtefnu/ef	maal* randſage paa Hof-	* Sag
hann fær med faam	ſtæfne / om hand kand	
Mønnum ſett. Ey maa	med faae Mænd udrætte	
Kongr med Riettu ſy-	det. Ei maa Kongen med	
nia Lendum-mønnum	Rætte ſyne * ſine Lænſ-	* negte
ſinum Hirdſtefnu / ad	mænd Hof-ſtæfne / at	
ranſaka ſit Maal / til	randſage ſit Maal * til	* Sag
Riets / ef hann Pykes	Rætte / om hand tøckes	
Daudaſok eiga ad ve-	Døds-ſag hafve at ve-	
ria. Par eftir ſkal nef-	rie*. Der efter ſkal næf-	* forſvare
na tolf Menn hina	nes tolf Mænd / hine	* forſtan-
Skynſomuſtu / at lyta	Skønſomſte * at lyde *	digſte
a Pat maal / huert	paa det Maal/hvorledes	* ofverveie
Pat maa med Rietta	det kand med Rætten	
ſamnazt a hendr honũ /	ſandes hannem i hæn-	* ofverbe-
edr eigi. Og ef Peim	der * eller icke. Oc om	viſes ham
lyſt / at hann megi	dem løſter* / at hand maa	* ſynes

befrie sig/ da bør Kongen ei at syne hannem slig Erklering / som gode * synes Mænd see * / efter Kongens Raad / ot hin hellige Kong Olufs Lou. Lænsmænd skulle ej skil- * deres les ved sin* (e) Konge / uden hans gode Orlof / *aller mindst men allersist * i Fornødenhed eller Ufred / uden det volder enten nogen *Skrøbelighed Vanhelsen * (f) eller ælde / da bør ej Kongen at holde ham uden hans Villie/dog alligevel Kongens Fornødenhed kresver det. Om Kongen * sender spør Ufred / og giør * Lænsmand Bud / til sig at komme/ og forsømmer hand det siden (g) da er det sand Svig/uden hand er siug eller saar. Lige

undanferast / Pa aa Kongr ey ad synia hõnum Undar - færslu slika / sem godir Menn sea / at Kongs Raadi og Løgum hins heiliga Olafr Kongs. Lendir Menn skolu ey skiliazt ved Kong sinn / utan hans got Orlof / enn alrasist i Naudsynium edr Ufridi / nema Valdi annat hvert Vanheilsa edr Elli / Pa ber ey Kongi at halda ham vtan hans Vilia / Po almikil sie Kõgs Naudsyn til. Ef Kongr spyr Ufrid / og gørir Lendum Manne Bod / til sin at koma / og fornemst hañ sydã/ Pa eru Pat sonn Svik / nema hañ sie siukur eda saar.

Slike

Slike hid sama/ef hann
bydur honnum at fara
med Lidi mot Uvinum
sinum/og fyrer at vera/
nema suo mekit Ofur-
efli sie ad Skynsomum
Mønnum virdist ei ve-
ra til fært. Nu kenur
Hersaga sønn til Lens-
manns/ Pa er hann
skyldr Bod ad giøra
ollum Kongs Møn-
num/ Peim sem hann
maa vidkomazt / ef
Ufridr hefzt. Slikt hid
sama er Hirdmenn og
Gestir / Kertesveinar/
og allir Kongs Menn
skyldir / ef Peir spyria
fyr. Enn sa ei vil Nio-
se bera / edr bera lata /
og lætzt Kongs Madr
i Pui / Pa er sa Nid-
dingur / og sealf sag-

det same / om hand by-
der hannem at fare med
Folk / mod sine Uven- *anfører
ner (h)/ og Fører * at
være / uden so megen of-
vermakt er / at skønsom- *forstandige
me * Mænd synes ei væ-
re verdt*. Nu kommer *bevendt
sand Hersagen* (i) til *Krigs-Tiding
Lænsmand / da er hand
skyldig Bud at giøre * *sticke
alle Kongens Mænd /
dem som hand kand *komme til
vedkomme*/ om Ufred †begyndes
hefves*. Lige hid * sa- *det
me ere Hirdmænd (k)
og Giester / Kiertesven-
ne / og alle Kongens
Mænd skyldige / om de
spørge det før. End den ei
vil bud bære/eller bære la-
de/oc omkomer Kongens
Mād i det/ da er den Ni-
ding (l) / og self* sagt *selfvilligen
udaf

ud af Hoffet / som ei vilde vare sin Staldbroder for Døden / hvad Nafnbot* som hand hafver / om hand kunde det vedkomme *. End* hand befrie sig / efter Kongens dom / og Hoffets / om døles * kand.	dur vr Hird / er ei vildi vera Logunaut sin vid Dauda / huat Nafn-bot sem hann hefr / ef hann maatte Þui vidkoma. Enn hañ ferist undan eptir kõgs dom og Hirdar / ef dylia maa.

* ære-titel

* komme der til

* Men

* negtes

Antegnelser.
Til XIX Capitel.

Lowē om Landraade Sag

(a) Vorledes procederis oc handles skulde / om Kongen beskyldte sine Lænsmænd for Landraade Sag eller Svig / vjses i de gamle Kong Olufs den helliges / oc Kong Magni Loubøgger i M. B. cap. 2.

Ef Kongr kenner Manne Landraad / Þa skal hann nefna menn vr Hird sini til / Jafnborin Þeim er mali a ad svara etc. J den Norske trøkte Loubog forklares dette saaledes: M. B. c. 2. Beskylder Kongen nogen Mand for at være Lands-forræder / være sig enten fri Mand / eller Bonde / da skal Kongen af sit Hof tilnæfne en Mand / som Jæfnbaaren er ved den / hand beskylder / som efter Kongens Bref oc Befalning / skal hannem derfor tiltale oc forfølge efter Lowen. Findes ocsaa her om i Tin-B. c. 14. Sigter Kongen nogen for Lands-forræder / da skal hand verge sig med Tylter Eed. Item i U. B. c. 18.

Sig-

Sigter Kongen Nogen at være Lands-forræder / oc det blifver han- »
nem louligen ofver bevist / da være fredløs / oc straffes som Lowen »
udviser. &c. Lowen udviser ocsaa at mand hafver for Landraade »
Sag oc Svig mod Kongen forgiort sin Jord oc Odel. M. B.
cap. 1. 2.

(b) Heer erindres at Konger skulde holde Maade / oc icke for-ifre sig ofver sine Lænsmænd / fordi en Part Konger hafve i Hastighed ladet forjage / ihielslaa/oc ombringe deres Lænsmænd / uden proces, Ræt / oc Dom efter Lowen. Kong Magnus Olufsøn Barfod / lod strax ophenge Steigar Tore / oc Eigil Aslags Søn / tvende Lænsmænd/ for Landraade Sag / oc lod dennem icke tiltale efter Lowen. N. Chr. p. 389. Kong Harald Gille lod gribe to Brødre Afbiørn oc Nereid / som vare Læns-Høfdinger / oc hand lod Afbiørn udkaste i den Fos Sarpen / men Nereid lod hand henge. pag. 426. &c.

Lænsmænd skulle ey ofverjles af Kongen

(c) Sigurd Rannisøn en Læns Høfding/ blef beskyldt af Kong Sigurd Magnusøn / for Svig / at hand hafde slaget under sig af den Skat hand opbar for hañem i Findmarken. Men hand negted sta-deligen / oc bød sig til undskylding. Kong Sigurd stæfnede hannem først til Bergen paa et Mode hand der holt. Men Kong Øisten K. Sigurds Broder møtte for Sigurd Rañesøn / oc sagde den Sag burde at dømmes paa Laug-Tinget efter Lands-Lowen / oc icke efter Bymænds Loug. Siden stæfnede Kong Sigurd den Sag til Atnæs Ting/ oc siden til Gule-Ting/ oc vilde gjøre Sigurd Rannesøn fredløs. Men omsider blef hand indstæfnet for Øire-Ting / oc der blef dømt fri af Laug-Rættes Mændene. Hand fik oc siden Kong Sigurds Venskab / oc blef hans fornemmeste Læns-mand oc kieriste Ven. N. C. p. 412. 413.

Exempel om proces med Lænsmand

(d) At XII Mænd skulle dømme i alle store Sager/oc ellers om XII Mænds Forrætning / findes vjdtløftigen tilforn i de Antegnelser til det 3. Cap. lit. (g)

Om XII Mænd

(e) Kong Oluf den hellig udkræfvede det af sine Lænsmænd / at de skulle icke skilles fra hannem uden hans gode Forlof / thi saaledes taler hand til Find Arnesøn : Dersom i Brødre ville sværre mig en »

Læns Mænd

Eed

Eed / at i ville følge mig / uden Lands oc inden / oc icke skilles fra mig uden mit Forlof / oc icke dølle eller lønne for mig / om i fornemme at nogen vill giøre mig Svig / da vil jeg tage Bod oc Forligelsse af eder. &c. N. Chr. pag. 262. Samme Find Arnesøn drog siden af Norge til Danmark / fra Kong Harald Haard-draade / oc uden hans Forlof. Saa giorde oc mange andre Lands-høfdinger samme Tjd. N. Chr. pag. 355. See videre heer efter i Hird-skraan c. 33. hvor der forbydes at ingen af Kongens Eedsorne Mænd skulle fare fra hannom uden hans gode Forlof. &c.

maa ei stilles fra Kongen

Lans-mãd maa forlofves for Skrøbelighed

(f) Arnbiørn Jonsøn / som var den fornemmest Lans-høfding i Norge / i Kong Hagen Hagensøns Tjd / blef forlofvet af sin Konge / fordi hand var baade gammel oc skrøbelig / af megen Møje oc Arbeide / hand hafde udstaad i sin Tjd. N. C. pag. 708. Kong Oluf den hellig gaf mange sine gode Mænd / oc Biørn Stallare hiemlof / der hand forlod Norge / oc reisste til Gaarderige. p. 285.

Lansmãd skal følge Kongen i Ufred

(g) Egild Ulfsærk Kong Hagen Adelstens Merkismand / var bered til at komme til sin Konge oc følge hannom i Striden / hvor hand heller vilde falde / end af ælde døe paa sin Benke Halm. N. Chr. p. 28. Der Kong Hagen Hagensøn fik Tiding om Skuli Jarls Oprør imod hannom / sendte hand sine Lanshøfdinger Bud / oc de kame strax til hannom med alle deres Folk. N Chr. pag. 697. Der Kong Oluf den hellig udbød Leding i Norge / kame alle Lanshøfdinger oc ypperlige Mænd til hannom / men Einar Tamskielfver sad stille oc vilde icke komme / thi hand var Kongen Svigactig. pag. 271.

Lans-mãnd skal reisse hvore Kongen befaler

(h) Kadf Arnesøn / efter sin Konges Harald Haardraades befalning / gik op paa Landet i Fyen / at stride imod Landfolket / af hvilke hand oc hans Folk blefve slagne. N. Chr. pag 355. Sigurd Ulstreng reisste imod Svenke Steinarsøn i Vigen / efter Kong Magnus Barfods Befalning / som var Kongens Modstander / oc vilde icke være hannom Undergifven / eller gifve hannem Skat oc Skyld / oc

hand

hand bød hannem paa Kongens Vegne drage af Landet. pag. 389. 390. Gregorius Kong Ingi Haraldſøns Lens-høfding / reiſte til Kong-Helle / imod Kong Hagen Hærdebred / oc ſtridede imod hannom paa ſin Konges Vegne. p. 461. 462.

(i) Hvorledes i gamle Dage ſkulde forholdes / naar Krigs-Tiding blef forkyndet / melder den N. Loubog / j. U. B. c. 3 End kommer Krigshær / eller nogen anden Oprør begyndes i Landet / da ſkal den ſligt i Sandhed fornemmer / opſkiere Budſticke / oc lade det fare Landet igiennem. Oc de Bud ſkulle fare ræt almindelige Veje / i det mindſte med tre myndige Mænd. Til Søes ſkulle de fare med Baade almindelige frem / Nat oc Dag. Tre Budfærd ſkulle alle Vegne opſkieres i Byjden / fra almindelige Veje / oc ind i Fiordene / oc ud paa Øerne. Oc ſkal hver bære til anden med Binde. Budſticken giør hver Mand den tilkommer Stæfne / de til Skibs ſkulle fare / at møde ved Søen / oc dem til Landværen / at ſkulle forſamles paa Landet. Oc da ſkal fare baade Bonde oc Dreng: Hvem ſom da ſidder hiemme / da blifver hand Fredløs / forſømmer nogen at frembære Budſticken / naar Feide er / eller oc icke fremkommer / naar hand er tilſagt / være Fredløs / oc hafve forbrut alt det hand hafver / uden hand hafver ſlig Forfald / ſom Dommeren kand kiende louligt er. See videre her om i det 37 Cap. i Hird-ſkraan. — *Bud om Krigs-Tiding at ſticke*

(k) Om Hird-Mænd meldes heer efter i Hird-ſkraan c. 30. Om Gieſter c. 42. 43. 44. 45. 46. Om Kierteſvenne c. 49. Hvor en hvers Nafn oc Beſtilling ſkal vidtløftigere forklares.

(l) Niding paa danſke / ſiges om den / ſom er karrig oc ſuurſitig / oc kaldes ellers Karrig-Niding. Heer af ſiges ocſaa Gaard-Niding / i Jutſke Lou / lib. 3. c. 53. Hvor ſom mand dræber Bondens Fæ / der hyrde hafver / hvad heller det er i heimet eller uden / hand er Gaard-Niding / oc bøde Skaden / oc 3 Mark Bonden / oc ſaa Kongen. Men Niding oc Nidings-Verk / forklares anderledes i Norſke Loubog. Les M. B. c. 2. Det er Nidings-Verk / om mand opreiſer Almuen / oc forraader Land oc Folk fra ſin Herre oc Konge: 2. Det er Nidings-Verk / om mand dræber den / mand hafver ſoret Fred oc Trøghed. 3 Det er Nidings Verk / om mand dræber anden i ſelf ſiette Fred. &c. — *Hvad Niding oc Nidings-Verk er*

« 4. Det er Nidings Verk/ om mand dræber Laugmanden for sin Dom
« &c. 5. Det er Nidings-Verk / om mand brender anden inde. 6. Det
« er Nidings-Verk om mand myrder anden. 7. Det er Nidings-Verk/
« om mand hefner Tiuve. 8 Det er Nidings-Verk / om mand hef-
« ner paa andre / end den som sielf hafver giort Skade. 9. Det er Ni-
« dings-Verk / om mand hugger Haand eller Fod af anden/ stinger
« Øye ud/ eller skier hans Tunge af / eller afskier hans lonlige Lem. &c.
« Om Nidings Verk mældes ocsaa saaledes i M. B. c. 4. Hvo som-
« heldst der giør Nidings-Verk / Forædels eller Fredløs Gierning / da
« hafver hand forbrut til Kongen / alt det hand hafver / baade Løsøre/
« oc sine Odels Jorder. &c.

XX Capitel.

*Bestilling
* af
*udi
*Myndighed
*Sæde
* Ære
*Bestilling
*paa det

Om Cancellers Skyldighed*.

CAnceller (a) bør en at være med* Kongens høyeste Raadgifvere/ inden* Hoffet. Hand bør at hafve Ræt og Med-ord* med Læns-Mændene / baade i Session* / og anden Sømmelighed*. End det er særdeles Cancellers Skyldighed* / at giemme som*

Um Cancellera Skyldu.

CAanceller â eirn at vera med hæstum Raadgiofũ Kõgs/ innan Hyrdar. Hann â at hafa Riet og Metord med Lendum-Mønnum / bædi i Sessum og ordrum Semdum. Enn Pat er einkanliga Skylda Cancellera / at geyma sem ræki-

rækiligazt Kongs Inn-
sigli / og giøra Þan
Bref / sem Kongur se-
gir honum fyrir. Hañ
á og ad gaa iduliga / at
sia huert Bref / adur
enn innsiglat er / Þui
at Þat sætur stormunũ /
og sialfum honnum
mest. Hann skal og ha-
fa sig sem iduligazt / nær
Kongs Raadum. Hañ
skal og skraa sem skilvi-
sligast / allar Þær eig-
nir / sem falla edur keyp-
tar verda / undir Kong-
dommin / i huerri grein /
sem Þat gerist / suo skal
hann og gaa / at Land-
skylda skraa Kongs see
riet / Þat aa sett / sem
aa skal vera / enn Þat
aftekit / sem af skal ta-
ka / med Kongs Raa-

flitteligst Kongens Ind-
sigel (b) / og giøre * det
Bref / (c) som Kongen
siger hannem for. Hand
bør oc at gifve act paa
idelige / at see hvert Bref /
førend det indsiglet * er /
thi at det er storlige anlig
gendes / og hannem sielf-
ver meest. Hand skal og
hafve sig * som ideligst /
nær Kongens Raad *.
Hand skal og skrifve som
skilvjseligst * alle de Eig-
ner * som falde eller kiøbt
vorde / under Kongdom-
met (d) / i hver * Maa-
de / som det giøres * / saa
skal hãd og gifve act paa /
at Kongens Land-skyld-
skraa (e) * er ræt / det paa-
sette / som paa skal være /
end det aftage / som af skal
tages / med Kongens

* skrifve
* besiglet
* føje sig
* efter Kongens Betænkning
* forstandeligst
* Egendommer
* hvad
* skeer
* Beskrifvelse / skrefven Jordebog

* reise
* Reiser
*Medhielper
*behøfves

Raad. Fare* skal hand og de Færder/*(f) som Kongen byder hannem/ og hand seer at sømme hannem/ inden Lands og uden/ og i alt Gode være Kongens Lettelse * / det meeste hand kand. End den Skik giorde Kong Magnus/ Kong Hagens Søn/ at Canceller skal hafve i Besolding/ først tive Marke Bol(g)/ og foruden det/ som hand tager for de Mænds Brefve/ som tarfves * til adskillige Rættigheder. Der til skal hand hafve fem Marke Boll/ oc det foruden/ som hand tager for de Mænds Brefve som løste ere/ sligt for hvert/ som vises i Brefve-Bogen. Med

di. Fara skal hann og Pær Færdir/ sem Kongur byder honnum/ og hann sier at byriar/ innan Lannz og utan/ og i ollum Goda væra Kongs Liettir/ sem mestur maa hann. Enn Pa skipan gordi Magnus Kongur/ son Hakunar Kongs/ at Canceller skal hafa i Vitzlu/ fyrst tiu Marka Bol/ og vm fram Pat/ sem hann tekur fyrer Peire Manna Bref/ sem Purfu til ymisra Riettinda. Par til skal hañ hafa fim marka Boll/ og Pat vm fram sem hann tekir fyra Peira manna bref/ sẽ utleyzt eru/ sligt fyre huert sem vottar i Brefua-

fua=Bok. Med Peim Hætti skal Kongr gøra Canceller/ at hann skal fyrst lata blasa til Hirdstefnu ollum Hanngengnum Mønnum / sidan skal Kongur lysa Pui lata/ at hann fær N. Innsigli sitt / med slikum Semdum/ sem Pui fylgia. Epter Pat skal hann falla aa Kne fyre Kong / og sueria honnum Trunadar Eid/ med Pessum Ordum :

Pes leggur eg Hond a Helgadoma / og Pui skyttur eg til Guds / at eg skal være hollur og Trur minnum Herra N.

denne Skik/ skal Kongen giøre Canceller / at hand skal først lade blæse til Hirdstefne* alle Haandgangne=Mænd / siden skal Kongen lade lyse * det/ at hand faar N. sit Indsigel / med slig Ære / som det følger. Efter det / skal hand falde paa Kne for Kongen/ og svære hannem Troskabs Eed / med desse Ord :

Des* legger jeg Haand paa Helligdommen / og det skydder* jeg til Gud/ at jeg skal være Huld oc Tro min HErre N.

*Hoffstæfne

*udraabe

*Til det

*sætter

Norges Konge / o-
benbarligen og løn-
ligen / hvor som
* tilstede hand er stedder * ef-
ter det Vid / som
Gud forlæner mig/
* dølle det skal jeg lønne* /
som hād byder mig
at være dølt/so hiel.
pe mig Gud / og de
* hans sine * hellige Ord /
som jeg holder paa.

Og fordi bør Kongen
* sig vel* for at see / hvem
hand faar denne Bestil-
ling / allerheldst / at so
* monne maa* siges / at denne er
* den anden * hans Skrifte-
Fader (h). Ti at meget
* fortroed vorder hand Vis* paa

Norges Kongi o-
pinbarliga og lein.
liga / hvar sem
hann er staddr / ef-
ter Pui Viti / sem
Gud lier mier /
Pui skal eg leyna /
sem hañ bydur mir
at leynt see / so
hialpi mier Gud/
og Pau sin heilogu
Ord / sē eg held aa.

Og af Pui bær Kon-
gi vell fur at sia /
huerrium hañ fær Pet-
ta Starf / alrahelst / at
so maa segia / at Pessi
er annar hañs Skrip-
tafadur. Pui at margs
verder hann Pes Vis /

af Kongi/ at hann vil all faam odrum ſegia.

So byriar og Kongi at hafa ij Hird-Preſta valinkunna/ og at viti reinda/ Pa ſem vita Tyder/ og ſkripta Hird-mønnum/ og odrum Kongs Penoſtu mønnum/ Audmuiker/ Kongi til all liettis/ Pat ſem Peir megu hõnum gøra. Ein kanliga hæfir vel/ at Annar ſee fyrer Tyda ſkipan/ i Kongs Kapellu/ enn annar Peira varveiti Meſſu Kleidum Kongs/ og Bokum. Peir ſkolu hafa af Kongi v. marka Vetzlu/ og tuenn

af Kongen/ ſom hand vil alt faae andre ſige.

So bør og Kongen at hafve 2 Hird* Preſter (i)/velaktede og velforſtandige/de ſom vide at holde Meſſe(k) og ſkrifte Hird* mændene/ og andre Kongens Tieniſtemænd/ ydmyge*/Kongē til all Lettelſe*/ det ſom de formaae hannem at giøre. J ſønderlighed/ behøfves vel/ at den anden* er for Meſſen* beſticket/i Kongēs Kapelle/ men den anden af dē forvarer Kongēs meſſe Klæder og bøgger(l). De ſkulle hafve af Kongē v. mark Beſolding(m)/og tvende

Hof

Hof

* ſom er

*Forlindring Hielp

*den ene

* at holde Meſſe

Kle-

klednin-ger Kleder om Julen/ end af
Haadgangne Mændene/
den tredie Part af Tien-
den/ (n) som ellers haf-
ver været fordum Vaa-
*Sedvane ne */ og skifte mellom
sig oc til Halfs. End det
er Birkebenernes (o) for-
*Sedvane dum Vaane */ at giøre*
*gifve Tiende af sin Formue /
baade Hird-mænds og
Giesternes / og skifte i
*lige meget Trei Parter / tage een
alle Bisper / iæfnt* alle/
og bekomme der imod i
Stedet Kongens Mænd
gafver/paa de steder/som
fordum Vaane hafver
*Part været. Anden * tage
Hof Hird- Præster / for sin
*Part Bestilling. Tredie * tage
Hospitalet i Berne (p).

Kleidi at Jolum / Enn
af Hanngengnum møn-
num / Þui Þridium
Tiundar / sem adur er
forn Vanni aa / og
skipta millum sinn
og Helminga. Enn Þat
er forn Vanni Birke-
beina / at gøra Tiun-
di af Mala sinum /
bædi Hird-manna og
Gesta / og skipta i Þri-
diunga / taka ein allir
Biskopar / iæfnt allir/
og ødlast Þar med i
Stadin Kongs menn
giafir / i Þeim stodum /
sem forn vanni er aa.
Annan taka Hird-Pre-
star fyre sina Suslu.
Þridia/tekur Spitalum
a Vornu.

Anteg-

Antegnelſer,
Til XX Capitel.

(a) I den Norſke Chronike oc Hiſtorier/findes icke mange Cancellerer antegnede. De førſte Envalds Konger/ maae uden Tvil hafve brugt deres Skialdrer / ſom offte nafnes / i N. Chronike / til Cancellers Beſtilling at forrette / hvilke ocſaa hafve ſkrefven deres Bedrøfter. Ellers hafve Hird, eller Hof-Preſter været betroed Kongens Raad oc Daad/ i alle anliggende Sager/ hvilke oc paa det ſidſte hafve bekommet Cancellers Titel. I Kong Ingi Bartſøns hiſtorie næfnes førſt en Canceller/ ſom hafver været hos Philippum de Baglers Konge. See N. Chr. pagina 576. ſiden næfnes i den Norſke Chronike deſſe efterſkrefne: Om Canceller.

Eilef Kong Hagen Hagenſøns Canceller / N. Chr. p. 603.

Her Aſcatinus, Kong Magnus Hagenſøns Canceller/ ſom tilforne hafde været Hird-Preſt. p. 797.

Johan Ifverſøn/ Kong Hagen Magnuſøns Canceller pag. 828.

Her Johan Vinoldſøn/ Kong Oluf Hagenſøns Canceller. pag. 850.

(b) Der Kong Philippus, de Baglers Konge / ſkulde aflegge ſit Konge-Nafn / oc ofver andtvorde ſit Indſigel fra ſig / til Kong Ingi Bartſøn / ſagde hand ; Mit Secret er icke her / men i Opſlo hos min Canceller / der kunde i lade det hente. N. Chr. p. 577. Canceller hafde Kongens Indſigel.

(c) Var det fordum Skik / at Konge-Brefve blefve beſiglede/ oc ſkrefne i Kongens egen Nærværelſe. Derfor findes der ſaaledes i de gamle Konge-Brefve eller Retterbøder: Indſiglad os ſialfum hia verundum / det er: beſiglet os ſielf hos værendes. Læs heer/om Kong Hagens Retterbøder / bag udi den gamle Kong Magni Norſke Loubog. Ifver Bolde / Kong Hagen Hagenſøns Foſter-Fa- Konge-Brefve ſkrefne i Kongens Nærværelſe.

der/ oc fornemmeste Raad/ raadde Kongen/ at hand skulde sielf igiennem-see de Brefve/ som under hans Secret udsendtes til andre Lande N. Chr. pag. 606.

Gods under Kronen. (d) Deres Gods oc Eigendomme/ forfaldte under Kongen oc Kronen/ som brugte Skiemdar-Vig/ det er Forræderie/ eller giorde Nidings-Verk/ efter Norske Lov/ i M. B. c. 12. U. B. c. 18. &c. Saaledes blef deres Gods/ Gaarde oc Eigendomme/ lagt under Kronen i Norge/ som hafde bevijst Forræderie oc Nidings-Verk/ imod deres Konge/ Kong Oluf den hellige/ der hans Søn Kong Magnus Olufsøn var kommen til Regieringen. Les. N. Chr. pag. 325.

Kongens Jorde-Bog. (e) Jorde-bog kaldes heer i det gamle Norske Sprok/ Land-skylda-Skraa/ det er Landskylds Beskrifvelse/ saa som Laug-skraa/ Gilde-skraa/ Laugs oc Gildes Beskrifvelse/ ut suprà c. 1. i de Antegnelser til lit. (a). Udi samme Kongens Land-skylda Skraa/ hafver all Kongens oc Kronens Gods værret skrefven. Oc efterdi Canceller skulde hafve inspection oc Opsiun der med/ siunes at hand i de Tider/ hafver ocsaa haft Renteriet i Antvording. Dog ligevel næfnes Rentemester/ i Kong Hagen Hærdebreds Historie/ oc ellers der kaldes Tolder/ See N. Chr. p. 477. Der mældes om i Hird-straan infrà c. 36. at Sysle-Mænd skulle lefvere Canceller deres Sysle Brefve/ paa det des mindre kunde tvifles/ om Kongens vijss Indkomst oc Eigner.

Cancellers Legationer. (f) Her Ascatinus Canceller blef forordnet af Kong Magnus Hagensøn/ at hand med Bisp Hendrik skulde reise til Kong Alexander i Skotland/ at giøre Fred oc Forligelse med hannom om Suderøerne/ efter Kong Hagen Hagensøns Død. N. Chr. p. 797. Ellers pleiede Stallare/ eller Hird-Prester/ at sendis af de gamle Norske Konger i Legationer/ til fremmede Lande/ som heer efter skal ommældes.

Marke-bol. (g) Marke-bol er icke Penge/ men Indkomst/ eller Landskyld af Jorde-Gods oc var 1. Marke-bol i Norge/ 8 Ørisbol/ det er/ 2 Huder eller 1/2 Skippund tunge/ teste cancell. Bielke/ in terminis Jurid. Saa var 20 Marke-bol/ 40 Huder/ eller 20 Skippund tunge/ hvilke Canceller skulde hafve til Aarlig Indkomst oc Løn/ af det Jorde-Gods/ som var lagt til hans Bestilling/ foruden de 5 Marke-bol/

ke-bol/ det er 10 Huder Landskyld/ som siden her hos næfnes. Saa var Cancellers visse Indkomst/ i de Dage Aarligen/ 25 Marke-bol/ det er 50 Huder/ eller 25 Skippund Tunge/ udi Landskyld. Men derforuden/ fik hand Brefve-Penge i Cancelliet/ for hvis Brefve hand lod skrifve/ som var hans Uvisse Indkomst. I den forrige Danske oc Svenske trøkte Hirdskraa findes ickon 15 Marke-bol/ oc er forseet.

(h) Canceller var som Kongens anden Skripta-Fadur/ det er/ Skrifte-Fader. Thi i gamle Tider i Norge/ var Canceller som en geistlig Mand/ oc derfor blefve Kongernes Hird-Prester befordret til Cancellers Bestilling/ som skeede med her Ascatinus, som først var Hird eller Hof-Prest/ siden Kong Magnus Hagensøns Canceller/ men omsider blef hand Bisp udi Bergen. See N. Chr. pag. 797. Thi Erke-Bispen oc Bisperne vare i de Dage i højere Anseelse oc Ære/ end enten nogen Rigens Raad eller Læensmand/ hvorfor de hafde baade Sæde oc Gang ofver dennem. Kong Oluf den hellig/ stickede Bisp Grynkield oc hans Prester Sæde hos sig i sin Sall/ siden sadde Kongens Raad &c. N. Chr. pag. 197. Saa sadde ocsaa Erke-Bispen oc Bisperne/ ved Kong Hagen Hagensøns højre Side i hans kroning/ siden efter Abbeder/ Priorer oc Cannicker/ sadde Læns-høfdingerne/ som vare Raadet oc Adelen &c. N. Chr. pag. 732.

Canceller Geistlig.

Om Hird-Prester.

(i) Hird- eller Hof-Prester/ settes heer hos Canceller/ oc vare i gamle Dage i stor Anseelse hos Kongerne i Norge. thi 1 hafde de deres Sæde oc Gang/ nest efter Bisperne/ ofver Rigens Raad oc Læns-høfdingerne. 2 blefve de udsendte i Legationer til Keiseren/ oc fremmede Herrer/ som høj-anseelige Gesanter. 3. fuldte de Kongerne i Krig oc vare deres hiemmelige Raad oc Daad.

Om Hird Prester

Desse efterskrefne hafve været de fornemmeste Hird-Prester/ som ere antegnede i den Norske Chronike:

Tangbrand / fød i Saxen/ som underviste Kong Oluf Tryggesøn i den Christen Tro / oc gaf hannem et Skiold med et Crucifix udi/hand var en lerd Mand/ heftig i sin Bestilling / oc en sterk kiempe / som slog mange ihiel i Duel oc i Krjgen / hand blef sendt omsider af Kong Oluf til Jsland / oc der omvendte mange til den Christen Tro. See N. Chr. pag. 125. 127, 158

Kong Olufs den helliges Hof-Prester / som hand holdte i stor ære/ hvilcke forfremmede med hannem den Christen Tro oc Lerdom udi Norge. N. Chr pag. 197.

Afteld Kong Hagen Hagensøns Prest / som siden blef Bisp / hand blef brugt i Raad oc Daad med Kongens Lens-høfdinger i det store Mode i Bergen. N. Chr. p. 636.

M. Villem Kong Hagen Hagensøns Hird-Prest / som var med hannom i det slag ved Opslo / imod Hertug Skuli / oc hafde den Unge Kong Hagen i Forvaring N. Chr. p. 710.

M. Berg Hertug Skules Hof-Prest / som var hos hannem i det Kloster ved Trundhiem/ der hand blef ihielslagen / oc blef der ilde saared. p. 727.

Her Ascatin Kong Hagen Hagensøns Hird-Prest / som blef sendt Gesant af hannom til Keiser Frideric / siden var Kong Magnus Hagensøns Canceller/oc af hannem skicket i Legation til Kong Alexander i Skotland/ men omsider blef Bisp udi Bergen. N. C. pag. 746. 767.

Simon Kong Hagen Hagensøns Hird-Prest / som var Kongens Gesant til Kong Christopher i Danmark / om Fred oc Forligelse imellom Rigerne. Hand blef oc saa forskicket Gesant Vjs til Kongen af Castilien / som fik Kong Hagens Daatter Kirstina til Ecte. pag. 756. 759.

Elias den Unge Kong Hagens Prest / som af hannem blef skicket i Legation til Kongen i Hispanien. p. 756.

Gilbert Kong Hagen Hagensøns Predicant / som tilforn hafde været Erke-Degen paa Hetland / oc af Kongen blef befordret at være Bisp udi Hammer, pag. 771. 772.

Om Messe. (k) Tyder paa gammel Norsk / er Messe/Sang/ oc kirke-Tienist.

See

See N. Chr. pag. 945. hvor der meldes om Erling Skak / at hand vilde gierne høre Tyder / det er Sang oc Messe / oc saadan kirke-Tieniste. Ellers er Vaage i det gamle Sprok / Kirke-gang. Men er Messe oc Guds Tienist altid flitteligen i 2 Ere oc Act holden / af de gamle Norske Konger. Kong Oluf Tryggesøn / lod siunge Messe for sig paa Morster-Land / der hand seilede først til Norge / (hvor hand plantede den Christen Religion) oc bygde siden en Kirke der. N. Chr. p. 144. Kong Oluf den hellig / var flittig til at høre Otte-sang oc Messe / hver Morgen / men siden hørdte hand Sager / eller udrettede noget som Mact paa laa / N. Chr. pag. 197. Ellers pleiede Kongerne / at lade holde Messe for sig / førend de reiste i Strjd / som Kong Hagen Hagensøn giorde / der hand skulde strjde imod Hertug Skuli. p. 780.

(l) Det er icke at tvifle paa / at Kongerne i Norge / hafve jo haft i gamle Dage dyrebarre Messe-klæder. Iblant deres Kapeller i Trundhiem Kirke / fandtes i fordum Tjd / foruden andre Messe-klæder / en Kore-kaabe af Gyldenstøcke / oc paa Ryggen et Billede af Guld / hvor om læses i Norges Beskrifvelse p. 89. Om Messe-klæder oc Bøgger.

I Kongernes Kapeller / hafve oc været skiønne Bøgger / som de beflittede sig paa. Kong Sigurd Jorsalefar / hafde gifvet til Kong-Helle Kirke en Bog / med forgylte Bogstafver skrefven / hvilken Patriarcken i Jerusalem hafde foræret hannem. N. Chr p. 415. 422. Det Sacristie i Trundhiem var rigt med Bøgger / kalke oc Diske / Messe-klæder oc Monstrantzer / som Her Peder Clausøn i Norges beskrifvelse ommælder. p. 89.

(m) Heer næfnes icke hvad Marker det var / Hird-Prester hafde til Løn / men alleeneste 5 marka Vetzlu / det er / 5 marker Løn. Var det 5 Mark Sølf / beløb det sig ickon 2½ Rix Daler. Var det 5 lodie Mark Sølf / var hans visse Løn 40 Rixdaler / thi i lodie mark Sølf er 16 Lod / eller 8 Rixdaler. Men forstaaes heer Marke-bol / var det 10 Hilder i Landskyld. See videre Suprà om Marker / c. 17 i Antegnelsen til lit. (e) oc c. 3. i Antegnelsen til lit. (r) Mark.

(n) Om Tiende at gifve var strengeligen befalet i den gamle N. Christen ræt / som der om liuder saaledes. c. 15. 16. Først giøres Om Tiende.

rætferdig Tiende af Jordefæd / oc alt det som voxer af Jorden / i det
" Sogen / som Jorden ligger / førend der noget aftages til Landskyld /
" eller anden Bekostning / Skat eller Skyld / oc giøre sin Eed at hand
" hafver ræteligen tiendet. Fiske-Tiend skal tages af alle slags Fiske /
" naar nogen drager / men til Lands af Korn skal tiendes / naar det er
" tilskyet. Tienden skal skiftes i 4 Parter: Kirken en lod / anden fattige Folk / tredie Erke-Bispen / oc fierde Presten. Den som icke tiender /
" bøde første Aar 12 Øjre / oc giøre dog sin Tiende ræteligen; Anden
" oc Tredie Gang sameledes. Men skeer det fierdesinde / da hafver hand
" forbrut sin Fred / oc Gods imod Erke-Bispen. Oc skulle Huus-
" Mænd saa vel tiende / som Odel-Bönde. Item c. 16. Af alt det som
" mand bruger ofver Ild / af Møllere / Badstuer / Bagger-huse /
" Skouleggere / Salt / Keile / af Garn / oc Fiske-veide / oc saa af alt
" det som mand udleier. Før noget aftages skal Tiende giøres. Fredagen nest for S. Olai Dag skulle fremføres Tiende Oste / oc af en
" Dags Melk. Saa skal oc giøres Tiende af Uld / oc af alle slags
" Faar / som føres ud til Øerne / oc af alle Affødinge / store oc smaa /
" skal Tiende giøres / efter gammel Sedvane. Desligeste af alle Sæd /
" Rug / Hvede / Hamp / hør / humle / Rofver oc Erter. Fiske-Tiende af Sielle / Hvalle / Haakierlinge / Luse / oc alle haande Fiske-Tiende. Oc er Styrismand for hver Bod skyldig at giøre Tiende / af sit
" eget / oc alle sine Roer-mænds sammeledes / som lod dem skiftes til. Af
" Jern oc Tiære hver tivende Part. &c.

Den Tid Kong Sigurd Jorsalefar var i Jerusalem / oc der fandt Baldevin / som var Konge ofver det hellige Land / oc hafde faat den Spaan af hannom / af det hellige Kaars / maatte hand svære hannem sielf tolfte / at hand skulde forfremme den Christen Tro / oc Erke-Bispdommet i Norge / oc føre den Helligdom til S. Oluf i Nidaroos / oc legge den hos hannom / oc at hand skulde sielf gifve Tiende / udi Norge / oc forskaffe det saa / at Norges Indbøggere skulle gifve Tiende. Læs N. Chr. pag. 405. Kong Magnus Hagensøn lagde sig sielf den Tribut paa / at der skulde gifves Tiende Aarligen / af all Kongens Indkomst / oc blef der udvaldt / en Vis / ærlig / oc gudfrøctig Mand / som samme Kongens Tiende skulde sanke oc uddele. p. 798.

(o) De

(o) De Birkebeener / hafve været et vedtørfvendes oc sammen rottede Folk / af de Elfve-Grimer / Skofbøer / oc Tellemarks Bønder / som øfvede deres Røfverie paa adskillige Steder i Norge. De blefve kaldt Birkebener / icke fordi de vare komne af noget sœrdelis Birk / som er Birke-ræt oc Birke-Foget udi / som den Svenske Auctor i Ordens Udtydning det forklarer / men fordi de maatte svøbe Birkebark om deres Fødder oc Beene / der de vare udjagede af Landfolket paa øde Skofve / oc der hafde afslit deres Skue oc Klæder. Samme Birkebeener giorde Oprør i Kong Magnus Erlingsøns Tid / oc antoge en Ung Person ved Nafn Eisten / som sagde sig at være Kong Harald Gilles Søn / oc ræt Arfving til Norge / oc gafve hannom Konge Nafn / oc bracte det ocsaa saa vidt / at hand blef tagen til Konge paa Øire Ting. Men der hand var dræbt / fulde de siden Sverre Sigurdsøn til / der hand kam til Norge / gafve hannom Konge-Nafn / oc stode hannom troligen bi imod Kong Magnus Erlingsøn / at hand ofvervandt hannom / oc blef Envalds Konge i Norge. Siden blefve de Birkebener altid hulden for Kongernes beste Krigs Folk / oc troeste opvartere i Norge. Læs her om vidtløftigere i N. Chr. pag. 495. 499. 502. 503. &c. Om Birkebeener.

(p) Dette Hospital maa uden Tvist være Verne-Kloster / som Veld: Sigvard Gabrielsøn nu hafver i Forlæning / hvilket / maa skee / hafver været et fornemme Hospital i gamle Dage. Jeg finder ellers icke om dette Hospital Verne / enten i Norske Historier / eller Norges Beskrifvelse. Dersom andre vide bedre Besked der paa / lader jeg mig gierne Undervise. Verne. Hospital.

XXI Capitel.

Om Stallare.	Um Stallara.
Næst Læns-mand og Canceller / i Kongens Hof / er Stallarer (a) udi all Verdighed. End * all ræt eige * de / som Læns-mænd. Det skal Kongen giøre / efter det / som Bord-verset er sagt * / med denne Skik: at lade lyse * det for alle Mænd / at hand gifver den Mand saadan Nafnbot * / som der tilhører / efter fordum Vaane *. Siden skal Kongen lade to Skutelsvenne (b) lede ham for sig / og tage sielf hañem i Haād / og lede hannem til Stallare-Sæde. Denne	Næst Lendū-mønnum og Cancellera / i Hird Kongs / eru Stallarar at øllum Sæmdum. Enn riet allan eiga Þeir / sem Lendirmenn. Þat skal Kongur gøra eptir Þat / er bordvers eru søgd / med Þeña Hætti: at lata lysa Þui / fyrer ollū Mønnū / at hañ gefur Þeim Mañi Þiulyka Nafnbot / sē Þar tilheirir eptir forni vaniu. Sidan skal Kōgur lata tvo Skutilsveina leida hañ fyrir sig og taka sialfur i hōd honū / og leida hann til Stallara Sætis. Þessa Skyl-

* Men
* bør de at hafve
* læst til Bords
* kundt giøre
* Ære-Titel
* sedvaane

Skylda fylgir Stallara Nafni / innan Hirdar: at Stallari skal tala alt Þat sem Kongur bydur honnum / bædi a Þingum / og Hird-Stefnum. Stallarar skulu halda Fylgd med Konge / og tala Þan Maal / af hans Hendi / sem Kongur bydur Þeim. Hann er og skyldur at tala allar skynsamar Naudsyniar / til Kongs / af Hirdmanna Hendi. Hans Skylda er og Þat / at vera a øllum Hird-stefnum / og gesta / og sætta Þa vm Þan Maal / sem Kongur bydur hoñum / og Þa greinir a.

Hañ skal og skipta Reid-skiotum / Þeim

Skyldighed * følger Stallares Nafn / inden * Hoffet: at Stallare skal tale alt det som Kongen byder hannom (c) / baade paa Tinget / og Hird * -Stæfne. Stallarer skulle holde Følge * med Kongen / og tale det Maal * / paa hans Hænde * / som Kongen byder dem. Hand er og skyldig / at tale alle skiønsomme * Fornødenheder (d) / til Kongen / paa Hird * -mændens Vegne. Hans Skyldighed * er det / at være paa alle Hof-stæfner / at forhøre og forlige da de Maal * / som Kongen byder * hannom / og der trettes om.

Hand skal og skaffe Ride-skiøds * (e) / den

*Rettighed
* udi
* Hof-
*opvarte
* Sag
* Beste Vegne
* mand kād kienne paa
*Hof
* Bestilling
* Sager
*befaler
*kiftelse

Sinde* / som Kongen farer ofver Land / og de Mænd med hannom / sõ Kongẽ skicker der til. Om Kongen løfter at faa sin Stallare Sysler eller Læn (f) / og sender ham da fra sig / da er dog hin* samẽ deres Skyldighed / baade Hoffets og Giesternes. Thi ad hin * samme Verdighed følger Nafnbøderne / sõ da naar Kongen er ved*.

* paa de Tider

* den

* den

* Ved Haaden / tilstede

Sinnum / sem Kongur fer yfer Land / og Peir Menn med honnum / sem Kongur skipar til. Ef Kongi lykar at faa Stallara sinum Syslur / edur Veitzlur / og sendir hann Pa fra sier / Pa er Po hin sama Skylda Peira / bædi til Hirdar og Gesta. Pui at hin sama Semd fylgir Nafnbotum / sem Pa er Kongur er vid.

Antegnelser
Til XXI Capitel.

(a) Tallare hafver sit Nafn af Stald. Thi Stallare hafver uden Tvifvel først været som Kongernes Staldmester / oc haft ofver deres Stald oc Rytterie at befale; Men siden hafver faat højere Bestilling / oc været som Kongernes oc Rigets Marsk. Saa siges ocsaa Constallare i Engeland oc Connestable i Franke-Rige. Denne Titel oc Nafn Stallare / findes først at være indført af Engeland i Norge / af Kong Oluf Tryggesøn / som boede udi Engeland i lang Tid / oc

haf-

hafde en Grefinde der til Ecte / som var Kong Oluf Qvarantz Søster af Irland / førend hand blef Konge i Norge. Sec. N. Chr. p. 126. Thi førend Kong Oluf Tryggesøns Tid / nefnes icke i Chroniken nogen Stallare at hafve været med Kongerne i Strid. Men de forrige Envalds Konger / hafve efter Kong Harald Haarfaggers Anordning / haft deres Bærsecker oc Kapper / det er / deres Kiemper / hvilke ginge Iæfn-Side ved dennom i Striden / frem for all Krigs-Hæren / N. Chr. p. 43. 44. som Torjolf Skiolmsøn giorde i Kong Hagen Adelstens Tid. Sec. p. 85. Men siden der Stallare var forordnet udi Norge / gik hand gemeenligen Iæfn-Side / eller nest hos Kongen i Striden / som Biørn Stallare giorde hos Kong Oluf den hellige i Striden paa Stickelstad. N. Chr. p. 308. Men til Skibs / var Stallare enten paa Skib med Kongen sielf / som Kolbein Stallare var med Kong Oluf Tryggesøn i Striden ved Svold / p. 177. eller ocsaa laae Stallarens Skib / nest hos Kongens i Striden / som Ulf Stallares giorde hos Kong Harald Haardraades i Lofve-Fiord. N. Chr. p. 358.

Fornemme Stallarer / som i gamle Dage hafve været udi Norge.

Kolbein Stallare / (kaldes oc Stald-mester) udi Kong Oluf Tryggesøns Tid / som var med hannom paa Skibet i Striden ved Svold / hafde lige klæder oc Vaaben med Kongen / oc der sprang for Borde med hannom N. Chr. pag. 179.

Biorn Stallare udi Kong Oluf den helliges Tid / som var hans tro Mand / hand reiste til Gaarde-Rige til hannom udi hans Landflottighed / oc blef slagen med hannom i Striden paa Stickelstad. N. Chr. pag. 289. 308.

Sigvald Stallare / udi Kong Oluf den helliges Tid / som oc kaldes hans Marsk / hand var i stor Gunst hos Kongen / oc var hos han-

hannom Dag oc Nat. Hand var en god Skiald eller Dicter / oc alt det hand vilde tale / kunde hand strax qvæde ud / efter gamle Skialders Viis. N. Chr. p. 277.

Ulf Stallare / som oc kaldes Marsk / i Kong Harald Haardraades Tid / oc var af hannom meget elsket. Derfor sagde Kongen
« om hannom / ofver hans Graf / der hand var død: Der ligger den
« som var min beste Mand / oc troeste i Norge. N. Chr. p. 349.

Styrkart Stallare / som var med Kong Harald Haardraade i Engeland / der hand i Striden blef slagen / oc kam der fra. N. Chr. pag. 375.

Ejulf Albue Stallare / kaldes oc Marsk / i Kong Magnus Olufson Barfods Tid / en stickelig Krigsmand / i alle Maader kled oc væbnet / som Kongen / var med hannom i Irland / der hand blef slagen i Striden. N. Chr. p. 399.

Guleg Stallare / som oc kaldes Marsk / i Kong Hagen Hagensøns Tid. N. Chr. p. 667.

Aslag Gus / Kong Hagen Hagensøns Marsk / eller Stallare / som var med hannom i hans Skib / der hand førdte Krig imod Kong Alexander i Skotland om Suder Øerne. N. Chr. p. 783.

Efter Kong Hagen Hagensøns Tid / hafver Stallare Nafn icke været brugeligt i Norge / men Marsk Titel i det Sted.

Stallare endnu.

I Eidersted / kaldes den endnu paa denne Dag Stallare / som hafver Eidersted i Forlæning af Førsten udi Holsten / oc er baade Amptmand oc Landsdommer der ofver. Hand hafver der høyeste Myndighed paa Førstens Vegne / oc blifve hans Domme icke stæfnede til den Holstenske Landt-gericht / eller dømmes af det Holstenske Raad / men allenište af Førsten sielf oc Hof-Ratten / naar Landfolket er icke tilfreds med hans Dom. Hafver oc det Land Eidersted i forrige Tider haft Frihed / at udkore sig sielf en Stallare / af deres egen Middel / udi Landet / men fordi de hafve misbrugt saadan Frihed / hafver Stallare dennem nu forestillet / oc sat af Førsten sielf. Ellers hafver Nordstrand ocsaa haft en Stallare / førend samme Land af Vandfloden er Underganget. &c.

(b) Om Skutilsvenne oc deres Bestilling / skal meldes infrà c. 23. Om Skutil Svenne

(c) Stallares Embede var iblandt andet / at tale paa Tjng oc Hird-stefne / hvad Kongen hannom befalede. Derfor sagde oc Kong Oluf den hellig til Biørn Stallare: Det er dit Embede oc Bestilling / at føre mine Ord/ der som jeg vil hafve dennom talet. Læs N. Chr pag. 204. Item pag. 205. meldes om Biørn Stallare/at hand var en Nafn-kundig oc anseenlig Mand/ thi hand pleiede altjd at staa paa Tinge / oc tale Kongens Ord for Almuen. Saa talede hand ocsaa Kongens Ord paa Tinge i Norge / at Almuen skulle tage hannom til Konge / N. Chr. p. 200. Stallare taler paa Tjng

(d) Stallare skulde ocsaa tale icke alleniste Hoffets / men Almuens Fornødenhed til Kongen / derfor begierede Bønderne i Vigen af Biørn Stallare / at hand skulde bære deres Ord for Kongen / om Forligelse med Kong Oluf Sønske i Sverrig / hvilket hand oc giorde. N. Chr. p. 293. Stallare skulde tale for Almuen

(e) Heer af sluttes/at Stallare hafver særdeles haft Befaling/ baade ofver Kongens Stald / (hvor af hand hafver sit Nafn)/oc ofver Rytteriet i Landet at anordne oc commendere. Stallare anordnede Rytteriet

(f) Naar Stallare hafde Forlæning/oc kunde icke altjd være hos Kongen/da vare gemeenligen 2 Stallarer/ at den Eene kunde opvarte / naar den anden var paa sit Forlæning. Derfør tog Kong Oluf den hellig / ocsaa Sivald Skiald til Marsk eller Stallare / som skulde altjd være hos hannom / fordi Biørn Stallare hafde Forlæning i Vigen / oc var icke meget til Hoffe. N. Chr. p. 277. Kong Hagen Hagensøn hafde oc tvende Stallarer / Guleg oc Aslag / af hvilke Guleg var hiemme / men Aslag Gus / følgede Kongen i Strjden imod de Skotter. N. Chr. pag. 667. 783. Stallare Læns-mand

XXII Capitel.

Om Merkes-mand.	Um Merkis-mann.
MErkes-mand (a) er næst Stallare inden * Hoffet / og det bør Kongen vel for at see / hvem hand tager til den Bestilling. End so skal Kongen giøre Merkes-mand / at hand skal lade blæse til Hird-stævne alle Haandgangne Mænd / og lade binde Merke * (b) ved Stangen. Da skal Kongen lade lyse * / at den Mand gifver hand Nafnbot * / med den Værdighed / som Sedvane mon være / end det er Læns-mands Ræt / og som Stallare Ræt.	MErkis-madur er næst Stallara innan Hirdar / og Þui ber Kongur vel fyri at sea / huer hann tekur till Þes Starfs. Em suo skal Kongur gøra Merkis-mann / at hann skal lata blasa til Hird-stefnum / øllum Handgengnũ Mønnũ / og lata binda merki vid Støng. Þa skal Kõgur lata lysa / at Þẽ Manne gefur hañ Nafnbot / med Þem Semdum / sẽ Sedvani er aa / end Þat er Lendra manna Riettur / og sẽ Stallara riettur,

* udi
* Fanen
* forkynde
Ære. Titel

tur. Sidan skall Kongur taka vid Støngini/og faa Merkismanne. Hann skal minnazt vid Hond Kongs / er hann tekur vid Merkinu / og bera sidan til Vardveitslu. Pat er Skylda Merkismañs/ bædi i Fride og Ufridi/ at hann skall bera Merki Kongs / nær sem hañ bydur honnum / og at vera a øllum Stefnum/ Hirdar og Gesta/og alra Kongs manna med Stallørum / og sætta Pa øll Pan Maall / er Pa skilur aa innan Hirdar/eptir Kongs Raadi. Hann skal og vera hin mesti Liettir Kongi/ i øllu Pui / sem hann maa alvidis komma/

Siden skal Kongen tage vid Stangen/ og faa Merkes - mand. Hand skal kysse paa Kongens Haand/naar hand tager ved Merket * / og bære * siden til Forvaring. Det er Merkesmands Skyldighed * / baade i Fred(c)og Ufred/ at hand skal bære Kongens Merke*/ naar som hand byder hannom / og at være paa alle Stæfner / Hoffets oc Giesternes / og alle Kongens Mænds med Stallare/og sette til rætte da all det maal*/som da skilactig* (d)er inde* Hoffet/ efter Kongens Raad. Hād skal og være hin meeste* Kongēs Lettelse*/ i alt det som hand kand ved komme*/

og

* Fanen
* den
* Bestilling
* Fane
* den Sag
* tvistig
* udi
* fornemmeste
* Hielp
* forrætte

og Kongen byder hannom baade nær og fier. Det er og særdeles Merkes-mands Syslen*, at sofve i den Gaard, som Kongen sofver sielf(e), og at jæfne* med ham paa Skib at være, naar Kongen far med Landet frem.

*Bestilling.

*til lige

og Kongur bydi honnum, bædi nærri og fierri. Pat er og ein kåliga Sysla Merkis manns, at sofa i Pem Garde, er Kongur sefur sialfur, oc jafnan a hann at Skipi at vera, Pa Kongur fer med Landi fram.

Antegnelser.

Til XXII Capitel.

Om Merkesmand.

(a) MErkesmand hedde den i gamle Dage / som nu kaldes Fendrik/oc ellers i den Norske Chrønike Bannermester. Thi Merke er paa gammel Norsk/ Fane eller Banner. Oc var det fra første Envalds Kongers Tid/ Skik oc Sedvane/ at Kongerne i Norge hafde deres Merkesmænd / som skulle være gode oc tappere Stridsmænd. Thi udi Striden til Vands / var Merkis-manden Stafn-giemmer paa Kongens Skib/ hvilket Kong Haral Haarfagger hafde forordnet/
« hvorom meldes i N. Chr. p. 43. saaledes: Hand skickede sine Hof-
« sindere oc Kiemper paa sit Skib / oc vare Safnboerne omhygelige/at
« udsøge af de dueligste Krigs-mænd / thi dennom laa største Mact
« paa. Oc de førdte Kongens Merke eller Bannere / oc skulle forva-
« re Skibet fra Stafnen oc indtil Øserummet/ det kaldede mand Aare-

Øsen

Øsen / oc der skulde en Kiempe staa. &c. J Strjden satte Merkes-mand sit Merke eller Fane op i Framstafnen / hvilken hand skulde forfegte med sine Stafnboer / at Fienden faldt icke ind udi Stafnen / oc tog hans Merke bort. Udi Strjd til Lands / skulde Merkes-manden staa for i Slagt-ordningen / hos Kongen oc de dueligste Strjds-mænd / som fegtede under Kongens Hofved-Bannere / oc satte hand Stangen i Jorden / oc den forfegtede det beste hand kunde / at den blef icke af Fienden borttagen eller nedhuggen. Naar Fienden vigede tilbage / satte Merkes-manden Stangen med Merket fram bedre. Ellers stod Merke imod Merke / eller Fennike imod Fennike / imeller Tid Slaget varede. Men dersom Fienden fik Ofverhaand / skulde Merkes-manden vel hafve Kongens Hofved-bannere i Akt / at den blef icke af Fienderne nedhuggen eller borttagen / oc see til / at hand kunde den bevare oc forsvare. Thi det aktedes for en stor Seirvinding / at vinde oc erobre sin Fiendes Hofved-Bannere. Derfor huldte Kong Sverre det for en stor Lycke / at hand fik Kong Olufs den helliges Bannere / fra Kong Magnus Erlingsøns Folk / der hand sloges med dennom / oc tackede Gud for denne Sejr. See. N. Chr. p. 504. Oc efterdi det var meget anliggendes / med Kongens Merke eller Hofved-Bannere / derfor aktedes hand ocsaa for en høj Officerer udi Rjget / som var Kongens Merkes-mand / eller Banner-mester / fordi hand var som Kongens oc Rjgets Fendrik.

Fornemme Merkes-mænd / som i gamle Dage hafve været udi Norge.

Gild Uldserk / var Merkes-mand / udi Kong Harald Haarfaggers oc Kong Hagen Adelstens Tid / en duelig Strjdsmand / hand sagde til Kong Hagen Adelsteen / der hand skulde strjde imod Kong Eric Blod-øxes Sønner; Jeg var udi mange Slactninger / med din "

" Fader Kong Harald Haarfagger/ oc strjdde hand stundum med me-
" get Folk/ oc stundum med lidet/ oc fik altjd Seir/ oc aldrig hørde jeg
" hannom spørie sine Mænd oc Tienere til Raads/ om hand skulde
" fly eller strjde. Os tøckes at vi hafve en Høfding som er U-red oc U-for-
" ferdet/ oc skulde vi følge eder trøsteligen. Jeg frøktede i denne lang-
" varendes Fred/ at jeg skulde døe af Ælde/ paa min Benke-Halm.
" Thi jeg vilde heller falde udi Strjd/ hvilket jeg oc haabes nu at skul-
" de skee. Læs N. Chr. pag. 81. 82.

Ulf hin Rode/ Kong Oluf Tryggesøns Merkes-mand/
" oc Stafn-giemmer i det slag ved Svold/ som sagde til Kongen sam-
" me Tjd: Dersom Ormen (det var Kongens Skib) skal ligge saa
" fræmmelig/ da er Stafnen snart vunden. Kongen svarede: Jeg
" viste icke/ jeg hafde Stafngiemmere baade Rød oc Red. Ulf sag-
" de: Verie du saa vel Lufteningen i Dag/ som jeg skal verie Fram-
stafnen. &c. Læs. N. Chr. p. 175. 176.

Tord Fallasøn/ som var Kong Olufs den helliges Mer-
kes-mand/ oc var i Strjden med hannom paa Stickelstad/ hvor
hand fik sit Baane-Saar/ oc der faldt under Banneret. N. Chr.
p. 307.

Frideric/ Kong Harald Haardraades Merkes-mand/ som
var med hannom i Strjden i Engeland/ hvor hand blef slagen med
Kongen/ oc hans Merke eller Banner/ som var kaldet Landøje/
erobret. N. Chr. p 473.

Arne Fridericsøn/ Kong Hagen Hærdebreds Banner-
mester/ som blef slagen i den Strjd imod Kong Jngi. N. Chr. p. 437.

Tore Spole Kong Magnus Erlingsøns Merkes-mand/
som var med i det slag/ der Kong Sverre ofvervandt Kong Mag-
nus/ i hvilket Kong Sverre søgte saa hart fram/ at hand kam un-
der Merket/ oc hug Stagen i støcker. N. Chr. p. 507.

Bergsvend Lange Kong Jngi Bartsøns Merkesmand/
som blef slagen paa Gaden i Trundhiem af de Bagler. N. Chr.
pagina 555.

Amund/ Kong Hagen Hagensøns Merkes-mand/ Fen-
nike-

nike-drager eller Bannermester / som var en Birkebeen/ oc raadde at tage Hagen til Konge / oc sagde: Icke hafve vi Birkebener be- „ hof / at bie efter Bispernes lange Forhaling i denne Handel / thi de „ acte lidet at følge den hellige Kong Olufs Lov / eller anseе Landsens „ Nødtørft. Det er Louligt/ at vi tage en Konge / af Kong Sverres „ Slect oc Affkom / ocdet er os alle storligen fornøden oc gafnligt. N. „ Chr. pag. 600.

Tostein Heimnes / Kong Hagen Hagensøns Merkes-mand / eller Banner-mester / som var med hannom i det Slag ved Opslo / bar Kongens Bannere fast fram / oc holdt sig vel. &c. N. Chr. p. 713. 715.

Rafn Ottesøn Islænder / som Kong Magnus Hagensøn giorde til sin Signiferum eller Merkes-mand / oc var ellers Ridder / oc Befalings-mand ofver Island. See N. Chr. pag. 800.

(b) Det var de gamle Kongers Maaneer udi Norge / at gif- ve deres Merke eller Hofved-Bannere et synderligt Nafn / Kong Harald Haardraade kaldte sit Merke Landøje / see N. Chr. p. 339. De hafde ocsaa synderlige Figurer oc Tegn udi deres Merker eller Hofved-Bannerer. Kong Oluf den hellig førdte udi sit Merke en hvid Ørn. N. Chr. p. 196. *Om Merke eller Fane*

(c) Det var fordum Sedvaane udi Norge / at Kongerne lode føre deres Merke / eller Hofved-Bannere for sig / naar de reiste no- gensteds / enten til Lands eller Vands / oc saa vel i Fred / som i U- fred / icke allenisse for Ære Skyld / men ocsaa at de kunde hafve de- res Merke eller Lif-Fane hos sig / om noget paakam. Sammeledes hafde ocsaa Hertug oc Jarl Frihed / at lade føre Merke eller Fane for sig / hvort somheldst de reisede / naar Kongen var icke tilstede / el- ler i Følge med dennom. ut suprà i Hird-skraa. c. 12. oc 16. *Kongens Merke føre i Fred.*

(d) Merkes-mænd saa vel som Stallarer / vare de fornem- meste Officerer i Hoffet / oc regnede iblant Hirdstioraren / det er / Hof-Styrere / Hofmestere eller Marskalke / som commen- derede udi Hoffet/derfor hafde de Mact oc Myndighed / at stille Oprør / oc forlige tvistige Sager. Oc naar de udtoge deres Merke *Merkes-mand forligte Sager.*

eller Bannerer / da stillede de sig som giorde Oprør / oc frøctede at der var Strjd for haanden / om de vilde icke med gode lade Perlement oc Tvistighed fare. Den Tjd der var Oprør oc Klammerie / imellom Kong Ingis oc Kong Sigurds Folk / sagde Gregorius Dagsøn Kong Ingis Læns-høfding til hannom ; Jeg er ræt nu ferdig at finde Kong Sigurd / oc nu tager jeg mit Bannere her ud. N. Chr. pag. 456.

Merkes-mand altid hos Kongen

(e) Merkes-mand skulde altjd være hos Kongen / Nat oc dag / til Land oc Vand / oc hafve Kongens Hofved-Bannere eller Merke hos sig i Beredskab / om der imeller Tjd kunde skee nogen Oprør / eller Indfald af Fienderne. Hand skulde oc være paa det samme Skib med Kongen / fordi hand var Stafn-Giemmer. ut suprà i Antegnelsen til lit. (a) er ommældet. Kong Hagen Hagensøn hafde tvende Merkes-mænd / Tostein Heimnes oc Gudi Joensøn / som ellers kaldes Banner-mestere / oc uden Tvifel maae hafve stiftes til at opvarte. See. N. Chr. p. 731.

XXIII Capitel.

Om Skutilsvenne.

Skutilsvenne (a) ere næst merkismænd med Nafnbot* / og all Ræt inden* Hoffet. Thi at de heede Hird-* styrere (b) med rætte / med Læns-mænd / Stallarer / og Merkes-mænd. De

* 2 Ere-Titel.
* udi
* Hof

Om Skutilsveina.

Skutilsveinar eru næstir merkismönnum a Nafnbotum / og öllum rietti / innan Hirdar. Þui at Peir heita Hirdstiorar at riettu / med Lendummönnum / stallörum og Merkis-

kis-mønnum. Þeir hei-
ta og med riettu Rid-
darar. Engi er og semi-
lighri Þeonustu i allri
Kongs Hird/ enn su er/
Þem sem hañ vilia ræ-
kia med Semd/ og nema.
Þui at betra er Þeim/ er
ei vill vel at sier hyggia/
at standa i Þeire Nafn-
bot/ er lit er gaumur at
honnum gefuin/ heldor
enn leita Þeirar Þeo-
nustu / er hann er sidan
med Spotti og Hadi
hlegũ af morgum. Enn
sa er giptu Madur er /
sir kemur med godum
Hlutum til Semdar /
og kann sidan vel sinũ
Herra at Þeona. Sa
Hättur er bædi semili-
ghur/ og forn/ at gøra
Skutilsveinna / sem a-

heede og med Ræt-
te Riddere (c). Ingen
er og sømmeliger * Tie- * hæderliger.
niste i all Kongens
Hird * / en den er / for * Hof
dẽ sõ hañem * ville for- * den
rette med Ære/ og antage.
Thi at bedre er for dem /
som ej ville vel hafve sig i
act/ at staa * i den Nafn- * være
bot * / som litt gifves act * Bestilling
paa hannom udi / heller * lidet
end leede * efter den Tie- * søge
niste / som hand er siden
med Spot og Had * be- * Forhaanelse.
leed af mange. End * dẽ * Men
som løksalig Mand er /
sig kom̃er med god Ma-
neer til Værdighed (d) /
og kand siden vel sin Her-
re tiene. Denne Skik
er baade sømmelig og
fordum / at giøre Sku-
tilsvenne / som ellers

hafver været / at Kongen lader kalde til sig Skenkere (e) sin / og kalde Skenkeren den Mand / som Kongen vil da ære giøre / medens Kongen sidder ofver Bordet / Siden af er tagen alt / og gifven Løu*.

*Vand at toe sig udi

End Skenkere eller Drotset / eller en hver* Skutilsvend / bære ind et tomt Kar-(f)logede* / og sette aa* Bordet for Kongen / end Kongen tage om Stierten* / og faa dẽ sõ giøres skal. End hãd tage begge Hænder under Stierten / og kysse paa Kongens Haand / gange siden ud og skenke for Kongen. Ei bør Skutilsvenne at falde aa* Knee (g) / for no-

*Een

*med Log paa

*paa

*Haand-gribet / eller Bredden.

*til Merkesmand.

*paa

dur hefur verit / at Kongur lati kalla til sinn Skenkara sinn / og kalla Skenkari Þan Mann / er Kongur vil Þa Semd gøra / medan Kõgur sittur yfer borðũ / Sidan af er vysi ell / og giefnar Laugar.

Enn Skenkari / edur Drotseti / eda einhuer Skutilsvein / bere inn tomt Ker lokat / og seti aa Bord fyri Kong / enn Kongur taki vm Stiettina / og faai Þem sem gørez skal. Enn hann taki bædum Høndum undir stiettina / og minnizt vid HødKõgs / gangi sidã vtan / og skenki Kõgi. Ei ber Skutilsveine at falla aa Kne / fyre no-

ku-

kurum Manne / utan Kongi / edur ødrum Peim Høfdingium / ſẽ hann ſkencker med lokudu Keri / efter Kõgs Bodi. Eñ Pat er omakligt / at Pat ſee virt til Storlættis / heldur til Hoffemdar / og huer Hattur ſee med Hõſi / og ſuo megi ſkilia / ad Medferdar grein Peonuſtu Manna / og Medord yfer Bodarna.

nogen Mand / uden Kongen / eller andre Høfdinger ſom hand ſkenker for med logede* Kar (h) / efter Kongens Bud*. End det er Umagligt* / at det ſkal aktes for Stormodighed / men heller til Hofære / at hver Skik være med Maade / og ſo maae giøres Forſkiel / paa Tieniſte Mænds Beſtilling / oc Ofverbyderes* Medord*.

*med det paa *Befaling *Ubilligt *Øfrigheds *Befaling.

Antegnelſer Til XXIII Capitel.

(a) Skutilſvenne ere icke ræt Kiſſnekte / eller de ſom beſkydda Konnungen / ſom Ar. Hvitfeld / ſaa vel ſom den Svenſke Auctor, det i deres trøkte Hird-ſkraa udlegge. Men kunde rættere kaldes Hof-Junkere eller Hofſindere / ſom bare Mad for Kongen / tiente for Borde / ſkenkede

Om Skutilſvenne.

de udi / oc huldte deres visse Vagt/Nat oc Dag. Thi Skutil er paa gammel Norsk / Fad. Derfor er Skutil-svenne ræt efter Ordet/Fad-svenne. Dog de kaldes Hoffsindere udi den N. Chronike / oc nefnes ickon Orm Skutil-svend pag. 64. Men er Forskiel imellom Skutilsvenne / oc Hird-mænd. Thi Hirdmænd vare egentligen Hof-Mænd / eller Hofmænds Karle / om hvilke der handles i det 30 Capitel udi Hird-skraan. Dog Hirdmænd eller Hof-mænd siges in genere, oc i Almindelighed / om Hoftienere / oc dem som hører til Hirdet eller Hoffet. Men iblandt Skutil-svenne vare Hird-stiorar oc Riddere / Ober-skenkere oc Kammer-Junkere regnede. Oc skulle Skutil-svenne hafve fuldkommen Rustning oc Vaaben / som eraceres af det 53 Cap. infrà udi Hirdskraan. Udi Kong Hagen Hagensøns Kroning ginge 80 Hoffsindere/det er Skutilsvenne udi Brynier / vel bevæbnede / for Kongen at rømme Vejen. Desligeste skede oc i Kong Magni Hagensøns Kronning. See. pag. 731. 776 Derfor blefve de udvaldt til Skutil-svenne / som vare icke alleniste af god Biurd / men endocsaa fornuftige/ Strjdbare oc Tappere. Kong Hagen Adelsteen / hafde saa mange Hoffsindere / det er Skutil-svenne / oc dagelige Folk / der hand sad ofver Daver-bord paa Hordeland / paa sin Gaard Fidie / at hand holdte et Slag med dennom i mod Fienderne / som hannem der ofverfulde. N Chr. pag. 83. 84 seq. Kong Oluf den hellig holdte 100 Hoffsindere/ dagligen / det var Skutilsvenne / foruden 30 Hofmænd / oc 30 Tilsiuns Mænd udi hans Gaard. N. Chr. pag 107. Kong Oluf Haraldsøn den Kyrre/ hafde oc dageligen i sit Hof / 160 Hoffsindere/eller Skutilsvenne / oc 120 Hofmænd oc Gaards-Fogder / foruden Trelle oc Arbeids-Folk. N. Chr. pag. 384.

Om Hirdstiorer. (b) Af Skutilsvenne blefve giort Hirdstiorar / det er Hoffstyrere/ Hof-Marskalke eller Hofmestere / som Ar. Hvitfeld oc den Svenske Auctor kalder dennom / hvilke hafde inspection oc commendo ofver de andre udi Hoffet. Om dennom er mældet tilforn c. 8. udi Hird-skraaan.

(c) Sku-

(c) Skutil-svenne blefve oc giort til Riddere / naar de holdte dennom Tappere oc vel udi Krjgen. Kong Sverre sagde til sine Mænd oc Hof-Tienere / der hand skulde strjde imod Kong Magnus » Erlingsøn: Hvilken af eder som slaer en Ridder / eller en anden » ypperlig Mand / da skal hand strax blifve giort til lige saadan en » Mand. N. Chr. p. 506. Kong Magnus sagde til Kong Sverre: » Jeg hafver mist hundre Ridder-Mænds Mænd / det var hans » Hofsindere oc Skutil-svenne / oc søtten af mine Riddere / oc der til » Erling Jarl min Fader. &c. N. Chr. p. 512. J det første Slag forbenæfnte Konger holdte sammen / miste Kong Magnus 7. af de ypperste udi hans Raad / oc 60 andre Edel-mænd / det var Skutil-svenne / iblant hvilke oc maa hafve været Riddere. N. Chr. p. 507 Det var fordum Skik / at der blef giort Riddere / naar der var Gie-stebud / eller stor Forsamling til Hoffe. Kong Hagen Magnusøn slog 24 Ridder / den Tjd hans Daater Jngeborrig hafde faat en Ung Søn / oc der blef giort Barsels Høitid N. Chr. p. 834. Saa hafver ocsaa været gammel Sedvane / at hundre Riddere oc Ridder-mænds mænd / skulle svære en Eed i store Sager / som skeede der Fred oc Forligelse-maal blef giort / imellom de Danske / Norske oc Svenske Konger oc Herrer / See Norske Chr. p. 834.

(d) Bønder-Sønner ere oc ophøyet til at være Kongernes Skutil-svenne i Norge / oc kame til stor Ære oc Værdighed. K. Oluf den hellig tog Asmund Grandkilds Søn / som var en Bonde paa Helge-Land / til sin Hoffsinder / oc hafde hannom meget kier. N. Chr. p. 238. Kong Sigurd Jorsalefar / hafde oc taget en Bonde Søn / til sin Bord-Tienere / eller Skutil-svend / som for sin For-stand / Tapperhed oc Dristighed blef siden til en ypperlig Læns-Høf-ding i Norge. N. Chr. p. 415. 416. Bonde-Sønner til Ære.

(e) Jblant Skutil-svennes Tal / hafver oc Overskenk oc Sken-kere været regnede / som skenkede udi for Kongen sielf / credentzede / oc stode paa Knee / saa længe Kongen drak / hvilken Maneer / ef-ter Udlændiske Kongers Vjs / Kong Oluf Haraldsøn Kyrre hafver først indført udi Norge. N. Chr. p. 384. Udi N. Chrønike næfnes Torolf Kongens Skenk p. 484. Oc holdtes det for en stor Om Skenkere

X Ver-

Verdighed / at skenke for Kongen / oc andre store Herrer. Udi K. Hagen Hagensøns Kroning / skenkede den Unge Kong Hagen / for sin Herre Fader det første Beggere / oc Grefve Knud for Cardinalen / Sigurd Biscopsøn for Dronningen / oc Monam Biscopsøn for Erke-Bispen. N. Chr. p. 733.

Drotset. (f) Om Drotset / skal udførligen handles infrà. c. 25. hvor jeg vil hafve Læseren henvjst.

Om Drickekar. (g) J gamle dage hafve de brugt adskillige Drickekar i Norge / i Sønderlighed / Beggere / Bolehorn / Kredentzkar oc Knabe-stobbe. 1. Beggere. brugtes meget / i sønderlighed udi Hedningdommet / i deres Offer-Gilder / da skulde den Høfding som var for Offer-Gildet signe Folket / oc all Offer-kosten / saa skulle de først dricke Odens Beggere / deres Konge til Seir oc Rigens Formering. Derefter Niords oc Frojs Beggere / for Jordens Grøde / oc for got Aar oc Fred. Mange drucke ocsaa Brage-Beggeret / det er ypperlige Herrers oc Helters Skaale / som vare slagne i Strid. Desligeste deres afdøde Venners Beggere / hvilke de kaldede Minde eller Siele-Beggere. See vidløftigen her om i N. Chr. pag. 75. Der Kong Hagen Adelsten var tvongen til at dricke Odins Beggere / paa hednifke Vjs / giorde hand først Kaars der ofver / hvilket Sigurd Jarl / forklarede for Bønderne / at det var Hammers-Tegn. N. Chr. pag. 77. Arfve-Øl efter Forældres Død / blef oc drucket af Beggere. Den Tid Kong Svend udi Danmark giorde det kostelige Arfve-Øl / efter sin Faders Død / stod hand op i sin Faders Kongelige Sæde / oc drak hans Minde eller Begere. Saa drak oc Sigvald Jarl sin Faders Siele-Beggere. Oc plejede de gamle Høfdinger / at giøre Krigs Løfter / som vare store oc strenge / ved hver Siele beggere de uddrucke. Læs vidtløftigere i N. Chr. pag. 131 / 132. Saadanne Beggere hafve været af adskillige Materie / Tree / Horn / Been / Sølf oc forgylte / hafve oc været konsteligen udgrafne oc udskaarne / af hvilket endnu mange paa denne Dag / af Valbirk oc andet Tre / giøres udi Norge paa adskillige Steder / oc med saa konstige Figurer paa / at mand maa sig der ofver forundre / i Sønderlighed / fordi det er ickon Bønder oc gemeene Folk / som saadanne Beggere oc Kander udskiere /

klere/med en Tellekniſ eller et ringe Jern/hvilke hafve aldrig lærdt det af nogen Meſtere. 11. Bolehorn / det er Oxehorn / hafver ocſaa meget været brugt af de gamle Norbagger / at drike af / oc findes endnu mange der af paa denne Dag. Kong Magnus Hagenſøn forordnede udi ſin Tid / at der ſkulde være Bolehorn / om Aftenen udi Jul/ ſom hans Hird-mænd oc Hof-Tienere ſkulle dricke af / til Kong Olufs den helliges Minde / naar Mungat eller Øl blef ſkenket udi Sallen. See Hird-ſkran derom. c. 50 Oc hafve ſaadanne Bolehorne været med Sølf eller Guld beſlagne / oc meget vel udgarfne oc ſtafferede. Om Bolehorne / oc deres Danlighed / oc Brug / hafver vores vijdberømte / oc fornemme høj-lærdt Mand/ nu Salig/Docter Oluf Worm ſkrefven i hans monumentis Daniicis, lib. 5. mon 6. Ripenſi. 3 Kredentzekar af Sølf / Guld / eller forgyldte / maa oc uden Tviſt hafve været brugelige / i Kongernes Hof udi Norge / i gamle Dage. Kong Hagen Hagenſøn maa hafve haft et herligt Sølfkammer oc Sølf-Tafel / hvilket hand lod ſønderſlaa / der hand giorde ſit Teſtament paa Ørkenøer / paa det alle hans Hof-Tienere kunde faa den Siele-gafve / hand hafde udlofvet. N. Chr. pag. 793. 4. Knabe-ſtobbe vare oc brugelige i de Dage til Hoffe / hvilke hafve ſit Nafn af Knaberne / ſom drucke der af udi Skytning-Stuerne / det er / Borgeſtuerne. Til Skibs hafve Knaberne oc Hofmændene ocſaa brugt Knabe-ſtobbe at dricke af. Der meldes i Norſke Chr. pag. 749. om Junker Magnus K. Hagen Hagenſøns Søn / at hand tog et Knabe-ſtob fulde af Øl / oc ſlog paa Vindaaſen eller ſpillet / af det Skib Kors-Suden / ſom var kommen Ild udi / der hand ſeilede der paa / hvor med hand udſlukte Ilden.

(h) Heer af erfares / hvad ſtor Stadtz oc Prakt / der hafver været / udi de gamle Norſke Kongers Hof / efterdi deres Overſkenk eller Skenker / ſkulde falde paa Knee for dennom / naar de hafde antvordet dennom Kredentz-Karret / de ſkulle dricke af / oc imeller Tid / de det uddrucke / hvilket icke nu brugeligt er / enten i det danſke eller mange andre Hoffe. Saadan Kredentzen / med megen anden Stadtz / ofver Bvorde / efter udlændiſke Kongers Vis / hafver Kong Oluf

Skenker faldt paa Knee.

Haraldſøn Kyrre / først indført / oc ført udi Brug udi Norge / hvorom N. Chr. mælder. pag. 384.

Om Lokudu Keri.

(i) Udi forrige danſke trøkte Hird-ſkraa / ſaa vel ſom i den Svenſke version, mældes om et Kredentze-kar / ſom kaldtes Laacke / men i den gamle original Hird-ſkraa / ſom paa Norſke Sprok er ſkrefven / næfnes icke det Ord Laacke / paa dette ſted / ſom et Kredentze-kar ſkulde være kaldet / men med Lokudu Keri / det er / med logede Kar / eller et Kar med Log eller Dek paa. Maa derfor være deres Uerfarenhed oc Forſeelſe / i det gamle Norſke Sprok / ſom forrige trøkte Hird-ſkraa hafve verteret, oc udſat paa Danſke.

XXIV Capitel.

Om Skutilſvennes Skyldighed*.

*Embede Beſtilling.

DEt ſkal være Skutil-ſvennes Skyldighed / i ſin* Tieniſte / at ſine vij Nætter (a) / ſkulde hverre ij holde Stand* for Kong en / de ſom fornæmſte* ere. Det er tilfældeligſt* / at de ſidde først i alle Stæder (b) / ſom ældſte

*deres

*ſtaa at opvarte

*ældſte

*tilbørligt

Um SkylduSkutilſveina.

SU ſkal vera Skylda Skutilſveina i ſini Pionuſtu / at ſynar vij Nætur / ſkulu hverir ij halda ſtødu fyrer Kongi / Þer ſem fornaſtir eru. Þat er tilfelliligaſt at Þeir ſittie fyrſt i øllū Stodum / ſem fornaſtir

eru

eru i huerri Þionustu/
eda Nafnbot / sem
hver er. Skutilsueinar
skulu bioda Lendum-
mønnum og Stallarũ
fylgd / a Haatydes
Døgum / so skulu og
XII Hird-menn hal-
da Fylgd / huersdagli-
ga um Jol/ Þo at Len-
dir-menn haldi ei/ ne-
ma Haatydis Daga.
Enn Þui nefnum vier
Haatydes Daga/ at
ymisliga beraz til Kõgs
Ferdir. Suo maa og
stundum tilbera / at
Kongur haldi storar
Veitzslur / fyrir Þeira
Manna Skyld / er ko-
ma af Fierlægum Løn-
dum / sem opt veitir.
Og Þui gaa Þeir Þes
sem Stødu halda / at

ere udi hver Tieniste /
eller Nafnbot * / som
hver er udi. Skutilsven-
ne skulle byde * Læns-
mænd og Stallarer
Følge * / paa Højtids
Dage (c) / saa skulle og
XII Hird * -mænd holde
Fylge * hver Dag
om Jul / dog at Læns-
mænd holde ei uden
Højtids Dage. End *
derfor næfne vi Høj-
tids Dage / at * ad-
skillige Kongens Fer-
der * indfalde. So maa
og stundum bære til * /
at Kongen holder store
Giestebud (d) / for de
Mænds Skyld / som
kome af fier-liggendes *
Lande / / som ofte skeer.
og derfor gifve de der akt
paa/somStäden holde * /

*Bestil-ling.
*tilbyde
*Følge-skab
*Hof
*opvarte
*Men
*fordi
*Reiser
*hænde sig
*fremme-de
*staa at opvarte

at spørge Kongen / naar
hand vil lade forøge
Følge-skab. comitat Følge = hold/ so og da/
naar budne vorder nye
Hof Hird = mænd (e) / da
skulle nogle gamle iblant
være. Thi at ingen er
paa en Tid sammen Ung
oc gammel. Sex Mænd
opvarte *tillige skulle holde iafne * des
imellom / endog at Kier=
*Vakt te = svenne holde * stun=
*Hof dum / da skal iafne en
Hird = mand være. Dem
commendere skulle de og biude / som
holde bør / oc ældste ere/
hvad heller de ere Hird=
*Lyse-Svenne mænd eller Kiertesven=
commēdere. ne. De skulle og dem
opvarte biude/ som holde* kun=
de for Svagheds skyld.
*Følge-skab. Een Nat skal Hof=mand
Opvartning være med Kongen / før-
end hannom er Følge*

spyria Kong / nær
hann vill auka lata
Fylgd= dar hald / suo og
Pa at bodit verdur ny=
um Hird= mønnum / Pá
skulu nokrer fornir i ve=
ra. Pui at eingi er
allt i senn vngur og
gamal. Sex Menn
skulu halda jafnan Pes,
sa millum / enn Po at
Kierti = sveinar haldi
stundum / Pa skal iaf=
nar ein Hird=madr ve=
ra. Peim skulo Peir og
bioda / sem halda eigu /
og fornaster eru / hvort
sem Peir eru Hird=meñ
edr Kierti=sveinar. Peir
skulu og Pem bioda / er
halda megu fyrir sin=
kleika sakir. Eina Nat
skal Hirdmadr verá med
Kõgi / adur hoñnm sie
Fylgd=

Fylgd-bodinn. Skutil-	boden *. Skutil-ſuen-	* befalet
ſveinar eigu at ſpyria	ne bør at ſpørge Mer-	
Merkis-mann adur/	kis-mand tilforn ad/	
ef nokuner Þar innan	om nogen der inde*	*udi Hoffet
hallar/ ad Kongi ſie	er / ſom Kongen er til	
Moteſkab. Og ef noku-	Modſkab *. Og om no-	*ei tilfreds med
rir koma Þar til Bo-	gen kommer der til By-	
jar/er Kongur er reidur/	en / ſom Kongen er	
Þa ſkulu Þeir Þeim	vred/ da ſkulle de dem	
ei fylgd bioda / edur	ei følge * byde / eller	* Opvart-
Vørd. Fylgd og vørda/	Varetegt. Følge og Va-	ning
ſkal bodin ſnimma dags	re * ſkal bydes * Aarli-	befale
og ſkiladur i ſeinaſta	gen/og til forordnes i det	*Vagt
lage/ Þa er Kongur	ſeneſte / da ſom Kongen	*befales
gengur til Bords/enn	gaar til Bords / end	
ef ſidan er bodin/ haldi	om ſiden er buden / hol-	
ſa ſialfur er band/enn	de den ſielf ſom befaal /	
hinn ſkal ei halda/ er	end * hin ſkal ei holde /	* Men
rangt var budin ad Þui	vrangt * var buden paa	* ei ret
ſinn/ nema hann vili.	den ſinde * / uden hand	* Tid
Enn tueir ſkulu ſanna /	vill. End * tou ſkulle ſan-	* men
Þeir ad hia voru/ huort	de*/de ſom hos våre/hvad	* vinde
ſem bodin er vørda edr	heller buden * er vagt el-	
Fylgd. A Skipi ſkal	ler Følgeſkab. Paa Skib	* befalet

ſkal

skal Vagt være med sã-
me Skik. End om Kon-
gen ligger udi Hafn/ eller
kommer sildig til Hafn/
befales Vagt da skal bydes/ som først
*snarest *skee kand/ efter til Haf-
nen er kommet. Kand og
hænde sig so tilbære / at Kongen
roer eller seiler om Nat /
da skal det for fuld Var-
* Vagt hold * holdes / for dem
som den Nat burde at
holde / om de ere paa Kõ-
gens Skib / og i denne
Ferd. Bør de og ei det at
gielde / dog at flere vaa-
ge med dem/om de giem-
tage vare derpaa me det ræt vell / som de
bør. End med so Skiel
kiendes det for fuld Var-
* Vagt hold * / at de ere so nær
Kongen / som tilforn er
*Tid mældt. Den Time * og
som Ufred er / da ere so-

vordur vera med sa-
ma Hetti. Enn ef Kon-
gur liggir i Høfnum / e-
dur kiemur sylda til
Hafnar / Þa skal bio-
da / sem fyrst maa /
Þegar til Hafnar er kõ-
mid. Kañ og suo til ad-
bera/at Kõgur rær edur
siglir um Nat / Þa skal
Þat fyrir fult Varhald
hafa/ Þeir er Þañ Nat
eigu at halda / ef Þeir
eru a Kongs Skipi / og
i Þerri Ferd. Eigu Þeir
og ey Þes ad gilda/Þa
ad fleiri vaka med Þeim/
ef Þeir geyma Þes als
vell / er Þeir eigu. Enn
Þui at eins keñir Þeim
fyrir fuld Varhald / at
Þeir see suo nær Konge/
sẽ adr er skilt. Þã Tyma
og sẽ Ufridr er / Þa eru
suo

ſuo Skitil-Sveinar ſkyldir at halda Vørd / at Mann tali / ſem adrir Menn. Peir ſem Stødu eigu ad halda / eru ey ſkyldur Vørd at halda / medan Standan vinſt / men ſidan haldi Peir ad Manntale.	ſoledes Skutil-Svenne ſkyldige at holde vagt / efter Mand-tallet / ſom andre Mænd. De ſom Standen * bør at holde / ere i ſkyldige vagt at holde (h) / medens Standen varer / end * ſiden holde de efter Mand-tallet.

*ſtaaende Tieniſt

* Men

Antegnelſer,
Til XXIV. Capitel.

(a) Skutil-Svennes Opvartning oc Varetegt hos Kongen / hafver ſaaledes været beſkaffen / at Ugerne hafve været deelt iblant dennom / ſaa hver hafver haft ſine 7 Nætter eller Uge / at opvarte udi / dog hand giorde det icke continuerligen / men hafver ſkiftes til / med andre ſom med hannom opvartede. Men hafver en gammel oc en Ung opvartet oc haft Vagt tilſammen / paa det den ſom ældre var i Tieniſten / kunde underviſe den Unge. Kong Ingi Bartſøn hafde altjd tre af ſine beſte Mænd hos ſig i Kammeret / ſom var Povel Drotſe / Arnfind Tiodeſøn oc Henrick Skot. N. Chr. pag. 585. Om Opvartning oc Vagt.

(b) Skutil-Svenne ſkulle hafve deres Sæde oc Gang i de gamle Norſke Kongers Hof / ligeſom de vare gamle til i Tieniſten / ſom tilforn er ommældet om Lens-mænd c. 17. udi Hird-ſkraan / at den ſkulle ſidde førſt / ſom Fornaſtur er at Nafnbot / Om Sæde oc gang

det er / som ældste oc fornemste er med Ære- Titel oc Verdighed / oc udi Bestilling. De som hafve været Hird-stiorar / Hof-Marskalke oc Riddere af Skutil-Svenne / de hafve haft Ofverstellet / ofver de andre / siden hafve Skutil-Svennene sadt / efter deres Ælde udi Tienisten. Oc hafve de sadt til Tafels med Kongen sielf / som hafde deres Opvartning. Thi der meldes i N. Chrønike / om 2 af K. Harald Gilles Hoffindere / det var Skutil-Svenne / som sadde ofver Borde med hannom / at de gafve Kongen deres Vedde tilkiende, &c. pag. 437.

Om Højtids Dage. (c) Højtids Dage vare icke allenisste Juel / Paaske / Pingzefest / men endocsaa andre Helgens Dage / som ere indsadt i Almanaken / fordi det var i Pafvedommet. Oc kaldtes de største Højtids Dage / 6 Øires Dage / fordi de skulle gifve saa meget til Straf / som dennom med nogen forbuden Gierning vanhelligede. S. Olufs Dag / oc Mariæ Visitationis oc Assumtionis, skulle i Sønderlighed højtideligen holdes / oc maatte ingen skiere Korn / oc høste eller indhielpe Korn / oc drage Sild i Land paa de Dage / som ellers var tilsted Landfolcket udi Norge paa andre hellige Dage / af Vilhelmo Pafvens Cardinal, der hand var der udi Landet / til Kong Hagen Hagensøns Kroning. Læs der om N. Chr. pag. 734. 735. Jule-fred var ocsaa holden i Act / som skulde holdes fra S. Tomes Dag / oc til attende Jule-dag / oc fra S. Olufs Dag / som Market holdes / til S. Laurentij Dag. Oc hvo Ufred giorde i desse Dage / skulle bøde XX Mark / half parten til Kongen / oc halft Erke-Bispen oc S. Oluf. Læs baade om dette oc forstrefne Fester i den gamle N. Christen-Ret cap. 11. 21. 22. Om Julen skulle alle Haand-gangne Mænd / i hvad Nafnbot eller Ære-Titel de hafde / være tilstede i Hoffet / baade at opvarte Kongen / oc høre Hird-skraen læse / som læses infrà cap. 56.

Om Giestebudder (d) De gamle Norske Konger giorde icke allenisste sine beste Mænd / baade af Geistlige oc Verslige / store Giestebuder undertiden / i Sønderlighed om Julen / som Kong Hagen Hagensøn giorde Grefve Knud / Erke-Bispen / oc sine beste Mænd / N. Chr. pag. 744. Men naar fremmede Gesanter blefve sendt til Kongerne i Norge / som

stede ofte / baade fra Pafven / Keiseren / Kongerne af Danmark / Sverrig / Skotland / Engeland / Castilien &c. da var alting kongeligen / oc meget prectigen forordnet udi Hoffet / oc skulle da des flere / baade af Skutil-Svenne / oc andre Hof-Tienere opvarte.

(e) Heer af erfares / at Hird-mænd / det er / Hof-mænd eller Hofmænds Karle / oc Kierte-Svenne / det er Lyse-Svenne / eller de som hafve holdt Lys for Kongerne / hafve oc haft deres ordinarie Vagt oc Opvartning iblant Skutil-Svenne. Men om Hird-mænd oc deris Bestilling oc Opvartning / handles i Hird-skraan vidtløftigere. Infrà cap. 30. Desligeste om Kierte-Svenne c. 49. Om Hird-mænd oc Kierte-Svenne.

(f) Merkes-mand var en af de højeste Officerer eller Hird-stiorar i Kongens Hof / oc var derfor deres Embede / at være paa alle Stæfner / at forlige alle tvistige Sager udi Hoffet / som tilforne er omældet udi Hird-skraan / c. 22. udi de Antegnelser til lit. (c) oc (d). Saa skulde hand ocsaa hafve i Act / om der var nogen i Hoffet / som Kongen var ilde tilfreds med / hvilcke hand skulde icke tilstede nogen Vagt eller Opvartning. Om Merkes-mand.

(g) Skutil-Svenne hafde deres Vagt oc Opvartning til Skibs / ligesaa vel som paa Landet / i Kongens Hof. Thi Kongerne pleiede altid at hafve dennem paa deres eget Skib. Der Kong Oluf Tryggesøn seilede til Venden / til Kong Burisleif / var hand sielf Hofvidsmand paa sit store Skib / hand kaldte Ormen hin lange / oc hafde der paa sine egne Hofsindere / det var Skutilsvenne / med alt det udvaldeste Krigs Folck / udi Størke oc Mandom. &c. N. Chr. pag 70. I lige Maader hafde Kong Hagen Hagensøn sine Herre-mænd oc Hofsindere / det var hans Skutil-Svenne / i seer Rum paa sit Skib / den Tid hand seilede til Skotland. Læs N. Chr. p. 783. 784. Opvartning til Skibs.

(h) Skutil-Svenne hafde adskillige Opvartning hos deres Konger. Thi undertiden hafde de staaendes Opvartning i Kongernes Gemak / oc for deres Bord / hvilket de kaldede / at halda Stødu: undertiden hafde de deres Vagt / enten i Kongens Gemak eller uden Adskillig Opvartning.

fore / paa Ordinari Tider / i Sønderlighed i Ufreds Tid / som kaldtes paa gammel Norsk / at halda Vord: Men naar de skulle følge Kongen / hvor hand reiste eller gik / kaldte de det Fylgdarhald / det er / Følge-Hold / Følgeskab. &c.

XXV. Capitel.

Om Drotsette.

NU er det der næst / at Kongen maa keise* med sine Venners Raad / af Skutil-Svenne / de 2. Mænd / sig i Drotsetter (a) og Skenkerer / som hannom tøckes tilfellige * være / baade for Ættens skyld / og Medferd * / End om Kongen tøckes dem bedre til det beqvemme / som tilforne ere Lagere * / eller ej til forn Haand-gangne / da skal hand tilforn giøre dem til Hird-Mænd og

*udkore

*beqvemme.

*Skickelighed

*Ringere

Um Drotsetta.

NU er Pat Pui næst / at Kongur maa kiøsa med Vina sinne Raadi / af Skutil-Sveinum / Pa ij Menn / sier til Drotsetta og Skenkiara / sem honnum Pyckia tilfelliliger vera / bædi fyrir Ættar sakir / og medferdis. Eñ ef Kongi Pyckia Peir betur til Pes falnir / er adur ero Lægri / eda ey adur Handgengnir / Pa skall hann adur gøra Pa til Hird-mennum og Skutil-

Skutil=Sueinum / eñ
hann skipi Peim till
Pes. Er Pat Sidur i
flestum Lendum / at
hin hæstum Høfdingi=
ar velia almiok Menn
til Pes Starffs/ Pui
at almikit mega Peir
ad gøra / og vm raada /
at fagurliga komi fram
Madur og Drikur /
huerrium eptir sinum
Stiet/i Kongs Herber=
gi og Gaardi / ef Peir
geima vel synnar Peo=
nustu. Er Pa og Kast=
nadurum vellkomin /
er Pem kemur vel i
Hag / er hafa skulu /
enn Peir kunu Peim
Makligar Paker i mo=
ti / sem fram gefur / og
so Peim er fyrer sier.

Skutil=Svenne(b)/ før'
end hand skicker dem til
det. Er det Sedvane i
flecste Lande/at hine høj=
este Høfdinger velle søn=
derlige Mænd (c) til
den Bestilling/ thi at alt
megit * kunde de giøre *en heel hob
der ved/ og raade for/ at
Faurt * fremkommer * smukt
Mad og Dricke (d) / for
Hver efter sin Stand
udi Kongens Herberge* *Losement
og Gaard / om de giem=
me* vel sin Tieniste. Er *gifver act paa.
da og Omkostningen
vel kommen*/ om dem *anvendt
kommer vel til Behag/ *men
som hafve skulle/ end* de
bevisser dem magligere* *tilborligere
Taksigelse der imod som *frembære
frem gifve*/ og so dem
som staae derfor*. *raade derfor.

Antegnelser.
Til XXV Capitel.

Om Drotsette

(a) Drotset hafver været hos de gamle Norske Konger / som Kiøge-Mester er nu til Hoffe / oc var hans Bestilling i Sønderlighed / at hafve Indseende med Kiøcken oc Kielder / oc forordne at Maden blef vel tillafvet oc fremboren / oc Tafelen blef smuckt oc zirligen decket / med hvcs som der tilhører. Men ha[f]ver været tvende Drotsette gemenligen / Een som hafde Opsiun i Kiøkenet oc med Maden / den anden var som Ofver-skenk / hvilcken bestickede alting med Kielderen / oc at lade i skenke / oc kredentze for Kongen. Ellers hafver været / efter Jarlernes Tjd i Norge / en anden høy Officerer udi Riget / som kaldtes Drost / oc hafde højeste Befalning ofver Riget / næst Kongen / oc var som en Jarl eller Rigets Hofmester. Udi Kong Oluf Hagensøns Tjd / var ingen Jarl meere / men her Arvid Findsøn Drost udi Norge. N. Chr. p. 825. Er derfor Forskiel paa Drost oc Drotsette.

Drotsette af Skutil-Svenne

(b) Drotsette blef gemeenligen udkaaren af Skutil-Svenne / men dersom Kongen befaldt at sette nogen anden til den Bestilling / som icke hafde tilforne været til Hoffe / blef hand giort først til Skutil-Svend oc Hoffinder / paa det at hand kunde lære Maneren til Hoffe des bedre / førend hand kom i den Bestilling.

Drotsette Skickelig

(c) Drotsette skulle icke alleniste være af god Ære oc Byrd / men endocsaa meget høflige oc skickelige / fordi de skulle altjd være i Kongers oc store Herrers Omgiengelse at opvarte. Af dennom som i gamle Dage hafve været udi Norge / hafve desse været de fornemmeste:

Povel Drotsette / som var i stor Ære oc Anseelse hos Kong Ingi Bartsøn / oc laa i Seng hos Kongen sielf. N. Chr. p. 585.

Nicolaus var Kong Inges Drotset eller Droste / hand var en meget løstig Mand / oc med den Unge Hagen snackede for Kongen / oc forlystede hannom udi hans Siugdom / med skiemtactige Ord oc tale. N. Chr. p. 528.

Anders

Anders Potter var Kong Hagen Hagenſøns Drotſette eller Droſſe / ſom var med hannom paa Ørkenøer / der hand de r døde / oc dagligen omgickes med hannom der / udi hans Siugdom N. Chr. p. 739.

Tractamenter.

(d) De gamle Norſke Konger hafve holdt ſtatelige oc høj-anſeelige Tractament oc Tafel / oc ladet alting prægtigen anordne oc tillafve. Udi Kong Hagen Hagenſøns Kroning var alting rundeligen oc koſteligen tillafvet / ſaa alle finge nok / oc blefve vel tracterede / hvilket Pavens Cardinal Vilhelmus bar med høyeſte Berømmelſe Vinde om / i den Oration hand hafde efter Maaltid / der Kroningen var ofverſtanden / der hand ſagde: At hand befandt langt anderledes / end de Engelſke hannom hafde fore-ſnacket / der hand reiſte til Norge / at hand ſkulde icke faa ſaa meget Mad oc Brød / hand kunde fortære / uden lidet oc ont / men nu ſaa hand ofverflødig meget / af alle haande det ſom got var / ſaa mand maatte tacke Gud. &c. N. Chr. pag. 733. 734.

XXVI Capitel.

Um Huſkarla.

FYrſt var ſa Sidur / at allir Peir Menn / ſem Kongi voru Handgengnir / eda Suerd-takarar / Pa var allir kalladir Huſkarlar / Po at ſidan greindiz Nafnbo-

Om Huſkarle

FOrſt var denne Sedvane / at alle de Mænd / ſom Kōgen vare Haandgāgne / eller Sverd-tagere / da vare alle kaldede Huuſkarle (a) / dog at ſiden forandredes Nafnboter-

* Ærestitel boterne* efter Standen.
* Hof End efter Hird*Mands
Næfning / heder alt
Folk / det som Kongen
tiener / Kongens Hof /
thi at da er Kongen vel
* oppvarted hirdet * / naar hand
* Bistand hafver god Størke* / af
sit Hof / som baade vil
* forvare / hafve i akt giemme * ham vel / og
* Ære hans Sømmelighed * /
og gladeligen sit Lif frem-
* vofve legge * for hans Ære /
og hannom lønligen og
* Gierninger obenbarligen tiene i Ord
og Verke * / og hannom
være hulde og raadførige.
* Hof De alle sõ rætte Hird*-
mænd ville være / dem
* sømmer bør * vel / at hytte sig fra
* Ufine alt det som Unøtteligt *
er / og ey allene sig sielf /
* deslige men jæfne * alle andre /
* kunde de som de maae * fra

tur eptur Metordum.
Enn af Hirdmanna
Nøfnum / heltir alt
Folk / Pat er Kongi
Peonar / Hird Kongs /
Pui at Pa er Kongur
vell Hirdur / er hann
hefur godan Styrk / af
Hird sini / sem bædi
vil gæima hann vell /
og hans Semda / og
gladliga Lif sit fram-
leggia fur hans Sēd /
og honnum Leyniliga
og opinberliga Peona /
i Ordum og Verkum /
og honnum vera hollir
og hagraadir. Peir al-
lir sem riettir Hird-
menn vilia vera / Pem
byriar vell / at hirda sig
fra ollu Pui sem Unyt
er / og ei at eins sig se-
alfa / nema jafnuel alla
adra /

adrapa sé Peir mega fra illu dragha/ og till godra Hluta eggia/ med dømmum sina sømligra Metferda/ og suo i hollum Fortølum/ og Nytsomligum Raadum og Kenningum.

ont drage / og till gode Ting egge * / med sine sømmelige Medfærds * Exempler / og so i huld Formaning / og Nøtsomme * Raad og Undervisning.

* tilskynde

* Omgiengelses

* nøttelige

Antegnelser.

Til XXVI. Capitel.

(a) Huus=karle / kaldtes de i gamle Dage udi Norge / som bestillede eller forrættede alting i Kongernes eller andre fornemme Mænds/ Hof eller Huuse. Men i Stædet for Huus=karle/ blef siden det Ord brugt/ Hird=mænd / det er Hof=mænd eller Hof=Tienere. Suprà c. 18. udi Hird=skraan/ mældes om Lænsmænd / at de skulle holde 40 Mænd / med Huuskarles Nafn / Kongen til Bestørkelse oc Ære / hvilke vare deres Hofmænd eller Hofmænds=Karle / de skulde holde udi Krjgen. Men sagdes Hird / om all Kongens Hof eller Hof=Tienere/ som vi nu kalder Hoffet. Siden der en hver Hof=Tiener fik sin Ære=Titel/ efter den Offiz oc Opvartning hand hafde udi Hoffet / oc somme blefve kaldet Skutil=Svenne / andre Hird=mænd / Kierte=Svenne / Giester / Følge=mænd 2c. blefve de i Særdeleshed kaldet Huus=karle / som vare Tilsyns=Mænd eller Bestillings=mænd i Kongernes Huus eller Hof. Derfor kalder den Svenske Auctor Huus=karle/ Inhysesmån/ udi Ordenes Udtydning. Giøres

Om Huuskarle

derfor Forskiel i den N. Chrønike / paa Hoffinder/ Hofmænd oc Huuskarle. Kong Oluf den hellig holdte dageligen 100 Hoffindere / 30 Hofmænd / oc 30 Tilstuns-mænd / det var Huuskarle / udi sin Gaard / som skulle forskaffe hves som behøfvedes. N. Chr. pag. 197.

Af Huuskarle siges Huus-karlahout / det er Huuskarles eller Hofmænds Hvashed / naar de bevjiste sig fridske / frimodige oc Tappere / enten udi Strjd eller andet som kunde paakomme. Tormund Skiald qvad en Vjse / for Kong Olufs den helliges Hær / der hand skulde strjde imod Bonde-Herren paa Stikelstad / som blef kaldet Huuskarlahout / fordi hand tilskyndede Krjgs-Folket med samme Vjse / at bevjse Fridskhed oc Frimodighed udi Strjden / oc gaf Kongen hannom en Guldering derfor. N. Chr. p. 300.

Foruden Huus-karle hafde oc Kongerne / saa vel som andre fornemme Mænd i Norge/ fordum deres Trelle eller Arbeidskarle som skulle arbeide eller trelle for deres Herrer / hves andre Tienere icke ville forrette. Oc var det ocsaa Trellerens Bestilling / at de skulle dræbe dennom som skulle aflifves. Der Asbiørn en Høfding / hafde ihielslagen Kong Olufs den helliges Tiener Tore Sæll / vare Trellerne bestilt / som hannom skulle dræbe oc aflifve. N. Chr. p. 242. 243. Desse Treller blefve solde oc bortgifven i Landsfæ til Treldom. Men Kong Magnus Erikssøn Smek / udgaf en Lou Aar 1335 / at ingen Christen skulde settes til Treldom. Oc hafde Kong Byrge i Sverig udgifven saadan Lou tilforne. See N. Chr. p. 836.

XXVII Ca-

XXVII Capitel.

Um Hirdlyte

MEd Pui vær tåludum vm Pat / ad Menn skuldu sæmiligum Sidum fylgia / Pa vilum vier syna Mønnum fyrst Upphaf / Perra Usida og Lyta / er vier ætlum / at øllum godum Mønnum hæfe vell at hafna / og fyrast / og vidur at sia.

Er Pat fyrst og nytsamligast / at Pu varizt med øllu Kostgiæfe Pinn / at reita Pin haaleita Skappara / og mildasta Lausnara / suo sem Pu hietst honnum i Skyrn Pini. varazt og Einkanliga / sem fra-

Om Hof-Lyder*.

*Laster

EFterdi vi talede om det / at mand skulde sømmelige* Sæder følge / da ville vi vise hver Mand / første Ophaf * til Usæder og Lyder / som vi erakte / at alle gode Mænd behøfve vel at skye og flye / og at vare sig for.

*Hoflige

*Oprindelse

Er det først og nøtsommeligst * / at du varer dig med all din Flid / at operre din højlofvede Skabere / og mildeste Løsere * / so som du hafver lofvet hannom i din Daab. Vare dig og i Sønderlighed som

*meest fornøden

*Igienløsere

som best gifver GUd dig

forstand Skiell til / og Makt/
med all din Flid/ disse siu
Hofved Lyder/som Rød-
der og Grundvolle ere
til alle onde Ting. End
*Rifte dem deeler * soledes
vittige Mænd og sand-
drue/(a) at det er førstU-
* Umaa-delig fornøyelig * Mad og
Dricke/Utilbørligen me-
get / og paa Ubeqvem-
pleje sig meligeStæder at nyde.
Det andet er / som dette
følger ofteste / er fuld
nødvendigt at vare sig
for/(b)det er fuel ogUreē
Legemens Lefnet/da som
hand er alt for kaad. Tre-
die er (c) sparlig Nidsk-
hed. Fierde er (d) Dofven
Ladhed / noget got at
bedrifve. Femte er (e) of-
* ofver-maadig vergiørlig* Storladen-

mazt gefür GUd Pier
skilninng till og Maat /
med øllu Kostgiefe Py-
nu / Pau sio Høfud
Lyte / sem Rørtur og
Grundvollur eru till al-
ra illra Hluta. Eñ Pau
greina suo vitrir Menn/
og sannsynir / at Pat er
fyrst ofneytsla Matur
og Drykiar / og of sam-
liga mikit / og i ovidur-
kuamligum Stødum
neyt. Pat annat er Pes-
su fylgir optazt / er ful
Naudsyn ad varast /
Pat er faul / og uhreiñ
likamans Lifnadur /
Pa er hann er ofkatur
alliñ. Pridia er sparlig
Siñka. Piorda er slen-
skaplig Lete/nokut gott
at adhafast. Fimta er y-
fergioranligt Storlæ-

te /

te / med drambsamligũ Ofmetnadi. Siota er heiptuglig Reidi / med grimmu Langrædi. Seunda er Sorgbitin Ofund / med hiertaligu hatri. Af pessũ sio høfut Lytũ / kveykiazt / og alast allar høfutsyndir / smærri og stærri / og øll ønur Lyte / og Ohlutvẽdni / og afrækir marga / sier sinn Lausnara og hinn riettlata Domara. Varazt og vandliga / alla Pa Hluti / er Pu veitst ad usemiligir eru hia Kõgs Mønnum / og alrahelst ranga Eida / og alla Lyghi. Venn Pig ad Pu siert sannmaaligur og stadfastur i øllũ Hlutũ.

Par næst giættu Pyn fraa Ofdryckiu /

hed* / med opblæst Hofmodighed. Siette er hefftig(f) Vrede / med grum Langdræktighed. Siuvende (g) er hadefuld Afvind / med hiertelige Had. Af desse siu hofved Lyder / qveges og afles alle Hofved Sønder / smaae og store / og alle onde Lyder / og Ufinheder / og megen Afgrøde* / imod sin Løsere* og retferdige Dommere. Vare dig og flitteligen for alle Ting / som du vid at Usømmelige ere hos Kongens Mænd / (h) og allerheldst for vrãge Eeder og all Løgn. Veñe dig at du findes sandmælig* og stadfæst* i alle Ting.

Dernest votte dig fra (i) for megen Drik /

*Stolthed

* Ufrud

* Igienløsere

* sandru

* Standhaftig

*Helbred oc forstand.
*Staldbroder
*fortabt
*heller
*Horeri
*Bolerie
*Prangerie
*Tid
*forordnit.

thi at af det taber man-
gen Hilsen og Vid * /
Penge og Fellige* / og
det siden som meest er
verd/at Sielen er tabt*/
dersom drucken Mand
kand sig ei hafve i Akt /
ei* GUD eller gode
Mænd. Vare dig for
Ran/og Styld/(k) Skø-
ger Hordom * og Frille-
Lefnet*/(l) Dobel og lø-
se Ord/(m) Hofmod og
stolthed/(n) Aager efter
andens Penge/(o) Gaf-
ver/Mackerskab*/Mor-
gen-Dricken/ og Nat-
Sædt/ foruden den Ti-
me*/som til det er satt*/
i skickelige Mænds sam-
sæde. Vare dig og for (p)
Underfund/ved alle dem
dig ere tro/ (q) Bagva-
skerie/og løgnaktige faur.

Þui at af Þui tapar
margur Heilsinni og
Vitinu/ Fee og Felögū/
og Þui sidan er mest
er verd / ad Säalin er
tynd / Þar sem drukin
Madur maa sin ey giæ-
ta/ ey GUds/ ne godra
Manna. Varast Þu
Raan/og stuld/Port-
konur / Hordom / og
Fridlulefnad / Dusl og
Lausyrdi / Dram og
Metnad / Agirni aa
annars Pennunga /
Mutur og Mangora-
skap/Morgen drykiur/
og Natsetur/fyrir utan
Þa Tyma sē til Þes eru
settir/ i sidugra Mañā
sāsæte. Varazt og Þret
vyse alla vid Þañ Þeir
er truur / Bakmælge /
og lygelig Þaugur-
mæle /

mæle / Offvefn allan Slenſkab / og Lete / Blot og Bolvan og alſkyns Fulyrde. Hrit af Pier Hryggleik og Ugꝛlede / Sorg og angre. Varaſt vm fram alla Hlute Ofund / Pui at hun er Vpphaf alra Vſida / Hunn er ſa Løſtur / er ein huer er meſtur / og Pui verſtur / og hun er Peim Ohæguſt / er hanna hafa meſta. Po at Peir miſlyke nokurir Hlutir / Pa ver ey Brädur / heldur Forſial / huad Hefnd Pu at ad veita / eda huerrium / eda fyrer huad / at ei verdi Ofhefnt / og ei Uverdugum. Huor eirn Hlutur / ſem Manne fyl-

mælenhed*/(r) for megen Søfn / all Dofvenhed og Ladhed (ſ) Blotten og Banden / og Allſkens * Fuulſkab. Rif* fra dig (t) Bekømring og Uglæde* / Sorrig og Anger. Vare dig for all Ting / for (u) Afvind / thi at hun er Ophaf til alle Uſæder *. hun er den Laſt / ſom er en af de meeſte og Verſte / og hun er dem Ubeqvemmeſt ſom hinde hafve meeſt *. Der ſom dig miſtøcker* nogen Ting / da vær ei Brad_x / men helder Forſigtig / (x) hvad Hefn du ſkal finde* / eller mod hvem / eller for hvad / at ei vorder formeget hefnt / og ei paa Uſkyldige. Hver en Ting ſom Mand

*Sødialenhed
*alle ſlags
* Kaſt
*Uløſtighed
*Laſter
*hafve meeſt deraf.
*miſliger
*for haſtig
*ſinde paa

føl-

følger af desse Laster /
* Eenes Sag credit maa Maalet * spildes
for hos dem / som Sid-
* ære-bare samere * ville være. End
*nogen des fleere som Mand *
følger af de Ting / som
hannom monne være til
Last / des fordult mee-
re vorder de Ting hold-
ne / som Mand kand
være til Hof-Finhed el-
*Sticke-lighed ler Sidsomhed * / dog at
de monne være jafne
mange eller fleere / thi at
de fleste vide det / at
* Folk meeste Part Mænd * ere
meere fremfusendes / at
* føre befordre fløtte * det / som heller
er til Lyde end Lof. Nu
hafve vi sagt eder med
faa Ord / om nogle
Støcker der af / som vi
meene at hver Mand /
de som sidsamme ville

gir af Pessum Løstum /
maa Maalit spillast
fyrir Peim / er Sid-
samur vill vera. Enn
Pui fleiri en Man-
ne fylgia Peir Hlutir /
er honnum maa vorda
till Lasta / Peim Mun
meire verda / Peir Hlu-
tir huldir / er Manne
verda til Hird-Sida
edr Sidsemda / Po
at Peir sie jafn margir
edur fleiri / Pui at fle-
ster vita Pat / at mi-
kil Hluti Manna / er
sa er fusare / ad
fleytia Pat er heldur
er til Lyta enn Lofs.
Nu hofum vier sagt y-
dur med faam Ordum /
til nokra Hluta Peira /
er vier ætlum at huerri-
um Mañe / Pem er sid-
samur

samur vill heita og vera/
hefr fra sier at skillia/sem
framast maa hann. Ho-
sum Pui Pessa hluti ta-
lad/ um hrid fyrir ydur/
at ey maa Illt varazt/ne-
ma viti. Enn Pui tolu-
dum vier fyr um Vsidu/
enn Sidsemd/ en hveri-
um sem einum Penn
Manni/ sem dyrmetan
Grip vill vard veita/
hefr vell Patt Kerald ad
hreinsa/edu Hirdslu/sem
hann vill Patt vard vei-
ta i/ad hann megi hoñum
Pui hreinna halda/ og
lengur niota/ ella mønn
hann skiøtt spillast/ edr
suo Illt vidblandast/ ad
varla megi skilliast fra
Illu. Skiøtt spillist oc
godur Drykur i uhreinu
Keraldi/og litla hrid skin

heedis*/og være/haffver* kaldes
fra sig at skille/som frem-
mest * hand kand. Haf-* det snareste.
ve vi derfor disse Ting ta-
led vidtløfteligen for eder/* kand mand være sig for Ondt.
thi ey kand Ont varis */
uden mand ved det. End* Men
derfor talede vi førre om
V-fæder*/end Sidsom-* Laster
hed*/at en hver som heldst * Finhed Dyder.
den Mand som dyrebare
Ting vil forvare/hafver** bør
vel det Kar/(y)/at rense/
eller Skrjn/som hand vil
det forvare i/ at hand
kand hañem* derfor reent* det
holde/ og længere nyde/
ellers mon hand * skiøtt* det
spildes/ eller saa Ondt
vedblandes/ ad neppelig
kand skilles fra det On-
de. Skiøt * spildes og* snart
god Drik udi u-reen Kar/
og liden Stund skinner

* Metal-	Malmen * i muled *	Malmur i modugre hrid-
len * fukrige	Skrjn. Men om du fal-	slu. Enn ef Pu fellur i
	der i nogen aff disse synd-	nokra Pessa syndsamliga
* søndige	somme * V-fæder* / da	Vsidu / da rijs vpp sem
* Laster / * staa	reis dig * op / (z) som	fyrst / Pui at Madr kann
* snareste	først */ thi ad mand kand	i ad falla af Mannli-
	ifalde aff Menniskelige	gum Brystleyka / enn
* men	Brøstfeldighed/end * det	Pat er fiandligt / ad lig-
* hører	er Fanden ligt * / at ligge	gia i framleidis ; enn
Fanden til.	der i * fremdelis / end *	hitt er Gudligt / ad skil-
* blifve	hitt * er Gudeligt/at skil-	lia sig vid / og bøta
fremturendes	le sig der ved / oc bøde * i-	vid Gud / med synum
* men * det	mod Gud/med sin Skrif-	Skriptagange / og hreir-
* bedre st[illegible]	tegang/oc reene Omven-	ni Yferbott / med ret-
	delse (aa), med ret Ruel-	tri Idran / og sia vid
* aller-	se / og see ved som meest *	sem mest sydan i at fal-
meest * men	siden i at falde */ helder	la / heldur Peona Pui
	tiene des Mandeligere	Karmannligar Gudi si-
	Gud siden/dersom tilfor-	dan / sem adur hefr
* manglet	ne hafver noget skiørted*/	nokut askiort / med
	med u-røggelige Haab /	Oragri Van / att hann
	at hand hafver dig forla-	hefr Peir fyrirlatid / og
	det / oc dig i sin Venskab	Pig i sin Vinskap te-
	taget. Maa du og mer-	kid. Maatu og mar-

ka/

ka / ad betur er einum Kongi vid Pann Lidzmann / er einu Sinne hefur flyet vr Bardage / og framur / med hinum roskunstu Monnum / Kongi sinnum til Semdar osparliga / enn hinn er aldrei kom i Striids / og var aldrei Kongi synum at Lidi. Meir lofar og vitur Akurkarl Pa Jord / er at Onverdu bar Illgresi / enn sidan godan Avoxt / er hunn var hreimsat / enn hina er aldrei bar Avoxt / hvercki godan ni illan.

ke / at bedre er en Konge * * tilfreds
med den Krigsmand (bb) /
som een Sinde * häfver * gang
flyet af Baardag * / (cc) / * Slaget
oc hafver * sig siden / oc * sticker
frembedre / med hine ra- * beviser
skeste * Mænd / sin Kon- * tapperste
ge til Ære usparligen / end
hin / som aldrig kam i
Strid / oc var aldrig sin
Konge til Hielp. Meere lofver og vittig * A- * vis
gerkarl * den Jord (dd), * Avelsmand
som af Førsting / bar V-
krud / end * siden god Af- * men
vext / der hun * var renset / * den
end hin sõ aldrig bar Afvext / hverkẽ god eller ond.

Antegnelser
Til XXVII Capitel.

AF dette oc efterfølgendes Capitel / kand den gunstig Læser erfare / hvor stor Omhyggelighed / de gamle Norske Konger hafve haft / at alting kunde gaa Gudeligen oc skickeligen til udi deres Hoff / oc iblant deres Hoffsindere. Oc efterdi disse Hoff-Regeler / som udi det 27. oc 28 Capiteler foreskriffves oc forestilles / synes at være uddragne oc udtagne aff Bibelen oc den helli-

ge Skrifft/ vil jeg herhos til dis bedre Forklaring/ dog korteligen/ nogle faa Skrifftens Sprock oc Sentenzer antegne/ som med dennem meest offvereens komme.

om fraat-
sen oc dri-
cken.

(a) Den første Hoff-Last her antegnis/er Ofneytsla Mátar og Orykiar/ det er V-fornøjelighed eller V-maadelighed i Mad oc Dricke. Vdi Arild Hvitf. trøckte Hird-skraa / saa vel som den Svenske Version, sættis til: Oc at mand fortærer Tiden u-nøttelligen. Men det findis icke udi det gamle Original Sprock. Denne Last V-fornøjelighed/oc V-maadelighed plejer gemeenligen at følge store Kongers Hoffe/hvor der er Offverflødighed aff alting. Propheten Esaias affmaler et offverdaadig Hoff udi Mad oc Dricken/ udi Israels Folckes Exempel: c. 22. v. 13. med disse Ord; See der er Fryd oc Glæde/som naar mand ihielslaer Øxen oc slacter Faar/ æder Kiød oc dricker Vjn/oc siger: Lader os æde oc dricke/thi vi skulle dø udi Morgen. Item c. 56. v. 12. forestiller samme Prophet nogle Ord/ ligesom Hoff-Burser pleje at tale hin anden til: Kommer jeg vil tage Vjn/oc lader os dricke sterck Drick/oc i Morgen skal være som i Dag/ja stor/ja end meget meere. Men Esaias truer Fraadsere oc Danckere saaledis: c. 4. v. 12. 22. Vee dem som ere aarle oppe om Morgenen/at løbe efter sterck Drick/som sidde længe til Tusmørcket at Vjnen maa brænde dem. Vee dem som ere Kiemper til at dricke Vjn / oc Strjdsmænd til at iskiencke sterck Drick. Salomon som hafde det første Kongelige Hoff/mand kand læse om/oc viste best hvorledis det gaar til med Hoff-Leffnet/gifver alle Hof-Burser en god instrux oc Formaning her om: Prov. 23. v. 20. Vær icke/siger hand/iblant Vjn-Danckere/iblant Kiød-Fraadsere/thi en Dancker oc en Fraadser skal bliffve arm/ etc.

om ureen
Leffnet oc
Horerj.

(b) Den anden Hoff-Last er: faul og uhreinn Lifamans Lifnadur. Det er / fuul oc u-reen Legemets eller Kiødets Leffnet/ hvilcken Last følger oc gemeenligen Hof-Lefnet. Men hvorledis Hof-Tienere lade sig undertjden forføre aff Skøger oc letferdige Qvindfolck/til u-reen oc fuul Leffnet/beskriffver K. Salomon vjtløfftigen/ under en ung daarlige Drengs Exempel/som lod sig offvertale aff en

Skø-

Skøgens søde Ord/ Prov. 7. v. 6. oc efterfølgendis indtil Enden aff Capitelet. Sancte Povel Apostel/ affraader fra saadan Last/ oc siger hvad Straff der vil paafølge/ Col. 3. v. 5. Saa døder nu eders Lemmer/som ere paa Jorden; Horerj/V-reenhed/Blodactighed/ond Lyst / etc. for hvilcke Ting Guds Vrede kommer offver Vantroens Børn. Item Ephes. 5. v. 3. 4. 5. Men Horerj / oc all V-reenhed/ næfnis icke iblant eder/etc. Thi det maa i vide/ at ingen Skørlefnere eller V-reen/etc. haffver Arff udi Christi oc Guds Rige.

(c) Den tredie Hoff-Last / kaldis her / sparlig Sinka / det er / sparlig eller surfittig Nidskhed oc Gierighed. Udi den forige trøckte Hirdskraa/saa vel som den Svenske version,staar/Svig oc Bedragerj imod sin Næste. Men udi det gamle Sprock staar icke saaledis. Nidskhed oc Gierighed med Surfittighed / er en Last / som Hoffmænd icke vel anstaar/hvilcke det bør meere at beflitte sig paa maadelig liberalitet oc Rundhed. Om Nidskhed oc Gierighed haffver den vise K. Salomon skreffven saaledis Prov. 15. v. 27. Den som er meget gierig forstørrer sit Huus / men den som hader Gaffver hand skal leffve. Item Eccles. 5. v. 9. Hvo som elsker Penninge/hand kand icke mettis aff Penninge / oc hvo som haffver Villie til meget / faar ingen Gaffn der aff/det er ocsaa Forfængelighed. S. Poffvel skriffver ocsaa her om/ 1. Tim. 6. v. 9. 10. De som ville bliffve rige/de falde i Fristelsen/ oc Snaren/ oc mange daarlige oc skadelige Begieringer/hvilcke som nedsuncke Menniskene i Ødeleggelse oc Forderffvelse/thi Penge-Gierighed er en Rod til alt Ont. Samme Apostel kalder oc Gierighed en Affguds Dyrckelse/Eph. 5. v. 5. Col. 3. v 5. Om Nidskhed.

(d). Den fierde Hoff-Last er / slenskaplig Lete / det er: dofften Ladhed til nogen got at giøre. Men udi Arild Hvidtf. trøckte Hird-skraa/saa vel som udi den Svenske version staar/at den fierde Last er/ at du meener dig nogen Fortieniste at kunde faae formedelst dine gode Gierninger Hvor om der icke mældis / udi den gamle Original. Men jeg vil dog obiter her haffve erindret / at de gamle Norbagger udi Pavedommet / haffve icke forladt dem meget paa gode Gierninger / eller indbildet dennem noget der ved at kunde fortiene / som Om Ladhed.

Papisterne ellers giøre. Derfor staar der oc saa smuckt udi Christendoms B. udi N. 8. Vi skulle tro/ at vore Synder forladis/ aff Guds Naade oc Barmhiertighed/for JEsu Christi Fortieniste / oc icke for nogen vore gode Gierninger. Men hvad sig den Last Ladhed oc Dossvenhed anbelanger/saa skrifver den vise K. Salomon saaledis: Prov. 13. v. 4. Den Ladis Siæl begierer oc faar det icke/men den Flittiges Siæl skal fødes. Item cap. 26. v. 14. 15. som en Dør der vendes paa sine Hengseler / saa vender oc en Lad sig paa sin Seng. Den Lade skiuler sin Haand under Armen/det blifver hannem tungt at løffte den til sin Mund igien/etc.

om Stolthed oc Hofmod. (e) Den femte Hoff-Last her næffnes / er yfergioranligt Størlæte med Dramssamligum Ofmetnadi / det er: Ofvergiørlig/ eller offvermaadig Stoer-Ladenhed eller Stolthed/med oplæst Hoffmodighed. Stolthed oc Hofferdighed er oc en Last/som gierne følger Hoff-Burser / men er et aff de sex Stocker / som HErren hader/siger den vise K. Salomon Prov. 6. v. 16. 17. Item cap. 16. v. 5. Hver som er hoffmodig aff Hiertet/ er HErren en Vederstyggelighed/ vil hand end slaa Haand i Haand / skal hand dog icke bliffve u-straffet. Samme høyvise Konge siger oc merckeligen Prov. 11. v. 2. Naar Hoffmod kommer/ kommer oc Forsmædelse/ men Vißdom er hos de Ydmyge. Item cap. 16. v. 18. For Forsmædelse er Hofferdighed/oc for Fald er høit Mod/ etc.

om Vrede. (f) Den siette Hoff-Last/ kaldes/ heiptuglig Reidi/ det er/ hefftig Vrede/ som lastis oc forbydis udi Skrifften. Den vise K. Salomon skriffver Prov. 15. v. 18. Een vredactig Mand skal opvecke Trette/men en Langmodig skal stille Kijff. Item cap. 29. v. 22. En vred Mand opvecker Trætte/oc en Hastig giør megen Ofvertrædelse. Men om nogen kand bliffve vred udi Hastighed / som offte skeer til Hoffe/ maa mand icke bliffve hefftig eller fremturendis udi Vreden/ men lade den falde / oc forliges / det raader S. Paulus til Ephes. 4. v. 26. Bliffver vrede oc synder icke/Solen gaa icke ned ofver eders Fortørnelse. Item v. 31. 32. All Bitterhed oc Hastighed/oc Vrede/

de / oc Skrjg oc Bespottelse / bliffve langt fra eder med all Ondskab. Men værer fromme / imod hver andre / godhiertige / saa i tilgiffve hver andre / ligesom oc Gud haffver tilgiffvet eder udi Christo.

(g) Den sivende Hoff-Last her er / Sorgbitin Øfund / det er / Om Had hadefuld / eller hadsk Affvind. Denne Last forbydes aff Gud self / oc Afvind Lev. 19. v. 17. Du skalt icke hade din Broder udi dit Hierte. K. Salomon siger Prov. 15. v. 17. Bedre er en Ret Kaal / naar der er Kierlighed hos / end en feed Oxe / naar der er Had hos. S. Hans siger 1. Epist. v. 15. Hvo som hader sin Broder / er en Manddrabere. Men Christus lærer baade Hoff-Tienere oc alle Mennisker / hvorledis de skulle aflegge Had oc Affvind / Matth. 5. v. 23. Naar du offrer din Gaffve paa Alteret / oc du kommer der ihu / at din Broder haffver noget imod dig / saa lad bliffve din Gaffve der for Alteret / oc gack først hen / oc forlige dig med din Broder etc.

(h) Nu følger nogle andre Hoff-Laster mand skal vare sig for / foruden de siu forbenæfnte. I Synderlighed befalis Hoff-Bürser / at undholde sig fra ranga Eida / og all Lyghi / det er / vrange Eeder / oc all Løgn. At svære oc bande er en gemeen Last til Hoffe / som forbydes baade udi Guds Ord / oc Verslig Lou. Gud HErren befaler Lev. 19. v. 12. I skulle icke svære falskeligen / ved mit Naffn / saa du vanhelliger din Guds Naffn. Item Deut. 5. v. 11. HErren vil icke lade hannem være u-skyldig / som tager hans Naffn forfængeligen. Vrang Eed forbydes ocsaa udi den gamle N. Christen Ret / oc sættes derhos hvad Straff de skulle gifve / som svore vrangeligen / cap 34. om vrange Eeder

"Om nogen Mand svor vrang Eed / hand skal bøde imod Ercke-Bi-
"spen 12 Øire / end om hand leeder flere med sig i Eed / da gielde hand
"12 Øire for hver aff dennem / oc om de viste / at de svore vrangeligen /
"da bøde hver aff dem 12 Øire. Her om meldis ocsaa i K. Magni Lagbæters Norske Loubog i Tiuf. B. c. 22.
"Peir Menn sem ad Pui
"verda kiender / at Peir sveria ranga Eida / og Profast / Pat med
"Sannendum / Pa skulu Peir vera Vtlæger til Norges um iij Vetr /
"utan Kongr vilie meirt Mystun a giøra. Skulu Peir eingis Manns
"Eida edr votta niota / med Pui ad Peir giørdu sig sialfer Onyta / og

gialle

,, giallde Konge iiij Merkr/enn vj aura/fyrer huern Mann er for med
,, hinn/ eff Peir vissu ad Osært var/fyrr enn Peir soru/gialldi Kongi
,, iiij Merkr sem hann. Dette udføris noget vitløfftigere udi voris
,, trøckte Norske Lovbog udi Tiuf.B. c.17. Om nogen befindis at svæ-
,, re vrange Eeder/ oc fremleder nogen Meensverger/ giffver Pendin-
,, ge/ eller truer nogen til vrang Eed med sig / saa oc om mand lader sig
,, leje/at beskade nogen Mands Liff/ da være de paa begge Sjder V-bo-
,, demænd. End de der sverge sig om Meen / eller lod sig leje til at bære
,, løgnactig Vindißbyrd / Være Fredløs udi tre Aar/oc icke befries fra
,, den Sag de affvergede/med nogen Mands Eed eller Vinde: Thi de
,, giorde sig selff u-nøttige/oc bøde til Kongen fire Marck Sølff/om de
,, der svore viste icke andet/end hand svor ret. Men viste de det/at hand
,, svor Uret/ bøde fire Marck/ saa vel som hand/oc brændis til med i de-
,, ris Ansict/ med et heet Jern / til en ævig Kiendelse. K. Oluff den
,, hellige lærer udi sin gamle Norske Christen Ret de Juramentis, tre
,, Ting/en hver skal haffve i act/som skal giøre Eed: Først/siger hand/
» bør det at være klar Sandhed / udi din egen Samvittighed / saa du
» svær alleeniste/som du veedst/uden all Tvil/saa at være udi Sandhed.
» Det andet Forsiktighed/ at du icke svær en Slumpe-Eed / men vel
» betænckt/oc med synderlige Beraad/oc icke heller foruden stor Aarsag/
" oc icke aff Letferdighed. Det tredie Retferdighed / at du svær allee-
" niste det som Lou oc Ret er. Thi hvo det svær / at hand vil bedriffve
" nogen Synd/oc bruge onde Gierninger/da giør hand en farlig Synd
" mod Gud/med den u-loulig Eed/oc skal hand icke holde den Eed/men
" heller gaa til Skriffte.

om Løgn. Her hos forbydes ocsaa all Løgn/som er efter Guds Befalning/ Lev. 19. v. 11. I skulle icke liuge/oc ey heller falskeligen handle den ee-ne med den anden / Eph. 4. 25. Aflegger Løgn / oc taler Sandhed hver med sin Næste/ liuger icke for hver andre/ i som haffve affført det gamle Menniske med sine Begieringer. K. Salomon siger/ Prov. 19. v. 5. 12. Hvo som fortrædeligen taler Løgn / hand skal icke undkomme. En Fattig er bedre end en Løgnere.

om Druckenskab. (i) Giættu Pijn fra Ofdryckiu/det er/vare dig fra Offte-drickcken/

cken / eller idelig oc for megen Dricken/ som vancker oc gemeenligen til Hoffe / hvor effter plejer gemeenligen at komme megen U-lycke/ som oc her erindris. Skrifftens Sententzer om Druckenskabs Last/ ere tilforne antegnede ved lit. (a). Men jeg vil her forestille nogle Exempler/aff den Norske Kronicke. Der K. Herald Grendske paa Vestfold udi Norge/som beilede til Dronning Sigrid i Sverig/drak sig alt for drucken hos hende/oc deroffver var falden i Søffn/ saa vel som hans Liff-Vectere/lod Dronningen sætte Ild paa Sallen/ hand var udi/oc brænde hannem inde. N. Chr. p. 141. Der K. Harald Gille haffde drucken sig drucken om Afftenen / oc var falden i en dyb Søffn/hos sin Boelskab Tora/kommer Sigurdt Slemdiacon offver hannem/ om Natten med sit Selskab / oc dræbte hannem ønkeligen/ N Chr. 438. Der K. Magnus Erlingsøns Krigsfolck vare druk-ne udi Trundhiem/ oc fryctede sig ingen Fare/ indfalde K. Sverre i Byen/ oc ihjelslog mange aff dem / bleff oc Kongens Fader Erling Skak samme Tid slagen/ saa K. Sverre fik en stor Seyrvinding. N. Ch. p. 507. Der K. Ingi de Baglers Konge/ sad oc drack med sine Mænd paa den Øe i Miøs/blef hand med dennem ihjelslagen/af K. Hagen Sverresøns Folck. N. Chr. p. 531. Saa skeede oc med K. Ingi Bartsøn/oc hans Folck de Birkebener/der de hafde drucken sig druknę/ paa et Brøllup udi Trundhiem aff Miød oc Vin/blefve mange aff dennem dræbte aff de Bagler/ saa Kongen selff neppeligen undkom med Liffvet. N. Chr. p. 552. Fleere Exempler forbigaaes ved Vitløfftighed.

(k) Her befalis oc mand skal tage sig vare for Ran oc Skyld/ Om Ran hvilcket faldis i Almindelighed / naar mand noget fratages u-louligen/eller tag med Gevalt/som Cancell. Bielke det forklarer in Term. Jurid. Men der næffnis adskillige slags Ran/udi den Danske saa vel som den Norske Loubog / nemligen: Haandran/ Boeran / Valran/ Markeran/ Setgran/etc. See her om vitløfftigere udi Christen Ostens. Glossario. Udi Christen Retten / c. 14. regnis Ranßmænd iblant de Bandsætte / som maa icke komme i Christen Jord. Om Skyld oc des Straff handlis baade i Guds Low Exod. 20 oc 22. saa vel som i den N. Loubog/ i Synderlighed i Tiuf. B oc L. L. B.

 (l) Her

om Skø-geoc Frillekone. (l) Herglæris Forstiel imellem Portkonur/Hordum/oc Frillü-Lefnat/ det er/ Skøge/ Horerj/ oc Frille-Lefnet. Skøge kaldis gemeenligen en u-gifft Qvindis Person/ som lader sig bruge til Letferdighed/ aff mange. Hore sigis om Ecte-gifft Qvinde/ som bruger Letferdighed med anden/ end hendis Ecte-Mand; Oc kaldis det enfoldig Hort om udi Christen Retten/ naar en gifft Mand eller Qvinde ligger hos onden Ugifft/ end deris Ecte Felle. Men det er dobbelt Hordom/ naar gift Mand eller Qvinde/ ligger hos anden gift Mand eller Qvinde/ end sin egen. See supra udi Hirdskragn c. 2. i de Antegnelser til lit. (e). Frille eller Frillekone/ er en ledig eller u-gifft Qvindis Person/ som tages til Boelstab/ eller holder til med en u-gifft Mands Person alleene/ som sammesteds er oc ommældet. Men enten mand bruger Letferdighed med Skøge/ Hore/ eller Frillekone/ saa kaldis det med ett Almindelige Glose Horerj. Ja Christus siger selff/ at de bedrifve Hoer udi deris Hierte/ som haffve Begierlighed til en andens Hustrue/ Matth. 5. v. 28. Ellers forbydes i Guds Low at bedriffve Hoer/ Exod. 20. v. 14. Videre om Horerj/ med des Straff/ oc mange Exempler derpaa forbigaaes for Vitløfftighed.

om Dobbel oc Løse-Ord. (m) Dufl oc Laußyrdi/ det er/ Dobbel oc Løse-Ord/ brugis oc gemeenligen til Hoffe/ oc aff Hoff-Burser/ hvor aff kommer Vrede/ Perlement/ Bloten oc Banden/ oc mange løse oc forfengelige Ord/ som forbydis udi Guds Ord. See Col 3. v. 8. Aflegger alle disse Ting/ Vrede/ Hastighed/ Ondskab/ Bespottelse/ slem Snack af eders Mund. Item Ephes. 4. v. 29. Ingen slem Snack gaa aff eders Mund/ men dersom nogen er god til Opbyggelse/ etc.

Om Hoffmod oc Stolthed som følger Hoffe oc Hoff-Burser/ er tilforne ommældet i de Antegnelser til lit. (e) udi dette Capitel.

om Aager oc Peng-Gierighed. (n) Agirnl aa annars Pennuga/ det er/ Aager eller Gierighed effter andris Pendinge. Saadan Synd oc Last forbydes baade udi Guds Low oc Verdslige. Exod. 22. v. 25. saar der / om du laaner mit Folck Pendinge/ som er den Fattige hos dig/ da skalt du icke være hannem som en Aaggerkarl/ du skalt icke legge Aagger paa hannem/ etc. Item/ Deut. 23. v. 19. Du skalt icke tage Aagger aff din Bro-

Broder / Pendinges Aagger / Mad-Aagger / hvad som heldst Aagger det aagris kand. Om Aaggers Straff melder den gamle N. Christen Ret. c. 36. En hver som Aagger giør / bøde vj Øire / halff til" Kongen / oc halff til Ercke-Bispen / oc optage alt det hand haffver ud-" sat paa Aagger / halffparten til Kongen oc halffparten til Ercke-Bi-" spen. Item udi K. Oluffs den helliges Christen Ret de Usuris ud-" forligere: Mand skal det vide / at alle Aagger-Karle / de ere udluckte oc" frastilde fra den Christen Kircke / effter Guds Low / aff sin egen Gier-" ning / udi disse tre Maader: Først / at de skulle icke være verdige at an-" namme det hellige Sacramente / uden de haffve giort ret Poenitentz." Det andet / at de skulle icke være verdige til at giffve sit Offer paa Al-" teret / oc er det giort dennem til Foractelse. Det Tredie / at dersom de" døe udi den Synd / foruden sand Poenitentze / da skulle de miste Christ-" ne Menniskers Ligsted / udi Kirckegaard. Oc ofver alt det skal Bispen" tvinge dennem til at giøre Poenitentze / med den hellige Kirckes tilbør-" lige Straff / naar hand bliffver dette vardt. Da skal oc ingen høre en" aabenbare Aaggerkarls Skrifftemaal / oc icke heller afløse hannem /" førend hand haffver stickel tilbage / alt hvad hand tog med Aagger /" eller at hand haffver giort fyllest for den Skade / som hand giorde sin" Næste. &c. Oc enddog at en aabenbare Aagger-Karl / lader som hand" vil sticke det tilbage / oc betale paa sit Yderste / enten en vis Sum / eller" noget u-vist for det Aagger / hvilcket hand haffver udi sin Liffs Tjd /" u-louligen oc u-christeligen taget / med Rente-Penge aff døde Tinge-" ster / da skal dog ligevel hans Ligsted nectis hannem / udi hellige Kircke-" gaard / indtil hand haffver rundeligen oc vel betalt / effter sin yderste" Formue all den Uret / enten til dennem / som det skulle haffve / oc op-" bære med rette / eller dersom de ere icke udi Liffve / eller icke tilstede / til" Bispen eller hans Embeds-Mænd / eller sin Sogne-Herre / udi vel-" fornufftige Mænd deris Nærværelse / oc skulle de det forvare / aff det" samme Sogn / dennem til beste / som det skulle haffve med rette. Men" hvilcken som giør Aagger hand er vj Øire skyldig / oc skal halffparten" falde til Kongen / oc halffparten til Bispen.

(o) Mutur og Mangaraskap / det er / Gaffver oc Macker- om Gaff-skab eller Prangerj. Denne Last er oc gemeen til Hoffe / at der tages ver oc

Gunst oc Gaffve/for de Sager/som skulle fremføris for Konger/ oc der offver forvendis den Uskyldigis/Retferdigis oc Fattigis Rat tit oc offte. Gud HErren forbyder det alvorligen/ Exod. 23. v 8. Du skal icke tage Gaffve/thi Gaffver kunde forblinde de Seende/ oc forvende de Retferdiges Sager. Item Deut. 16. v. 19. Du skalt icke bøye Retten/ du skalt icke ansee nogens Person/ icke heller tage Gaffver. Thi Gaffver forblinde de Vises Øjne/oc forvende de Retferdiges Ord. De Gaffve-Gierige trues ocsaa med Forbandelse Deut. 27.v.25. Forbandet være den/som tager Gaffver/at slaa en Person/ som er u-skyldigt Blod/oc alt Folcket skulle sige Amen/ etc.

Om Morgen-Dricken oc Natte-Sæde / findis tilforne udi dette Capitel/udi de Antegnelser til lit. (a) oc (i).

Om Underfundighed. (p) Pretkviise er/Underfundighed oc Falskhed/som oc gemeenligen findis til Hoffe. Denne Last var oc gemeen iblant Israels Folck/som HErren selff beklager/ Jer. 5. v.26.27. Der ere fundne Ugudelige iblant mit Folck/ hver seer ud/ som de der sætte Snarer/ de stille Garn oc ville fange Folck/som et Fugle-Buur er fuldt af Fugle / saa ere deris Huuse fulde aff Svig. Derfore forbyder HErren alvorligen Lev.19. v. 11. I skulle icke liuffve eller falskeligen handle/ den eene med den anden/ etc.

om Bagtalelse. (q) Bakmælge/og lygelig Faugurmæle/det er/ Bagtalelse oc løgnactig Faurmælenhed eller Sødtalenhed / plejer ocsaa at gaa i Svang til Hoffe/men er en Last som HERREN oc forbyder/ Exod.20.v.16. Du skalt icke bære falsk Vidneßbyrd imod din Næste. Item Lev. 19. v.16. Du skalt icke gaa/som en Bagvaskere iblant dit Folck/ e c.

om Søfnactighed. (r) Offsvefn/allan Slenskap og Lete/det er/for megen Søfn/ all Doffvenhed oc Ladhed/hvilcken Last Hof-Tienere ilde anstaar. Den vise K. Salomon affraader meget der fra. Prov. 20. v. 13. Elske icke Søffn/ at du skalt icke maa blifve fattig. Hand forestiller Myrens Exempel Prov. 6.v.6.7. seq. Du Lade gack til Myrene/see deris Veye oc blif vijs/enddog den hafver ingen Førske/Foget eller Herre / da bereder den dog sin Spise / om Sommeren / sancker

sin

sin Føde tilsammen/om Høsten Du Lade hvor længe vilt du ligge? Naar vilt du staa op aff din Søffn? Du som siger: Jeg med endnu lidet soffve/lidet slumre/lidet slaa Hænderne tilsammen at ligge. Saa skal din Armod komme offver dig/ som en Veyfarendis/ oc din Fattigdom/som en væbnet Mand. See meere suprà ved lit (d).

Om Blotten oc Banden.

(ſ) Blott og Bolvan/det er/ Blotten oc Banden/ er oc saa en slem Last/ som plejer at brugis aff offvergiffne Hoff-Burser/ men mißhager Gud HErren meget/oc forbydis derfor/ Exod. 20. v. 7 Du skalt icke tage HErren din Guds Naffn forfængeligen; Thi HErren vil icke hafve den u-straffet eller regne hannem u-skyldig at være/som tager hans Naffn forfængeligen. Jac. 5: v. 12. For alting svæcer icke/ enten ved Himmelen eller Jorden/ eller ved nogen anden Eed. Den vise Syrach siger/ c. 23. v. 11. 12. 13. seq. Ven icke din Mund til at svære/oc tilven dig icke at næffne den Hellige. Thi som en Svend der bliffver stedse hudstrugen/ fattis ingen Ribler; Saa er oc den som svær/oc næffner hannem altid icke reen for Synd. Een Mand som svær meget skal fyldis med Uret/ oc Plage skal icke vige fra hans Huus. Forseer hand sig der udi/ da er hans Synd offver hannem/ men skøtter hand det icke/da syndede hand dobbelt. Oc om hand svor forgieffvis/ saa kand hand icke holdis retferdig/ thi hans Huus skal fyldis med Ulycke. See vidcre suprà om vrang Eed/udi Antegnelsen ved lit. (h).

Om Bekymring.

(t) Hrätt aff Vier hryggleik og Vglede/ Sorg og Angre/ Det er/ Riff eller kast fra dig Bekymring oc V-glæde/eller V-lystighed/Sorg oc Anger/eller Angergifvenhed. Saadan Bekymring oc Omsorg for dette Verdslige forbyder Christus self/ Matth. 6. v. 25. Bekymrer eder icke for eders Liff/ hvad i skulle æde/ oc dricke/ ey heller for eders Legeme/hvad i skulle iføris/etc. v. 31. J skulle icke sørge oc sige: Hvad skulle vi æde/ eller hvad skulle vi dricke? Eller hvor med skulle vi klæde os? v. 34. Bekymrer eder icke for den anden Morgen/ thi den Dag i Morgen skal bekymre sig for sig selff/ det er nock/ at hver Dag haffver sin egen Plage. 1. Pet. 5. v. 7. Kaster all eders Sorrig paa Gud/thi hand haffver Omsorg for eder/ꝛc.

Om Affvind. (v) Varast um fram alla hluke Øfund/ det er/ vare dig for alting for Afvind. Denne er oc en slem Last/ den vise K. Salomon affraader en hver meget fra. Prov. 14. v. 30. Et sundt Hierte / er Legemets Lijff/ men Affvind er Røde udi Beenene. Item Prov. 23. v. 6. Æd icke Brød hos den Affvind-fulde/ oc ønske dig icke hans gode Mad: See vjdere supra om Had oc Affvind / udi Antegnelsen til lit. (g).

om Hefn. (x) Befalis her ocsaa/ at mand skal vare sig for Øfund og Hefnd/ de er/ Affvind oc Hefn/ som er tvende slemme Laster. Paa Afvind/ som udi næste Antegnelse er ommældet/ følger Hefn/ oc Hefngierighed/ hvor aff plejer at komme megen Ulycke. HErren befaler Lev. 19. v. 18. Du skalt icke heffne dig selff / oc ey heller beholde Vrede imod dit Folckis Børn. Salomon forbyder Hefn. Prov. 24. v. 29. Du skalt icke sige: Saa som hand giorde mig/ vil jeg ocsaa giøre hannem/ jeg vil betale en hver effter sin Gierning. S. Paulus siger: Rom. 12. v. 19. Heffner eder icke selff / men giffver Vreden rum/ thi der staar streffvet/ Heffnen hører mig til/ jeg vil betale/ siger HErren.

Lignelse om Kar. (y) Menniskens Legeme kaldis oc lignes udi den hellige Skriffe ved Kar oc Leerkar/ udi hvilcke Guds Aands oc Naadis oplluste Gaffver/ som en dyrebar Ting forvaris/ udi denne Dødelighed. Oc rjmer det sig smukt med denne Lignelse / som der aff finnes at være tagen/ at mand skal rense det Kar / mand vil forvare en dyrebare Ting udi. Saa skriffver Paulus 2 Cor. 4. v. 7. Vi haffve dette Liggendefæ udi Leerkar/ etc. Item 2. Tim. 2. v. 20. 21. Udi et stor Huus ere icke allceniste Kar aff Guld oc Sølf/ men end ocsaa af Træ oc Leer/ oc nogle til Ære oc nogle til Vanære. Dersom nogen da udrenser sig selff fra disse Folck/ hand skal vorde et Kar til Ære helliggiort/ oc Hußbonden nøttigt/ som er bereed til all god Gierning. See vjdere 1. Thess. 4. v. 4. Act. 9 v. 15. Rom. 9. v. 21. 23. etc.

at staa op aff Synden. (z) Det sigis smukt om en Syndere / som er falden i Synden / saag som udi en Søffn/ rijs upp/ det er/ reis dig op / eller/ staa op / oc rjmer sig med den hellige Skrifft. Den forlorne Søn sagde: Jeg vil staa op/ oc gaa til min Fader / oc jeg vil sige til hannem: Fader /

jeg

jeg hafver syndet imod Himmelen oc for dig/oc jeg er icke længer verd/ at kaldis din Søn. Oc hand stod op / oc gick til sin Fader. Luc. 15. v. 18. 19. 20. Paulus skriffver til de Romere c. 13. v. 11. Det er Tjd/at vi nu opstaa/ (eller opreiser os) aff Søffne. Oc til de Epheser / c. 5. v. 14. Vaag op du som soffver / oc stat op fra de Døde / at Christus kand liuse for dig. See vjdere/ 1. Thess. 5. v. 6. etc.

(aa) Yferbott med rettri Jdran / det er / Omvendelse med Om- Om-
ret Ruelse. Saadan Omvendelse befaler HErren selff Joël c. 2. vendelse.
v. 12. 13. Vender eder om til mig i eders gandske Hierte/ med Faste oc med Graad/oc med Klage/sønderriffver eders Hierter oc icke eders Klæder / oc vender eder om til HErren eders Gud. Item Ezech. 18. v. 30. 31. Omvender eder oc lader eder omvende/at alle eders Ofvertrædelser oc Mißgierninger skulle icke blifve eder til et Stød. See oc/ Jer. 4. v. 1. Os. 14. v. 3. Zach. 1. v. 3. Act. 2. v. 37. Act. 3. v. 19.

(bb) Litzmann/ er/ Strjdsmand / som en ret Christen lignis om strjdsved udi Skrifften/oc hans Leffnet ved en Strjd/hvor til dette hafver mand sin Henseende. Job siger/ c. 7. v. 1. Er icke Menniskens Leffnet en Strjd paa Jorden. Oc Paulus 2. Cor. 10. v. 4. Vorts Strjds-Vaaben ere icke kiødelige/ men mæctige for Gud. Hand befaler de Epheser c. 6. v. 11. Iføre Guds fulde Harnisk / at i kunde være mæctige til/ at staa imod Dieffvelens listige Anlob / Item / 1 Tim. 1. v. 18. Dette Bud befaler jeg dig/at du strjder en god Strjd/beholder Troen/ oc en god Samvittighed/ etc.

(cc) Bardaga/ det er/ Baardag / som her kaldis et Slag el- om Baar-
ler en Strjd / thi Baarde er slagen / oc den Dag hand baardes / er/ dag
bleff slagen. Baardag er ocsaa forre Hug/blaa slagen/med Staff/ Steen eller Næffve. Item Jordskud eller Haandgreb/som Chr. Ostenson det forklarer udi hans Glossario.

(dd) Denne Lignelse om den Jord / som i Forstningen bar Ill- Lignelse
gresi/det er onde Græß/eller Ukrud/men siden god Affvext/ rimer sig om Jord
smuk/ med Skrifftens Ord/i hvilcke Menisken eller deris Hierter ligner ved en Sæde-Jord/som enten var u-fructbar/eller bar god Fruct, Matth. 13. v 3. seq Marc. 4. v. 4. seq. Luc. 8. v. 4. seq.

XXVIII. Ca-

XXVIII. Capitel.

Om Hoff-Sæder.

Nu skulle vi berætte
for eder/ med faae
Ord/ de Ting/ som
* Folck fleeste Mænd* hafve* at
* bør ihukomme/ de som baade
* kaldes ville heede * oc være sid-
* Skickelige samme * oc høffviske udi
Hoffet. Thi at saa sige
* vise os vittige * Mænd/ ad
ey bader det meget/ da
at mand skyer V-sæ-
* Laster der*/ uden hand tager
* Skicke- Sidsomhed * i Stædet.
lighed End det er Ophaff til alle
gode Ting/ at elske Gud
(a), frem for alle Ting/
oc være aldrig uden hans
* Frøcte Rædsel * oc Kierlighed/
hvor som du er/ udi sorrig
eller Glæde. Giør dig al-
* saa drig nogē ting jafn * kier/
som din Skaberis Villie/

Um Hirdsidu.

Nu skulum vier birta fyrir ydur/ med fanum Ordum/ Þa hluti/ sem flestum Mønnum hæfir at ihuga/ Þeim sem bædi vilia heita og vera sidsamir og heverskir innan Hirdar. Þui at suo segia os vitrir Menn/ ad ey kiemur til mikils/ Þo at Madur haffni Osidum/ nema hann taki sidsemd i Stadum. Enn Þatt er Vpphaff alra godra hluta/ at elska Gud um fram alla hlute/ og vera aldrei utan hans hrædslu og Aastar/ huert sem Þu er/ i Otta edr Glædi. Gør Þier aldrei neim hlut jafn kiær ā/ sem vilia skapara Þijns/

og giøra eptir Þui sem	oc giør effter det som	
framast gefr hann Þier	hand framest * gifver dig*	forst/
Skilning til / hvad hon-	Skilning*til/hvad han-	*forstand best
num lykar best aff Þin-	nem løster best af din Tie-	
ni Þeonustu. Eff du ke-	niste. Om du kommer	
mur til Kongs Þeonu-	til * Kongens Tieniste/*	i
stu / Þa elska hann næst	da elske (b) hannem nest	
Gudi / um fram alla	GUD / frem for alle	
Menn / Þui at aff hon-	Mænd / thi at aff han-	
num maa Þier standa al-	nem kand du faae all	
lur Fagnadur / eff Þu	Velstand / om du tiener	
Þionar riettiliga rettum	rætteligen rætte Konge.	
Kongi. Leita Þier Þes	Leed * dig om den Kon-	* søg
Kongs Þeonustu/ er Þu	gis Tieniste/som du veedst	
veitst at riet kominn er til	at ræt kommen (c) er * til	* være
Lands og Rjkis/og Þio-	Land oc Rige / oc tiene	
na honum sidan med fal-	hannem siden med u-for-	
slausire Þeonustu/ a mē-	falsket Tieniste/ i meden	
dan Þu vilt i hans Þeo-	du vil i hans Tieniste væ-	
nustu vera. Og haf Þat	re. Oc haff det jeffnen **	stedse
jafnann i Hug Þier / at	i din Hu / at være han-	
vera honum hollr og trur.	nem huld oc tro. Giør	
Gør Þier alla Þa hluti	dig alle de Ting teckeli-	
Þecka/ er Þu sier honum	ge/ som du seer hannem	

meest til Ære være / oc
*før hannem aldrig V-vener paa drag aldrig V-venner i-
mod hannem * / fra din
Haand/eller nogen slags
* V-troskab. V-trolighed * / hverken
i Løndom eller offentlig /
* Tancke thi at aff liden Hustud *
kand offte gioris megen
* Omskiftelse Skifte * i dit Gemyt. Lad
aldrig deroffver fryde sig
dine V-venner / eller din
Herres / ad noget u-op-
* kiendis riktigt faaes * eller fin-
dis i din Hu / ey da heller /
naar noget gaar imod
din Herre / eller da dig
tockes effter Villie gaa.
Mindes det / at den som
en sinde døer Niding (e) /
hand vorder aldrig an-
* meere den sinde * god Mand /
thi at med det Naffn / som
* monne hand døer / da vorder *
med det Rykte hans

mest til Sæmdar / og drag
aldrei V-vini til hans /
aff Pinni hendi / edur
nokur kyns V-truleik /
heldur i Leynd enn Lio-
si / Pui at aff littilli
Hugsan / maa opt gø-
ra mikit Skipteskaplyn-
dis Pyns. Lat aldrei
Pui fagna U-vini Pyna
edr Pins Herra / ad no-
kut Einardarleyst faaizt
edur finnizt i Pynum
Hug / ey Paa heldr / er no-
kut gengur moti Pynum
Lavardi / enn Pa Pier
Piker eptir villia ganga.
Minzt a Pat / at sa er ei-
nu sinn deyr Nidingur /
hann verdi aldrei odru
sinne Drengur / Pui
at med Pui Naffni / sem
hann deyr / Pa verdur
med Petri Freng hans.
Min-

Minning at lifa. Par	Amindelse leffve. Der	
næst er Pat hugsanda /	næst / er det at hugse */	* ihukom-
ef Pu vil med Pui Moti	om du vil med den Vilkor	me.
Kongi Peona / at honum	Kongen tiene / som han-	
liki / at vita hverir hlu-	nem løster / at vide hver	
tir draga helzt til Pes /	Ting meest anliggendis	
at Pui megir sidsamur	til det / at du kand sid-	
heita / med Pinum Hird-	sam * heede * / med dine *	skickelig
brædrum / innan Hirdar.	Hird*- brødre i Hoffet. *	kaldis * Hof-
Enn Pat er Einard og	End det er Oprictighed	
Drengskapur / at hafa	oc Retskaffenhed / at haf- *	stadigt
stadfast Lunderni / um	ve stadfærst * Gemyt / (f) i	
Pa hluti alla / er Pu ta-	alle de Ting / som du	
par ey Einurd Pinni.	taber ey din Reputatz.	
Parnest varazt Pu / at	Dernest vare dig / at du	
ey verdur Pu of drukinn.	ey vorder ofte drucken (g).	
Ver litillatur ved alla	Vær ydmyg (h) mod alle	
Menn / med godu Hofi /	Mand / med god Maner /	
hvert sem Peir eru fyre	hvad som de ere for no-	
ster / meiri edr minni /	gen / meere eller mindre * / *	store el- ler smaa
ordur og ey ofmaalu-	Faurtalendis (i) og ey	
ghur / naudsynia Laust /	snaksig / uden Fornøden-	
Sidlatur / og Po kyr-	hed / skickelig oc dog fact-	
latur / aarvakur enn ey	modig / aarvagt (l) end ey	

* for	offte * søfnättig/Vaben-	offsvefunghur / Vapn-
* ferdig	vacker * (m), oc reenlig/	vakur / og hreinlatr /
oc fix med sit Gevær	oc effter Formuen Gaff-	og eptir Fongum orla-
	mild. Klæd dig vel / (n),	tur. Kled Þig vel / og
	oc dog saa / at ey optagis	Þo so / at eigi virdis
	aff andre til Stolthed /	Oodrum til Drambs-
	dristig (o) i alle Tilfald/	diarfr i øllum Naudsij-
* men	end * / ci for meget an-	nium / enn ey aff miok
* hastig	løbendis * (p) uden For-	áahleypum/utan Naud-
	nødenhed. Vær velfor-	syn. Ver margfrodur /
	faren / spørsom / oc min-	spurul / og minnughur /
* eftertan-kendis	nendis * / effterttaften-	viderleitinn um alla Þa
	tendis alle de Ting / som	hluti / sem Þu ser /
	du seer / at gode Mænd	at godir Menn fremiaz
* forfrem-mes ved	fremmis aff *. Oc dog	aff. Og Þo at i Fyr-
	at i Førsten teckis ey / da	stu takist ey / Þa er Þo
	er dog raadeligst / at lade	raad / at lata ey Þegar
	ey strax aff / thi at Kon-	aff / Þui at Naamm
	sten lærer fleere end Na-	kennir fleira enn Natu-
	turen. Got er at være	ra. Gott er at vera
* fridst med sit Gevær	Vaben-ferdig * oc Lou-	Vopnfimur / og Log-
	kiøn / til hvilcket som for-	kiænn / til hvers sem
	nøden er at tage. Om	taka Þarff. Eff Þu
	du er stedder * der som	er Staddur Þar sem
		Kongr

Köngr er / Pa ver ſem
optaſt næſt honum / med
godu Hoſi / eff ey banna
Pier ſtorar Naudſyniar/
um Pijn ſkyldu Œryndi.
Pa ver og ſem lengſtum
hia Kongr / Pui at helzt
og fyrſt taka Peir Sæm-
dir / er Par til tæmazt/
Par nemur og hver no-
kut got/er Par til vil ha-
fa ſig / Pui at Par komu
Peir fleſtir / er nokut got
kunna. Og eff Pu fær
Sæmd aff Kongr / Pa
far ſuo med / ad fyrſt ly-
ke Gudi / enn Parneſt
Kongi Pijnum. Leita og
vid ad ſem fleſtum megi
Poknaſt/ Peim ſem Pier
er vald yfir gefid. Haff
jaffnan i Hug Pier Hof-
ſeme og Lytilæti / San-
ninді og Rietlæte. Minzt

Kongen er/ da vær ſom *
ofteſte næſt hannem/med
god Maneer / om ey hin-
drer dig ſtore Forfald/
med dine ſkyldige Erende.
Da vær oc ſom * længſt
hos Kongen/thi at helſt
oc førſt tage de Ære*/ſom
der til ſkicke ſig / der nem-
mer * oc hver noget got/
ſom der til vil hafve* ſig/
thi at der komme de flee-
ſte / ſom noget gott kun-
de. Oc om du faar Ære
aff Kongen / da far ſaa
der med * / ad førſt teckis
GUD / oc dernæſt din
Konge. Streb oc der ef-
ter / ad du maa de fleeſte
teckis / dem ſom dig er
Vold * ofver gifvet. Haff
jæfnet i din Hu Maade-
lighed oc Ydmyghed/ſan-
den * oc Retferdighed.

* allerofteſte
* aller
* Verdighed Forfremmelſe
* lærer
* efter
* ſticke
* ſkicke dig ſaa derved
* Makt
* Sandruhed

 Mine

* offte	Mindis offteligen * det /	Minzt optloga a/ ad Pu
* saadant	at du h:fver * til Laans/	hefr med Laane / enn ecki
	end icke til Gaffve eller	Giøf ed Eign. Haf Pig
* ejendom	Eige*. Holdt dig aldrig	aldrei til Pes/ ad bidia
* Stræbe	til det*/ at beede * Ære/	Sæmda undan Lögu-
aldrig ef-ter	for fra dine Stalbrødre.	nautum Pijnum. Leg æ
* begiere	Leg * altid got til * alle	got til elra Maña Maa-
* taal	Mands Sager/ der som	la/ Peira er Pijn Ord
* om		
* formane	dine Ord veje * noget.	vega nokut.

Antegnelser
Til XXVIII Capitel.

(a) DEn første oc fornemmeste Dyd som her recommenderis Hoff-Tienere/er/at elska Gud/um fram alla hlute/ og vera aldrei utan hans Hræslu og Aastur / hvert sem Pu ert i Otta edr Gledi. Det er/ at elske Gud / frem for alle Ting / oc være aldrig uden hans Rædsel/ eller Frøkt/ oc Kierlighed/enten du er udi Sorrig eller Glæde. Disse ere meget Christelige oc Gudelige Ord / oc dette er ded allerfornemmeste en hver Hoff-Tiener/ saa vel som alle Mennister/ skal beflitte sig paa. Moses formaner Israels Folck fast med lige Ord/som disse synes at være uddragne aff/ Deut. 10.v.12. Oc nu Israel/hvad begierer HErren din GUD aff dig? Uden at du skalt frøkte HErren din Gud/ oc vandre i hans Veye/ oc at elske hannem/ oc tiene hannem af gandske Hierte/oc af gandske Siæl. Item Deut. 30.v.19.20. Jeg tager i Dag Himmelen oc Jorden til Vinde offver eder / jeg haffver lagt eder Liffvet oc Døden for/ Velsignelse oc Forbandelse / etc. at du elsker HErren din Gud / oc du adlyder hans Røst / oc hænger ved hannem/etc. Dette var det som K. Oluff den

hel-

helllg beflittede ſig ſaa høiligen paa/udi Norge/ at hand kunde bringe ſit Hoff ſaa vel ſom Jndbyggerne til/ſom en Part endda vare Hedniſke / at frøkte / tiene oc elſke den Allermæktigſte Gud / oc der offver tilſatte baade ſin timelige Velferdt / oc Liffvet paa det ſidſte / ſom er vjtløffteligen at læſe udi den Norſke Chronike.

(b) Her hos befalis ocſaa/at elſka Konge/neſt Gudi/um fram alla Mènn/ det er/ at elſke Kongen/frem for alle Mænd. Dette er oc retmeſſigt effter Guds Ord. Saa formaner S. Petrus/1.Ep.2. v 13.17. Værer alle Menniſkelige Creature underdanige/for HErrens ſkyld/ være ſig Kongen/ ſom den Øffverſte. Frøkter Gud/ ærer Kongen. Salomon raader det ſamme Prov.24.v.21. Min Søn frøkt HErren oc Kongen / etc. Jeg vil her hos anregne aff den N. Chronicke/ nogle faae/ dog ſynderlige Exempler/ om de Norbaggers Troſkab og Kierlighed imod deris Konger. Der Sigvald Skiald kom hiem fra Rom til Norge/oc fornam at hans Herre K. Oluf var dræbt/mens hand var borte/haffde hand ſaadan hierteens Vanghed oc Forlængſel for hannem / at hand icke ville tiene K. Svend N. Chr. p 322. Der K. Magnus blinde var ofvervunden i et Slag til Søes/ oc hans Skibe vare meeſten af Fienderne indtagne/da løb en af hans Mænd/ved Nafn Reidar Griogartſøn/ſom længe hafde tient Kongen/til hañem/ſom laa blind paa ſin Seng/tog Kongen i ſin Fañn/ oc vilde bære hannem i et andet Skib/at hand kunde ſalvere hannem/men Reidar bleff imidler Tid ſkut med et Spiud / imellem Hærdene / aff hvilcket hand tillige med Kongen fick ſit Baane-Saar / ſaa de fulde begge døde ned paa Stedet/N.Ch.p.446. Raadolff Barts Broder/ bevjſte Kierlighed oc Troſkab imod ſin Konge / K. Jngi / den Tid hand bleff ofverfalden af de Bagler udi Trundhiem/oc maatte ſvømme ofver Aaen/ ſaa hand der ofver laa forſmæcted aff Kuld oc Froſt paa Klipperne/da der Raadolff fandt hañem/ſagde hand: Er i her Herre? Kongen ſvarede/ ſaa kaldede i mig i Gaar / Raadolff ſagde: Saa eſt du endnu/oc ſaa ſkalt du være/ſaa længe vi lefve ſammen. Oc hand tog ſin Kiortel aff ſig/oc ſvøbte Kongen udi/ſaa tog hand oc alle Baandene aff ſine Kiæder/oc bandt hannem der med paa ſin Ryg/oc bar

At elſke Kongen.

var hannem op til Skyaas/ saa hand bleff salveret for Fienderne. N. Chr.p. 555. Jffver Bolde var sin Konge meget tro oc huld/ oc derfor fiød sit Skudsmaal til alle/ at hand haffde aldrig været befundet med nogen Falskhed eller V-troskab imod sin Herre. N. Ch p. 605. K. Harald Haardraade roste Ulf Stallare/ der hand bleff begrafven/ oc sagde: Der ligger den som var min beste Mand oc troeste udi Norge/ N. Ch. p. 368. Fleere Exempler forbigaaes for Vitløfftighed.

Om rætte Konge at tiene. (c) Her staar/ mand skal søge den Kongens Tieniste/ er Pu veitst at rietkominn er til Lands og Rikis / det er / som du vedst/ ret kommen er til Land oc Rige. Thi der vare mange i gamle Dage som u-louligen trachtede efter at være Konge udi Norge/ oc sagde sig at være Konge-Sønner/ dog de haffde ingen Arffve-Rettighed til Riget/ hvorom meldis udi Hirdskraa n c. 1. med disse Ord: Da var det fornøden/ at mand varede sig for de mange Vildfarelser/ som meeste Parten Norges Folck haffve været forblindet med/ saa harmeligen/ ad i ingen andre Lande findis Exempel til/ dersom haffve været tagne adskillige Mænd/ oc kaldet Konger vrangeligen imod de rætte Konger/ oc den hellige K. Oluffs Low/ etc. Jon Munk i Hoffved-Kloster ved Opslo / sagde sig at være K. Jngis Søn / oc trachtede effter at være Konge udi Norge udi K. Sverres Tid / fik oc et stor Anhang aff de Kuflinger. N. Ch. p. 519. Der effter skeede Oprør med Sigurd/ en ung Person/ som sagdis at være K. Magni Blindes Søn/ oc prætenderede at være Konge udi Norge i K. Sverres Tid/ ved de Øjenskegaers Hielp. N. Chr. p. 521. Siden bleff oc Tumult oc Alarm udi Norge om Kongerigtet/ med en anden ung Person/ ved Naffn Jngi/ som sagde sig ocsaa at være K. Magni Søn/ hvis Anhang bleff kaldt Bagler. See N. Ch. p. 525. Saadanne oc andre fleere/ som den N. Chronike ommælder/ vare icke de rætte Konger/ eller ræt komne til Land oc Rige / som mand burde derfor icke at tiene / eller bevijse Troskab/ som her om erindris.

Om V-oprigtighed at vare sig for. (d) Her befalis/ at mand skal vare sig for/ Einardarleysi/ det er/ V-oprigtighed/ eller Svigagtighed imod sin Konge. K. Oluf den hellig haffde svigactige Mænd iblant sine Hoffsindere/ hvilcke haffde

la-

ladet sig bekiøbe aff K. Knud i Danmarck/at saa snart hand kom til Norge/skulle de opgiffve Landet for hannem / N. Chr. p. 276. Saa var oc Tore paa Eggle/ u-oprikteg imod samme K. Oluff som hafde taget en Guldring aff K. Knud/oc loffvet at forraade sin Herre/som hand derfor bød til Giest/hvorfor hand miste sit Liff/ N. Chr. p. 278. De Norske Lands-Hoffdinger oc Indbyggere vare oc meget svigaktige imod deris Konge K. Oluff/ som ginge i Strjd imod hannem/ oc endeligen dræbte hannem. p. 304. Find sagde om sin Broder Kalf: Det var hans gammel Mercke/ at naar hand talede vel/ var hand redebon at giøre Ont: p. 306. Den største Uoprikteghed/oc Svigaktighed nogen Hof-Tiener kunde bevjse sin Konge/giorde Skule Jarl imod K. Hugen Haaensøn / thi enddog hand haffde tagen Jarlens Daatter til Ekte / oc giffvet hannem halff Norgis Rjge med sig udi Forlening/stræbede hand dog sin Konge effter baade Riget oc Liffvet/ oc derfor fik en ønkelige Affgang / som kand læsis vjtløfftigen udi K. Hagen Hagensøns Historie. K. Ingi Bartsøn elskede saa meget sin Drotze ved Nafn Povel saa hand laa i Seng hos Kongen self/men hand beviste stor Uoprikteghed imod Kongen/ der hand tog en Kniff i Sengen med sig/at ombringe sin Konge med/oc sagde hvo der haffde skyndet hannem til saadan Gierning. N. Chr. p. 585. etc.

(e) Hvad Niding oc Nidingsverck er/findis tilforne forklaret/ Om Nijske vjdere derom i N. Lou udi M. B. c. 2. 4. Saa vel som udi Chr. ding Ostensøns Glossario.

(f) At hafa stadfast Lunderni/ der er/ at haffve stadfæst eller om standhafftig Gemyt. Torlolff Stolmøn haffde et standhafftig hafftighed Gemyt imod sin Konge/K. Hagen Adelsteen/ som gik Jæffn-siide hos hannem udi Strjden/oc icke vjgede fra hannem. N. Chr. p. 85. Kolbein Stallore haffde et stadigt Gemyt imod sin Konge K. Oluf Trugesøn / oc icke alleeniste stod hannem troligen bj udi det Slag ved Svold/men end oc sprang for Bord tillige med hannem der de vare offvermandede/ N. Chr. p. 179. Biørn Stallare haffde et standhafftig Gemyt imod K. Oluff den hellige/thi hand reiste icke alleenist til hannem til Gaarde-Rjge/udi hans Landflectighed/ men voffvede end

ocsaa sit Liff for hannem udi Striden paa Stickelstad. N.Ch.p.289. 308. K.Salomon giffver alle Hoff-Tienere en god instrux oc Hof-Regel om Standhafftighed Prov. 4. v. 26. Offvervei din Foeds Trin / oc alle dine Veye skulle befæstis / vjg icke til høyre eller venstre Haand/vende din Foed fra det Onde/ etc. Oc Joh. c. 41. v. 15. Er der Udyd i din Haand/ da kast den langt bort / etc. thi da maa du opløffte dit Ansict u-straffeligen/oc bliffve fast/oc icke frokte.

Om Druckenskab. (g) Om Drukenskab oc paafølgendis Ulycke / er tilforne vjtløfftigen anteignet/udi nestforgangen 27 Capitel/ til lit. (a) oc (i).

Om Ydmyghed. (h) Det er en stor Dyd/at være litillatur ved alla Menn/det er/ ydmyg imod alle Mænd/ hvilcket anstaar en Hoff-Tiener meget vel. K.Salomon den allervjseste Konge siger smukt: Prov.11.v.2. Naar Hoffmod kommer/ kommer oc Forsmædelse / men Vißdom er hos Ydmyghed. Item/ cap.16. v.19. Det er bedre at ydmyge sig udi Aanden med de Spagferdige / end dele Roff med de Hoffmodige. Christus siger selff: Matth. 11. v. 29. Lærer aff mig/ thi jeg er sagtmodig oc ydmyg aff Hiertet/oc I skulle finde Hvjle for eders Siæle/rc.

Om Veltalenhed. (i) Fáordur det er / Faur-talendis/ eller vel-oc sød-talendis/ hvilcket anstaar en Hoffmand meget vel / de Norbagger haffve ellers det aff Naturen / at de ere vel-oc sødtalendis / oc deris Sprock falder vel. Det er en smuck Hoff-Regel/en hver Hoff-Tiener maa vel haffve i Akt/oc rette sig efter/hvilcken Paulus skrifver Col.4.v.6. Eders Tale skal være yndelig/ forvaret med Salt. Det er høyfornøden at observere til Hoffe. Skule Jarl rosis iblant andet aff denne Dyd/ at hand var skiemtsom/oc veltalendis paa Tinge. N. Ch.p.723. Det skriffvis ocsaa om Hagen Hagensøn/oc Nicolaus Drost/at de forlystede K. Jngi Bartsøn udi hans Sygdom/ med deris Veltalenhed oc skiemtsomme Ord. p.598. K.Sigurd Jorsalefar giorde en Bondesøn / som var hans Bord-Tiener / til Lænß-Høffding udi Norge/ fordi hand med sin Kortvilighed oc frjmodig Tale/viste at stille hannem udi hans melancholie. N Chr.p.416 Steengrim Strylle rosis for hans Vißdom oc Veltalenhed / som gaff Hagen Hagensøn Konge-Naffn p.607.

(k) Det

Om Skickelighed.

(k) Det er oc en stor Zirath paa en Hoff-Mand / at hand er sid-latur/ det er/ skickelig oc anseenlig / dog med Saktmodighed oc Ydmyghed. Derfore vilde de gamle Norske Konger heldst haffve dennem udi deris Hoff/ som vare anseenlige oc skickelige Mænd/ oc komne aff got Slekt. Stallarer/ Merkismænd oc Skutilsvenne skulle alle være skickelige. Men i Synderlighed skulle to Mænd udvælles aff Kongen/ til Drost oc Skenkere/ som vare best qualificerede, baade for Slektens skyld oc Skickelighed/ som er at erfare aff Hirdskraan/ suprà c.25. Wilhelmus Paffvens Cardinal rosede meget det Norske Hoff oc Landfolck/ udi K. Hagen Hagensøns Krøning/ med en lang Oration, at de vare deylige Mennisker/ som haffde smucke Sæder/ oc god Skick oc Adfærd. See vjdere her om udi N. Chr pag. 733.

Om Aarvaagenhed.

(l) Vakur/ det er/ vacker oc aarvaagen/ maa oc en Hof-Tiener være/ oc icke søffnactig udi hans Bestilling eller paa hans Vakt. Der K. Harald Grendskes Hoff-Tienere vare icke aarvaagne at holde Vakt ofver deris Konge/ men vare falden i Søfn/ blef baade hand oc de indbrænde aff Dronning Sigrid udi Svertig/ N. Chr. p. 141. Fordi K. Jngi Bartsøns Hoff-Tienere vare icke aarvaagne / men søffvede paa deris Vakt udi Trundhiem / faldt Baglerne ind udi Byen/ oc ihjelsloge mange aff dennem / saa Kongen selff neppeligen undkom med Lifvet. N. Chr. p 553. Der Erling Skak oc hans Folk/ vare falne i Søffn/ oc icke holdte god Vakt med Aarvagenhed/ vare de udi største Fare for Fienden/ oc neppeligen undkomme med Lifvet. N. Ch. p. 493. 494.

Om Vaabenvakerhed.

(m) Her udkræffvis ocsaa aff en Hoff-Tienere/ at hand skal være Vapnvakur/ det er/ vacker oc fix med sit Gevær / lidet her effter i Capitelet/ staar ocsaa / Vapnsimur / det er / fridsk oc ferdig med sit Gevær oc Vaben. De gamle Norbagger haffve lagt allerstørste Flid paa deris Gevær/ at holde blancke/ fixe oc ferdige/ oc holte dennem for deris beste Boeskab. Naar de reiste til Kircke/ heller Giestebud/ hafde de deris Vaaben paa/ N. Chr. p. 451. 493. De ginge væbnede til Ting. p. 157. De bare oc deris Vaaben hiemme udi Huusene underetjden/ oc naar de reyste aff Bye/ eller til Kongen/ haffde de dennem ocsaa paa. Herom skal meldis vjtløfftigere infrà, c. 34.

om Gafmildhed.

(n) En Hoff-Tiener skal oc være eptir Fongum Orlatur/det er/ efter Formuen Gafmild. Men de fornemmeste præsenter, som de Norbagger haffve i gamle Dage giffven bort/ oc akted høyest/ var deris Gevær, nemlig Sverd/Skiold eller Øxer. Her anders en Lændz-Høffding udi Norge / som var holdt for den duelигst oc fornemmeste udi sin Tjd/hand sendte Skule Jarl/ sit gode Sverd Skarden/ oc et forgylt Skiold/til en synderlig Foræring/der hand fornam at det lide imod Døden med hannem. N. Ch. p.612. Kong Knud udi Danmarck sendte Bud til Kalff Arneson Lændz-Høffding udi Norge/ oc begierede til Foræring aff hannem / 36 Brede-øxer. Men Kalff svarede/ at hand ingen Øxer vilde sende K. Knud / men hans Søn skulde hand faa saa mange/hand skulde icke fattis, p 319. Tangbrand en Præst/gaff Oluff Trygeson et Skiold med et Crucifix udi/ hvilcket hand tog med Tacke N. Ch p.125. Men naar Kongerne forærede noget bort, da var det gemeenligen en Gulde-Ring/ et Sverd / eller en Sæde-Gaard. K. Oluf den hellig/gaf Bryniolf Elephant en Lændz-Høffding/et forgylte Sverd/oc en kiøn Sæde-gaard/N.Ch.p 201. Hand gaff oc Sigvald Skiald et forgylt Sverd p. 277. Men Tormod Skiald gaff hand en Guldring/ for en Vise hand qvad/hannem befaldt/ p. 300.

om smuck Klæde-Dragt.

(o) Her befalis oc en hver Hoff-Tienere / kled Þig vel / thi det staar anseenligen til Hoffe/ at være zierligen oc reenligen klæd; Vdi K. Oluff Haraldsøns den Kyrres Tjd/kom først fremmede Klæde-Dragt op i det Norske Hoff / med statelige Hoser/snørende om Beenene / oc Gulde-Ringe spendte om deris Legge / oc høye Silcke-syede Sko/belagde med Guld/oc Silcke-Vipper udi/oc Kiorteler/som vare knappede til Siden/med Ermene 5 Allen lange/oc meget sneffre/som skulle krusis oc rynkis op til Axelen. See N Ch.p.383. K. Magnus Barfod gaf sine Hof-Folck stackede Kiorteler at bære p.401. K. Magnus Erlingsøn holt baade sig self oc sit Hof stateligen/oc førde mange fremmede Sæder oc ny Klæde-Dragt ind udi Norge/ mens hans Fader Erling Skak / brugte gammel Klæde-skick / oc den samme lod hand sin Søn K. Magnus bruge/saa lenge hand var ung/indtil hand bleff Konge oc fick Regieringen offver Norge. N. Ch. p.490.519.

Stal-

Stallare vare altid lige klædde oc vædnede med Kongerne/ som Kolbent Stallare var med K. Oluff Tyggeson / oc Ejulff Stallare med K. Magnus Oluffson Barfod/ N. Ch p. 179. 399 etc.

(p) Det udkreffvis ocsaa aff en Hoffmand/ at hand er/ diarfur i Om Orfjøllum Naudsijnium/ det er/ dristig udi alle Tilfald/ oc i Synderligheo udi Krigs Tid. Den Tid K. Hagen Adelsten fick Hersagn paa Hordeland. at Gunilds Sønner ankomme med en hob Skibe/ oc stor Makt at anfalde hannem/ spurde hand sine Hoff-Mend til Raads/ hvad hand skulde giøre / da qvad Edvin Findsøn en Vijse/ at det var sømmeligt at bie / oc verie sig mandeligen / ligesom de tilforne haffde giort. Ligesaa raadde de andre Kongens Hoffmænd/ oc sagde/ de vilde heller stride oc falde med Ære/ end flye med Skamme/ oc at de haffde ofte vundet Seyr med mindre Folck. N. Ch p. 84. Der K. Oluff den hellig skulde stride mod Bonde-Hæren / sang Tormod Skiald en Vijse/ oc qvad Biarkamaal den gamle/ saa høyt at all Kongens Hær opvognede der ved/ oc hørde det/ hvorfor alle tackede hannem/ oc kaldede Vijsen Huskarlahout/ det er Hoffmænds Hvaßhed/ fordi hand tilskyndede dennem der med til Dristighed oc Frimodighed. N. Ch. p 299 300. Hauker Habrok var diarff oc dristig/ som seylede til Engeland til K. Adelsten/ oc gick ind til hannem udi London med 30 Mænd med sig/ som haffde hver sin Skiold paa venstre Arm/ oc dragne Sverd under deris Kiorteler / den Tid hand satte K. Harald Haarfaggers Søn Hagen paa K. Adelstens Knæ/ oc bad hand skulde opfostre denne hans u-ecte Søn/ oc sagde hand var hans Knæsetning. N. Ch p. 65. Det var oc et dristigt Stycke Erling Skak giorde/ der hand selff tolffte udi Brynier/ med Hatte offver Staalhuer/ oc Sverd under deris Kiorteler/ ginge ind til K. Valdemar i Danmarck/ som da sad offver Borde i Randers / oc begierede Fred oc Leide aff hannem / efftersom de vare Uvenner. p. 491 Fleere Exempler forbjgaaes for Vitløfftighed.

(q) En god Hofftiener bør oc at være Margfrodur / Spurul om Velog Minnuzhr/ det er/ Velforfaren/ Spørsom/ oc Minnendis forfarenelle Efftertænckendis hvilcket er høyfornøden for dem/ som høye Bestillinger til Hoffe skulle opvarte. K. Harald Haarfagger haffde

en Mand udi ſit Hoff/ſom Hauker Habrok hede/ hand var Kongen meget kier/thi hand haffde vjt vandret oc var vel forfaren/ hand kunde oc udrætte Kongens Ærinde/hvor hand hannem udſendte/enddog det kunde ſtundum være meget farligt. N.Ch p.63. Aſmund Grandkilſøn roſts oc udi den Norſke Krønicke / at hand haffver været velforfaren udi alle Ting / oc den beſte Idretts-Mand udi Norge/ neſt K. Hagen Adelſten. p. 238. Hagen Jarl haffver været meget forſtandig velforfaren oc efftertænckendis/ſom med ſine Raad oc Angifvende bragte Norge under K. Harald Gormſøn udi Danmarck/ oc magte det ſaa at hand bleff ſelff Regentere der offver/men ſiden faldt Kongen aff Danmarck fra/oc aldrig gaf hannem Skat eller Skyld aff Norge/men beholt Riget ſelff ſom en Eenvaalds-Herre. N.Ch. p.104.146. Svend Jarl/ſom K. Magnus Oluffſøn giorde til Greffve/roſis ocſaa meget udi Krønicken/at haffve været meget øffvet udi alle Idret/oc der til ſnild oc vjs/ſaa hand fandtis ingen Lyd.p.327. Skule/ſom var K. Harald Haardraades Jarl/hafver oc været en vjs oc forſtandig Mand / hvorfor hand var giort til Regenter oc Forſtander offver Kongens Hoff/raadde oc regierede alle Land-raad med Kongen/oc var hans ypperſte Raad. p. 379. De gamle Norbagger haffve hafft ſtor Forfarenhed udi adſkillige Sager/hvilcken de haffve forhverffvet ſig udi adſkillige fremmede Lande de reiſte udi. Udi K. Magnus Barfods Tjd/reiſte 3 hans Frænder/Skofte/Find oc Tord/ aff Landet med 5 lange Skjbe / oc ſeylede Veſter/ Franckrjge oc Hiſpanien forbi/oc igiennem Strædet til Rom. N. Chr. 398. Erling Ormſøn med fleere Lænß-Høffdinger/oc meget deyligt Folck/ſeylede aff Norge/oc igiennem Strædet til Jødeland/ oc droge ſaa til Jeruſalem oc Jordan/oc andre Stæder/ſiden reiſte de tilbage til Conſtantinopel/hvor de lode deris Skibe blifve/oc reiſte derfra Landveis hiem/ oc komme lyckeligen med deris Selſkab til Norge igien. p. 450. 451. En Norbagge ved Naffn Rotgier/er for ſin Velforfarenhed bleffven Greffve udi Sicilien/oc Hertug offver Calabria oc Apulia/men omſider er leed til Høl-ſæde oc giffvet Konge-Nafn/hand hafver oc giort den Konge udi Tunes i Africa ſig Skatſkyldig. N. Ch. p 404. De gamle Norſke Konger haffve oc ſelff i deris Ungdom forſøgt ſig udi

frem-

fremmede Lande/oc der bekomed adſkilligeForfarenhed baade i Krigs-Beſtillinger oc andet. K. Oluf Tryggeſøn oc K. Oluf Haraldſøn lode ſig lenge bruge udi Krig uden Lands/forend de blefve Konger udi Norge/ſom deris Hiſtorier vjtløftigen formelder. Men K. Sigurd Magnuſøn/effter hand var Konge udi Norge/ reiſte aff Lander med 60 Skibe/oc hafde med ſig udi Selſkab mange ypperlige Mænd/oc unge Karle aff de Norbaager/ ſaa ſeylede de til Franckrige/ Engeland/ Hiſpanien/Sicilien/Egypten/Jodeland oc Cypren. Saa reiſte de til Jeruſalem/oc funde der Baldevin/ ſom var Konge offver det hellige Land/hand tog meget venligen imod hannem/ oc følgede hannem til Jordan/oc ſiden til Jeruſalem igien/oc var K. Sigurd med hannem med ſine Skibe/at vinde Sidon fra de Hedninger. Siden drog K. Sigurd med ſit Selſkab til Conſtantinopel/oc omſider giorde ſig ferdig paa Hiemreiſen. Men hand forærede Keyſer Alexio alle ſine Skibe/ oc Keyſeren gaff hannem igien mange Heſte/ oc lod hannem ledſage med ſit Folck igiennem ſit Land. Saa drog K. Sigurd igiennem Bulgarien/Ungeren/Svaben oc Beyren/oc der fandt hand den Romerſke Keyſer Lotharium/hand lod hannem oc ledſage igiennem ſine Lande/ſaa hand omſider kom vel til Norge igien/oc forrettede denne ſin Reyſe udi 3 Aar/ oc bleff kaldet der aff Sigurd Jorſalefar/ det er Jeruſalems Farer. Læs N. Chr. p. 402. 403. 404. 405. 406.

(r) J gamle Dage udi Norge ſkulde oc en Hoff-Mand være Log- Om Loukienn/det er/Loukiøn eller Loukundig/fordi en hver maatte ſelf drifve ſine Sager paa Tinget eller Hird-ſtæffne/ ja Kongen ſelff kom til Tings med Bønderne/ oc gick i Rætte imod dennem / oc de imod hannem/udi viktige Sager. K. Oluff Tryggeſøn kom ſelff til Tings/oc der talede ſine Ord til Bønderne / at de ſkulle tage ved den Chriſten Tro. N. Chr. p. 157. K. Oluff den hellig kom ſelff paa Øire Ting/ oc gaf Bønderne ſit Forſet tilkiende/ der hand vilde lade læſe Chriſten Rætten for dem. Oc der hand tingede med Bønderne paa Hordeland/blefve udvalt tre veltalendis Bønder/ſom ſkulle ſvare Kongen. Men der den førſte Bonde ſkulde tale/bleff hand med Hoſte oc Trangbrøſtighed ſaa betagen / at hand kunde icke ſvare et Ord / den anden bleff ſtrax ſtam/oc den tredie blef gandſke hees/ ſaa ingen af dem kunde

kundig-

de fremføre et Ord. See N. Ch. p. 150. 151. Hvilcket maa regnis for en sønderlige Guds Straff/fordi de ville tale imod den Christen Religion, oc den forhindre. K. Magnus Barfod søgte Ting oc Straffe imod Skofte Ogmundsøn/oc hans Sønner Find oc Tord/om en Træte de haffde sammen p. 398. K. Øisten oc K. Sigurd Magnussønner søgte adskillige Tinge med hin anden om en Træte de haffde indbyrdis p. 413. Mange fleere Exempel læsis udi Snorre Sturlesøns Krønicke.

At være hos Kongen. (ſ) Tvende Hoff-Officerer vare i Sønderlighed obligerede altid at være hos de Norske Konger i gamle Dage/ som vare Stallare oc Merkißmænd/som tilforne er ommeldet udi Hirdskraan c. 21. 22. Lenßmænd maatte icke heller reise fra Kongen uden hans Orde Forloff. c. 19. Egild Ulfeck en gammel Merkißmand / vilde helle vare hos Kong Hagen Adelsten/oc følge hannem i Strjd/end ligge hiemme paa sin Benckehalm. N. Ch. p. 81. 82. Biorn Stallare/reiste til K. Oluf den Hellige til Garde-Rige/der hand var Landfløctig/oc vilde heller være hos sin Konge ud i Elendighed / end paa sit Gods udi Norge i Velstand/p. 189. Kong Ingi Bartsøn hafde altjd 3 aff sine beste Mænd hos sig udi Kammeret/iblant hvilcke var Tofvel Trog eller Hoffmester/som laa udi Seng hos Kongen selff/ p 585.

Fire sønderlige Hof-Dyder. (t) Her til Beslutning foreskriffvis Hoff-Tieneris 4 herlige Dyder / som ere/ Hofsime/ Lytilæti/ Sannin / og Rietlæte/ det er/ Maadelighed/Ydmyghed/Sannind eller Sandhed/oc Retferdighed/hvilcke ere en hver høyfornøden at haffve i Act oc beflitte sig paa/ som vil bære god Hoffmands Naffn med Ære. Men eftersom disse Dyder ere tilforne forklarede udi Antegnelserne til det 27. oc 28. Capitel/saa vel som deris contrarie Laster/vil jeg Vjtløfftighed forbigaa/oc hafve den gunstig Læsere der henvjst. Men er her hos at erindre/at disse 4 Dyder/ere udelukte/udi den forrige trøckte Hirdskraa/ saa vel som Svenske Version, med meget meere / som enten er forglemt/ eller icke ret verteret aff det gamle Sprock.

Gunst til Hoffegiffver Mißgunst. (v) Ad bidia Sæmda Vndan Løgunautum sinum/det er/ at bede eller begiere Ære eller Bestilling fra sine Staldbrødre/

giff-

giffver stor Mißgunst oc Efftertrakteise til Hoffe. Eric Jarl drog mange Forlæninger fra Erling Skialgsøn/ som K. Oluff Tryggesøn hafde gifvet hannem/oc hvor som Eric optog Landskyld af Bønderne/der kom Erling effter/oc tog lige saa meget/hvilcket foraarsagede Had oc Splid imellem dem. N.Ch.p.189. Aßmund Grandeildsøn fick halffparten aff Helie-Land i Forlæning/fra Haarek aff Tiotö/hvorofver hand fick megen Eftertraktelse af hannem oc hans Venner/ som erfaris aff den N. Chr. p 245. seq. Sigvald Skiald bleff giört til Stallare/af K. Oluf den hellige/oc blef begafvet af hannem med et forgylt Sverd / hvilcket gaff hannem stor Mißgunst oc Mißundelse aff sine Staldbrødre udi Hoffet. p. 277. 299.

(x) At legga Gott til alra Manna Maala/det er/at legge Om Ef-Got til alle Mands Sag/ eller/ som det lyder ræt paa Danske / at tertale til tale Got om alle/ det er en god Dyd paa en Hoff-Tienere / hvilcket oc Hoffe. befalis aff Gud udi den hellige Skrift. Den vjseste K. Salomon siger/ Prov.16,13. Retferdigheds Læber ere Konger en Velbehageligbed/oc den som taler opriktige Ting/ skal hver elske. Item Prov. 25. v.11,12. Som Guld-Eble i et Huus aff Sølff/ som mand kand see igiennem/ er et Ord/ som talis udi sin Tjd/ som et hengende Smycke aff Guld / oc en Prydelse aff kostelige Guld / er en Vjs som straffer/ for et Øre som lyder det. Til Hoffe er det farligt / at tale andet end opriktigt om en hver/eller oc at gifve onde Raadslag om nogen. Hide Forræder talede icke vel om Hagen Kongens Søn / der hand tilbød Hagen Jarl / at hand vilde forraade oc ombringe hannem / paa det Jarlens Søn kunde bliffve Konge/ men Jarlen foractede hans Ord oc Raad/ oc maatte effter den Dag icke ljde hannem N. Ch. p. 595. Hagen Hagensøns Frænder oc Venner raadde hannem / at hand skulde sætte sig op imod K. Ingi Bartsøn/oc falde til Baglerne/som kunde hielpe hannem til Riget / men hand vilde icke lyde deris onde Raad oc Tale. p. 597. K. Inge Haraldsøns Moder / saa vel som hans Lanßmand Gregorius Dagsøn/talede ilde om K. Sigurd hans Broder/ oc gaff Raad/ mand skulde offverfalde oc dræbe hannem oc hans Folck/hvilcket oc efter deris onde Raad oc Anslag skeede. N. Ch. p.455.456. Der det bleff giffven K. Hagen Hagensøn tilkiende / oc

Skule Jarl var hannem u-tro/oc practicerede Forræderj imod hannem/talede hand dog vel om hannem/oc vilde icke være den første som skulde bryde een Foreening/imellem dem var giort. p. 604.

XXIX. Capitel.

Om Kongen jætter* (noen) Mand Hirdvijst*.	Eff Kongr jatar Mann Hirdvist.
Nu om Kongen jætter nogen Mand Hirdvijst (a) da skal Stallare eller Merkißmand (b) leede* udi Hofset/ da værendis hos Kongen stedder */ oc om nogen mæler * imod/ da skal hand Sagen randsage. End de Mænd alleeniste bør imod at mæle */ (c), som self bør at tale der om/ eller oc saa Slektinge/ til den som modmæler */ som hâr der i at sige/ at de bør der om Ombod * haffve effter Lowen / eller vide nogen Ting / enten i deris Æt/eller Medfart *	Nu eff Kongur jatar Mann Hirdvist / Pa skal Stallara edr Merkißmadr leita vid Hird / Pa er hia Kongi er stødd / og eff neckur mælir i moti / Pa skal hann Maal rannsaka. Enn Peim einum Monnum eigu i moti ad mæla / sialfir eigu ad at tella / edur sino Skyldir Menn / motmælandans eigi hluti / ad Peir eigi Par Umbod aa at Løgum / edr viti ein hverja hluti / Pa i Ætt Peirra edr Medferdi / edur

Margin notes: * loffver
* Hof-fred
* bespørge sig.
* tilsteder
* taler siger
* sige
* taler imod Vederparten
* befaling

edur adra hluti / Pa sem moti eru Kongsins Sæmd edr Hyrdar / og fari Pad effter Pui sem rannsak kemur a. Enn ef Pat er um ønnur Lagamaal / og hefur sa i moti er mælt Logbodit fyrir sig (e) um Pat Maal/ edr Kongs Dom / edur annara godra Manna/ og bydur hann Pat enn framleidis / og vil hinn Pui mote mæla/ at hann ætlar Peim afur Kôsta/ er hann getur spent fra Hirdvist / og ransakast suo Kongi og Hirdmonnum / Pa maa Kongr gefa honum Hirdvist / med Hirdarinnar Raadi / er Logh og Kongs Dom bœd fyrer sig / og naa er Pui

eller anden Ting/ det som er mod Kongens Verdighed eller Hoffets/ oc fare* ded/ effter som Randsagelse paakommer. End om ded er om anden Loumaal (d), oc haffver den imod er mælt *Loubydet for sig for den Sag/ eller for Kongens Dom/ eller andre gode Mænds/ oc byder hand ded fremdeelis/ oc vil hjn ded imod mæle* at hand akter dem u-tilbørlige Vilkor/ som hand meener at spende aff * med Hirdvist/ oc randsagis saaledis/ aff Kongen oc Hoffmænd/ da maa Kongen giffve hannem Hirdvist*/ med Hoffeds Raad / den Low oc Kongens Dom bod for sig / oc kand

* gaa saa der om
*modsigis
* sige
* stille aff
* Hof-bekiermelse

ey naae ded for Gierig- | ei fyrir Aagirudar Sa-
heds skyld. | ker.

Antegnelser
Til XXIX. Capitel.

(a) Hirdvist er Leide som Kongen giffver Nogen/effter begangen Drab/udi Hoffet / ligesom Land-vist er Leidebreff/som nogen giffvis paa sin Fred / effter begangen Drab/naar hand er dømt til Fred/ at hand kand være sicker udi Landet/ oc er det Stadfæstelse paa retmessige Drabs Dom/ som icke siden maa casseres,til at vises en hver udi Landet/hvor paaeskes/oc kaldis derfor Landvist/for det vises udi Landet Men Kongsdaug er Leidebreff effter begangen Drab/indtil Sagens Uddrag/saa er oc Fordags-Breff/Beskiermelse-Breff/til Rattens Udførelse paa visse Dag oc Tid. See her om Canceller Bielke in Terminis Jurid. Norske Low formelder udi M.B.c.1. Dræber mand anden/ da miste hand sin Fred/oc haffver forbrut alt det hand ejer/uden sine Odels-Jorder alleene/etc. Men det kaldis Ubodemaal/om mand dræbte den Mand/som hafde Kongens Beskiermelse-Breff / enten til Land/ vist eller Vidnißbyrd sig med at undskylde / uden lonlig Aarsag. M. B.c.2. Men den som Sagißløs Mand dræbte/maatte ingen Landsvist gifves/uden Kongen hannem self benaade vilde/for gode Mænds Bøn skyld. M B c.1.

K.Hagen Hagensøñ gaff Roe Eskildsøn en aff Skuli Jarls Tienere Hirdvist / som haffde dræbt en aff Kongens Mand / fordi hand løb strax til Kongen / der hand haffde giort den Gierning / bekiendte det for hannem/oc gaff sig udi hans Vold. N Chr.p.673. Der Anders Skiolderband haffde ihielslaget Vagard Væredal / fortrød K. Hagen storligen den Gierning / oc hand raadførde sig med sine gode Mænd/hvorledis hand skulde handle den Sag/de raadde hannem/ at hand skulde tage Forlæning fra Anders/oc lade hannem beholde Liffvet. Oc der Anders fortrød den Gierning storligen/tog Kongen Forløningen fra hannem/oc gaf hannem Hirdvist oc Forligelse. N Ch. p 629.

p.629. Der K. Hagens Morbroder Gunolff/ haffde huggen Haanden af Sirre Eilif/Skule Jarls Raad oc synderlig Ven/Rode Kongens Mænd en Skioldborrig om hañem oc veriede hañem/oc gaf Kongen hañem Fred oc Leide/indtil mand saae hvorledis hans Saar kunde lægis/etc.p.619.620. Men naar nogen hafde saaledis giort Drab i gamle Daze oc Kongerne vilde unde dennem Hirdvijst oc Bestiermelse/lod de dennem saa lenge bevaris udi en Kircke eller Kloster/hvor ingen maatte røre dennem / indtil de kunde komme til Boed/ eller oc de kunde udreise aff Landet/ dersom de icke kunde være sickere/ for den Dræbtes Venner/som skeede med Jfver Pofvel Vageskalms Søn/ som haffde ihielslaget en Birkeben/ved Naffn Erick Bagge/Søgeløßmand/ hvorfor hand haffde begiffvet sig udi Munkelijffs Kloster i Forsickring oc Behold / indtil hand reiste ud aff Landet. N. Chr. p: 671. 672.

(b) Stallare oc Merkißmænd skulle spørge oc randsage udi Hoffet/ fordi det var deris Embede / at forhøre oc forlige alle tvistige Sager udi Hoffet/efter Kongens Betænckning/saa vel som at være paa alle Hoff-stæffner/oc tale Kongens Ord paa Ting/som tilforne ommeldis udi Hirdskraan cap. 22. oc 23.

Hvo udi Hoffet skal randsage.

(c) Den vedkommer det at tale udi Drabs eller andre Sager/som næste Slekt er. Er det ellers udi Hoffet/bør Stallare eller Merkißmand Sagen at randsage/som udi nest forgangen Antegnelse er ommeldet/men er det uden Hoffet/da skal Kongens Ombudsmand/(om Arffvinger icke ere til) lade søge efter Manddraberen oc forskaffe Ræt/ som befalis udi N. Loubog. M. B. c. 10. 15. 18.

Hvo udi Sager bør at tale.

(d) Lagamaal eller Loumaal/er paa Norsk/Vide eller Straf. Saa siges/ at legge Lonmaal imellem trende som ere forneiget/ hvad den skal haffve forbrut / saa opbryder loulig giort Foreening. Lagbodit eller Laubydet er loulig tilbydet eller opbudet. Teste Cancellario Bielke in Terminis Jurid. Men Loumaal paa Danske/siger hand/ at forstaaes/om alle de Sager/som en med Ræt vil udføre.

hvad Lowmaal oc Loubyde er.

(e) Der K. Hagen Hagensøn bød Bod for Gunolff sin Frænde/ som haffde skamferet Eleffen aff Skule Jarls Mænd / da aktede Greffven det intet / men vilde stille Gunolff aff med Hirdvijst / men

Hirdvistes Forhindring.

hand bekom dog Fred oc Leide aff Kongen / med Hoffeds Raad / N. Ch. p. 620. Ilige maader / den Tjd Iffver/ Poffvel Vageskalms Søn/ haffde drabt Eric Bagge / oc K. Hagens Mænd vilde derfor opbryde Kircke-Døren/ som hand var indflyet/ at drabe hannem/ oc icke ville forunde hannem Hirdvjst / da forbød Kongen dem at bryde Døren op/ siden holdt hand Stæffne med sine Mænd/ oc sagde hand for ingen Deel vilde tilstede/ de skulle giøre hannem noget Ondt/ saa fick hand Hirdvjst/ indtil hand drog aff Landet. p. 672.

Hvad stor Forskiel som findis imellem Ordene udi dette Capitel/ oc dem udi den forige trøckte Hirdskraa/ kand Læseren selff eracte.

XXX. Capitel.

Om Kongen giør Hof-Mand.

*Paa den Tjd.

DEn Tjme * som Kongen vil Hoff-mand (a) giøre/da skal ey stande Bord for Kongen. Kongen skal hafve Vielsverd (b) om * sit Knæ/ om hand er kroned / oc vende tilbage Dokskuen under sin Haand/ oc legge Fæsted frem ofver sit højre Knæ/ svøbe siden Staalhandsken op offver Fæsted / oc gribe siden med høyre

* for

Eff Kong giørir Hirdmann.

PAn Tyma sem Kongur vil Hirdman gøra/ Pa skulu ei standa Bord fyre Kongi. Kongr skal hafa Vigslu Sverd um Kne ser / eff hann er koronadur/ og venda aptur Dogskonum under Hond ser/ og leggia Medalkafflan frem yfer hægra Kne ser / sueipi sidan Fetilsylginni up yfr Medalkafflann/ og gripi sidan hegri Hen-

Hendi ofan yfer alt sa-
man. En sa er Hird-
madur vil gøraz / skal
falla baadum Kneum aa
Golfit / fyre Kongi / edr
aa Fotskor / og taka
baadum Hondum undir
Medalkaflann og miñiz
sidan vid Hond Kongs.
Sidan skal hann upstan-
da og vinna Eid / at Bok
Þeiri / sem Kongr fær
hann i Hondir / med Þem
Eidestaff: Þes leggr
eg Hond aa helgia
Bok / og Þui skytur
eg til Guds / ad eg
skal væra hollr og
trur minum Her-
ra N. Noregs Kon-
gi opinberliga og
leyniliga / fylgia skal

Haand / ofven offver alt-
sammen. End den som Hof-
mand vil gioris / skal fal-
de paa begge Knæ paa
Gulfoed / for Kongen / el-
ler paa Fodskamelen / og
tage begge Hænder under
Haandfæsted (c), oc kysse
siden paa Kongens haand.
Siden skal hand opstan-
de, oc vinde* Eed / paa den * sverge
Bog (d), som Kongē faar
ham i Hænder / med deñe
Eedstaf*: Des legger * Eeds Maade der til
jeg Haand paa hel-
lige Bog / oc ded sky-
der * jeg til Gud / at * setter
jeg skal være hyld oc
tro (mod) min Her-
re N. Norges Kon-
ge obenbarligen oc
lønligen / følge skal
jeg

jeg hannem uden Lands oc inden / oc ingensteds fra ham skilles / uden hans Low oc Tilstedelse er der til / uden fuld Nødvendighed forhindrer / holde skal jeg alle de Eeder / som hand svor alt Laudfolcket (e), effter ded Vid / som Gud forlæner mig / saa vær mig Gud huld / som jeg sandt siger / gram om jeg liuger. Siden skal hand falde paa Knæ for Kongen / oc legge begge sine Hænder sammen / end * Kongen sine begge Hæn-

* men

eg honum ukan Lands og innan / og hvergi vidr hann skillaz / nema hans see Loff og Leyfi til nema full Naudsyn banni / halda skal eg Eida Pa alla / sem hann sor ollu Lanzfolkinu / effter Pui Viti / sem GVD lier mier / suo se mier GVD hollur / sem eg sat segr / gramur eff eg lyg. Sidan skal hann falla aa Kne / fyre Kongi / og leggia badar Hender sinar saman / enn Kongur sinar Hendr badar

dar um hans Hendr / og
minnaz sidan vidur scal-
fan Kongi/sidan skal saa
Skutilsveinum / sem Pa
heldur stödu / fylgia ho-
num at Handsali / fyrst
til Lendramanna eff Peir
eru inni / og sidan til an-
nara Hirdmanna. Enn
Pan Tyma sem Lendur-
Madur fyre Kortesis
Saker standa upp / og
minnaz vid hann / suo
skulo og gora allir Hird-
menn uti fraa. Pat ber
og vel / ad sa same Sku-
tilsveinn fylgi honum i
adra Stada / Par sem
Hirdmenn eru fyrir / og
kannist suo forn Hird /
vid nyia Lögunauta. Enn
same Hattur skal a vera /
hvert sem i senn gorast
fleiri edur færri.

der/om hans Hænder/oc
kysse siden Kongen selff/
(f). Siden skal den Sku-
tilsvend / som da holder
stod* / følge hannem ved *staaende
Haanden/først til Lænß- Opvart-
mænd / om de ere inde / ning.
oc siden til andre Hoff-
mænd. End den Tjme* * Tid
som Lænßmand for Kor-
tesie Skyld stander op/
oc kysser hannem / saa
skulle oc alle Hoffmænd
giøre paa Rey. Ded
bør* oc vel/at den samme *sømmer
Skutilsvend følger han-
nem paa andre Stæ-
der / der som Hoffmænd
ere for haanden / oc kien-
dis saa forrige Hoff / ved
ny Laugsbrødre. End
samme skick/skal holdis/
hvor som tillige giøris
fleere eller fære.

Anteanelser
Til XXX. Capitel.

hvad Hirdmañ &c. (a) Hirdmann/det er/Hoff-Mand/siges i Almindelighed/om alle dem som tiene udi Kongens Hoff/i hvad Bestilling de monne hafve/som tilforne er ommeldet udi det 26 Capitel. Men eigentligen oc i Sonderlighed paa dette Sted/er Hudmand/Hoffmand/Hoffmands Karl/eller værhaftig Karl/som vi nu kalder dem til Hoffe. Oc haffde Kongerne i gamle Dage udi Norge/ deris mange Hird-Mænd eller Hoffmands Karle/ foruden Skutilsvenne/Hoffjünder oc andre betiente udi Hoffet. K. Oluff den hellig hafde 30 Hoff-Mænd/oc K. Magnus Haraldsøn den Kyrre hafde 120. Hoff-Mænd oc Tilsiunsmand/ N. Ch. p 197. 384. Saa haffde oc Jarlene/saa vel som hver Lænß-Høffding/oc fornemme Mand/udi Norge i de Dage/mange Hof-Mænd/hvilcke de holdt til Kongernis Tieniste udi Krijgen / naar fornøden giordis. Gregorius sagde til sin Konge K. Jngi / der hand opmuntrede hannem til at slaes med hans Broder K. Sigurd: Jeg er her kommen med mit Folck eder til Hielp / oc dersom i vil anfalde hannem / da haffver jeg meere end 100 Hoff-Mænd her udi Gaarden/med Hielm oc Brynie/oc vil jeg med mit Folck søge der til som verst er. N. Ch. p. 455. Om samme Gregorius Lænß-Høffding / striffvis oc saa udi Kröniken / at hand holt sine Hoff-Mænd bedre med Øll oc Mad/ end andre Lænß-Høffdinger udi Norge/oc at hand drack aldrig udi Skytning-Stuffve/at alle hans Hoffmænd jo maatte dricke med hannem/ pag. 454.

om Kongens Vielse-Sverd (b) Vigslu Sverd/det er/Vielse-Sverd/oc var det Sverd Kongerne bleffve antvordet udi Kröningen/hvilcket Jarlen da skulde bære i processen for Kongen / eller oc en fornemme Lænß-Høffding/om der var ingen Jarl/som tilforne er ommeld i udi Hirdskraan c. 11. Vdi K. Hagen Hagensøns Kröning bar Skule Jarl Sverdet for Kongen / men udi hans Søns Magnus Hagensøns Kröning / bar Gudi Joonsøn en fornemme Lænß-Høffding Sverdet. Men K. Hagen selff oc tre Bisper bunde Sverdet om K. Magnus.

Oc

Oc var dette deris Vigslu oc Vielse-Sverd. See N. Ch. pag. 731. 776. 777.

(c) Hirdmenn eller Hofmænd regnedis iblant Kongernis Sverdtagere/ fordi de toge om Fested eller Haandfanget aff Kongens Vielse-Sverd med begge Hænder/ naar de bleffve giort til Hirdmænd. Ellers vare Jarler Kongens Sverdtagere/som Kongen fick Sverd i Haand eller bandt Sverd ved Sjden/ naar de bleffve creerede, som erfaris tilforne aff det 11. oc 15 Cap. i Hirdskraan/ saa vel som aff N. Ch. pag. 328. Kongernis Lensmænd oc Hoffsindere vare oc alle Sverdtagere/ som er at læse udi N. Ch. pag. 603. K. Hagen Adelsten udi Engeland/ sendte Kong Harald Haarfagger udi Norge/ et Sverd med forgylt Hialte eller Haandfang/oc Baandene af Guld/ besatte med dyrebare Steene/oc der hans Sendebud antvordet K. Harald det/da tog hand om Haandfanget oc saae der paa/da sagde Sendemanden: Nu tog du ved Sverdet/ligesom K. Adelsten vilde/nu est du hans Mand oc Sverdtagere/ thi du togst om Haandfanget. N. Ch. p. 62. Ellers er det endnu Maneer/at naar Kongen giør nogen verhafftig/giffver hand hannem gemeenligen et Sverd/&c.

om Sverdtagere.

(d) Helgia Bok/ hellig Bog/ er Bibelen/ som Hirdmænd skulle legge deris Haand paa/naar de giorde Kongen deris Eed. Ellers plejede andre at legge Haand paa Helgadoma eller Helligdommen/som Jarler/Lensmænd/Canceller oc Hird-stiorer oc Bønder/ naar de svore Kongen Eed/som erfaris aff Hirdskraan suprà c. 7. 8. 9. 20. Oc var denne Helligdom/enten K. Olufs Skrjn udi Trundhiem/eller S. Halvars udi Opslo/eller den hellige Sunivæs udi Bergen/ som de lagde Hænder paa naar de svore Kongen Troskabs Eed/ etc. Den Tjd Svend Jarl giorde K. Magnus Oluffsøn Eed/bleff frembaaren et Skrjn med Helligdom/oc der paa lagde hand sine Hænder/der hand svor hannem Huldskab oc Troskab. N. Ch. p. 328.

om hellige Bog.

(e) Hirdmænd skulle svære/ at holde den Eed/ som Kongen svor Landsfolcket. Om denne Eed meldis tilforne udi Hirdskraan cap. 6. at Kongen udi sin Kroning svor/at hand skulde holde det Folck hand var offverskicket/ den Christen Low/ oc den med gode Mænds Raad at forbedre. Nu vare baade Hirdmænd oc andre Hoffsindere forplik-

Hirdmend skulle holde Kongens Eed.

te/at haffve Kongens Eed i Akt/ oc den haandtheffve / at Lowen icke skulle forkrenckis eller nogen Mand udi Landet aff dennem forurettis/paa det at det skulde icke heede/ at Kongens egne Mænd icke holde Lowen/ som Kongen haffde svoret at holde / oc det hannem skulde tilregnis / som de der vare udi hans eget Hoff/giorde. See vjdere infra cap. 33. (c).

Om at kysse Kongen. (f) Naar Merkißmand eller Skutilsvenne bleffve giort/da skulle de kysse paa Kongens Haand/som erfaris aff Hirdskraan supra c.22. 23. Men Hirdmænd haffde den største Ære/naar de bleffve giort/at de skulle kysse Kongen self. Ellers var det Maneer/at Erke-Bispen oc Bisperne kyssete Kongen/naar de komme til hannem/som erfaris aff N. Ch. p. 771.

XXXI. Capitel.

Om Følge-Mænds (a) Staafæring.	Um Bunad Fylgdar-Manna.
Om saa mange giøris Haandgangne / som til Følge hører / da skal dog ey by- * befales dis * fleere ad gangen end halff Følge kand være gamle / oc halff ny / thi at da kunde hine Gamle kende dem som ny ere/ til ret Følge-hold. De som Følge holde hos Kongen / skulle den Dag	Ef suo margir gøraſt Handgangnir / sem til Fylgdar heyrir / Pa skal Po ei bioda fleyrum i senn / enn halff Fylgd se forn / enn halff ny / Pui at Pa mega hiner forn kenna Peim sem nyer eru / til Fylgdar halds riets. Peir sem Fylgd halda med Kongi / skulu Pan Dag ha-

hafa hin bæstu Klædi sin/ og Pân Vapn sem sæmilig eru / bædi Kongi og Peim i annara Manna Augsyn. Peir skulu ei seinna koma til Fylgdarhald / enn hringt er ad Smaakirkium til ottu Sangs. Enn sa sem seirna kemur / enn samhringt er / hann er u-vijs til vardar Fylgdar / enn skulu Par ad Kirkin vera/er Kongur heyrir Tydir/enn sidan fylgia Kongi huert sem hann gengur. Enn ef Kongur gengur i Herberge/ Pa skulu Peir Par bida hans/ sem hann bydur Peim / og ei iburtganga utan hans sir Leyfi til. Enn sa sem ad Uleifi gangur borttu/ sæte Vblydu Kongs.

hafve hin * beste sine Klæder (b), oc de Vaaben (c), som sømmelige ere/ baade (for) Kongen oc dem/ i andre Mænds Aasyn. De skulle ey senere komme til Følgehold/ end ringt er til Smaakirckerne til Ottesang (d). End den som seenere kommer/end sammenringt er / hand er u-vis til Vardhold / end skulle de i Kircken være/ som Kongen hører Tyder * (e), men siden følge Kongen hvor som hand ganger. End om Kongen ganger i Herberget */ da skulle de der bie hannem/ som hand byder dem / oc ey bortgange/ uden hand gifver Lof til. End den som med U-lof * ganger bort/ være i Kongens ublidhed. *

* de

* Messe

* Gemaker

* uden Lof

* Vaa[illegible] Unaade

Følgemænd skulle alle Dage med Kongen være baade for Mad* oc effter / oc saa offver Borde. De skulle haffve til Følge gode Skiolde / oc faure* Staalhuer / Sverd / oc all god Staføring / eller Øxer vel gode / oc meget store. Ey skal Følge holdis til Glands* eller Gammen* / (men) heller sin Konge til Vernd* oc Vareteckt. Denne Skick skal være med Følgehold / at fire aff dem skulle gange effter Kongen hoflige* nær / men to paa hver Side aff Kongen. End om Følge er mangfoldelig / da forøgis Mand-talled paa hver Sted. Følgemænd skulle der paa akte / at ingen ganger mellem

* Maaltid.
* smucke
* Prael
* Stiemt
* Bestiermelse
* temmelige

Fylgdarmeñ skulu allan Dag med Kongi vera / bædi fyre Mat og eptir / og suo ad Bordi. Þeir skulu hafa til Fylgdar / goda Skioldu / og fagrar Staalhufur / sverd / med ollum godum Bunadi / edr Øxe vel goda og i megra lagi. Ei skal Fylgd halda til Glentz edur Gamans / heldur Kongi sinum til Verndar og Gietslu. Sa Haattur skal vera med Fylgdahaldi / at fiorir af Þeim skulu ganga eptir Konge hoffliga nærri / eñ tveir aa hveria Hlid Kongs. Enn eff Fylgd er fiöl mennari / Þa aukaz ad Manntali i hverum Stad. Fylgdarmenn skulu Þes gäa / ad engin gangi imille

Kongs

Kongs og Peirra / nema Peir / er Kongur kallar til syn. Enn Po rymi Peir fagurliga Mønnum fra Kongi / Pui at Kongr er ollum skyldugnr / og Parf margir saakunnigr sit Erinde fyrir hann at fly- tia. Fylgdarmenn skulu taka Orloff aff Kongi / Pan Tyma Kongr geingur til Sveffns.	Kongen oc dem / uden de / som Kongen kalder til sig. End * dog rømme faurli- * gen * Mend * fra Kongen / * thi at Kongen er alle skyl- dige / oc tarffver * man- ge ringe Folck sit Ærende for hannem at fløtte *. Følge-mænd skulle tage Orloff aff Kongen / den Tjme * Kongen ganger til Søffns.

* men * smucke * Folk * behøfver * føre * paa den Tid

Antegnelser
Til XXXI. Capitel.

(a) Fylgdarmenn / ere Følgemænd / som nu kaldis Ora- hvad Følbantere / oc haffde ded Naffn / fordi de skulle altid følge gemænd: Kongen / hvor hand gick / at opvarte hannem. Udi er. K. Hagen Hagensøns Tid bleffve forordnede Følge- Mænd / som altid skulde være omkring hannem / for Skuli Jarls Efftertraktelse / som stode hannem effter Liff oc Rige. Ded bestillede Kongens Foster-Fader / Iffver Bolde / som sagde saaledis: Denne unge Konge haffver trygge oc trofaste Raadgiffvere behoff / oc tro Følges-Mænd / thi de sidde hannem alt for nær / som ville skille hannem ved sine troeste Venner / paa det de siden kunde raade hannem effter deris eget Sind oc Villie / læs N. Ch. pag 605. Derfor lode Anders Skioldverbaand oc Vigard Væredal / Kong Hagens Landßmand / altid 12 Mænd / (som vare Følgemænd) følge Kongen, foruden andet Folck / der Kong Hagen oc Jarlen vare til Mode- sammen udi Bergen / N. Ch. p. 614. (b) Udi

Om Folgemænds Klædedrakt. (b) Udi Kong Harald Haarfagers Tid / vaar det hans Bærserkers oc Kappers (det er Kempers) beste Klædedragt/at de hafde Vargstacker/det er Ulffskinds Kiorteler ofven ofver deris Brynier/Nor: Chr.p.44. Men siden udi K.Oluff Haraldsøns Kyrres Tid/da toge de Norske Mænd mange fremmede Sæder oc Klædedragter op/etc. N. Ch. pag. 383. Læs vjdere tilforne om Forandring paa ded Norske Hoffs Klædedragt udi Antegnelssen til ded 28 Cap. lit. (o).

Om Vaaben oc Gevær (c) Om Vaaben som en hver udi Kongens Hoff skulde bære oc bruge / findis vjtløfftigen udi ded effterfølgendis 34 Capitel / udi Hirdskraan.

Om Messe (d) K. Oluff den hellig/hafver indført Christendommen udi Norge/ der Indbyggerne vare Hedninger tilforne / oc hand hafver først ladet sammenskriffve en Christen-Ret eller Kircke-Ordinantze/ med Bispens oc andre lærde Mænds Raad/da bleff forordnet Ottesang oc Høje-Messe med anden Guds Tieniste udi Kirckerne / oc vaar hand selff flittig til at høre Ottesang oc Messe/ hver Morgen/ som læsis udi Nor Chron.p.197. hvilcket de andre Christen Konger der udi Landet hafve siden oc giort/ som vjtløfftigen udi Chroniken læsis.

Ottesang (e) Messe/ kommer uden Tvil aff det Latinske Ord missa, oc bleff holt i de Dage udi Norge paa Papistiske Maneer/ men var K. Oluff Trygge den første Konge/som indførte Messen udi Norge / der hand kom did at tagis til Konge / hvilcken hand lod holde for sig paa Moster-Land/ Nor.Ch. 144. Elleis kaldis Messe oc saadan Kircke-Tieniste paa gammel Norsk Tyder/oc Vaage er Kircke-gang. Der meldis om Erling Skak/som var Jarl i Norge/at hand vilde gierne høre Tyder / udi Nor Chr. 493. Kongerne lode gierne holde Messe for sig hver Morgen / førend de forrettede andet / udi deris Regiering / men i Sønderlighed naar de haffde noget vigtigt at forrette / som Kong Hagen Hagensøn / der hand vilde reise i Strid imod Skull Jarl / som satte sig op imod hannem / da lod hand først siunge Messe for sig. Nor. Chron pag. 697. 707. K. Østen begierede at maatte lyde Messe/ førend hand bleff parteret oc henrettet. N. Ch. 463.

XXXII. Ca=

XXXII. Capitel.

Um Vord og Vopn Fylgdar Manna.

Fylgdar Menn skulu adr hafa greit Vörd syn i millum / enn Kongr gengur til Drykiar/eptir Aptan Song/med vitordi Peirra Skutilsveina er stödu halda. Ey mega Peir leysa af sier Vörd i Vfridi/naudsynia Laust. Enn i Fridi/ skulu Peir einir halda Pyrir Pa / sem Kongr lofar aadur. Mikla giætslu hæfir Peim Mønnum apter ad hafa / er fyrst skulu giæta sealfs Kongs / og so als hans Foruneytis. Peim byriar ey ad vera ofdrüknum/ og ey svefnigum. Eru og mørg Dæ-

Om Folgemænds Vare* oc Vaaben.

Folgemænd skulle tilforn haffve deelt Vagt (a) imellem sig/ førend Kongen gaar til Dricken*/ effter Afften-Sang/med de Skutilsvennes samtøcke som stod* holde. Ey maa de løse* fra sig Vagt i Ufred nødvendig-* Løst.* End i Fred / skulle de alleene holde for dem / som Kongen forlofver tilforn. Meget vel bør de Mænd at haffve sig i Akt / som først skulle tage vare paa Kongen selff / oc saa all hans Selskab. De bør ey at være for meget druckne (b), oc ey søffnige. Ere oc mange Exem-

* Vagt
* at dricke
* Stand staaende
* Tienist
* kiøbe
* Uden Nødvendighed

pelder paa / at Høffdin-
ger oc deris Hoff / haffve
*forloren offte meget tabt * / for
Vaktens Varholds-Mænds U-
aktsomhed. Vardholds-
Mænd skulle haffve i
Fred disse Vaaben (c),
Sverd / Buklare / Spiud
oc Staalhue / end i Ufred
all Vaaben. Nu skulle
de Mænd / gifve Akt paa /
som Vardhold lader hol-
de / at fra Mariemesse (d)
sidst i Høsten / oc til Ma-
riemesse i Langfasten / da
skal skifftes Natten i to
Parter om Vinter / oc
*først skulle de som før * lod-*
*falde til at holde Vagt holde / være komne paa
Vard / den Tjme * som
*paa den Tid Varder * skilles * om
*Vagten Qvelden / oc holde til
*deelis Midnat / da skal de andre
dem opvecke / som sidste

mi til Peß / ad Höffdin-
giar / og Hird Peira / hafa
hafa opt miklu tapat /
fyrir Vangiætzlu Vard-
haldzmanna. Vardz-
haldßmenn skulu hafa
i Prid Pessu Vapn /
sverd / Buklara / spiot /
og Staalhufu / enn i V-
fridi al Væpni. Nu skulu
Peir Menn gaa / er vörd-
haldur halda lata / ad
fraa Maria Messu sida-
ri á Hausti / og til Maria
Messu á Langa Fostu /
Pa skal skipta Naat i tuo
Hluti um Veturinn / og
skulu Peir ad fyrra hlut
halda / vera komnir á
Vörd Penn Tima / sem
skilias vordar um Qvel-
dum / og halda til Mid-
nætis / Pa skal añar Peir-
ra Pa upvekia / sem sidera
hlut

hlut skulu halda. Eñ annar Peira skal bida Par medan til Pes er adrir koma. Peir skolo halda til Pes er hringt er til Ottusangs/at smakirkum/ Par sem Peim er skipat bædi Vetr og Sumar. Af öngum Verdi skal fyr gengit / enn nu var sagt/ hvort sem Kongr stendr up fyr edr sidar. Fraa Mariumyssu i Fostu / og til Mariumissu um Haustit/skulu hiner samu halda til Dags / sem hefia um Kveldit. Menn skulo halda Vörd med Mandom / enn udrangiaz ei aa Herra sinum og Felogum. Enn Peir Menn at Pui verda kumur / at Peir halda Vörd med viafnadi i Umskyffti / edr

Part skulle holde. End de andre skal bie der meden indtil de andre komme. De skulle holde indtil er ringt til Ottesang til Smaakirckerne / der som de ere ordned * baade Vinter oc Sommer. *forordned
Aff ingen Vare skal før ganges/end nu var sagt/ hvad heller Kongen stander op før eller siden. Fra Mariemesse i Fasten / oc til Mariemesse om Høsten / skulle hin samme holde til Dags / som begynder om Qvelden. Mand skal holde Vare * med* Mandom */ end ey være* u-beskeden mod sin Herre oc Fellige*. End de Mænd* der udi vorder befunden/ at de holde Vare u-ordentlig i Omskifte*/eller soff- *Vagt *Mandelighed *Staldbrødre *naar det falder dem til

soffve paa Varde / eller kimme saa druckne paa Vare / at de ere til inted * færdige * / da haffve de forgiort * sin Tieniste / uden Kongen vil bedre giort haffve. Endog bør Kongen skilles ved dem / at andre kunde ved see. Thi at aff slikt haffve offte megen Skade hendt sig / som mange Exempel ere til.

* nøttige
* forbrudt

sofa áá Verdi / edr koma so druknir á Vörd / at Peir eru til engis Pærrir / Pa hafa Peir fyrre giort Peonustu sinni / nema Kongr vili betur gort hafa. Enn Pa ber at Kongr skilliz ved Paa / at adrer megi vid sliku sea. Pui at aff Puiliku hefr opt mikinn Skada hent / sem mörg dæmi eru til.

Antegnelser
Til ded XXXII. Capitel.

om Varde oc Vagt

(a) Di neste forgangen Capitel / er handlet om Følgemænds Følgd oc Følgeskab / hvorledis de dermed skulde opvarte deris Konge om Dagen / med hvis Staafering oc andet som der til hører / nu formeldis udi dette Capitel / hvorledis deris Varde eller Vagt skulde anordnes om Natten / med deß tilhørende.

om Druckenskab oc Søfnaktighed.

(b) Hvorledis Kongerne udi Norge / ere i gamle Dage kommen i stor Fare / oc undertiden haffve mist Liffvet / formedelst deris Følgemænds oc andre Opvarteres Drückenskab oc Søffnaktighed / findis mange Exempler udi de Norske Historier / som tilforne er antegned / oc sidst udi dette Capitel erindris.

om Vaaben

(c) Om Følgemænds Vaaben / Sverd / Buklare / Spiud oc Staalhue / saa vel som alle andre Gevær / hvilcke de gamle Norbagger haff-

haffve brugt enten i Krig eller Fred/ skal vjdløftigen haudlis oc specificeris udi ded efterfølgendis 34 Capitel / udi Hirdskraan / hvor jeg vil haffve Læseren henvjst.

(d) Martumissu / som vi endnu kalder paa Danske / Marimøsse Mari-eller Messe/er Mariæ Dag/som Messe siungis eller holdis paa/oc kal-messe dis Dagen efter Messen oc Guds Tieniste som da forrettis udi Kirckerne. Marimesse om Fasten/ er Mariæ Bebudelsis Dag/ oc Marimesse om Høsten er Mariæ Fødsels Dag/som de i gamle Tjder udi Norge/ocsaa celebrerede oc høytjdelig holdte/der de lefvede udi Paudommee. Saa kaldis ocsaa Mickels-Dag/ Mickelßmøsse / Allehelgen-Dag/Hellemøsse/ Martens-Dag/ Martenßmøsse/ S. Povels-Dag/Povelßmøsse/etc.

XXXIII. Capitel.

Um Hirdmanns Orloff.

Engi Kongs Edsvari / skal fara fra Kongi utan hanns got Orloff. Enn sa sem fer Orloffßlaust / Pa heldr hann ei Eid sinn vid Kong. Kongr verdi ad raada / hvort hann skal vera i Peonustu sinni edr ei. Enn Kongr ber vel at lofa Peim / sem Naudsyn

Om Hird*mands Orloff*

*Hoff- *Forloff

Ingen Kongens Edsvorne/skal fare fra Kongen (a) uden hans gode Forloff. End den som farer Forloffs Løst*/ da holder hand ey* sin Eed mod Kongen. Kongen hafver at raade/ enten hand skal være i sin Tieniste eller ej. End Kongen bør vel at forloffve dem / som Nødvendighed

* uden Forloff

haffve/ om Fred er i Landet. End om Kongens Fornødenhed ded udkræfver oc Hoffmænds/ da haffver Kongen Vold */ at forloffve ham hiem. End om Kongen giffver Hoffmand Hiemloff/ oc sætter hannem en Dag for at igienkomme/ da skal hand holde den samme Dag/uden Fornødenhed hindrer. Nu er hannem Nødvendighed paa Haande/da skal Kongen oc gode Mænd/med hannem ofverveye (den) Fornødenhed med Skonsel oc Miskundhed. Det er Hofmænds Skyldighed/ som deris Eed er til/ at være opriktige Mænd mod alle sine *Grander/ oc bøde imod alle/ førend

* Makt

* eders

hafa til / eff Fridr er i Landi. Enn ef Kongs Naudsyn hefir a og Hirdmans / Pa aa Kongr Vald a heim leyfe hans. Enn eff Kongr gefur Hirdmanni Heimleyfe / og settur honnum enn Daga til aptur kuamu / Pa skal hann halda Pann ein Daga / nema Naudsynlar banni. Nu ero honum Naudsyniar a hendi / Pa skal Kongr og godir Menn / med honum meta Naudsyniar med Vægd og Myskunn. Pat er Skylda Hirdmanna/sem Eidur Peirra er til / at vera jaffnadar Menn ved alla syna Granna / og bøta vid alla / adr

sy-

fyrir Kong kome Peirra
Mißgiordir/Pui at Peir
eru eidrofar / ef Peir bø-
ta ei / alra helst vid Pa
minzt megu. Enn ef
ein hver Handgengin
Madr brytur Lög / a ein
hverium Kongs Peg-
num/ og vill ei med Raa-
di Syßlumans og Or-
skurdi Logmans böta /
Pa er hann sialff-sagdur
ur Lögunepti/ Par sem
hann braut beidi Kongs
Eid og sinn. Sißlu
Madur skal rita til
Kongs Pa maala Vöx-
tu / sem a eru. Enn
Kongr skipi sidan sem
hann vill/ ad goda Man-
na Raadi. Oll Pau
Maal sem Kongs Menn
eigu at sækia / edr ve-
ria i Hieradi / Pa sku-

for Kongen kommer de-
ris Mißgierning / thi at
de ere meensorne / om de
bøde ey / allerheldst mod
dem mindst formaa. End
om nogen Haandgangen
Mand bryder Loven (b)
paa nogen Kongens Tie-
ner/oc vil ey med * Syß- * efter
lemænds Raad/oc Laug-
mands Ordskurd * bøde/ * Dom
da er hand selff-sagt aff
Lauget * / der som hand * Hoffet.
brød baade Kongens
Eed / oc sin (c). Syßle-
mand / (d) skal skrifve til
Kongen den Sags Ley-
lighed / som forfalder.
End Kongen skicker siden
som hand vil / effter gode
Mænds Raad. Alle
de Sager som Kongens
Mænd bør at søge * eller * drifve
værie * i Herredet/da skul- * forsvare
le

le de alle Klagemaal ot Vern* anfange oc flytte* efter Lands-Lowen (e), oc der til ere alle Laugsbrødre skyldige at følge. End om de ville gaa Lowen forbj/bør alle sig fra at stille / for sin Eeds Sager*. End i alle de Stæder som Kongens Mænd bør ret at mæle*/da ere alle Kongens Mænd skyldige dem til ded at følge * med Lowen men ey med Irrighed.	lu Peir allir Sokuir og Vernd hefia og flytia eptir Lands Lögum / og til eru allir Lögunautar skyldir at fylgia. Enn ef Peir vilia framari enn Lögh/ eigu allir sig fra ad skilia/fyrir Eida sinna Sakir. Enn i öllum stødum Peim sem Kongs Menn eigu riet ad mæla/ Pa eru allir Kongs Menn skyldir Peim til ad fylgia med Lögum/ enn ei med Kappi.

* Forsvarelser
* fremføre
* Skyld
* i Retten at tale/ret søge.
* forhielpe

Anteegnelser
Til ded XXXIII. Capitel.

Hirdmands Eed.

(a) Ed jetter Hirdmand eller Hoffmand Kongen/naar hand gjør hannem sin Eed/at hand skal følge hannem uden Lands oc inden/oc ingensteds fra hannem skilles/ uden hans Loff oc Tilstedelse/som hans Eed lyder udi ded 30 Capitel supra. Ded samme findis oc tilforn i ded 19. Cap. udi Hirdskraan/om Lansmænd/at de skulle ey skilles fra deris Konge uden hans gode Forloff/ men allermindst udi Fornødenhed eller Ufred/ uden ded volder enten Skrøbelighed eller Alderdom etc. Oc dette udkrefvedis icke allceniste af Lansmænd oc Hofmænd/men end ocsaa af alle Kongens Eedsorne Mænd/ i hvad Titel de hafve udi Hoffet.

(b) Nor-

(b) Norske Low melder udi M. B. c. 18. Wil den som anden Lowens Uformit haffver/icke bøde/da maa den Stade fick klage sig for Kon- " gens Ombudsmand/oc begiere/at hand vil forskaffe hanem Ret. Da " skal Ombudsmanden steffne dennem begge til Tinge / oc næffne 12 " Mænd/at dømme dem imellem/oc legge hannem loulig Tid for at be- " tale / hvis Bøder hand bliff ver tildømt. Betaler hand icke til de for- " lagde Tjder/da maa hand udsøge ded med Domrof oc Adfærdom hand " vil. End vil hand ded icke: Da maa hand steffne hannem for Laug- " manden/oc giøre hannem Fredløs. See oc udi Tingf. B. c. 6. 8. vjt- " løfftigere.

(c) Kongerne svore Landfolcket udi deris Krøning / at de skulde om Kon- holde det Folck de vare offverstieket den Christen Low/ etc. som Hird- gens Eed Skraan melder c. 6. Saa giorde oc Hird- eller Hoffmænd Kongerne oc Hoff- deris Eed/at de skulde holde alle de Eeder/ som Kongen svor alt Land- mænds folcket. c. 30. Derfore vare de forplikte/at holde baade Kongens Eed oc deris egen/oc ellers vare Meen-Eedere. Dette rjmer sig med Nor- ske Low/udi Tingf. B. c. 11. Hvor Riddermænds-Mænd oc Adelens Eed saaledis bestrifvis/at de skulde sverge Kongen: At holde alle dem de haffver at raade offver / ved Norges Low / Skiel oc Ret/ effter ded Løffte Kongen haffver loffved all Landfolcket / oc derimod ingen at foru-rette/etc. Thi Kongerne selff svore oc loffvede udi deris Hyldin- ger/at de icke ville tilstede/nogen imod Lowen oc Privilegierne at for- u-rettis/i nogen Maader. See samme Tingf. B. c. 10.

(d) Syßlemand var Befalings- eller Bestillingsmand offver et Syßle- Syssel. Oc er Forskiel imellem Syssel oc Herred/ saa som udi Jut- mænd land ere nj Sysseler/oc i et Syssel fleere Herreder end et. Der hafver ocsaa udi gamle Dage været Syßleting udi hvert Syssel/ saa som et Landßting. See udi Canceller Bielk. term. Jurid. vjdere her om.

(e) Lands-Lowen bleff meget holdt i Akt aff de gamle Norbagger/ om Lands oc der effter skulde dømmis oc ordelis i alle Sager/hvor høje de oc væ- Lowen re kunde. Ja Kongernis egne Sager blefve dømte efter Lands-Lowen/ u-anseet de vare Arfve-Konger oc Envolds-Herrer. Der Tviftig- hed faldt imellem Kong Sigurd oc Kong Øisten hans Broder/spur- de K. Øisten Laugmændene ad/hvor den Sag burde at dømmis/som

var imellem to Konger/ da svarede Laugmændene / at ded skulde dømmis paa Øire-Ting udi Trundhiem. N. Chr. p. 415. Samme K. Øisten berømmis/at hand lagde stor Vind paa/ at vide all Landslow udi Norge / oc den rette Lands-Low holdt hand strenge ved Makt. N. Ch. p. 407. Der Tvistighed faldt imellem K. Hagen Hagensøn/ oc Skuli Jarl/hvo ret Arffving oc Konge skulde være til Norge/da blef ded dømt efter Lands-Lowen af Laugmændene. Derfor sagde Gunnar Grynbag Laugmand: Vi lade den sige oc dømme der paa / som veed hvad ret er/ oc skyer eller frøkter icke/ for at sige sin Sandhed for Høye oc Lauge/ Rige eller Fattige / i hvo ded behager eller mißhager/ ded er S. Oluff Konnings Lowbog / som er sticket offver all Norge. Oc dersom jeg skal først fremføre oc udsige efter min Forstand/hvad hun der om melder/ da siger jeg saa/ at K. Hagen er ret Arffving til Norge, aff alle dem/som der paa tale/etc. Nor. Ch. p. 640.

XXXIV. Capitel.

Om loulige Vaaben.

FLeeste Mænd er ded kundigt* at alle fordum *Landsens Loubøger (a), befaler Bønderne loulige Vaaben / fuld* Bonde i sit Sted / en ringere i sit Sted / oc somme jafn vel* Trællerne (b) om ded tarfves* med. Da hafve nu dog alle frem bedre* end da var forordned. End

*vitterlige
*gamle
*fuldkommen
*til lige
*behøfvis
*meere

Um lôga Wapn.

FLestium Mønnum er Pat kunnigt/ad allar fornar Landsins Lôgbækr / vatta Bøndum laga Vapn / fullum Bonda i sinni Stiet/ ein virkium i sinni Stict / og sumar jafn vel Prællum eff Pes Parff med. Pa hafa nu Po allir framar enn Pa var skilt. Enn aff

af Þui ad Kongr oc hañs
Handgengnir Menn ei-
gu fyrir at vera Lands-
folkinu i Medordum/ Þa
hefir os fyrir ödrum ad
vera um Þetta / og Þat
fleyra/ſem tilh:rir. Þei-
na os og allir Þui medi
mikil Hlydni og Vt-
greidslu / ad Þeir vi-
ta ſig Þar hafa ſtyrkt
Brioſt og orugga Vernd/
ſem Kongr er / og hanns
Handgengnir Menn eru/
ſem verid hefur / og vera
aa / og aff Þui viti allir
Menn/ad Þeſſi eigu ſky-
dar vapn ad vera Hand-
genginna Manna. Len-
dum Mönnum og Syß-
lu Mönnum beri Þui
fleyri Vapn ad eggia/
ſem Þeir hafa meiri me-
tord og tillög enn adrir

efterdi at Kongen oc hans
Haandgangne Mænd
bør for * at være (end) *fornemmere
Landfolcket i Verdighed/
da bør os for * andre at *fornemmere
være i dette/oc andet mee-
re / ſom tilhører. Tiene
os* oc alle derfor med me- *derfor bør os alle at tiene
gen Lydighed oc Vdruſt-
ning / at de vide ſig der at †friſt Mod i Brøſted
haffve ſtørcket Brøſt */
oc u-ryggelige Vern */ *forſickred Biſtand.
ſom Kongen er / oc hans
Haandgangne Mænd
ere/ ſom været haffver/ oc
være bør / oc fordi (ſkal)
alle Mænd vide / at diſſe
bør at være Haandgang-
ne Mænds ſkyldige Vaa-
ben (c), Lænßmænd oc
Syßlemænd bør de fleſte
Vaaben at eje*/ ſom * de *haffver
haffve meere Verdighed *efterſom
oc Tilleggelſe * end andre *Indkomſt
Mænd/

Mænd. Hver Skutelsvend skal eige all oc fuld Harniske/ først/ Spandyne eller Vaabentrøje/ Brynie oc derhos Staalhue/ Spiud/ Skiold/ got sverd oc Buklare/ Bryniekraffve/ Bryniehoser oc Staalhandske/ oc ey diß mindre enten Haandboge eller Løßboge. Hofmænd skulle eige Vaaben-Trøye offven offver Pantzeret eller Brynie/ Staalhue oc Spiud/ got Skiold/ Buklare/ sverd oc Haandboge/ med tre Tylter Brodde*. Giester skulle eige god Vaaben-Trøje/ Staalhue/ skiold oc spiud/ sverd oc Buklare/ oc Haandboge/ med tre Tylter Brodde*. Sligge hin * samme

* Pile.

* Piler

* lige de

Menn. Skutilsveinn hvor skal eiga alla og fulla Harneskiu/ fyrst spandiner edr Vopntreia/ briniu og Par med staalhufu/ Spiot/ Skiold/ gott Sverd og Buklara/ Brinkollu/ Brinihosur og Plaatu/ og ei sydur annad huert Handboga edr Laaßboga. Hirdmenn skulu eiga Vopntræju/ og yfer utan Pantzara edr Briniu/ Staalhufu og Spiot/ Skiold godañ/ Buklara/ Sverd og Handboga/ med Primur tylftũ Brodda. Gestir skulu eiga goda vapntreyiu/ Stalhufu/ skiold og Spiot/ Sverd og Buklara/ og Handboga/ med Preimur tyltum Brodda. Slyk hin sommu

Vopn

Vopn skulu hafa Kerti-
sveinar sem Gestum ski-
lur. Nu maa sa udjar
Pliga kreftan sinnar
Skylda / aff Kongi / er
missir Þessara Vopna /
og Þui skal Kongr ei-
ga Vopna Þing a hve-
rium xij Manudum a
Jolum/og lati skra a inn-
virduliga hverir Þessara
Vopna missa. Ero so og
optaz handgengnir Meñ
med Kongi / at litil
Wankunni er aa / at
Þeir hafui Þa ei öll
Wopn sinn med ser / Þe-
gar Þeir eru med Kongi/
er og seint til Þeira at ta-
ka sem heima eru / hvers
sem ved Þarff. Er og
aneira i vart / Þar sem
Konar er / og hanns
Handgangnir Menn/

Waaben skulle Kierte-
svenne hafve/som Giester
er forordnet. Nu maa
den icke dristig kræffve sin
Skyld * aff Kongen/som
mister disse Vaaben (d)
oc derfor skal Kongen hol-
de Waaben Ting / (e)
hver xij Maaneder om
Juel / oc lade skrifve flit-
teligen hvo disse Waaben
mister. Ere saa oc offte
Haandgangne Mænd
hos Kongen / at lidet
Vankundighed * er der
om / at de hafve da ey al-
le sine Waaben med sig /
naar de ere hos Kongen/
er oc sænt til dem at tage/
som hiemme ere / hvor
som ded tarffves*. Er
oc meere at opvarte / der
som Kongen er / oc hans
Haandgangne Mænd/

* Rettighed Besolding

* ey maa tvilis om

* behøfvis

* Karle * Men	oc gode Drenge*. End* de Vaaben ædis af Rust oc Møll (som ere) hieme.	og godir Drengir. Enn Wepn Pau rijðge edr Móður ette heima.

Antegnelser
Til ded XXXIV. Capitel.

Loubøger om Gevær. (a) De første oc ældste Lowe som bleffve giort oc giffne udi Norge / vare Kong Haldan Svartes som kaltes Heidseffvis Lowe/oc Kong Hagen Adelstens/ Froste-Tings oc Gule-Tings Lowe. See N.Ch.p.37.oc 72. Men de fornemmeste Norges Loubøger/haffve væred Kong Oluffs den helliges/oc K. Magni Lagebæters/ Nor.Chr. p. 197.798. Hvilcke endnu findis streffne. Oc ligesom der haffver væred Forskiel paa de Gevær / som aff Forstningen i gamle Tider udi Norge / oc siden der efter / haffver været aff Indbyggerne brugt/saa findis oc stor Forandring der om udi de gamle oc ny Norges Loubøger. Udi K. Magni Norske Loubog / som K. Christian den Fierde/(høyloffligst Ihukommelse) hafver laded forandre oc trøcke/findis udi Udf.B. c. 11. Om Indbyggernis Gevær oc Vaaben/ som enhver bør at eye / oc næffnis Bøsse med Fyrlaas/ Krud oc Lod/ Tesak/ Hellebaare oc andre saadan Gevær/ som endnu brugeligt er. Men udi de gamle Loubøger findis hvercken Bøsse eller Krud oc Lod/ som endda icke var paafunden eller kommen i Brug/ men i ded Sted Skiold oc Bue/Buklare oc Brynie/ med meere saadant Gamle-Dags Gevær / som her udi Hirdskraan udi adskillige Capiteler specificeris oc antegnis/men i Sønderlighed udi dette Capitel/som oc ordentlig skal forklaris.

om Treller. (b) Treller/paa gammel Norsk Sæle/vare de ringeste Tienere/ som enten Kongerne udi Norge eller deris Undersaatter hafde i gamle Dage udi deris Tieniste/oc skulde giøre all den Gierning oc Arbeid som andre Huußkarle icke vilde giøre / saa oc dræbe de som skulde affliffvis N.Chr.p.243. Derfor bleffve de stedtze hiemme oc komme icke gierne i Krig/uden stor Fornødenhed ded udkrefvede. K. Oluff den hellig haffde mange Arbeyds Karle oc Trelle N. Ch. p.197. Hagen

Jarl

Jarl haffde Trælle/ som hand sendte til Orm Bonde/ at de skulle føre hans Hustrue Guron til hannem. N. Ch 144. Erling Skak tog sine Treller med sig i Strjd/hvilcke vilde røffve Klæderne aff Greffve Sigurd/hand haffde offvervundet/ hvorfor Erling slog dennem med sit Sverd/oc jagede dennem der fra. N.Ch 485. Men K.Magnus Erichsøn Smek/ der hand regieret ofver Norge/udgaff hand saadan en Low/at ingen Christen skulde meere selies i Treldom/N.Ch.p.836.

(c) De gamle Norbagger hafver lagt større Fljd paa deris Vaa-om Vaaben oc Gevær / end paa noget andet Bostab de eyede. Thi de haffde ben dennem altjd ved Haanden/oc hvort de reiste/enten til Ting/ Kircke/ Gjestebud eller andenstedz / da haffde de deris Vaaben paa / ginge oc undertjden dagligen hiemme med dennem.

Til Tingz toge de deris Vaaben paa/som steede/der K. Oluff den vebnet til hellig haffde stefned Bønderne til Øire-Ting/da komme de bevæbne- Ting de. N. Ch. 157. Karl den Mørske kom oc bevæbned paa Tinget til Kongen/med en Hielm paa Hoffvedet/ omgiordet med et Sverd/ oc haffde en stor Hellebaarde i Haanden / oc erbød sig at reise til Ferøe for Kongen. N.Ch. p.268. Svenke Steinardsøn en Lænß-Høfding i Vigen/ kom paa Tinget bevæbned/ med 500 Mænd / som vare alle Jernklædde/oc som en Js at see paa/der hand var djd stefnet af Sigurd Ulstreng/paa K.Magni Oluffsøns Barfods Vegne. N. Ch. 389. Men siden bleff ded forbuden udi K. Magni Lagebæters Lou-bog/at bære Vaaben paa Ting/ved Straf/med disse Ord: Ef Menn « bera Vopn a Pinge / Pa gialde Peir halfa Mörk / og late Vopnin/ « eigi Kongr halff Vopnin og halfa sektina/ enn Pinngmenn halff og « sekt halff / etc. Tingf. B. c. 5. Findis oc ded samme udi den trøckte « Norske Loubog saaledis : Bær mand Vaaben paa Ting / da gielde « hver ded giør/en halff Marck Sølff/oc miste Vaabenet halffparten « til Kongen / oc halffparten til Tingmændene. Thi at alle steds bør « mand at holde Fred / oc Skickelighed / allermeest paa de Steder som « Low oc Ret er.

Til Kircke reiste oc de gamle Norbagger med deris Gevær paa / væbnet til men satte dennem uden Kircke-Døren eller i Vaabenhuuset / under Kircke-Messen oc Prædicken/ som Erling Skak giorde/ der hand hørte Tyder i Sverrig. Nor. Chr. p.493.

Til

Til Giestebud — Til Brøllup oc Giestebuder/ hafde de ocsaa deris Gevær paa/ oc med sig. Der Olver en stor oc sterck Elffgrime/ var til Giestebud udi Skurdhaug ved Kongelle/da de Wender giorde Indfald i Byen/ sprang hand strax op i Giestebudet / satte sin Staalhat paa/ oc tog sit Skiold/oc en stor Øxe i Haanden oc sagde: I gode Drenge/lader os hielpe Bymændene/thi ded er meget sømmeligere at dræbe Hedningene oc redde voris Fæderne-Land fra deris Vold / end at sidde her oc fylde os med Øll/etc. N. Chr. p. 431.

væbnet til Kongen — Til Kongerne komme de ocsaa med deris Vaaben paa for Ære skyld/ som Arnliot Gelena der kom til K. Oluff den hellige paa Stickelstad / med skiønne oc kostelige Vaaben paa / oc haffde et forgylt Spiud i Haanden Nor. Chr. p. 302. Karl den Mørske kom oc bevæbned til Kongen Nor. Chr. 268. etc. Saadant befalis oc vjdere udi dette Capitel.

Hiemme med Gevær — Hiemme ginge oc mange med deris Gevær oc Vaaben paa / som de tvende Brødre Sigurd oc Hauker paa Helle-Land der de vare hos Harck udi Tiødre N. Ch. p. 159.

Om Vaabne-Ting. — (d) Om deris Straff som icke haffde deris Vaaben oc Gevær / som ded sig burde / findis vjtløfftigen udi den trøckte Norske Loubog/ Vdf. B. Cap. 11. oc 12. At hvo som fattedis nogen Gevær / skulde bøde Kongen for hver hannem fattedis en Marck Sølff/oc forskaffe sig ligevel samme Gevær. Oc være halfrettis Mand indtil hand forskaffede sig samme Værge. Solte mand sit Vaaben/ skulde hand bøde før hver hannem fattedis en Marck Sølff. Befantis nogen at haffve laant Vaaben / da vare de Vaaben forbrut til Kongen / oc hand der laante Vaaben bøde Kongen Vaaben Vjde/ etc.

(e) Om Vaabne-Ting/naar oc hvor ded skulde holdis/handlis oc udi fornæffnte 12 Capitel udi Vdf. Balken.

Om Kongernis oc deris Edsorne Mænds Vaaben in genere oc i Almindelighed.

Kongernes Vaaben. — KOng Hagen Adelsten bevæbnede sig saaledis naar hand gick i Strjd: Hand drog i sin Brynie/oc giordet sig med sit Sverd Qværnbidder / satte en forgylt Hielm paa sit Hoffved / tog et Spiud i sin Haand/oc en Skiold ved Sjden. Læß Nor. Ch. p. 84.

K. Oluff

K. Oluff den helliges Rustning var saadan: At hand haffde en forgylt Hielm paa Hoffvedet/ et hvidt Skiold med et forgylt Kors/ oc i sin eene Haand et Spiud / (som effter hans Død stod i Christ-Kircke i Nideros ved Altaret) hand hafde ved sin Side ded gode skarpe Sverd Neiter/ som var indlagt med Guld om Haandfanget/ oc var hand udi en god Ringbrynnie. N. Ch. p. 501.

K. Magnus Oluffsøn Barfods Gevær vare disse: Hand haffde en forgylt Hielm paa Hoffvedet/en rød Skiold med en forgylt Løve udi / oc var omgiordet med sit gode Sverd Legbider / Hiælten der paa var aff Roßmiertand belagt med Guld; Hand haffde et Spiud i Haanden/oc en rød Silcke-Kiortel ofver sin Brynie, med en Løwe aff Gyldenstøcke for oc bag. Ingen stickeligere Herre hafver nogen seet under sine Vaaben end Kong Magnus var. Nor. Ch. p.399. Fleere Exempler forbigaaes for Vitløfftighed.

Stallare eller Marsk/hafde lige saadan armatur oc Vaaben som Kongen selff. Haandgangne

Kolbein Stallare haffde lige Klæder oc Vaaben med K. Oluff Trygge N. Chr. p. 179. Mænds Vaaben.

Ejulff Stallare var i alle Maader saa klæd oc vabned som Kong Magnus Barfod N Ch.399.

Lænßmænd oc Syßle-Mænd skulde haffve de fleeste Vaaben/ fordi de haffde den største Verdighed oc meeste Indkomst/ som her sigis udi Hirdskraan.

Skutilsvenne eller Hoffsinder skulde haffve all oc fuld Gevær/ oc vare fuld kurrasserer/fordi de vartede Kongen nest op/oc vare nest hos hannem udi Strjden.

Hirdmænd eller Hoff-Mænds Karle / skulde haffve nest Skutilsvenne ded beste oc meeste Gevær / som aff dette Capitel erachtes.

Følge-Mænds Rustning næffnis her icke / fordi ded er antegned tilforn udi ded 31. oc 32. Capitel.

Om Gester oc deris Bestilling / findis vitløfftigere udi det 43. 44. 45. Capitel udi Hirdskraan intra, saa oc om deris Rustning udi det 46 Cap. videre.

Hvo Kiertesvenna hafver været/oc hvad Bestilling de hafve haft/ kand oc læsis udi ded 49 Capitel udi Hirdskraan/ etc.

Om alle oc hver slags Gevær/ in specie oc i Særdelished.

Om Sverd.

Om Sverd/ Sverdkiste oc Nebbested.

De gamle Norske Konger oc deris Mænd/haffve altid beflitted sig paa gode oc skiønne Sverd/som vare sølffbundne eller forgylte/hvilcke de hafve hengt i deris Rust-Kamre/iblant deris beste Klenodier/naar de dennem icke brugte Naar de skulde stride til Skibs / haffde de oc deris Sverd-Kister med/ som deris Sverd laa forvarede udi/hvilcke de uddeelte til deris Mænd/ naar Fornødenhed det udkræffvede / som K. Oluff Tryggesøn giorde udi Striden ved Svold/Nor.Chr.p.176. De hafde oc et Nebbested eller Slibe-Steen med til Skibs / at nodde oc hvesse deris Sverd paa. N. Chr. p. 136. Naar Striden var skarp/toge de Sverdet i begge Hænder/som Kong Hagen Adelsteen hand giorde i Striden mod Gunnilds Sønner/der hand hug til Edvin en Kiempe/ oc kløffvede hans Hielm oc Hofved ad ned i Hærdene. N.Ch.p.86. K.Harald Haardraade løb frem for alt sit Folck udi Striden i Engeland/ oc hug med begge Hænder / saa der holt hverecken Hielm eller Brynie N.Chr p 374. Men naar de toge Sverdene i begge Hænder kaste de deris Skiolde fra sig / (som de ellers pleyede at holde i den eene Haand / eller sætte for sig) N. Chr. pag. 479.

Sverds Naffne

Her hos er at mercke / at fornemme Sverd haffde deris sær oc sønderlige Naffne:

Qvernebidder kaldis K. Hagen Adelstens Sverd/ som K. Adelsteen udi Engeland gaf hannem/hvis Klodde oc Haandfang var aff Guld/men Baandene meget bedre end Guld/med hvilcket Hagen hug en Qvernesteen giemmen ned i Øyet/ hvor aff ded bleff kaldet Qvernebidder/oc var deds Lige icke udi Norge som ded beskrifvis udi Nor. Chr. p 64 86.

Fodbred hedde Torolff en Kiempes Sverd/som gick nest i Striden hos K. Hagen Adelsteen N.Chr.85.

Guld-

Guldhialtin bleff ded forgylte Sverd kaldet / som K. Oluff den hellig gaff Sivald Skiald. N. Ch. 300.

Neiter kalte K. Oluff H. sit skarpe Sverd/ hvilcket hand brugte i Striden paa Stickelstad N.Ch.p.301.

Legbidder hedde K. Magni Oluffsons Barfods Sverd / hvis Hialten var aff Roßmer-Tand/belagt med Guld. N.Chr.399.

Bastard kaldte K. Sigurd Staurdsøn sit Sverd / om hvilcket hand sagde/ ded veed Gud/ at jeg heller vilde recke til Erling/ et Hug/ med mit Sverd Bastard/end jeg vilde hafve meget Guld. N.Ch.482.

Ded holdte Kongerne ellers for en stor præsent,oc Forærings/naar de gaffve nogen et got Sverd/som K.Oluff H.der gaf Biørn Stallare et Sverd (Ragnvald Jarl haffde giffved hannem selff tilforne) der hand sendte hannem udi legation til Sverrig. N.Ch 204. Saa hafde Kongen oc gifved Edvin Urhorn et sølfbunden forgylt Sverd tilforne/ oc en Sædegaard om Juel / der hand deelte Gaff ver ud / oc giorde hannem til Lanß-Hoffding. N Ch.201. etc.

Om Hielm.

Hielm kaldis paa gammel Norsk Stalhufu oc ellers udi Norske Chronike Stormhat oc Staalhue p.454. Oc skriffvis om ne Hielme Kongerne/at de udi gamle Dage haffve lader deris Hielme herligen polere oc forgylde / hvor paa de haffve været kiendt udi Striden fra andre. K. Hagen Adelsten bleff kiendt udi Striden / aff tvende Kiemper oc Ildgierningsmænd/ paa hans forgylte Hielm/ men der de giorde sig Vey iglennem Hæren at anfalde hannem / tog Edvin Findsøn en Hatte/oc drog ofver Hielmen. N.Ch 85. K.Oluf den hellig/oc K.Magnus Barfod/hafde ocsaa skiønne forgylte Hielme/ som tilforne er omældet. Lenßmænd hafve oc baaren forgylte Hielme/ som Gregorius K. Ingis Lenßmand giorde. Men K. Sigurd truede hañem/at hand skulde snart miste hans forgylte Hielm.N Chr.455.

Udi Striden bleff sat Mercke oc Feldtegen paa en hvers Hielm/ at de kunde kiende hin anden. K. Oluff H. lod giøre Feldtegen paa sit Folkes Hielme oc Skiolde/ med Kride/ førend Striden begyntis paa Stickelstad. N.Ch.297.

Om Skiold.

Om Skioldes Staffering

Skiolde hafve varet forgylte/oc herligen prydet oc maled i gamle Dage.

K. Oluff Tryggesøn haffde et Skiold med et Skioldemerke oc crucifex udi/som Tangbrand Præst forærede hannem/der hand bleff oplert udi den Christen Tro. N.Chr.p.125.

K. Oluff den hellig haffde et hvidt Skiold / med et forgylt Kors udi/oc gaf hand alle sine Mænd hvide Skiolde/med Kors paa N.Ch. p. 196.301.

K. Magnus Barfod haffde et rødt Skiold med en forgylte Løwe paa. N. Ch. 399.

K. Sigurd Harald Gilles Søn / haffde et forgylt Skiold/ N. Chr. 456.

Sigurd Slemdiacon haffde et rødt Skiold Nor.Chr.p.447.

Nicolaus Sigurd Kannisøns Søn/hafde et rødt Skiold med forgyldte Nagler udi 497. etc.

Om Skioldes Brug

Skiolde brugte de gamle Norbagger udi Strjd / paa den venstre Arm/naar de haffde dragne Sverd udi høyre Haand imod Fienden/ N. Ch. 63. Oc naar Fienden vilde skyde eller hugge til / saa holdte mand Skioldet for sig at bede med/ p 86. Udi første Anfald skyttede de sig under Skioldene for Skud oc Vaaben / derfor vare der undertijden mange Hug / oc sadde mange Pjle faste udi Skioldene / N. Ch. 497.719.

Naar de gafve Flukt for Fienden/kastede de Skioldene paa Baggen/som Torgrim Skindhat Lenß-Hoffding/oc hans Mænd giorde udi Irland/N.Chr.400. Naar de skulde bestorme oc bestige noget høy Sted/Torn eller Brygge/ holdte de Skioldene offver Hoffveder/ som K. Hagens Mænd giorde udi Skotland / N. Chr.791. Gregorius K. Inges Lenßmand/Fød oc fit Skiold/ofver Hald Ißlanders Merkismands Hoffved / der hand bestigede Bryggen udi Konghelle N. Ch p. 461.

Naar Krigs-Folcket laa under aaben Himmel om Natten/da soff de under deris Skiolde/oc holdte dem ofver sig for Snee oc Sluv/som K.Magnus Oluffsøns Folck giorde/der hand førde Krig udi Venden.

den. N. Chr. 330. Undertjden sadde Krigs-Folket paa deris Skiolde om Natten/som Erling Skakes Mænd giorde. Nor. Chr. p. 482.

Naar Fodfolket strjdde imod Rytterled / da satte de Skiold hos Skiold i en Ring / men de fremmerste skulde sætte deris Spiudstager i Jorden/ oc Oddene imod Rytternis Bryste / om de reede ind paa dem/oc de som stode nest bag ved dem/ skulde sætte deris Spiud-Odder for Hestenes Bryste. Skytterne skulde ocsaa gaa frem med deris Buer oc Pile/hvor som heldst behoff giordis. Saaledis blef forordned aff K. Harald Haardraade der hand førde Krjg udi Engeland. See Nor. Ch. p. 372.

Om Skiolde

Til Skibs bleff Skioldene hengt om Staffnen oc omkring Borde/naar mand seilede oc icke var i Strjd/da var ded som en Jld brænde langt fra at see/naar Solen skinnede/aff de forgylte Stafne/Fløje/ til Skibs oc forgylte Skiolde / som læsis udi Nor. Chr. p. 760. Naar nogen sprang for Borde i Strjden til Skibs/kaste de Skioldene under sig/ oc svømmede derpaa / Men undertjden kaste de Skioldene offver sig / oc svømmede under dem / paa ded de icke skulde kiendis / som Sigurd Slembdiacon giorde / Nor. Chr. p. 447. Der K. Oluff Tryggeson sprang for Borde / kaste hand sit Skiold offver sig / oc sanck strax / fordi hand var udi hans Vaaben / men Colben hans Stallare / kaste sit Skiold under sig / kunde derfor icke siunke / men bleff føre til Landet. N. Chr. 179.

Om Skioldborrig

Skioldborrig bleff giort aff Skiolde/baade til Lands oc Vands/ naar Skiold bleff sadt hos Skiold i en Ring. K. Oluff den hellig / forordnede hunder Mænd/aff de sterckeste/som skulde gløre en Skioldborrig omkring hannem paa Stickelstad. N. Chr. 298. K. Hagen Hagensøns Mænd / giorde en Skioldborrig omkring hannem til Skibs/ved Opslo/den Tid der var Parlement oc Oprør imellem hans Folck/oc Greffve Skules N. Chr. p. 619. Udi den Strjd imellom Knud Jarl oc Hertug Skuli / flyede Jarlens Folck Berkebenerne fra deres Skioldborrig / som bleff staaendes effter dem i Leiren / N. Ch. p. 703.

Om Klappen paa

Udi Strjd sloge Krjgsfolcket undertjden paa deres Skiolde / at forfærde deris Fiender dermed / som Erling Skaks Folck giorde /

see N.Chr. p. 483. Paa Tinge klappede oc meenige Mand paa deris Skiolde/ naar de samtykte en Ting/ som u-ryggeligen skulde holdis/ oc ded kaldtis paa gammel Norsk/ Pingtaka/ ded er Tingtag/ eller Tingklappen / see ded 1. Cap. udi Hirdskraan.

Om Buklare.

Om Buklares Brug

BUklare / paa gammel Norsk/ Buklarå / haffver været et lidet Skiold/ som ded endnu kaldis af de gamle Islænder/ oc holdtis udi Haanden i Strjd for Hug imod Sverd / oc hengtis saa lenge paa Belted indtil fornøden giordis/ men ded store Skiold brugte de derforuden at sætte udi Jorden for dem for Skud/ oc undertjden hengte ded paa Armen / giordis et Skioldborrig der aff som tilforne er ommælded. Dette Gevær Buklare findis ickun et Sted antegned udi den Nor Chronike p 722. Hvor der skriffvis om Hertug Skule/ at hand holt Buklaren for sit Ansikt/ der Birkebenerne vilde dræbe hannem/ oc sagde/ hugger mig icke i Ansiktet/ thi ded sømmer sig icke saa at giøre ved nogen Høffding. Men der hand var dræbt / bare de hannem paa et stort Skiold fra Closteret ved Trundhiem/ oc til Byen. Udi Arild Hvidtfelds trøckte Hirdskraa/ saa vel som den Svenske Version, er Buklare udlagt oc kaldet Strjdshammer / men vrangeligen/ thi Strjdshammer haffver ellers været et Gevær for sig selff/ oc i gamle Dage brugt/ som her effter skal sigis.

Om Spiud.

Om spiud oc des Brug

SPiud / udi ded gammel Sprock / Spiot / var et Gevær / som Norbaggerne udi de Dage/ brugte baade til Lands oc Vands/ oc vare adskillige slags/ nemlig Haandspiud oc Snarspiud eller Gasliner/ hvor om mældis udi Nor. Chr. p.331. Udi Strjden sīunge Krigs-Folcket først med Spiud/ siden hugge med Sverd/ N. Ch. p.483. Naar mand var nær hos Fienden / holdt mand dem udi Haanden/ at sticke med/ i Sønderlighed/ til Lands/ men til Skibs stød mand dem aff Haanden paa Fienden/ oc hafde da fleere Spiud i Forraad at kaste med/ thi der fløje baade Spiud oc Pile oc allehaande slags Skud-Vaaben/ som steede/ der K. Oluff Tryggesøn holdte ded Søslag ved Svold/ oc K. Oluf den hellig udi Vigen imod Svend Jarl/ Nor. Chr. p.177.196. Kong Oluf T. roses der aff/ udi N. Ch. at hand

kun-

kunde kiude med to Spiud tillige / p. 166. Oc øffvede de gamle Norbagger sig flitteligen der udi/at de kunde treffe vist/ naar de støde deris Spiude aff Haanden. Aßmund Grandkildsøn stød saa vist/ med sit Spiud aff Haanden/at hand ramte Aßbiørn Sælßbaane dermed midt paa Liffved/der de seilede hin anden forbj. Thi der Karl K. Olufs H. Mand/vjste hannem/hvor Aßbiorn stod ved Styret udi en blaa Kiortel/sagde Aßmund/da skal jeg giøre hannem den rød. N. Chr. 246.

Imod Rytteriet sattes Spiudstagerne i Jorden / oc Oddene for Rytternis Brøste / som tilforne er ommældet aff N. Chr. p. 372. imod Rytterie. Men brugtis oc Spiud til Hest/som Rytterne hafde i Haanden. Om Keyser Otto skrifvis/at/der hand giorde Indfald i Danmarck imod K. Harald Gormsøn / sad hand paa sin Hest / oc førdte i sin høyre Haand et stort forgylt Spiud i Striden/som var blodigt op til hans Hænder/ Nor. Chr. p. 122. Oc Saxo mælder/ at der hand kunde icke komme lengere ind i Jutland/stød hand Spiudet i det Sund/som løber op fra Limvig/p. 182. hvilcket endnu kaldis deraff Otte-sund/ paa denne Dag. De Skotske Ryttere førdte skarpe Spiud oc Gafliner til Hest/udi den Strjd/imod Kong Hagen Hagensøn/som lesis udi den Nor. Chr. p. 791.

K. Oluff den helliges Spiud er meget berømmeligt / hvilcket hand Om K. brugte i Striden paa Stickelstad/der hand bleff dræbt/oc stod ded siden Oluffs lenge effter hans Død udi Christ-kircke i Trundhiem ved Alteret. N. Spiud Ch. p. 301. Oc meenis at ded Spiud Tore Hund stak K. Oluff H. med i samme Strid/hafde Aßmund Kongens Hoffsinder tilforne eyed / oc dermed stødt til Aßbiørn Sælßbaane / der hand kom seilendis imod hannem / saa hand døde/ hvorfor Sigrid Aßbiørns Moder offverantvordet Tore Hund samme Spiud oc sagde: Ded er ded Spiud/ som stod igiennem min Søn/oc kand du endnu see Blodet der paa/at du diß bedre kand komme ihu / at heffne din Broders Søns Død/ oc var ded dig en stor Ære/om du kunde en gang/ saa lade dit Spiud aff Haanden/at ded kunde staa i K. Oluffs Brøst/see Nor. Chr. p. 246.

Om Buer oc Pjle.

Buer haffver oc været et gammelt Gevær/som Norbaggerne brugte/ oc beflittede sig paa. Næffnis oc udi Chroniken / Haandbue/ stillige Om adSpend-slags buer

Spendbue / Staalbue oc Armbøst. K. Sigurd Jorsalefard sagde til sin Broder K. Øisten: Ded hør en Høffding til/at kunde vel skiude med Bue. Jeg troer icke / at du skalt kunde spende min Bue / baade med Hender oc Fødder/om du ded begyndte. N. Ch. p. 411. K. Oluff Tryggeson rosis udi Norske Chrønike / at hand offvergick alle med Bue at skiude med / p. 166. Det skriffvis om Einar Tamskielffver en Lenß-Høffding udi Norge / at hand haffver væred den beste Skytter udi Landet/oc kunde skiude iglennem en raa Ore-hud/som hengde offver en Stang/med en Kolff/hand var med K. Oluff Tryggeson i det Sø-slag ved Svold / oc var da icke æred for fulde/ thi hand var ickun 18 Aar gammel/ men hand stod bag udi Krapperummet i Skibet / oc skød med sin Haandbue haardere oc stercker end alle de andre/ oc der hans Buekrafft / gaff det saadan et Liud / at Kongen hørde det bag i Skibet/enddog der var et stort Bulder oc Vaabnebrag/oc der Kongen spurte Einer/hvad der brast saa høyt/svarede hand; Norge aff eders Hender Herre Konge. N. Chr. p. 176. Men om de andre Buer Kongen kaste til hannem sagde hand / at de vare alt for vege/ oc lidet stercke.

Om Pile. Tylt Pile/er 12 Pile/ligesom Tylter Eed er 12 Mands Eed. See Can. Bielke in Terminis Jurid. saa er tre Tylter Pile/ tre gange 12 Pile/som er 36. Den Pil K. Hagen Adelsten bleff dræbt med kaldtis Flein/hvilcken bleff udskudt aff Gunilds/ Dronningens Skosvend/ Kisping / der hand kom løbendis i Striden oc sagde: Giff ver Kongens Baane rum/oc formeentis at den var ved hendis Troldom oc Finnekonst bered. N. Chr. p. 86.

Om Brynie.

Om Bryniers brug. Brynier eller Pantzer brugtis i gamle Dage baade til Lands oc Vands/oc var baade Ringbrynier oc Spangbrynier. K. Harald Haardraades Brynie kaltis Emma / oc var saa sid / at den slog hannem paa Beenet / oc saa sterck / at ingen Vaaben kunde bide der paa/som den beskriffvis udi Nor: Ch. p. 374. Hertug Skules Bryni berømmis / at den var saa sterck/ at der hand fick 7 Skud der paa/kunde de icke skade hannem. N. Ch. p. 719.

Offver Brynier brugtis ocsaa Kiorteler. K. Oluff Tryggeson haff-

haffde en rød stacked Kiortel offver sin Brynie / N. Chr. p 176. K. Magnus Barfod haffde en rød Silcke-Kiortel offver sin Brynie / med en Løwe aff Gyldenstøcke for oc bag / N. Chr. p. 399. K. Harald Haarfagger gaff sine Bærserker oc Kapper / (det er Kemper) Varg-stacke / (det er Ulffskinds-kiorteler uden offver deris Brynier.

Til Hest brugtis oc Brynier. K. Harald Godenasøn udi Enge-land / haffde Ryttere / som kaltis Tingmænd oc vare bryniede / baade til de oc deris Heste / læs N. Chr p. 373. De Skotske Ryttere Heste / vare ocsaa bryniede / som stridde imod K. Hagen Hagensøn. p. 791. Om Brynier til Hest

Her næffnis oc Brinkollu oc Brinhosur / det er Brynie-Krafve / oc Brynie-hoser. Arild Hvidtfeld / kalder dem Mallie-Kraffve oc kollu oc Beenskinner / udi den trøkte Hirdstraa / men hand setter der hos Brin-glofvum / som her udi Originalen icke findis. Saadanne Vaaben ba-re Skutilsvenne alleene / thi de skulde hafve alt oc fuldt Harnisk. J det Slag i Bergen / i hvilcket K. Inges Folck bleffve slagne / aff de Bag-ler / finge Baglerne til Bytte 300 Ringbrynier oc Bryniehoser / efter gamle Skick / see Nor. Chr. p. 557. Om Brin oc Brinho-

Om Vaabentrøye.

Vaabentröje / kaldis i det gamle Sprok / Vopntræju eller Span-diner / men paa Danske heeder det nu uden Tvil / som vi kalder ben-trøje Brøststøck / oc Bagstøck. Saadan Vaaben burde oc en fuld Kyrrasserer at haffve / som skulde offver all sin Krop være bevæbned. Aftild K. Erick Eimunds Staffngiemmer i Danmarck / som fulde sin Herre til Norge / var saaledis væbned oc brynied / saa der var inted bart paa hannem uden Øjet / i hvilcket Tiostolff Alessøn indskød en Pil oc dræbte hannem / see N. Chr. p. 441. De Birkebener vare saa-ledis offver alt bevæbnede / at de neppeligen kunde falde for deris tycke Vaaben / naar de vare dræbte. N. Ch. p. 499. Om Vaa-

Om Staalhandske.

Staalhandske / kaldis her i det gamle Sprock Plaatu / men Ar. Hvidtf. kalder dem Bringlovom / i sin trøckte Hirdskraa; som i den Svenske Version oc findis. Men den Glose staar icke her udi Originalen, eller i det gamle Sprock / i dette Capitel. Om Staal-handske

Om Øxe.

om Øxers Brug. Vanseet her icke meldes udi dette Capitel udi Hirdskraan om Øxe/iblant andet Gevær/ saa findis dog tilforn udi det 31 Cap. om Følgemænd / at de skulde haffve Øxer meget store / saa oc som her efter udi det 46 Cap./ at Giester skulde hafve Øxer/iblant andet Gevær. Oc haffver Øxer værit meget i Akt oc Brug hos de gamle Norbagger. Oc næfnis Haand-Øxer oc Brede-Øxer. De Danske brugte ocsaa Øxer i gamle Dage udi Krig/ men de Norske Øxer holdtis for de beste oc fornemmeste. Derfor sendte K. Knud i Danmarck Bud til Kalff Arnesøn Lænßhøffding udi Norge/at hand skulde sende hannem 36 brede Øxer. See N. Chr. p. 319. Oc haffver Øxer været saa brede oc stercke / at mand kunde hugge baade Hoffved oc Lemmer aff med dem/ja Laaret aff en Karl dermed / som læsis udi Nor. Chr. p. 139. 584. Men naar Øxen icke vilde bjde paa dem som var haarde/saa vende mand Øxen om i Haanden/oc slog med Hammeren / som Biørn Stallare giorde ved Tore Hund i Strjden paa Stickelstad. N. Ch. p. 308. K. Olufs den helliges Øxe/hvilcken hand kaldte Hel/er berømmet udi den N. Chrønike/ oc fick hans Søn K Magnus Oluffsøn den effter hans Død / oc brugte den udi Strjden imod de Hedninger i Venden / der hand gick frem for alt Folcket / oc

Hell-Øxe. hug med sin Faders Øxe/ Hell/med begge Hænder/saa at Hedningene fulde saa tycke som Løf af Træerne. N. Chr. p. 330. K Harald Haarfraade truede Einar Tamskielffver med sin Øxe / som talede imod hannem paa Tinget / oc sagde: Dersom jeg lader hannem icke snart smage min tunge Øxe/da er det til Fare/at jeg selff maa snart rømme Landet for hannem. N. Chr. 349.

Om Hammer.

om Hammers Brug. Hammer haffver været brugelig i Norge iblant andet Gevær / dog den er icke antegned her i Hirdskraan / iblant Hirdmænds eller andre Opvarteres Udrøstning. K. Oluff Tryggesøn gick ind i Offerhuuset udi Trundhiem/hvor Affguderne vare opsatte udi Hedningdommet/oc haffde da en forgylt Hammer i sin Haand/med hvilcken hand slog til Tore Gud / saa hand falt ned aff Stolen. N. Chr. p. 157. Goute hin røde paa Ferøe/haffde en langskaffted Hammer

mer i Haanden/ med hvilcken hand truede K. Oluff H. Mand Karl hin mørske/ der hand kreffvede Kongens Skat paa Tinget. N. Chr. pag. 270.

Om Kølve.

Kølve neffnis udi N. Chrønike/ at den haffver været brugelig i gammel Tid / dog den findis icke her udi Hirdstraan iblant ander andet Gevær. Torleff Skuma en Ißlandske Mand / brugte en stor Rodkølfve/ i det Slag/ Hagen Jarl holdte imod Jomsvikingerne/ der de vare indfaldne i Norge/ oc dræbte mange der med/ i Sønderlighed dem/ som beed ingen Jern paa: N. Ch. 136. Der K. Sigurd Ribbung var død/ kom en aff hans Folck/ som kaldtis Ribbunger/ løbendis med en Runekiefle eller Roodkølffve i Haanden / oc gaff K. Hagen Hagenson det tilkiende. N. Ch. 665.

Om Kølve.

Om Egepæle oc Steene.

Egepæle oc Steene/ blefve i gamle Dage brugt baade paa Festninger/ som bleffve skudt oc slagen ned aff Muren paa Fiender/ ne/ saa vel som til Skibs udi Strjd. Der K. Sigurd Jorsafar lod bygge oc befæste Konghelle Slott / som nu kaldis Bahuus/ forordnede hand/ at hver Mands Person/ som var 9 Aar gammel eller ældre / maatte indbære paa Slotted 5 Steene / oc 5 Staffre eller Egepæle/ hvasse i begge Ender/ til at forsvare Festningen med. Derfor/ der de Vender giorde Indfald i Norge oc bestormede Slotted/ brugte de Beleyrede oc saadan Gevær/ at forsvare sig med/ derfor sagde de Vender: At de først veriede sig med Spiud oc Skud/ der efter sloge de dennem med Steen / oc omsider med Kieppe oc Staffre som Hunde. En Troldmand iblant de Vender/ som icke beed Jern eller Staal paa/ bleff i samme Storm skudt med en Egepæl eller Staffr/ som var skarp i den eene Ende/ saa ded bleff hans Baane/ see i N. Ch. p. 432 433. Udi det Soslag imellem Kong Sverre / oc Sigurd Magnusson / som stod i Florevaag ved Bergen / brugtis i første Anfald Haandløse Verier/ som vare Steen oc andre Skudvaaben/ N. Chr. p. 522. 523.

Om Egepæle oc Steene.

Foruden forskreffne Vaaben oc Gevær/ findis udi Snorre Sturlesøns Norske Chrønicke / adskillige andre / som icke udi Hirdstraan neff- det Gevær

Om adskillige andet

næffnis / saa som Spitzer / Haandløse Verier / Skudvaaben / Haandsaxe / ded var Vaaben til at kaste med / oc andre saadanne meere / som her forbigaaes for Vitløfftighed.

XXXV. Capitel.

Om Kongens Forlæninger.

I Den Vinter / som lidet *var / fra vor Herris Jesu Christi Fødsels til Biurds*-Tid / M. CC. LXX. oc III. Vintre (a), i tivende Kong Magni Riges Aar (b), (som var) Kong Hagens Søn (c), da som hand sad i Tunßberg (d), stæfnede hand til sig / alle Lænßmænd / Stallare oc Laugmænd / aff all Vigen oc Oplandene / komme der til hannem om Vinteren ved Pofvelßmesse (e), oc vare samen iij Uger / oc stadfæstedis da fuldkommeli-

*forløben

* Fødsels

Um Veizlur Kongs

A Peim Vitri er lidet var fra Burdartid vars HEra JEsu Christi / M. CC. LXX. og III. Vetr / aa tiunda Aari Rikiös Magnus / Kongs / Sonar Hakonar Kong / Pa er hann sat i Tunßbergi / steffndi hann til sinn / Lendummennum ollum / Stallarum og Logmannum / aff allri Vikinn / og Oplandum / komu Par til hans um Vitrin aa Paalßmessu / og vara saman iij Vikur / og stoddus Pa fulkomli-

ga

ga Peir Sidir/sem hir fylgia/upp aa Pa Tru sem Peir ero Gudi skyldigir og honum. Fyrst at Vphafi eff Kongr Parff til sinnar Semdar/ og Landzins Vendar / hegna / edur sekia um ein hverja Sok / edr Pa hluti / sem hann sier/at hefir rietliga furi Gudi med hinni vitrusti Manna Raadi / i Landinu. Pa skulu Syßlumenn halda Kongdominum til Traustz sim Menn med Vopnum / aff xv Marka Veitslu / hver Peira iij Menn a sinn Kost / meira eff meiri er Weisla / efftir Pui sem Tala rennur til. Enn hver Syßlu Madr aff sini Lieni til Rygiar Lutz / skal halda Kong-

gen de Sæder / som her følge / paa den Tro / som de ere GVD skyldige oc hannem. Først aff Ophaff*/ om Kongen tarffver * til sin Ære oc Landsens Vern / at hegne */ eller søge / om en hver * Sag / eller de Ting / som hand seer / at somme retteligen for Gud/med hine vittigste Mænds Raad i Landet. Da skulle Syßlemænd (f) holde Kongdommed* til Bistand fem * Mænd/med Vaaben/aff xv Marck Indkomst (g) hver af dem iij Mænd paa sin Kost * / meere * / om * meere er Indkomst/effter * ded som Talled render * * til. End hver Syslemand aff sit Læn til Rygiar (h) Lod * / skal holde Kong- * Part

* Begyndelsen
* behofver
* beskierme
* nogen
* Kongeriget.
* Bekostning
* fleere
* beløber sig

 dom-

dommed till Bistand / vj
Mænd / aff hver tiffvend
* Omkost Skibrede paa sin Kost *.
Skulde en hver som helst
holde sig oc sine Mænd/
med slige Waaben / (i)
som Hoffmænd / Giester
oc Skutilsvenne haffve/
* bedre meere oc ded frembedre*/ som
hver haffver Folcketal/
*behøfvis hvor som tarffvis * uden
Lands eller inden. End
aff Walders oc Hadinge
Dal xl Mænd/ Af Rom-
me Rige xij Mænd / aff
* halff-part Søndre Helming */men
x. aff Nørre. Af Hiemark
xxij. Mænd/af Hadeland
xx/oc ij Mænd/aff Guld-
brandsdallen xvj Mænd/
af Ostredallen v. Mænd/
saa oc hver som Sysle ta-
ger aff Kongen. Da skal
(hand) sligt Bref/med sit

domminnm till Traustis
vj Meñ af Tuttag Sessu
hverri a sinn Kost. Sku-
lu hverutveggiu halda
sig og sina Menn med
slikum Vopnum/sem ha-
fa Hirdmenn / Gestir og
Skutilsveinar / Pui
framar sem hver he-
fur Lidatal / hvar sem
Parff utan Lands edr
innan. Enn aff Val-
dreße og Hadingia Dall
xl Manna / aff Rauma
Ryke / xij Menn / aff
Sydra Helmingi / enn x.
af Nordra. Af Heidmørk
xxij Meñ / af Hadalandi
xx/og ij Menn/ af Guld-
brandsdolum xvj Menn/
af Eistri dolum v. Menn/
svo og hver sa sem Syß-
lu tekur aff Kongi / Pa
skal slykt Breff med
hand-

handgánda Jndsiglisinn
faa Canceller / Pa er
hann tekur Syßlu Bref/
sem hier fylgir / at Pui
Sydr Pyrsti ad efast i
vysa eyri Kongs og Eig-
nir: Ollum Guds Vi-
num og sinum / Peim
sem Petta Breff sea edur
heyra/sendir N.N. Son
Ovedin Guds og sina.
Eg vil at Pier vitid / at a
Peim Vetri / er lidit var
Burdar Tima vors He-
ra JESU CHRJsti /
svo margir Vetur / og
neffni og Pui Aare Rij-
kis N. Noregs Kongs/og
a Peim Degi/ fik minn
Hera mier Syßlu syna/
fyrir syns Herradoms
Sakir / sem Gud Packe
honum/ jatade eg honum
Pat / sem eg skal giarnan

hengende Jndsegl faa
Canceller/ (k), da som
hand tager Syßle-breff/
som her følger / at des
mindre beheffvis at tvj-
le om Kongens visse
Jndkomst oc Eigner *: * Egendomme.
(l) Alle Guds Venner oc
sine/ de som dette Breff
see eller høre/sender N.N.
Søn/Guds Helsen oc sin.
Jeg vil at J skal vide/ at i
den Vinter / som lidet * *forløben
var (fra) vor Herris Je-
su Christi Biurds-Time*/ * Fødsels Tid
(saa mange Vintre/ oc
næffne oc ded Aar udi N.
Norges Kongens Rige/
oc paa den Dag/) fick
min Herre mig sit Sysle/
for sin Herredoms skyld/
som Gud tacke * hannem * belønne
for/jættede * jeg hannem * loffvede
ded/ som jeg skal gierne
hol-

holde/ oc hafver førre jæt-
ted hañem/oc svored(m),
at jeg skal være hannem
huld oc tro / aabenbarli-
gen oc lønligen/ hvercken
skal jeg bryde hans Eed
ei heller min/paa de hans
Tienere/som hand hafver
mig offverskicked / (men)
mistun-delig heller være miskundsom
ved dem / som for Van-
kundigheds skyld / eller
* stor aff megen * Nødvendig-
hed falde i nogen Brøde/
* meere reffse men reffsingsommer *
ved alle dem / som med
*Arrighed Jldskhed*oc Opsitzighed
* V-ret gøre vrangt*. Skonsom
skal jeg være ved Kongens
Landsaater/eftersom mig
fornemmest bør / oc hans
* Eigen-domme Eigner* vel bygge oc hu-
* beboe se*lade/saa oc ingen For-
æring skal jeg der til tage/

halda/ og hefur fyrri jaa-
tad honum og svarid / ad
eg skal vera honum hull-
dur og trur / opinberli-
ga og leynliga / hvergi
skal eg briota hans Eid/
ne minn / a Þeim hauns
Þegnum / sem hañ hefur
mier yferskipat / heldur
vera miskunsamur vid
Þa / er fyrir Van-
kunnandis Sakir / edr
aff mikilla Naudsynia
falla i nokrar Sektir /
enn reffsingasamur vid
alla Þa er med Jld-
sku og Offskappi giöra
rangt. Vægium skal eg
vera vid Lanseta Kongs/
eptir Þui sem framazt
ber mier / og eignir hans
vel byggia / og husa la-
ta / suo at öngua Mu-
tu skal eg Þar til taka /
hver-

hverki Giafir / nie Veitslur. Vissa Eytrir hans allur / skal Þat Mund framkoma / og i Þeim stad/med slikum riettum Oskierdum / Þeim hans Umbodsmanne/er hann skipar til. Enn Þessi var Þa vissa æirir minis Herra / er eg tog vid Syß um etc. Skulu eg fyrir hann fulla Skinsemd giora/hvert sem hañ vex edur Þverr a / hveri um xij Maanudum / svo og fyrir Veitslur og Nidurfal / eff Þau eru med riettu reikund / eptir Þui sem nu er mælet. Til Þes sata eg Gudi og mynum Herra mina Tru. Þetta Bref var giort a Þui Aari fra Burd Christs/og a Þui Aar Riks Kongs/2c.

hvercken Gaffver/ey heller Skenck. All hans visse Affgifft/ skal den Moned fremkomme / oc paa det Sted / med slig Skadesløs Rettighed/(til) den hans Ombudsmand / som hand sticker* til. End dette var den visse min Herris Afgift/der jeg tog ved Syßled etc. Skal jeg for hannem* fuld Skønsomhed * giøre/hvad heller den voxer*/eller tager af/hver xij Maaneder(n), Saa oc for Tilleggelse eller Fratagelse om ded er med rette regned/efter det som nu er mælt. Til det* jætter jeg GUD oc min Herre min Tro. Dette Bref var giort udi ded Aar/fra Christi Burd* / oc i ded* Kongens Riges* Aar 2c.

* der til forordner
* dem
* Rigtighed
* tilvoxer formeerer
* der til
* Fødsel
* Regiering

den Calendis Dag (o),
idus eller nonas. Saa oc
om Syßlemand spør/ at
* nogen en hver * som fremkommer
i anden Syßle/ som til
* Straff Ræffing* hafver giort* (p),
* brudt da er hand skyldig/at sen-
de den Mand til/ (den/)
naar hans Bref kommer
*tilskickes til */ oc skicke * den hans
* dømme Maal */ som førre er
* Sag sagt. Saa oc om de
tagne aff Mænd vorder aftagne/
Dage. som fuld Aarsag recker *
* er til/da skal Syßle-Mand
sende Mandraberen/som
ded bør med Fred/med den
Underretning / som de
ville svare for Gud/ at
sand er. End om Mands
* Mand- Bane * dømmis saa / at
draber hand er den mørcke Stof-
* Fengsel ve * verd / men icke dø-
i Hul des/ da skulle mand sende

a Pan Calendis Dag /
idus edr nonis. Suo og
er Syßlu Madr spyr/ad
ein hver er sa fremkomin
i annari Syßlu / er til
Refsinga hefur giort/
Pa er hann skyldugur/at
senda Pan Mann til/
Pegar Breff hans kie-
mur til / og skipi sa
hans Maali / sem edr
er sagt. Svo og ef Peir
Menn verda affteknir /
sem fuld Naudsyn rekur
til/Pa skal Syslu Madr
senda Vegandan sem ski-
punar i Gridũ/med Peir-
ri Herming/sem Peir vi-
lia svara fyrir Gudi/ ad
sönn er. Enn eff Mans
Bani damizt svo / ad
hann see myrkua Stofũ
verdur / men eigi dau-
da/Pa skulu menn senda
hann

hann i Pa Stadur / sem	hannem paa de Stæder /	
hier fylgiar: Alt fyrir	som her følger: Alt for	
Sunna Svertiborg til	Synden Sverreßbor-	
Konghellu / enn Nordr	rig(q),til Konghelle/men	
fyrir Svertiborrig til	Norden for Sverreßbor-	
Valdißholma / enn inn	rig til Valdißholm / (r),	
fra Kambhorna / oc aff	end inden for Kambhor-	
Raumaryke ut hid Ei-	na (s) oc aff Rommerige	
stra til Drafins til Oslo-	ud Østen ved Drammen	
ar. Enn i uti fraa	til Oslo. End uden for	
Drafni / og aff Pele-	fra Drammen/oc af Tel-	
mørk / til Rygiar Lutz /	lemark / til Rygiar Lod /	
til Tunßbergs. Enn af ol-	til Tunßberg. End aff al-	
lum Upplondum nema	le Oplandene / uden Ro-	
Raumariki / til Miorsaar	merige til Miös Castel-	
Kastala. Dæmist Mans	le (t). Dømmes Mands	
Bani til dauda / Pa late	Bane * til døde / da lade	* Mand-draber
hver Syßlu Madur sem	hver Syßle-Mand som	
giorst adur ransaka Pat	gjørligen * tilforn rand-	* meget flitteligen
Maal / oc faa sialfur	sage ded Maal * / oc faa *	* Sag skaffe
Bana til / enn ei	selff Bane * til / men ey	* Bøddel
Frendur / sem Logbok	Frænder (v), som Lou-	
segir.	bog siger.	

Antegnelser
Til ded XXXV. Capitel.

Vinter brugis for Aar

(a) VInter/(paa gammel Norsk/ Vetr'/) brugtes af de gamle i Stedet for Aar/ som erfaris aff K. Magni gamle Norske Lowbog/udi Arf. B. c. 14. Hvor der næfnes 20 Vetra gamalle / oc hverlum 10 Vetrum / ded er/ 20. Vintre gammel/oc hver 10 Vintre/i Stedet for 20 oc 10 Aar. Hafver oc været brugeligt i Danmark/som erfaris af den Jutske Lowbog. lib. 1. c. 41. 42. 47. 52. Hvor der handlis om Hæffd paa tre Vinters Tjd/oc i ded 44 Cap. Om 40 Vinters Tjd/ 30 Vinters Tjd/ i Stedet for Aars Tjd. Norske Low udi Od: B. cap. 1. siger/ at 30 Vinters Hæffd/paa Odels Jord/ded følger angerløs. Derfor skriffver Canc: Bielke in Term. Jurid:, at 30 Aar giør Hæffd i Norge/ men 20 Aar i Danmarck/effter Christiani III. Reces, art. 50. som melder om Vintres Hæffd. Udi den gamle K. Magni Norske Lowbog/ mældes om dem som hafver lefved/20 Jola Nætur ɔ: 20 Jule-Natter/ i Stedet for 20 Aar. Arf. B. c. 15. Oc haffver saaledis Vintre været brugt/af de Gamle/i Stedet for Aar/af den Aarsag/uden Tvil/ fordi Nyt Aar begyndis midt udi Vinteren/ naar ded Gamle da er endet oc omløben.

Om Kongernes Aar

(b) Ded var de gamle Norske Kongers Skick oc Sedvaane / at de altjd satte udi deris Kongebreffve oc Rettebøder/deris Riges Aar/ hvor mange de haffve regieret udi. Oc slutter dennem saaledis: Var Petta Breff giört/Pa er lidit var fra Hingadburd vors Herra Jesu Christi etc. a x. xx. etc. Ari Rijkis vors Noregs/etc. Det er: Var dette Breff giort/ da som forløben var/ fra vor Herres JEsu Christi Biurd/eller Fødsel/etc./ i 10. 20. etc. Aar vores Riges Norges. Som læses udi K. Hagens/ K. Erickes/ oc andre Kongers Rettebøder/hvilcke endnu findis.

om Kongernes Tilnafn

(c) K. Magnus Hagensøn/som kaldtis med Tilnafn Lagebæter/ fordi hand forbedrede Lowen i mange Stycker/ var den VI Envaldskonge aff ded Naffn/som hafde regieret ofver Norge/fra K. Magnus Olufsøn den I. Der efter/K. Magnus Haraldsøn II. K. Magnus

nus Olufføn Barfod III. K. Magnus Blinde IV. K. Magnus Erlingsøn V. Oc saa denne K. Magnus Hagensøn VI. Men der effter kom K. Magnus Erikson Smek den VII. som var den sidste aff dette Naffn. Oc haffver de gamle Nordske Konger / icke akted Tallet/hvor mange de vare aff et Naffn/men bleff ve kaldet efter deris Faders Naffn til Vnderskeed/ saa som K. Oluff Tryggesøn/ K. Oluff Haraldsøn/ K. Magnus Oluffsøn/ K. Hagen Hagensøn/ K. Magnus Hagensøn etc. Men haffde de ocsaa undertjden til Forskiel et Tilnaffn der hos/som K. Magnus Haraldsøn Kyrre/ K. Magnus Oluffsøn Barfod/K. Magnus Sigurdsøn Blinde/K. Magus Hagensøn Lagebæter etc.

(d) Om dette Mode udi Tonsberg / som bleff holden Aar 1273. Om Mœmældis icke udi Norske Chrønike/thi den er icke continueret saa vjt af de i Tunssnorre Sturlesøn / men endes med K. Magni Faders K. Hagen berg Hagensøns Regiering til Aar 1263. Er dog nock til Vnderretning/hvis her udi Hirdskraan derom skriffvis.

(e) Paalßmessu/ eller Poffvelßmisse/ded er Sancte Poffvels- Om Poffvelßmesse Dag/saa som Marie misse/Mickelßmisse/ Hellemisse/ hvorom tilforne er mældet/udi Antegnelsen (d) til ded 32 Capitel.

(f) Sysßlu Menn/eller Sysßlemænd/ hafve været Befalings- Om Sysßlemand. Mænd offver et Syssel / de haffde til Læn aff Kongen/ derfor kaldis oc Syssel / Læn / udi dette Cap. i Hirdskraan. Men er dog Forskiel imellem Lænßmand oc Sysßlemand/som tilforne udi mine Antegnelser er ommældet. See vjdere om dette Ord/Canc. Bielke in term. Jur.

(g) Her næffnes/ 15 Marka Veitslu / ded er 15 Marcker Indkomst/men sættis icke/ om ded var Marck Sølff eller Guld. Jutske Lovbog siger lib. 3. c. 12. Bonde der hafver en Marck Guld i Jord/ eller meere/ giøre ud tredinge Haffne / fordi at tredings Haffn reiser ey aff mindre / end en Marks Guld Aff fire Marck Sølff reiser fetting Haffne/oc aff to Marck Sølff reiser tolfting Hafne/men aff mindre end to Marck Sølff giøris ey Leding / etc. Var i gamle Dage en Marck Guld i Jord 8 Marck Sølff/men en Marck Sølf/ eller en Lodie Marck/ haffver gieldet $\frac{11}{16}$ Deel aff en Rix Daler / Lodie Om 15 Marck Indkomst.

 Marck

Marck Sølff / er 16 Lod Sølff / som er 8 Rixdaler. Vjdere er her om tilforne antegned.

om Rygie oc hvad Fylke. (h) Rygiar Lutz / ɔ: Rygiar Lod eller Deel / det er / Rygiar Fylke. Udi dette Fylke bleffve Indbyggerne i gamle Dage kaldet Ryger/oc Fylket Rogaland. Men siden bleff ded kaldet Rygerfylke/ oc Ryefylke / endnu paa denne Dag. Læs Undalini Norges Beskriffvelse p. 63.

. Fylke er et Herred/eller et Sogen/ to eller tre/ udi hvilcke Folckene giøre oc hører alle til et Tinglaug. See Canc. Bielke in Term Jurid. Men Fylke udleggis anderledis udi Norges Beskriffvelse p. 18.

(i) Om Hoffmænds/ Giesters / oc Skutilsvennes Vaaben / er vjtløfftigen handled udi ded nestforgangende 34 Capitel.

om Syßle-breff. (k) Canceller skulde annamme Breff aff Syßlemændene / saa som en Obligation eller Forsickring/ paa hvis de vare Kongen pliktige / naar de finge Kongens Syßle-breff / eller Forlænings-breff aff hannem. Thi ded var Cancellers Embede/at lade giøre de Breffve/ som Kongen befalede hannem/oc at iglennemsee hvert Breff/førend ded besegled var. Hand skulde oc striffve skilvjsiligst / alle de Eigendommer/som fulde eller kiøbt vare under Kongdommet. Saa skulde hand oc giffve Akt paa/ at Kongens Landskylds Skraa var ret / etc. Som Hirdskraan udvjser supra c. 20.

(l) Formular forestilles her/paa Syßle-Mænds obligation eller revers, som de fordum skulde giffve Kongen / paa deris Læn / naar de finge deris Syßle-Breff.

Om Eed som sværis Kongen. (m) Syßlemænd / saa vel som alle andre Kongens Mænd / oc Landfolcket / haffde tilforne svored Kongen / Huldskabs oc Troskabs Eed/paa hans Hylding/som findis udi Hirdskraan/udi ded 8. oc 10. Capitel. Men nu skulde den som fick Læn eller Syßle/svære paa ny for Lænet/ oc reversere eller forpligte sig skriffteligen / iblant andet / at hand vilde hvercken bryde Kongens Eed eller sin egen. Nu efterdi Kongen haffde jætted oc svoren all Landfolcket/ at holde dennem ved Low oc Ret / som Hirdskraan ommælder udi ded 6 Capitel; Saa lydde oc Lænßmænds / saa vel som andre Kongens Befalingsmænds Eed/at de skulde holde alle de Eeder/som Kongen hafde jætted Lands-

folc

folcket. c. 8. Findis oc ded samme udi den gamle K. Magni Loubog/ om Kongs Erffder/udi 7. oc 9. Capiteler.

(n) Hverium xij Manudum/ded er hver 12 Maaneder/oc brug- te de Gamle 12 Maaneder i Stedet for Aar/ som erfaris ocsaa aff neder nestforgangen 34 Capitel/hvor der staar saaledis: Skal Kongr elga et Aar. Vopna Ping/a hverium xij Manudum/a Jolum/ ɔ: Skal Kongen elge eller holde Vabneting / ɔ: Mønstring hver 12 Maaneder om Juel/det er/hver Aar om Juel. Findis ellers ofte saaledis i de gamle Norske Skriffter.

(o) Calendæ, idus, nonæ. Disse Latinske Gloser brugte de i for- dum Tider udi deris Skrifter i Norge/at regne oc tælle Dagene med/ efter de gamle Romeres Maneer/oc maa uden Tvil være kommen i Brug/den Tid Pavedommet bleff indført i Norge. Calendæ idus nonæ

(p) Hvorledis Syßlemand skulle handle med dem/som skulle ref- sis for deris Mißgierninger/oc med Mandrabere/eller Mandsbane/ mands enten de skulde hafve Fred/eller dømmes til Fængsel/eller Døde/ mal- dis her udi dette Capitel ordentligen dog korteligen. Men findis vit- løfftelige om saadanne Sager udi den Norske Loubog udi Mandh. B./ i Synderlighed udi ded 7. 9. 10 oc 15 Capitel/hvor jeg vil haffve Læseren henvist/paa det Vitløfftighed kand her forbigaaes. Syßle- Forhold imod Fangne

(q) Om Sverreßborrig (som i ded gamle Sprock kaldis Sverti- borrig) mældis i Snorre Sturlesøns Norske Chrønike/ at Kong Sverre Sigurdsøn/lod bygge et Sverreßborrig ved Trundhjem/hvor hand haffde sin Tilflukt/naar hand trængte/efftersi K. Magnus Er- lingsøn hafde i Begyndelsen Søen fra hannem/saa hand maatte al- tid vige til Lands / der de førte Krig sammen. Men siden lod hand bygge oc befæste et andet Sverreßborg ved Bergen. Læs videre der om p. 513. 522. 526. om Sver- reßborg.

(r) Valdißholm/finder jeg icke udi Norges Beskrifvilse/men udi Snorre Sturl. Chronike/ p. 707. 708. hvor der skriffvis om Hertug Skule/ at hand reiste fra Opslo til Valdißholm/oc laa icke lenge der- for/ førend det bleff opgiffven/ siden drog hand til Opslo igien. Om Val- dißholm.

(s) Kamborna/Ar. Hvidtfeld kalder ded udi sin trockte Hirdskraa Kambarti/icke ret efter Ordet. Men saadanne Gloser finder jeg icke udi Om Kam- borna.

udi

udi Norges Beskrifvelse eller N Chronike/hvorfor ded maa vist være Hornborg eller Karßborg/som her ved forstaaes. Thi der haffver i gamle Dage staaed et Slot i Vigen / ved Hornborg Sund / som Hornborg haffver været kaldet/ som længe siden er ødelagt / dißsteder det Slot Karißborrig/ som K. Christiern/ den II. forstørrede Anno 1532. See der om udi N. Beskriffvelse. p. 23.

De andre Naffne/ som findis udi dette Capitel/ nemlig/ Kongelle/ Romerige/ Dramen/ Oslo/ Tellemark/ Tunßberg/ Oplanden/ ere endnu udi Brug oc nock som bekiendte.

Om Castellet i Miös. (t) Miös er et stor Vand udi Norge/ som en stor Sø/ strecker sig 14 Mijle langt fra Eidsvald op i Landet omkring lille Hammer/ imod Norden. Udi samme Vand ligger en Øe/ paa hvilcken hafver i fordum Tid været en Befestning oc Kongelige Sæde/ hvor Kong Ingi Baglernis Konge bleff drabt med hans Folck/ udi K. Hagen Sverresøns Tid. Læs vijdere her om udi Norges Beskrifvelse/ pag. 35. 36. Saa udi N. Chr. p. 531.

om Frenders Affliffvelse (v) At Frænder ere icke pligtige/ at føre Baanemand er Mandrabere til Ting/ eller lade hannem afliffve/ men Syßlemand/ findis udi den gamle Norske Loubog i Manh. B. c. 16. saaledis: Fiormingar edr Frændsemi/ etc. Peir eru ei skyldur/ ad taka Pann Mann / edr fœra a Ping/ nema Peir vilie. Syßlu Madur er skylldur ad taka Pann Mann/ og fœra a Ping/ og lata reffsa honum eptir Domi at Lögum. o: Svoger oc Frænder/ de ere ey skyldige/ at tage den Mand/ eller føre hannem til Ting/ uden deris Villie. Syßlemand er skyldig / at tage den Mand/ oc føre hannem til Ting/ oc lade reffse hannem efter Lowen. Dette staar oc udi den trøckte N. Loubog/ dog noget anderledis: Allesteds hvor Ombudsmand optager nogen Mißdeders Gods/ som skal lade sit Liff efter Tingmænds Dom/ da er hand pligtig at skaffe Bødel/ som skal reffse hannem. Manh. B. c. 7. 15.

XXXVI. Capitel.

Om Ledings Bodbud*.	Um Leidangurz Vtbod.

*Udskrifvelse

All

Leidangur allur skal utbodinn at Midføst/enn saman tekin at Paskum/ og til Tunsberg kominn ad Halvars Messu / enn Haustleidangr/skal utbodinn at vetur Nóttum/og samanntekin at Mortins Messu / til Kaupangr komin at Jolum / og Land-Skyldir Kongs med. Enn hid næsta Sumar eptir / aate Magnus Kongr Hofdinngia Þing a Biørgvin / kom der Jon Erkibiskup og allar Biskupar i Landinu/ og adrer Hofdingiar/Lendirmenn/og Sysslumen allir/ gaf Pa Kongur Sonum synum Hofdingia Nafn/ Eyriki Kongs Nafn/enn Hakoni Hertuga Nafn.

Al Leding (a) skal udbydes ad *Midfast/ men sammentages* ad *Paaske/oc til Tunsberg komme til Halvars Messe (b), end Høst-Leding skal udbydes til Vinter Natten*/oc sammentages til Mortens Messe/til Kopanger (c), kommen ad * Juel / oc Kongens Land-Skyld med. End * hin næste Sommer efter / aate * Kong Magnus Høfdinge-Ting* (d) i Bergen/ kom der Jon Erkebisp (e), oc alle Biskoper i Landet / oc andre Høfdinger/ Lænßmænd / oc Sysslemænd/ gaf da Kongen sine Sønner Høfdinge (f) Naffn/ Erike Konge-Nafn/men Hagen Hertuge-Naffn.

* om
* samles
* til
* Anfang
* til
* men
* holdte
* Herredage

Mm Var

Var da dette alt stad-
fæst / mellem Kongen oc
Syßlemændene i Vigen.
End efferdi at Bygder
ere ej saa fuldkomne Nor-
den i Landet / oc der falder
Sagefald til / da var saa
skicket oc stadfæst / mellem
Kongen oc Syßlemænde-
ne: At udaff Egda Fyl-
ke (g), skal holdis Kong-
* Riget domined * til Trøst * oc
* Hielp Bistand Ære iiij Mænd. Aff hver
Skibræde (h) i alle Dee-
*ofver alt le * / saa som ellers * er
* tilforn mældet udaff Vigen. Aff
Rygie Fylke iij. Mænd /
aff hver Skibræde i alle
*ofver alt Deele *. Aff Horda Fyl-
ke iij. Mænd udaff Skib-
rædet. Aff Sagne iij.
Mænd udaf Skibrædet.
Aff Syndre Part Flor-
de Fylke ij. Mænd aff

Var Pa Petta alt stad-
fest / millum Kongs og
Syßlumanna i Vikini.
Enn aff Pui at Bygdar
eru ei svo fiølmeñar Nor-
dur i Landit / og Per fal-
lar Sektir til / Pa var svo
skipat / og stadfest / millū
Kongs og Syßluman-
na: Or Egda Fylke /
skal halda Kongdomi-
num til Traüsts og Sem-
dar iiij. Menn. Or
Skipreidi hverri at ol-
lum hlutum / svo sem ádr
er skilt ur Vikini. Or
Rygia Fylki iij Menn /
or hveri Skipreidu at ol-
lum hlutum. Or Horda
Fylki iij Menn or Skip-
reydu. Or Sogni iij.
Menn or Skipreydu.
Or Sydra hlut Fyr-
da Fylkis ij. Menn / or
Skip-

Skipreidu / or Nodra
Hlut/iij Menn or Skip-
reidu. Or Pranheimi fy-
rir innan Agdenes/or su-
mum Skipreidum ij Meñ/
enn or sumum iij. Or
Naumudal iij Menn or
Skipreidu. Or Heloga-
Landi iiij Meñ aff Skip-
reidu. Nu syndist suo hi-
num skinsomustu Mon-
num ollum sem vid varu/
ad Þetta væri greidi hver-
utveggium/og ÞoNaud-
synligt / ad Kongr leg-
gi a Syßlumenn sier til
Liettis / enn Þeir Pæt-
tist ei ofmikid af sinu Goz-
zi tilleggia. Þykinust ver
og Þui giør finna / sem
ver hofum leingur hluti
at / ad Þeir verda hver-
gi driugare a at minazt
um Domana / er yfer-

Skibrædet / aff Nordre
Part/iij Mænd af Skib-
rædet. Af Trundhiem in-
den for Agdenes/af som-
me Skibræder ij Mænd/
men aff somme iij. Aff
Nummedal iij Mænd aff
Skibræde. Aff Helge-
land iiij Mænd af Skib-
rædet. Nu syntes saa hi-
ne skønsomste * Mænd *for stan-
alle / som ved * vare / at digste * hos
dette var saa gafnligt for
en hver/oc dog * nødven- * endog
digt/ at Kongen paaleg-
ger Syßlemænd sig til
Lettelse*/men de toktes ey * Forlin-
aa meget * aff sit Gods dring * alt for
tillegges. Toktes vi oc ded meget
giørligen * at finde / som *tiarligen
vi haffve længe efterledt/
at de vorder neppelig flit-
tigere til at mindis * *tage va-
Domene / som der ofver- re paa

sætte ere / end hine haffve
* Behoff Tarff * til / som om er
* dømmis paa dømt * / oc dem hører til
som dømme (i). Oc aff
ded see vi / at os bør / oc de
andre som vi sætte offver
* her efter Dommene / at heden aff *
skal de dømme / som stor
Makt paaligger / i Sær-
delißhed om Mænds Af-
* Affliffvelse tagelse * / eller Limlestel-
se (k), eller deßlige Ting /
som skulle skrifvis flitteli-
gen. Vente vi / at ded vor-
der dem lettere som døm-
me / at mand deß mindre
tør om samme Sag Spot
* Stadfestelse at giøre / oc til Samtyk *.
offver dem / som er dømt
paa / for all Forglemmel-
se oc Tvilraadighed / som
yppes kand om dømt
* Men Sag. End * at dem vor-
* klarere der diß lysere * som skrifve

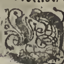
sitia / enn hinnà er Þörff
til / sem um er dömt / og
Þeim heyrir er døma.
Og aff Þui seàm vier / at
os hefur og ödrum Þeim /
sein ver setium yfer Do-
mana / ad hiädan aff see
Þeir dömar / er störum
Hlutum varda / einkon-
liga um Manna Aff-
tøk / edur Limahaat /
edr Þuilijka Hluti / skraa-
vir innvirdeliga: Ven-
tum vier / at Þat verdi
Þeim Liettir er dõma /
at Þui sydur Þur se Meñ
um hidsama Maal kallz
ad giøra / og til Sampÿk-
tar Þeim / sem um er
dømt / fyrir nokut Van-
minni edr Vàndredi / at
aukazt um dømt Maal.
Enn at Þeim verdi
Þui Liosara er skraa
skal /

ſkal/Pa hæfir Pan haat a ad hafa / er fyre ſe greindur / ſa Vetur / og ſa Tymi/ a xij. Manadum er dømt var / Parnieſt hvar dǒmt var / edr um hv ria/ edr um hvad/ edr hvad minkar Manngiǒld/ Saarbætur edr adrar riettar Bætur/edur med hverium Salaſteffnum / edur hvad lakaſt ſkal/ med Peim Hetti/ ſem ſtandur i Brefa Bok Kongs.

ſkal/da bør den Skick ved at holdis / at først ſkal være mældet/den Vinter/ oc den Tjme / paa de xij. Maaneder ſom dømt var / derneſt hvor dømt var/eller om hvilcke/eller om hvad / eller hvordan det forandris med Mandboed / Saar-boed / eller andre retter Boder / eller med hvad Optingelſe/eller hvad afftages ſkal/ med den Skick / ſom ſtaar i Kongens Breff-Bog.

Anteanelſer
Til ded XXXVI. Capitel.

NB. Dette Capitel haffver Arild Hvidtf. med det forrige udi et befatted/ dog de handler om adſkillig Materie/ hvorfor de ere oc deelt udi tvende/ udi den gamle Hirdſtraa.

(a)
M Leding/eller Lething/ſaa oc om Ledingsfærd/oc Ledingsfald/findis vjtloftigen udi Jutſke Lows 3 Bog/ ſaa oc udi Norſke Lowbog/i Vdf. Balken/hvor jeg vil haffve Læſeren henvjſt/efterſom ded var alt for vjtløftigt her alting der om at antegne. Arild Hvidtf. udi ſin Fortale offver denne Hirdſkraa/hafver udførligen ſtrefved/hvorledis med Leding haffver været holdet udi Norge i gamle Dage/ oc er — Om Leding.

 verv

verd at læse/hvorfor jeg haffver oc laded samme Fortale trycke oc indsætte i denne Bog/hvor Læseren den i Begyndelsen kand finde. Findis oc udi K. Christians den IV.(høyloffligst Ihukommelse) Receß/ lib.3 art.32.33. om Leding aff Norge/at ingen skal besvergis dermed videre/end hand/efter Jordbogen/Norges Low/oc 6 Mænds loullge Taxering/er pliktig at udgiffve. Her udi dette Capitel i Hirdskraan/ handlis om Leidangurz Vtbod ɔ: Ledings Vdbud/: eller Ledingsfærd. Næffnis oc Høstleding oc Vinterleding / oc befalls paa hvad Tid de skulde udbydes oc sammentages eller samles. Hvorledis de gamle Konger haffve udbudet Leding udi Norge/ findis vjtløfftigen udi Snorre Sturlesøns Chrønike. K. Oluff Tryggesøn sendte Ledings Bud baade Synder oc Nord offver Norge/ oc lod Folcket udbiude/der hand vilde fare i Leding om Sommeren/oc hafde samled 40 Skibe/der hand seilede aff Norge. N. Chr. p. 170.171. K. Magnus Oluffsøn bød Leding ud offver all Norge om Vaaren/der hand vilde føre Krig imod K. Svend i Danmarck / oc haffde samled 70 store Skibe/oc ded kiønneste Folck/som var i Norge vel bevæbned. N. Chr. p.326.342. K. Harald Sigurdsøn Haardraade/bød Leding ud/hver anden Mand offver all Norge/med Skibe oc Vaaben/oc seilede ofver til Jutland hvor hand brænde vide i Landet. N. Ch. p.345. Oc hafde hand 150 aff sine beste Skibe hos sig/der hand stridde imod Kong Svend/som haffde 300 Skibe/i Loffvefiord/oc ofvervandt hannem. p.357. Siden haffde hand 200 Skibe/foruden Proviant- oc Smaa-Skibe/der hand seilede til Skotland/N. Chr. 369. K. Sigurd Magnussøn bød Leding ud offver all Norge/oc samlede 300 Skibe p.414. Saa hafde oc K. Hagen Hagensøn 300. oc siden 315 Skibe/der hand seilede til Danmarck. N. Chr. 755.763. etc. Her aff kand erfaris/ hvor stor Leding/ de gamle Norske Konger haffver kund udbiude/ udi de Dage / oc hvor mæktige de haffve været til Søes. Oc paa ded mand skal icke tæncke / at ded haffver ickun været Jagter eller smaa Skibe/ saa kand mand ded dømme aff K. Hagen Hagensøns Skib/ som var 19 Allen fra Vandegangen oc op paa Borde/ aff N. Chr. p.750. oc vare de Skibe/ som hafde 30.32.36. Rum/ skulde 8 Mænd være udi hver halfve Rum/ꝛc. oc brugtis paa mange 48 Aarer ofven paa/oc 24 imellem Øserumene. N. Ch. p.560.561. (b) Hal-

(b) Halvards Messu/ ded er Halvards Dag/ saa som Mortens-Misse/ Mickelßmisse/ etc. som tilforne er omstreffved. Ar. Hvidef. setter i sin trøckte Hirdskraa: Valborgmøsse/ som den Svenske i sin version oc effterfølger/ oc kalder ded Valborgmesso. Om Arild haffver haffe Valdborgmøsse i ded gammel Sprock/ hand haffver ladet vertere efter/ er mig u-bevist. Men er Forskiel imellem Halvardsmøsse oc Valdborgmøsse/ som kaldis ellers aff de gamle Voldersmøsse. Halvorß-Dag finder jeg icke i Calendario. Men maa hand ellers hafve været en hellig Mand/ som de Norbagger haffver holdt i stor Ære/ oc opbygget en Domkirke i Opslo eller Oslo/ som de kallede S. Halvards Kircke / hvor den berømmelige Konge Sigurd Jorsalefar bleff begraffven. N. Chr. p. 422. Udi Norges Beskriffvelse meldis om en Bonde i Jæmteland/ ved Naffn Halvard Vijse/ som haffver meget spaad oc taled/ om adskillige Ting som er siden gangen for sig. p 96. Udi fornæffnte Opslo Kircke var oc S. Halvards Skriin / som actedis for en stor Helligdom. Halvars-messe.

(c) Kaupanger/ hafver i gammel Tid været et Kiøbsted/ udi Sogn eller Sogenfylke/ oc haffde sit Naffn aff det gamle Norske Ord / kaupa/ ded er kiøbe/ oc Anger/ ded er Agger eller en Platz/ som mand haffver sin Handel oc Værested/ eller Næring oc Biering paa See N. Beskriffv. p 81. Samme Kiøbsted Kaupanger lod K. Sverre affbrænde/ fordi Bønderne i Sogn/ hafde ihielslaget hans Foget Iffver Daffve. N. Ch. p. 514. Om Kaupanger.

(d) Hoffdingia Ping/ o: Høffdinge Ting/ som vi nu kalder Herredage/ hvor alle Høffdinger forsamledis/ oc sadde Retten med Kongen. Men om denne Herredag udi Bergen/ findis icke udi den Norske Snorre Sturlesøns Chronike/ som endis med K. Hagen Hagensøns Historie/ som var K. Magni Fader. Om Hoffdinge-Ting.

(e) Jon Erkebisp/ haffver væred den II. aff ded Naffn/ oc den XI. udi Talled/ fra Biscop Jon regned/ som bleff kaldet fra Stavanger til Trundhiem Stifft/ oc aff Paffvens Legat Nicolao Cardinal forordned oc vied til første Erckebisp udi Trundhiem Anno 1152. Findes videre Erkebispernes Tal udi N. Beskrifv p. 93. 94. Om Jon Erkebisp.

(f) Konge-Sønner udi Norge kaldtis fordum Junkere / som K. Ha- Om Kon-

geSønner/ som kaldtis Junkere. K. Hagen Hagensøns Sønner/ Junker Hagen/ Junker Magnus/ oc Junker Sverre. N. Chr. pag. 762. 772. Saa oc disse K. Magni Sønner Junker Erick oc Junker Hagen. Men da finge de Hoffdingia Nafn/ det er Høffdinge Naffne som ved her kaldis/ naar de blefve giort til Konger oc Hertuger. Oc plejede Faderen at gifve den ældste Søn Konge-Naffn / i Synderlighed / naar der var Feide paa Riget/eller hand reiste ud aff Landet i Krig/end oc for sin Alderdoms skyld/at same hans Søn var forsickret om Riget/efter hans Afgang. K. Hagen Hagensøn giorde først sin Søn Erick til Konge/ oc siden efter hans Død/ Magnus/ der hand haffde Krig/ oc før hand reiste til Skotland. N. Ch. p. 754. 762. K. Harald Haardraade/satte sin Søn Magnus til Konge ofver Norge/førend hand reiste i Strjd til Engeland. N. Chr. 369. Der K. Harald Haarfagger bleff 80 Aar gammel/oc giordes ting/leedde hand sin Søn Erik Blodøxe til Kong-Sædet / oc giorde hannem til Offver-Konge / offver sine Brødre. Nor. Chr. 64.

Om Egda oc Rygie Fylke. (g) Om Egda Fylke / oc Vester oc Øster Egda / eller Aagde/ hvor vjt det strecker sig / findis udi Norges Beskriffvelse/ p. 14. oc 16. Om Rygiar/ eller Ryefylke / er tilforne udi nestforgangen Cap. handled. De andre Naffne/ Vigen/ Hordafylke/ Sognfylke/ Fiordafylke/ Trundhiem/ Nummedal oc Helgeland / ere endnu brugelige udi Norge/ oc Stæderne nock som bekiendte / behøffve derfor ingen Forklaring. De som ere om Landeds Leylighed u-kundige/ kunde læse Norges Beskriffvelse/som Her Peder Claussøn / fordum Sognepræst udi Undal/haffver udgiffven i Trøcken.

om Skibreder. (h) Skibræder haffve været forordned udi Norge/aff K. Hagen Adelsteen / for K. Erik Blodøxes Sønners Indfald. Da giorde hand saadan Skick/offver alt Landet ved Søsiden / oc noget op i Landet / at hand skiffte alle Bygder oc Gaarder udi Skibreder / oc hvor mange Skibreder/der skulde være udi hvert Læn/dißligeste hvor mange/ oc hvor store Skibe / der skulde udgioris/ naar Leding bleff paabøden. See N. Chr. pag. 80. Er derfor Skibrede den Part i Landet / eller udi et Læn / som udredde et Skib / hvor aff Skibrede haffver sit Naffn.]

(i) Hvor-

Dommes i Akt-tagelse.

(i) Hvorledis Dommere skulle tage vare paa deris Domme / oc om dømme retteligen / befalis strengeligen udi den gamle N. Loubog / udi Manh. B. c. 17. Oc er et herligt Capitel / hvilcket derfor altid skulde oplæsis i gamle Dage / naar Dommeren haffde store Maal eller Sager at dømme paa / som oc i samme Capitel ommældis. Der staar oc fire Søstre / som i alle retferdige Domme bør at være / saa af Gud ded behager / oc Menniskene beqvemmer: End Pat er Myskun / og Sanninde / Rietuisi og Fridseme. Miskun a ad varast / ad ei kome grimd edur heipt i Doma. Sanninde ber ad geyma / ad eigi verdi Logit framborit. Rietuisi a ad varast / ad eige verdi med ranginðum hall ad riettum Dome. Friedsemi a ad vardneita / Par til er riettur Domur fellur a / ad eigi verde med bræde / akafur affelles Domur a lagdur etc. Det er: Men det er Miskundhed oc Sandhed / Retvished oc Fredsomhed. Miskundhed bør at aktes / at ey kommer Vrede eller Had i Dommen. Sandhed bør at giemmes / at ey vorder Løgen frembaared. Retvißhed bør at vares / at ey vorder med Vranghed bøjed ret Dom. Fredsomhed bør at hafvis i Akt / der til som ret Dom feldes / (ordeles) ad ey vorder med Hastighed oc Grumhed affkaud / eller Hoffvedkulds Dom affsagt oc slutted / etc. Findis oc der efter udi samme Capitel: Med fiorum hattum meigi verda ranger Domar: Annad hvort med hrædslu giedi / Par sem madur ottast Pann sem hann skal om dæma: Elligar med fiegird / Par sem Madr su ker til nokrar fiemutu; Edr med vinattu / Par sem Madr vil lid veita Fielaga sinum; edr med heipt / Par sem Madr hatar Pan Mann / sem hann skal um dæma etc. ɔ: Med fire Maader blifver vrange Domme: Enten for Redsel / der som mand reddis eller frøkter for den / som hand skal dømme paa: Eller med Penge-Gierighed / der som mand bestikker med Gaffver: Eller med Venskab dersom mand vil hielpe paa sin Felle (eller Staaldbroder:) Eller med Affvind / der som mand hader den Mand / som hand skal dømme paa / etc. Udi voris Norske trøkte Loubog / er oc smukt befaled / hvad Dommere skal haffve i Akt med disse Ord: Alle Dommere bør grandgiffveligen at randsage de Sager / som de skulle dømme udi: Oc grundeligen ofverveje all Sagsens Omstændighed: Oc retteligen ordele oc dømme udi alle de Sager /

„for dem indsteffnis: Oc icke ansee nogen Menniskes Person/ saa oc
„dømme enten for Vild/Venskab/Gunst eller Gaffve/ Had eller Aff-
„vind: Men alleeniste haffve Gud allermectigste (udi hvis Sted de
„sidde Dommen) oc Retferdighed for Øyen: Anseendis at GUD/
„(hvis Sted de fortræder) er retferdig oc sandru / oc icke kand lide / at
„Retten forvendis for den Fattige: Men vil være der ofver en streng
„Dommere oc Hæffner. See Manh. B. c. 15.

Om Lemster Saar

(k) Lemster oc Lemstersaar/ som vi kalder paa Danske Lemlestelse/det er/naar mand bliffver lydt eller saared paa Lemmerne/der om handles vjtløftigen/udi den gamle K. Magni N. Loubog/udi Manh. B. om Hogg oc Lemstrar Sar. 21. Cap. Men udi den trøckte N. Loubog M. B. udi det 17 Cap. hvor jeg vil haffve Læseren henvjst/ efftersom det er vjtløfftigt her at indføre.

Om Mandgield oc Saarbod

(l) Manngiöld ɔ: Mandgield eller Mandbod / Saarbætur/ ɔ: Saarbod / Riettur Bætr / ɔ: Rettebod. Mandbod er Bod for Manddrab. kaldes oc Drabs-Bod udi den trøkte N. Loubog/i Manh. B c. 11. Saa vel som c. 1. 2. 9. 10. Saarbod/ er Bod for Saar mand haffver slagen nogen/der om læses udi samme Manh. B. c. 17. Rettebod/er Bod som mand giffver oc retter for sig med/ naar mand haffver mißgiort i andre Maader/end med Drab oc Saarelse.

Om Kongens Breffve-Bog.

(m) Brefa Bok Kongs/det er Kongens Breffvebog/maa uden Tvjl haffve været den Bog/Canceller skulde skriffve udi/alt hvis som faldt til Kongen / oc under Kongdommed/ oc som en Protocol, udi hvilcken der bleff indskreffven / hvad Boed en hver gaff til Kongen/ som optingede for Drabs Sager/eller anden Mißgierning/ oc maa uden Tvjl haffve været giort en visse Anordning der om / som var at finde i forneffnte Breffve-Bog. Læs ellers om Cancellers Embede det 20 Capitel her udi Hirdskraan.

Meldis ellers herhos hvad de skulde haffve i Akt/som skulde skriffve i store Sager / men at Ombudsmand udi hver Læn / skulde tilskicke oc forordne Sorne-Skriffvere/ udi hvert Tinglaug/ etc. Befalis udi den trøckte Norges Loubog udi Tingf. B. 4. Capitel.

XXXVII. Ca-

XXXVII. Capitel.

Eff Hersaga kemra i Bygdir.

NU kemur Hersaga i Bygd / Pa skal Kongs Madur göra skiöt Raad fyrir Hybilum siñum. Sidan skal hann fara til Kongs / edr Pes Syßlumanns / sem næstur er. Enn eff hann görir Hverki / og setur heima / Pa er Pat likara / at hann vili ei verda Kongi sinum ad lidi / ne Logunautum ad Hialp / sa segir sig sialfur ur Hirdlæginum / nema Pær Naudsyniar banni / er skinsömum Mönnum litist föllar / og ey gick honum ill Vili til. Enn eff Pau Ord koma i

Om Hærsagen* kommer i Bygden*

NU kommer Hærsagen (a) / i Bygd / da skal Kongens Mand giøre* strax Raad for sit Hiemming. Siden skal hand fare til Kongen / eller den Syßlemand / som næst er. End om hand giører Hverken / oc sidder hiemme (b), da er ded ligere / at hand vil ey være sin Konge til Vndsætning / ey heller Staldbrøderne til Hielp. Den siger sig selff udaff Hoflauget / uden de Nødvendigheder forhindrer / som skønsomme* Mænd acte for fulde / oc ey var* hannem ond Villie dertil. End om de Ord* komme i

* Krigs-Tiding
* Paa Landet i Byerne
* beskicke
* forstandige
* giorde det af ond Villie
* Tale

Nu ii Her-

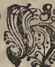
Herred/ at hand stæffner Mænd *til sig/ da fare en hver som ey vil Niding (c) heede*/ aff Kongen oc Lauget.

* Folck
* kaldes

Herad / ad hann steffnir Mönnum til sin/ Pä fara sa hver sem ei vil Nijdigur heita/ bædi af Kongi og Lögunautum.

Antegnelser
Til ded XXXVII. Capitel.

Om Hær-sagn oc Budsticken

(a) Ersaga/ det er/ Hær-eller Krigshærs Sagen/ eller Krigs-Tjding. Men hvorledis der bleff anordned udi Norge/ naar der kom Hersaga eller Krigs-Tiding i Landet/erfare vi aff den trøkte N. Lovbog udi Vdf. B. 3.c.3. End kommer Krigshær/eller nogen Oprør begyndis i Landet: „Da skal den slikt i Sandhed fornemmer/opskiere Budsticken/oc lade „den fare Landet igiennem ꝛc. Men hvad Budsticke er/forklarer Canceller Bielck. in term. Jurid at Budsticke er en Stecke eller Pind/ med en Traad udi/ som sendis fra en Gaard til en anden/ med Bud oc Besteden/om hvis befalet er/saa som aff Kongens Ombudsmand gemeenligen/om hvis som skal bestillis; Oc naar samme Budsticke betyder Feide/bør den at være brændt i den eene Ende/oc icke ellers/oc en Vidie der hos hengendis/som Bønderne kaldte Vidie oc Brand/ hvilcket betydde/at mand fra mand opbødes/til at affverge oc forhindre Fiendernis Indfald/Roff oc Brand/etc. Befalis oc her om udi Landsl. B. 51. 52. 53 54. Cap. Hvo som bar sande Krigs eller Feide-Tiding i Landet/ som Indbyggerne icke før viste/ var hand fredløs. Mand/ beholdte hand sin Fred. Men bar Frelßmand u-sande Feide-Bud/da var hand fredløs. End bar hand sand Bud/da skulde hand haffve aff Kongen 3 Marck Sølff/oc aff hver Fylke en Marck Sølf/ som N. Lovbog udvjser udi Vdf. B.c. 5. Evind Findsøn bar K. Hagen Adelsteen Hærsagn/paa den Øe Storden/(som nu kaldis Stolen) der Erick Blodøxes Sønner giorde Indfald/ oc ankomme med deris Skibs-Flode/at strjde imod hannem. See N. Chr. p. 84. Dale

Guld-

Guldbrand Herse/ lod opskiere oc udsende Hærør oc Krigsbud til alle
Bønder/ der hand satte sig op/oc reiste Almuen/ imod K. Oluff den
hellige/for den Christen Tro Skyld. N. Chr. p. 241. Grimer Kei-
kan/førde K. Hagen Hagensøn Hærsagen/den Tjd Skuli Jarl/som
hand haffde giort til Hertug / giorde Oprør imod hannem / oc da lod
Kongen strax opskiære oc udsende Heraur eller Herpil/ (det var Bud-
sticken/som oc saa kaldtis i de Dage) oc lod udbiude Krjgsfolck/baade
Sønden oc Norden / som N. Chr. ommælder p. 697.

(b) Om deris Straff / som icke vilde forkynde Hærsagen eller Om Hær-
Krjgs-Tiding ey heller vilde følge Kongen imod Fienderne/ naar de sagens
bleffve tilsagde/ mælder Norske Lou udi Vdf. B. c. 3. saaledis: For- Forsøm-
sømmer nogen at frembære Budsticken / naar Feide er / eller oc icke melse
fremkommer/naar hand er tilsagt/være fredløs/oc haffve forbrudt alt
det hand haffver etc. Læs oc c. 10. oc Landsl. B. c. 52. 54.

(c) Nijdingur/Ar. Hvidtf. udlegger det Njding oc Værlig/oc in Om Nj-
margine Forræder. Paa Danske kaldis den Njding/som er karrig/ ding oc
sulten oc surfittig. Vdi samme Meening brugis oc dette Ord i den Njdings-
hellige Skrifft / udi Syrachs Bogs 14 Cap. Ded staar icke en Nj- Verck
ding vel/(staar der) at hand er rjg/oc hvad skal et njdskt Menniske med
Penninge. Men Njding er udi den Nor. Low / Forræder / Lands-
Forræder/ oc det kaldis: Njdings Verck hid mesta/ eff Madr rædur
Land edr Pegna udan Kongi sinum. ɔ: Ded meeste Njdings-Verk/
om Mand opreiser Almuen/oc forraader Land oc Folck/fra sin Kon-
ge. Mandh. B. c. 2. Der specificeris oc udi samme Capitel/ i hvor
mange Maader Njdings-Verck bedriffvis. Var oc Njding Fred- "
løs/som ded 4 Cap. udi M. B. udvjser: Par sem Madr giører Nj- "
dings Verk/Pa fare hann Vtlægur og Oheilagur/og hafe fyre giört "
Fie og Fride/Lande og Lausum Eyre/og jaffnuel Odals Jordum/og "
kome aldre i Land aptur / nema hann beri Hersögu sanna / Pæsem "
Landzmenn vitu eigi aor/Pa nae hann Landzvist/med stijku Fridkau- "
pe og Myskunn / sem Kongr leggur aa. ɔ: Der som mand giør Nj- "
dings Verck/ da fare hand Vtlæger/ det er Landsløktig/ oc Vhellig/
oc hafve forbrudt Penge Gods oc Fred/Land oc Løsøre/oc jæfne (til-
lige) Odels Jord / oc komme aldrig i Land der effter / uden hand bær

 sand

sand Hærsagen/ (Krigs Tiding)/ den som Lands-Mændene vjde icke ellers/da naar hand Landvist/(Landfred) med sliggen Fredkiøbelse oc Mistundhed / som Kongen legger paa. Det samme findis oc udi Vdf. B. c. 5.

XXXVIII. Capitel.

Hvorledis Hærfang skal skifftes.

Nu skal om ded si-(* det om fortelles)ges * hvorledis Hærfang * (* Bytte / Roff) skal skiftes efter Slagtning/ om * (* naar) Gud giffver Seyr oc Gods. Ded er Kongens oc Birkebeeners (a) fordum Skick / at gjøre * (* giffve) vel oc fuldkommelig Tinde/ aff alt sit Hærfang * (* Bytte)/ oc inted der aff at dølle. Først skal blæsis til Huuß-ting * (* Stæfne) (b) naar som synes. Skal Merkißmanden (c) did bære Kongens Merke * (* Fane)/ der skal hand Kreds giøre/ oc skal Merked være sat midt i Kredtzen. Er

Huersu skipta skal Herfange.

Nu skal til Pes segia / hversu skipta skal Herfangi eptir Orustur / eff GUD gefr Sigur og Fee. Patt er Forn hætt Kongs og Birkibeina / at gøra vel og fulkomliga Tiun aff ollu Herfange sinu / enn engun aff leyna. Fyrst skal blaasa til Hußpings / Pangad sem synist. Skal Merkißmadur Pangad bera Merki Kongs/ Par skal hañ vebønd gøra/ og skal Merkid vera set i mid Vebønd. Er Pat

Þat forn Orktak; Hvad
ber Þu til Stangar.
Allir Menn ſkulu til
Stangar bera ſlikt/ hver
ſem til hefur aff Her-
fangi/ og vinna Eid at/
ad öngun leynir hann
aff/ og öngvann veit
hann/ Þann ſem aff
hefur leynit. Þeir xij.
Menn ſem Kongur nef-
nir til/ ſkulu ſkipta Her-
fange/ Þeir ſkulu ſkipta
fyrſt i Helminga/ Þa
er alt er til Stangar
borid. Þa i Fiordunga/
ſidan hverium Fiordungi
i Helminga. Enn Stijr-
menn og Hirdſtiorar/
Þeir ſem Kongr neffnir
til/ ſkulu ſkipta fyrſt/
öllum ſveitum i Helmin-
ga/ og ſidan i Fior-
dunga/ ſidan ſkal leggia

ded fordum * Ordſprok: *gammel
Hvad bær du til Stan-
gen. Alle Mand ſkulle
til Stangen bære ſlikt/
ſom hver haffver til aff
Hærfanget*/ oc vinde * *Bytted
Eed paa/ at indted døller *ſvære
hand der af/oc ingen veed
hand/ den ſom der aff
haffver døllet. De xij.
Mænd (d), ſom Kongen
næffner til/ ſkulle ſkiffte
Hærfanget/de ſkulle ſkif-
te først i (e) Helming*/ *halfpart
da ſom alt er til Stangen
baared. Derneſt i Fier-
dinger */ ſiden hver Fier- *fire
ding i Helminge*. End Parter
Styremænd oc Hirdſtio- *to Parter
rer*/de ſom Kongen nef- *Hoffſtinrer/Hoff-
ner der til/ ſkulle ſkiffte marſkalke
først/ altſammen i Hel-
minger*/ oc ſiden i Fier- *2 Parter
dinger/ ſiden ſkal legges
Lod

Lod i Skød/aff hver Fier-
dinge. Skal den først
* udvelge keise * som først kommer
Lod op før/ oc siden hver
* Men efter Lodfald/ End * si-
den skiffte efter Mand-
tal. Dersom ded monne
* hender bære sig * til/ at Kongens
U-venner tage hans
* Krigs- Landværn */ Skib/ eller
rustning andet Kongdommens *
* Rigets Gevær/ oc vinder hand
(ded siden igien/) med
* Slag- Bordag */ eller faar
ning (ded) anden Vjs */ da
* Maade bør * Kongen alle sine
* tage Skibe oc Gevær (f),
men anden Deel skifftes
efter ret Mandtal. Kon-
gen maa løse all Land-
* Krigs- værn */ hannem skal oc
rustning først tilbydes all dyrebar
Tøy/som fall vorder/ om
hand vil for for (fulde)

Hluti i Skaut/aff hveri-
um Fiordungi. Skal sa
fyrst kiosa/er fyrst kæmur
Hlutum upp/ og sidan
hver eptir Hlutfalli/ Enn
sijdan skiptt eptir Man-
tali. Par sem Peir at-
byrdir verda/ ad Ovinir
Kongs taka Landvar-
nir hanns/ Skip/ edr
adra Gripi Kongdom-
sins/ og vinnur hann
sydann aptur/ med
Bardaga/ edr fær ö-
dru Vijs/ Pa aa Kon-
gur Skip sin øll og
Gripi/ enn annat Hlut
skipte fare eptir rettu
Mantali. Kongr aa
Lausu a Landvornum
øllum/ honum skal
og fyrst bioda dyrgri-
pi alla/ er fallir ver-
da/ eff hann vil fullu
Ver-

Verdi kaupa / ella selia
hvörium er Þeir vilia.
Enn allt Þat Fee / sem
Kongs Menn / og adrir
hans Fylgdar Menn ha-
fa hafft til Bordaga/ Þa
skal Þat ei til Hlutskiptir
bera/hvort sem menn fal-
la/edur ey ad Þui Sinni.
Þeir skulu Þat Fee ha-
fa / er med rettu eigu / eff
Gud gefr Kongi Sigur/
utan Þeir sieu nokrir er
hafa flyit/ Þa hafa Þeir
fyregiort ollu Þui er Þeir
flydu fra / Þo at Þeir
kome aptur / og faae si-
dan Sættir. Þat er
Sidur Hirdmanna / at
fleitta ei mier Lyk / enn
bædi sie a Likinn Skyr-
ta og Brökur. Enn
Þo er riet ad taka Sil-
fur / eff aa er. Enn

Verd kiøbe / ellers selges
hvem de ville. End alt
ded Gods/som Kongens
Mænd/ oc andre hans
Følgemænd/hafve haft* *føre
til Slaktningen / da skal
ded ey til Lodskifte bæres/
hvad heller mand falder* *bliffver slagen
eller ey/paa den Sinde*. *Tid.
de skulle ded Gods hafve/
som med rette eige / om
Gud gifver Kongen Seir/
uden de see nogen som
hafve flyet / da haffve de
forgiort * alt ded som de *forbrut
flydde fra/dog at de kom-
me atter */ oc faa siden *igien
Naade. Ded er Hoff-
mænds Sæder * at roff- *Sed-
ve ey meere Lig (g), end vaane
baade kand være paa lig-
get Skiorte oc Brog *. *Boxer
Men dog er ret at tage
Sølff om paa * er. End *paa dem

	den som røfver Lig/meere	sá er ruplar Lyk / meir
* fagt	end nu var mælt */ giel-	enn nu var mælt / gial-
* om det er	de * Hofmand Mark (h)	di Hirdmadur Mørk /
	Giester v. Øre / Skutil-	Gestir v. Aura / Skutil-
	svenne halff Mark / men	sveinar halff Mørk /
* udstreff.	Leidangers * Mand	enn Leidangers Menn
ven	ij. Ører. Men dersom	ij. Aura. Enn eff at
* Dreng	Svend eller Knabe * mee-	Sveinn edr Knapi er
	re røfver / miste Huden /	mier ruplar / missi Hudi-
* men	end * Sagfaldet * giff-	na / enn Sektina gefi fá-
* Brøden	ves fattige Mænd. Der	tekum Monnum. Par
* hender	som ded byrder * sig saa /	sem Peir atbyrdir verda /
	at Kongen skiffter Folket	at Kongr skiptir Lidi i tva
* andre	paa to Stæder / anden *	Stadi / annan til Pes /
* Folkenes	til ded at giemme Mands *	ad geyma Varnadar
	Tøy (i), men anden alle-	Manna / enn annat allt
	sammen at gange paa	gengur a Land / edr
	Land / eller fare til	fer til Bardaga / med
	Slagtning / med alles	alra Raadi og Sam-
	Raad et Samtocke / efter	Pyki / edr Hlutfalli /
	Lodfald / da skulle de tage	Pa skulu Peir taka
* lige saa	jaffn * møget Lod-skiff-	jaffn mikit Hlutskipti /
meget * Bytte	te * / som giemme Tøjet	er gæta Varnadar /
* de andre	oc Skibene / som hine * /	og Skipa / sem hiner

er

er bædi vinna Sigur og Fee. | som baade vinde Seyr oc Gods.

Antegnelser

Til ded XXXVIII. Capitel.

(a) KOng Sverre oc hans Krigsfolck/ som kaldtis Birkebener/ hafve gifved Tiende af deris Herfang o: Krigs-Bytte/ som de bekamme effter store Seyrvindinger/ ofver Erling Skak Jarl/ oc K. Magnus Erlingsøn/ hans Søn/ hvor om er vitløfftigen at læse udi Kong Sverres Historie udi den Norske Chrønike. Men langt for de Birkebeners Tid var i Brug/ at giffve Tiende aff Herfang eller Bytte. Thi Gutorm K. Harald Haardraades Søster Søn/ som var en duelig Søraffver/ loffvede Tiende til S. Oluff/ aff alt ded Bytte/ hand oc K. Margader aff Irland/ hafde bekommed/ udi deris Sørøfverie/ dersom hand kunde faa Seyrvinding imod hannem. Oc der hand fik Seyr/ oc var kommen til Norge igien/ gaff hand den tredie Part aff alt sit Herfang oc Bytte til S. Oluff/ oc aff ded Sølff bleff giort en stor Kølffve/ hvilcken bleff indlagt iblant S. Oluffs Liggendefæ/ til evig Hukommelse om Gutorms Seyr N. Ch p 356. Men K. Sigurd Jorsalefar (o: Jerusalemsfar) der hand var udi Jordel. nd/ loffvede hand Kong Baldevin/ som var Konge ofver ded hellige Land/ at hand skulde giffve self Tiende/ naar hand kom til Norge igien/ oc forskaffe ded saa/ at Indbyggerne skulde giffve Tiende. N. Ch. 405. Udi Christen-Retten c. 15. 16. findis vitløfftigen om Tiende/ hvorledis dermed haffver været forordned udi gamle Dage udi Norge/ oc hvoraff den skulde giffves/ hvilcket jeg haffver indført udi Antegnelsen til ded 21 Cap. udi Hirdskraan tilforne/ hvorfor jeg vil ded icke paa dette Sted igien udskriffve eller antegne. Men om samme Christen-Ret er den som K. Oluff den hellig haffver ladet sammenskriffve/ hvor om meldes udi den Norske Snorre Sturlesøns Chrønike/ p 197. Saa haffver ded været en meget gammel Skick udi Norge/ at giffve Tiende/ oc maa strax hafve været anordned med Christendommen/ som K.

Om Tiende aff Hærfang

Oluff indførdte. Var ded eller Guds Befaling/at der skulde giffvis en Deel aff Roff oc Bytte til HErrens Tieniste/naar Israels Folck haffde faaet Seyrvinding offver deris Fiender/aff 4 Mose Bogs 31. Abraham gaff Melchisedech / den høyeste Guds Præst / Tiende aff sit Bytte/der hand var kommen tilbage igien af det Slag imod Kedarlaomer oc de andre Konger / som vare med hannem / 1. Mose Bogs 14 Cap. Hvis Exempel de gamle Norbagger/aff sønderlig Gudelige Betænckning/ haffver efterfuld.

Hvad Huuß-ting er.

(b) Huß-Ping/Huuß-Ting er Hiem-Ting/eller Ting som holdis udi Huuset / eller paa det Sted mand var / saa som naar Krigsretten holdis udi Marcken/eller ved Armeyen/som her ved Huußting forstaaes. Saa siges oc Hird-Ping/Hoff-steffne/Hoff-ret/ Høffdingia-Ping o: Høffdinge-Ting/ded er Herredage/etc.

om Merkißmand.

(c) Hvad Merkißmand oc Merke er / findis tilforne udførligen forklaret / udi ded 22 Capitel udi Hirdskraan / oc de Antegnelser som der til hører.

12 Mænd

(d) Tolff Mænd skulde stifte Herfang eller Bytted. K. Oluff den hellig/ haffde altid 12 aff de viseste Mænd i Landet hos sig/ som skulde dømme om store oc vanskellige Sager med hannem/ læsis i Nor. Chr. p 228. Befalis oc i Lowen udi Tingf. B. 4. Cap. at Embudsmanden skal i alle store Sager/telnæffne 12 Laugrettes Mænd/som i slige Sager skulle dømme. Videre om 12 Mænd / findis tilforne udi de Antegnelser til ded 3 Cap. udi denne Hirdskraa.

Herfangs Stiftelse efter Guds Low.

(e) Denne Skick at stiffte Herfange oc Krigs Bytte/ siunis de gamle Norbagger at haffve anordned/effter den Befaling/ som Gud HErren ved Moses/haffde giffven Israels Folck/udi 4 Moses Bog 31. Cap. om Rofveds Deelelse/som der udførligen kand læses/etc.

Om Herfangs Stiftelse

(f) Hvorledis Kongerne oc Krigs-Folcket stifte Herfang imellem sig i gamle Dage/findis adskillige Exempler udi Norske Chronike. K. Harald Haardraade fick 70 Skibe til Bytte/ fra K. Svend i Danmark/i det Slag/som kaldtis Nissar Strid/foruden hvis Bytte hans Folk fik. N. Chr. p 361. K. Oluff H. fik stor Bytte/ aff Skibe oc andet i det Slag imod Svend Jarl/ hvilcket hand lod bytte oc deele

iblant

iblant sit Folck/ oc gaff dem alle store Gaffver/ men hand gaff Kietil aff Ringenes en Jagt. N. Ch. 196. Kong Sverre oc hans Krigsfolck de Birkebener / finge adskillige Herfang oc Roff / udi den Krig hand førde imod Kong Magnus Erlingsøn/ oc hans Fader Erling Skak Jarl/ oc udi det Søslag uden for Nordnæs ved Bergen/ fik hand iblant andet Bytte 18 Skibe/ oc der hand haffde skifftet Herfanget/ da bleffve mange Rige/ som tilforn vare Fattige. N. Chr. 510. Siden fick hand igien i Bergen / der K. Magnus var slagen paa Flucte oc forjaget/ alle hans Skibe / oc der til med/ alt det Guld oc dyrebare Klenodier/ oc all Kongelige Smycke/ som K. Magnus haffde paa i sin Kroning/ med Kronen oc Spjret / men Krigsfolcket fik ellers et stor Bytte / N. Chr. p. 514. Der de Bagler haffde giort Indfald i Trundhiem u-forvarendis/ oc forjaget K. Jngi Bartsøn/ oc thielslaget hans Folck/ finge de alle hans Skibe oc stor Bytte. Men Bytted deelede de saaledis/ at dens K. Erling Steenveg/ fick ded store Skib/ Guldbringen/ Philippus Jarl tog Gestestelfven/ Arnbiørn tog Daareboden/ oc Reider tog Lyrtynden/ etc. Men de andre Kongens Skibe oc Jagter brænde de op. Der effter lode de alt ded andet Roff oc Bytte nidbære til Gilde-Skaalen/ hvor ded i 2 Dage bleff skifft. De vare de hen ved 1600. Mænd/ oc hver aff dennem fick stor Bytte / oc iblant andet 300. Ringbrynier oc Brynniehoser effter gamle Skick. N. Chr. p. 557. K. Hagen Hagensøn lod skiffte de slagne Barbelgers Gods/ imellem sit Folck/ effter Landsens Stick. oc gammel Sedvaane/ N. Chr. p 717.

(g) Var gammel Sedvaane/ at mand icke blotted Lig/ eller røfve Lig maa de dem for nær/ som vare slagne i Strjd. Der Erling Skialgsøn oc ey røfvis hans Folck/ vare offvervunden oc drabte udi Strjden/ aff K. Oluff for nær. den hellige / befoel Kongen sit Krigsfolck / at de skulde icke røffve de Slagne/ men hver gaa til sit Skib. N. Chr. p. 283 Der Grefve Sigurd (Jarl) var slagen i Strjden aff Erling Skak / vilde Erlings Trelle røfve Klæderne af hannem oc hans Folck/ da tog Erling hans Sverd Bastard op/ som laa hos hannem/ oc jagede dennem bort. N. Chr. p. 483.

(h) Om Marck er tilforne antegned/ til ded 35 Cap. her udi Hird-om Mar-

straan. Men Øre Sølff/ forstaaes nu i Norge / gemeenligen om 4½ Skilling Danske/ skriffver Canc. Bielke in Term. Jurid. Men Sagefalds Øre/ var i gamle Dage 7½ Marck Penge/ mælder Chr. Østersøn in Glossario.

Hærfang til dem som ei vare i Strid (i) Med Herfang oc Bytte at deele til dem/ som icke haffve været i Strjd/ men imidlertjd forvarede Tøjet/ hafve de Norske Konger forduum Tid efterfuld K. Davids Exempel/ udi 1. Sam. 30. Der hand haffde bekommed ded store Bytte/ effter at hand haffde offvervundet/ oc slagen de Amalekiter/ da uddeelte hand det saa vel til de 200 Mænd/ som vare for Trethed skyld blefve staaende/ ved Besor-Beck at bevare Tøjet/ oc vare icke udi Striden / som til de 400 / hand haffde med sig udi Slaget/ oc giorde ded til en Skick oc Ret i Israel.

XXXIX. Capitel.

Om Kongens oc Hoffmænds Løfte.	Aff Heitum Kongs og Hirdmanna.
VI haffve oc ded lofved Gud / baade Kongē oc alt hans selskab/ at holde jæfned* (*baade) Kirke-Fred (a) oc Qvinde Grid* (b) (*Fred). End dem som ey holder hvert * (*noget) aff ded/ er u-gild- (*u-dogtig) baade for Kong oc Karl / oc ey begraffvis i Kirken / oc ber Kongen at reffse disse Ting / hvo som giør ded. End bør i	VIer höfum og Pui heitid Gudi / bædi Kongr og alt hans Föruneyti/ ad halda jafnan Kirkua Frid/ og Kvena Grid. Enn sa er ey helldur annat hvert / er ogilldur Kongi og Karli/ og ei at Kirkin græfur/ og aa Kongr ad reffsa Pessa Hluti / hver sem giörir. Enn Po ber a ol-

ollum Hlutum riet Ran-
sak / at Þar komi Reff-
sing er brotid er. Ollum
Þeim Mønum er Kongr
gefir Grid / ber onguan
Manna ad mißbioda.
Enn Þo ber Kongi öng-
van til Þes ad halda / ad
giöra ei riet / Þann sem
hann hefur mißgiort
vid / og Þui skal sa
koma fyrir Kong og
Lögunauta / er mißhal-
din er / og kiæra. Og
eff sa vil bæta / eptir
Kongs Dom og Hird-
manna er mißgiört he-
fur / Þa aa hin ey
Kongs Domi ad nei-
ta. Enn sa ey vil bæ-
ta / Þa megu ey Kongs
Grid hlyfa honum lengr.
Enn hann hafui so
Löng Grid i Brott.

alle Ting ret Randsagel-
se / at der kommer Reff-
sing* som brut er. Alle
de Mænd som Kongen
giffver Fred (c), bør in-
gen Mand at mißbiude*.
Men dog bør Kongen in-
gen til det at holde / at
giøre ey Ret / (mod) den
som hand haffver miß-
giort* ved / oc derfor skal*
den komme for Kongen /
oc Laugsbrødrene / som
mißholden* er / oc kiære /*
oc om den vil bøde effter
Kongens Dom oc Hoff-
mænds / som mißgiort
haffver / da bør hin* ey
Kongens Dom at neg-
te*. End* den ey vil bø-
de / da maa ey Kongens
Fred hielpe hannem læn-
gere. End* hand haffver*
saa lenge Fred imidlertid.

* Reffelse
* være imod
* brut imod
* steed
* Være
* den anden
* forkyde
* Men
* Men

som Kongen oc hans Raadgiffver see * mod hannem / at ey brydes Kongens Verdighed paa hannem. End om hand byder bedre / for sin Sag da maa Kongen oc Hoffet haffve hannem hos sig / indtil Forligelse kommer i hans Sag.

* Tracte

sem Kongr og Radgiafur hans sea med honum / og ey briotist Kongs Sæmd a honum. Enn eff hann bydur bætur a sijn Maali / Pa maa Kongi og Hird hafa hann med sier / Par til er Sættir koma a hans Maal.

Antegnelser
Til ded XXXIX. Capitel.

Om Kirke-fred

(a) AT holde Kirkua-Frid / o: Kirke-Fred / var strengeligen befalet udi Christenretten / c. 8. 9. 10. med disse Ord: Om nogen giør i Kirke eller paa Kirkegaard / Mandrab / Horerj eller anden U-reenlighed / med Blods Udgydelse / eller blifver Verie dragen med vred Hu / enddog ey udkommer Blod / da er Kirken u-vjder / siden maa i den ey siungis / hvad heller hun er vieder eller u-vieder / førend Erke-Bispen haffver reenset den med vied Vand / oc Kirkesang / som der til er sadt / etc: Item hver som haffver giort Mißgierning / oc flyer til nogen Kirke eller Kirkegaard / sig til Hielp / hand skal være fri for alle Mand / imeden hand er der udinden / uden de Mænd / som draber Folck for Pendinge Skyld / som er Skourøffvere / Sørøfvere / Stradsrøffvere / eller de som saarer eller dræber Mand i Kirke eller paa Kirkegaard / thi udi den Deel som brydes Lowen / da er hand ey verd den at nyde / etc. Alle Sogne-Kirker / skal hafve 12 Trin omkring sig alle til Fred. Men hver Capelle-Kirke eiger 30 Trin omkring sig / paa alle Sjder. Item: Om mand slaer nogen med vred Hu / hvad Verie ded være kand / hand slaer med / saarer eller dræber / udi

Dom-

Domkirke/eller paa Domkirkegaard/da hafver hand forbrudt Landet/ oc sit Gods som dræber/oc hans Boeßlod / skal halff S. Oluff hafve/ oc halff Kongen/oc den som saared eller slagen er/tage sin Ret af Sag-volderens Gods/hafve meere end som ded var giort andensteds/ forend S. Oluff eller Kongen tager deres Ret/men skeer ded udi nogen Sog-nekirke/eller paa Kirkegaard/bøde $7\frac{1}{2}$ Lod Sølf/halft Kongen/oc halft Erkebispen/ oc skeer ded udi Capelle / Kirke eller Kirkegaard bøde 2. Øre/ oc 4. Marck / oc først tages aff hans Gods til Kirkens Vielse/ forend Kongen eller Erkebispen taget/ etc. Her udofver hafver Kir-kefred væred meget i Akt taget af de Norske Christne Konger. Der K. Hagen Hagensøn sendte sine Krigs-Oberster oc Folck imod Hertug Skuli Jarl / oc hans Krgjs-Folck / som kaldtes de Varbelger/ befa-lede hand dennem / at holde vel Kirkefred oc Qvindegrid / som hans Forfædre hafde altjd giort for hannem N.Chr.p.698. Derfor finge de oc Leide som indflyde i Kirkerne/oc gaff Kongen Frue Ragenhild oc Frue Ragenfrid/som Hertugen hafde sendt op i Helgesetters Klo-sters Kirke-fred/ saa oc deres Gods/ som de hafde der/ dißligeste gaff hand dem oc alle Fred/ som i Hollems Kirke vare. De Varbelgers Bo oc Gods/som de hafde indfløt i Kirckerne/ bleff oc i Fred/ oc gaff Kongen dem ded altsammen / som læses vjdtløfftigen i N. Chr. pag. 700. 701. De Birkebener vilde icke gaa ind at dræbe Hertug Skule udi Kloster Kirken/men hand maatte gaa ud til dem/oc blef saa dræbt. Oc fordi de brød Kirk[e] Fred/ oc satte Ild paa Klosteret/ begierede de Afløßning aff Erkebi[s]pen / oc finge d[e]n neppeligen/ p.722. Mange fleere Exempler om Kirckefred/ findis udi Norske Krønicke/hvilcke forbjgaaes for Vjdtløfftighed.

Om Qvinde-Grid.

(b) Kvena Grid/ ded er Qvinde-Fred/thi Grid er Fred/oc Grid-sted/ fredsommelig Sted eller Tjd/ oc hvo den Grid ofvertræder/ bø-der dubbelt Bødder/ M.B. c.16. Canceller Bielke in Term. Jurid. ded var befalet i Guds Lou/at spare Qvinder oc Børn udi Krig oc By-ders Erobring/ læß 5. Mos. B. c.13.14. Hvilcket de gamle Norbag-ger hafve oc taget udi Akt/ der de Bagler indtoge Bergen Slot/lod deris Konge Phillippus/alle Qvindfolck fri passere aff Slotted/med alt deres Gods/ oc holdte Kongen dem selff hos sig udi Byen i god

Forvaring oc Besttermelse/saa længe hans Skibsfolck vare i Byen. N. Chr. p. 567. Der K. Hagen Hardebred/oc hans Folck satte Ild paa Huldor Brynielfsøns Gaard Vettekand/oc dræbte hannem med alle hans Hofmænd/lode de Sigrid Dagsdaater bortløbe til Skoff ven med Fred: p. 469.

Om Grid i Akt at tage. (c) Om Grid eller Fred i Akt at holde/som Kongen gifver nogen/ befales udi N. Lowbog udi Manh. B. c. 1. oc 4. som der udførligen kand læsis. Der de Birkebæner vilde ihielsla Povel Vagetalm oc hans Søn Nicclaus/ fordi den anden Søn Isver/ hafde ihielslaget Erick Bagge en gammel Birckebæn/da forbød Kongen Hagen Hagensøn dem det/oc sagde/at hand for ingen Deel vilde dettilstede/at de noget Ont skulle giøre dem. N. Chr. p. 671. 672. Der Roe Eskildsøn henflyde til K Hagen Hagensøn/efter begangen Drab/ oc sagde Kongen sin Gierning/oc gaff sig i hans Vold/ fick hand aff Kongen Fred/ som stillede alting saa/ at Roe kom til Bod for sin Gierning/ N Chr. p. 673.

XL. Capitel.

Om Miß-Tycke inden* Hoffet.

* udi

HEr skal oc den Skick i Akt haffves/ om Mißforstand verder inden Hoffet. Først er det/om mand vorder (i) frigaftig eller sin Herres Niding (a) befunden/ da haffver hand forgiort* Land oc Løßøre/ oc saa den Eed veed/ oc døller

* forbrudt

Um Miß-Pycki innan Hirdar.

HJer skal og Pan Hatt aff hafa/ eff Missæti verdur innan Hirdar. Fyrst er Pat/ eff Madur vredr sannar svikart/ edur Niding Lavardar syns/ Pa hefr hann fyrirgiört Land og Lausum Eyri/ og suo sa ed veit/ og leinir

hann

hann/ annar hvert fyrir Frenſemes Sakir/ Feaar eda Felagsſkapar/ enn ſa ſem Þeſſa Saka dy=lur/ feraſt hann undan/ ſvo ſem Hirdardome er til eptir Lôgum. Eff madr drepur Lôgunaut ſinn/ og ſækir hann ey aadr eptir Logum/ um Þat ſem hann kiærir vid hann/ Þa vegur hann Skiemdarviig/ eda eff hann vegur Þan Nij=dingsviig/ edr giôrir Þan Verk/ ſem Landsbog vottar/ hvort ſem Þeir vinna aa Handgeng=num Mønnum/ edr a Kongs Þegnum/ Þa eru Þeir Obota Menn/ Þui at Þeir eiga Log at halda og ſtyrkia Þân/ eñ briota eigi. Eff Sundurþycki

hand (ded) enten for Frendſkabs ſky d/ Penge eller Felge* = ſkab/ end * Staldbroderſkab
den ſom diſſe Sager dol=ler/ hand giør Underfør=ſel*/ ſaa ſom Hoffcom er * Undſkylding
til effter Lowen. Om mand dræber ſin Laugs=broder/ oc ſøger * hand ey * ſikter
tilforn effter Lowen/ om ded ſom hand kiærer* paa * klager
hannem/ da voffver* hand * giør
Skiemderrig*(b), eller * ſkammelig Gierning
om hand voffver ded Nij=dingsverck/ eller giør ded Verck/ ſom Landsbog * * Lande=lowbog
viſer/ hvad heller ſom de giøre ded paa Hand=gangne Mænd/ eller paa Kongens Tiener/ da ere de Obote (c) Mænd/ thi at de bør Lou at holde/ oc ſtørcke den/ men brydde icke. Om Mißtycke * * Mißforſtand Ve=enighed

 gio=

* yppes giøres * mellem Hoffet/
hvad heller ſom ded er i
Byadẽ eller i Kiøbſted/
da ſkal ingen Laugs-bro-
* giøre Anløb der paa anden anløbe*/
hverken at ſaare/ey heller
ſkamfere. End der ſom
* Ueenighed Mißtycke * gioris inden
Hoffet/ mellem dem/ da
ſkal den ſom mißgiort
haffve/ byde all (d) Ære
oc Fyllestgiørelſe. End
den ſom ey byder Boed
effter Brut/ den ſiger ſig
ſelff aff Hofflauget. End
den ſom ſaarer eller ſkam-
ferer ſin Laugsbroder/
driffver paa Haffved/ el-
ler ſkamferer (ham) an-
den Vis/ oc kierer ey til-
forn for Kongen/ eller
dem ſom hand hafver of-
verſkicket/ den ſiger ſig
ſelf ud af Hoflauget/uden

giðriſt imillum Hirdar/
hvert ſem Pat er i Byg-
dum edur i Kaupſtad/
Pa ſkal eingi Lǫgmau-
tur a annan hlaupa/
hverki at ſæra ne ſuivir-
da. Enn Par ſem Sun-
dur-Pykia gioriſt innan
Hirdar milli Peirra/ Pa
ſkal ſa er mißgiỏrt he-
fur/ bioda allar Sem-
dir og Yferbætr. Enn
ſa ſem ei bydur Bot eff-
tir Brot/ſa ſegir ſig ſial-
fur or Hirdlǫgum. Enn
ſa er ſærir edr ſkiem-
mir Lǫgunaut ſinn/
rekur a Haff/ edr ſvi-
virdir ǒdru Vijs/ og
kiærir ei adr fyrir Kon-
gi/ edr Peim/ ſem
hann hefur yferſkipat/
ſa ſegir ſig ſcalfur
or Hirdlogum/ nema
Kon-

Kongur vill betur giört hafa. Eff madr maa hialpa Lögunaut sijnum af Skipbrodi/edur Fiölli Ufærum / edr Ovinum/ og vil hann ei / Pa er hann or Hirdlögum edr sykile eptir Hirdardomi. Eingi Hirdmadr skal Kong edr Hirdbrædi sina leyna / eff hann veit Sköm edr Skada-Raadum. Eingi Hirdmadr skal hafa Hvik-Tungu. Enn sa er sanur verdur at Pui/ at hañ rægir Lögunaut sinu fiors Ragi edr Feaar / Pa skal sa synu Fee edr Fiörui rægt hafa / eff at rogi verdur. Eff madur rijfur Dom Kongs edr Lögunauta Forfalla-

Kongen vil bedre giort hafve*. Om mand kand hielpe sin Laugsbroder af Skibbrud (e), eller Fields Ufærd*, eller Uvenner / oc vil hand ey/ da er hand aff Hoff-Lauget/eller benegte*, efter Hof-Dommen. Jngen Hoffmand skal for Kongen eller sine Hoffbrødre dølge (f) / om hand ved Skam eller Skade-Raad*. Jngen Hoff-Mand skal haffve Hveeg-Tunge (g). End den som vorder offverbevist ded / at hand fortaler sin Laugsbroder/paa Lif eller Gods/da skal den sit Gods eller Liff forbrut haffve / om ded falsk vorder*. Om mand bryder Kongens Dom eller Laugsbrodres Forfaldeß-

*benaade

* Fare til Fields

* ded

* paa Farde

løs/da er hand udaf Hof- lauget / uden Kongen vil bedre giort haffve*.	lausi/Pá er hañ or Hirdlögum / nema Kongr vili betur giort hafua.

*giøre bedre imod hannem.

Antegnelser

Til ded XL. Capitel.

NB. Dette Capitel deeler Ar. Hvidf. i tvende/udi den forige trøkte Hirdstraa/ om hvilcket jeg vil haffve Læseren advart/til Underretning.

Om Nj-ding oc Njdings-Verk.

(a) Ni Niding oc Nidings verk/findis tilforne udi de Antegnelser til ded 37. Capitel/ oc hvo som gior Nidings verck / hafver forgiort sin Odel oc Jordegods / siger N. Low udi Manh. B. cap. 1. 2. oc Vdf. B c. 18. Vdi Christen-Retten kaldes de som bevijser Svig oc Forræderie imod deres Konge/Drottinsvikare/ det er Herre Svigere/oc regnis iblant Bandsatte/som er tilforne antegned til ded 3. Capitel udi Hirdstraan. Find Arneson kaldte sin Broder Kalf/Gridniding/Fredbryder oc Kongens Forræder/ fordi hand strjdde imod sin Konge/K. Oluff den hellig paa Stickelstad. N. Chr. p. 309. De Birkebener kaldte Bisp Nicolaus udi Opslo Njding/fordi hand holdte med de Bagler oc deres Konge Phillippus/imod den rette Konge Ingi Bartson. N. Ch. p. 575. Tore Olvisøn paa Eggie var Njding oc Drottinsviger / som tog den Guldering til Gafve aff K. Knud i Danmarck/ for at forraade sin Konges K. Olufs H. Elf. N. Chr. p. 278. Saa vár oc Harek paa Tiodøe/Tore Hund/oc alle de andre Høfdinger udi Norge/som med Bondehæren stridde imod deres Konge/paa Stickelstad/Njdinger/hvorfor deres Odel oc Gods bleff forbrut / oc lagt under Kongen oc Kronen/ aff K. Magnus Oluffsøn. See N. Chr. p. 325.

Hvad skiemdar Vijg er.

(b) Skiemdar Vijg / er Beskiemmelse eller Skade / som nogen faar i Snung eller Skiul/siger Canc. Bielcke in Term Jurid. Men her sinnes ded at være/en skammelig eller fiendelig Gierning/som den giør/

giør/der dræber sin Staldbroder/eller Sagesløs Mand/uskyldeligen/ oc maa den ingen Landviist gifves/som Norske Lou udi Manh. B.c. 1. melder. Ded kaldes oc Nidingsverk/at mand dræber den/mand hafver sored Fred oc Trygheð/ Manh. B. c. 2.

(c) Obota Menn/det er Ubode-Mænd/som giøre u-bodelige Gier- om Obening/for hvilcken icke kand bødes eller gifves Bod. Oc i hvad Maa- ta-mænd. der B-bodemaal bedriffves findes vjtløfftigen beskreffven / udi N. Lowbog c. 2.

(d) Ære oc Fyldistgiørelse bleff tilboden/der K. Hagen Hagen- Bod for søns Morbroder Gunolff/ hafde i Drukenskab kamferet/ oc hugget Drab. Skule Jarls Mand Sitre Eiliff i Haanden / thi Kongen gick selff til Eiliff/oc bød hannem Boed paa Gunolfs Vegne. N.Ch. p.620. Saa skeede oc med Skule Jarl/der hand i Hastighed hafde mißgiort oc skamferet Vegard Veredal K. Hagens Mand/oc stuken hannem igiennem Kinden/med sit Sverd/da maatte Jarlen faste gode Mænds Dom derfor/oc bleff Vegaard tildømt baade Bod oc Eed aff Jarlen. ibm. Men vil den icke byde Boed/som Uformit hafver / da maa ded udsøges med Domroff oc Adfærd/siger N. Low udi Manh. B.c.18. See oc Tingf. B. c. 6. 8.

(e) Hvorledis mand skal hielpe Skib/som kommer i Hafn / be- om Hielp fales i Bdf. B. c. 14. Oc om mand segler eller roer paa anden &c. aff Hafn udi K. B. c. 26. Men hvad de skulle bøde/som røfver Skibbrudden Nød. Folck/derom findis udi Jydske Low. lib. 3. c. 63. Oc udi K. Christian den III. Reces, art. 57. kand ellers læses om saadant udi Søretten.

(f) Dag Spaamand dølte icke for K. Oluff den hellig / at Tore Kongens Olvisøn ef Eggie var hannem svigaktig oc utro/men sagde Kongen/ Skade oc hand hafde taget Gafve aff K. Knud udi Danmarck for at forraade Svig skal hans Liff/hvilcket K. Oluff befandt oc i Sandhed/aff den Gulldering ey dølles. hand hafde omkring sin Arm/ N.Ch.278. Dagfind Bonde oc Ifver Bolde K. Hagen Hagensøns Raad/gafve deres Konge tilkiende/at Skule Jarl var hannem svigaktig / oc hafde ladet skriffve Brefve/ til Grefve Jon i Ørkenøer/ beseglede med Kongens Secret/ hannem u-vitterligt. N. Chr. p. 604.

(g) At mand skal icke hafve Hviktungu/ded er være Hvegtunget Hvegtun- elaget.

eller Sladervorn/ at fortale sin Staldbroder / forbindes udi Norske Low/i Manh. B. 21. Capitel/ hvor der handles udførligen om Omel oc u-ærlig Sag/nogen tillægges oc detz Segt.

XLI. Capitel.

Om mand hører Kongens Liuder*.	Eff madur heyrir Kongs Ludur.
*Horn eller Trommet *Paa den Tid — EEn Sinde * som mand hører Kongens Liuder (a), da bør mand flitteligen at spørge/hvorledis det ganger til/oc naar mand veed Sandhed / da bør alle til at komme Forfaldeszløs*/enten der blæsis efter al Kongens Selskab/ eller Hoffmænd/men den ey kommer Forfaldeszløs/ giffver til Brøde Ore Sølff / gjør hand tredie Sinde *dep same / da er hand selff sagt * aff Hoflauget. Bør mand derfor varligen at gange til Søfns/som førre er sagt/	PEim Sinnum sem menn heyra Kongs Ludur / Pa eiga menn vanliga at spyria/ hverier hlutir Par ganga til/ og Pegar menn vita Satt aff/ Pa eiga allir til ad koma Naudsyniaslaust/ hvert sem blaasis er öllu Föruneyti Kongs edr Hirdmonnum/eñ sa ei kiemur Naudsynialaust/ sekur Eyrir Silfurs/ vætir Pat Prisuar sinnum hinnum sama/Pa er hañ sialffsagdur or Hirdlögum. Eiga menn Pui vandliga at ganga til sæfnu/sem fyrir verdur sagt/ at
* uden Forfald — *gang — *haffver forbrut	

at margir nyir Hlutir og atburdir kumu at spyriaz/og Peir sem mikiu vardar / at ei see aadr ödrum kunnigt. Peir skulu Pat og varast og vita / ad ei gangi Peir Menn/sem ei eru nefndir / ei Hirdmeñ/ Pa Gestum og Kertisveinum/er blaasid. Pui Pat er mikil okorteysi / og eingi jafn mikil / at hlyda og hløra til Pes Måls / sem hann er eiki tilkvåddr eda kalladr. Eiki almenniglgt Samtall skulu Handgengnir Menn hafa i einu Löguneyti Kongi nærveranda / nema med hans Ordlofi. Enn eff nokur verdur at Pui sannur / at Peir hafa Samtal / edr Suæitardrat til Pes at taka /

at mange ny Ting oc Tilfald kunde spørges / oc de som meget ere verd*/oc ey ere ellers andre kunnigt*. De skulle ded oc vare sig for oc vide / at ey gange de Mænd / som ey ere næffnede (b), ey Hoffmænd / Da Giester oc Kiertesvenne blæses efter. Thi ded er meget * u-kortoſk / oc u-sømmeligt/at lyde oc lure (c) paa den Sag/som hand* er icke tilnæfnt eller kalled. Ingen almindelig Samtale (d) skulle Haandgangne Mænd hafve/i nogen laug/Kongen nærværendis / uden med hans Orloff*. End om nogen vorder ofverbevist/at de hafve Samtale/eller Tvedrakt*(i Sinde) / til det at begynde /

* ligge Makt paa
* bekiendt
* uhøflige
* Mand
* Forloff
* Oprør

ded som er Kongen til V-
lydighed / da ere de Land-
* Lands- raade Mænd*mod Kon-
forrædere gen / oc alle de som med
dem samtycke. Den S'n-
* naar de* som de høre blæses til
* det til ded * at følge sine Laugs-
brødres Lj: (e), da skulle
mand ded flitteligen giff-
ve Akt paa / thi en Sinde
* behofver tarffver * en hver igien.
End den som ey følger Lj-
get Forfaldeßløs / giffver
* Brøde Straf*en Ore Sølf(f).
Den som falder til at vaa-
ge offver sin Laugsbro-
der / leffvendis eller frem-
* Død faren* / oc vil ey / giffve til
Brøde to Orer. Denne
Sagfald skal Merkiß-
mand tage / oc giffve for
Christne Mands siel(g).
* dødsfyl- End om nogen giorer ded
dia Gier- Obote* - Verk / at skal
ning

Pat ere Kongi er V-
hlydni / Pa ero Peir
Landraada Menn vid
Kong / og allir Peir sem
Peim sampykia. Peim
siñum er Peir heyra bla-
sit til Pes aa fylgiá likum
Lögunauta siña / Pa sko-
lu menn Pat rækeliga
geva / Puiat einu sinnu
Parff Pes hver vider.
Enn sa sem ei fylger Li-
kum Naudsynialaust /
sekr Eyri Sylfrs. Sa
sem hlytur ad vaka / yfir
Lögunautum sinum / lif-
öndum edr framførnum /
og vil ey / sekur tuein Au-
rum. Vid Peiri Sekt
skal taka Merkißma-
dur / og gefa Pyre Saal
Kristinna Manna. En
eff nokur gioris Pat
Obota - Verk / at sce
dau-

daudá fyre vèrdur / og beer Giætslu / Pa skulu meñ hlutazt til Giætslu / svo margir sem Parff / Par til Domur fellur á hans Maal. Enn sidan skulu Lögunautar hans fylgia honum til dauda.

være * død for / oc bør at bevaages for / da skal mand kaste Lod om Vaten / saa mange som tarfves * / indtil Dommen falder i hans Sag. Men siden skal hans Laugsbrødre følge hannem til døde.

* aflifves.
* behofves

Antegnelser
Til ded X L I. Capitel.

(a)
Kongs Ludur / ɔ: Kongens Lyder / som var Trompete / Hvad Lu- eller Horn / som brugtes at blæse udi i fordum Dage / dur er. baade i Fred oc Feide / enten naar Kongerne vilde hafve samlet sit Hof oc Krjgsfolck / eller oc naar de skulde anfalde i Strjd / udi Ar. Hvidtf. trøkte Hirdskraa kaldes Ludur Basune / saa vel som i den Svenske version. Der Uenighed oc Perlement var imellem K. Hagen Hagensøns oc Skule Jarls Folck / bleff der blest udi Kongens Trompet / oc alle Kongens svorne Mænd / som vare i Byen væbnede sig / N. Chr. p. 673. Der Kong Hagen Hagensøn anfaldt Skule Jarl i Opslo / som hafde paaført hannem Krjg / befalede hand sin Trommeter at blæse / oc der hand icke blæste ret høit / sagde Kongen: Bedre blæser Hvelpen / paa Bergen Brygge / for ingen Pendinge / end du giør / men siden blæste hand bedre oc sterkere. p. 713. Der de Bagler erobrede K. Sverres Trompete / som kaldtes Andvage / da vilde Torfind Svidebrand / som plejede at blæse der udi / icke blæse Allarm for dem / imod de Birkebener / men lod som hand ingen Lud kunde faa i Trompeten / hvorfor de Baglers Hær flyede / men der hand løb offver til de Birkebener / blæste hand sterckt / som hand plejede at giøre / oc da bleffve mange slagen aff Baglerne. N. Chr. 559.

Ellers var de gamle Kongers Maneer/ at de lode deris Skalder siunge en Vjse/naar de vilde anfange Strjd imod Fienden/hvormed de opmuntrede Folcket til at strjde mandeligen. Edvin Findsøn Skiald/ qvad en Vjse for K. Hagen Adelsteen / der hand vilde strjde imod Gunilds Sønner/i den Meening/at ded var sømmeligt at bie oc verie sig mandeligen/som de tilforne haffde giort. N. Chr. pag. 84. Tormod Skiald/qvad Biarkamaal den gamle/ ded er en Vjse/effter K. Oluffs den helliges Befalning/ der hand skulde strjde imod Bonde-Hæren paa Stickelstad See N. Chr. p. 300.

Om Maneer at blæse i Hoffed. (b) Sluttes oc erfaris her/aff Hirdstraan/at der hafver været sær Maneer at blæse effter en hver udi Hoffet / naar de skulde komme til Kongen/enten Hirdmænd/Giester eller Kiertesvenne skulde komme/ hvilcket en hver af Ãnderen kunde forstaa/naar det gieldte hañem an/ etc.

Om Luren i Hoffed. (c) At hlyda og hlöra ɔ: lyde oc lure paa hvad der bleff talt aff Kongen/oc udi Kongens Hoff/var u-sømmeligt/ som Aßbiørn Erling Skialgsøns Søster Søn giorde / da hand stod paa Luur i Forstuen/der Kong Oluff H. var til Bords i Karmsund/paa Øgvaldsneß/hvor offver hand oc omsider bleff dræbt. N. Chr. p. 244. 246.

Om almindelig Samtale. (d) Ded holdtes oc u-høfligt/at hafve almeñilligt Samtal/ɔ: almindelige Samtale udi Kongens Nærværelse/som K. Harald Gilles Hoffsinder giorde / der de sadde oc snackede sammen offver Borde hos Kongen/ da de haffde Svig i Sinde/ imod hannem/ oc sagde til Kongen/at de haffde veddet om en Ask Honning/enten Kongen vilde soffve hos Drenningen om Natten/eller hos hans Boelskab/Tora/ hvormed de udfrittede Kongens Meening / oc siden gaffve Anleding til at dræbe hannem. N. Ch. p. 437.

Om Jordefærd. (e) De gamle hafve med stor Pragt oc meget hæderligen bested de Dødes Jordefærd. Oc ere icke alleeniste Kongerne selff/ meget berømmeligen bleffven begraffven/ men end ocsaa deris Haandgangne oc Troforne Mænd / hvis Ligge Kongerne haffve icke alleeniste selff fuldt/men end ocsaa siunget med Almuen offver dem/oc talt offver de Dødes Graffve/dennem til største Ære oc Berømmelse. Vare oc alle Staldbrødre pligtige at følge de Dødes Ligge / under stor Straff oc Brøde.

K. Sver-

K. Sverre Sigurdsøn bleff med stor Solennitet begrafven i Domkirken udi Bergen/ oc bleff hans Sverd / Skiold oc Banner hængt offver Graffven/oc bleff sat offver hannem en Taffle aff Kobber/med nogle Vers paaskreffne med forgylte Bogstaffver. N. Chr. p. 527.

Der K. Ingi Bartsøn var død i Trundhiem/blef hand meget hæderligen begrafven udi Christkirken/oc bleff giort et kosteligt Verk offver hans Graff udhugget / oc belagt med Guld / bleff oc udhugget oc malet hans Vaaben/ oc hans Sverd/Hielm oc Skiold der ophængt. N. Chr. p. 587.

K. Hagen Hagensøns Lig/bleff med stor Pragt oc Herlighed begraffved i Bergen/oc bleff lagt i Domkirken udi Høye-Chor/oc holt hans Søn K. Magnus en skiøn Oration ofver Graffven/oc tackede alle for deris Umag/ N. Chr. p. 494.

K. Harald Haardraade fulde Ulff Stallares Lig til sin Jordefærd/oc talede selff offver hans Graff/ sigendis: Her ligger den som var min beste Mand oc troeste i Norge/ N. Chr. p. 368.

K. Sverre følger Erling Skak Jarlens Lig til Graffve/ oc taler offver hans Graff/enddog hand var hans Fiende/ oc sagde: Det er søinmeligt oc ærligt at mand icke tier stille etc. N. Ch. 507.

K. Hagen Hagensøn fulde sin Lænßhøffdings Nicolaus Poffvelsøns Lig til Graffve/oc sang selff med de andre offver Graffven/ N. Chr. p. 699. Hand fulde ocsaa Bisp Henrich/aff Holm paa Jßland/ hans Lig/der hand var død i Tonßberg/ oc haffde selff en skiøn Oration oc Tale offver hans Graff/oc rosede hannem aff mange sønderlige Dyder/ p. 771.

Udi Hedningdommet haffve de gamle Norbagger brændt de Dødes Lig / paa andre Hedningers Maneer/ oc satte Asken i store Urnis eller Krucker / oc Gryder / lagde oc store Steene paa Stedet. Men siden haffve de begraffved de Dødes Legemer / gandske heele udi store Høje. Oc der aff deelte de deris Tider i bruna Old ɔ: brænde Old/ oc Houg Old/ ɔ: høye Old. Brænd-Olden holt de Norske oc Svenske lang Tid ved lige/ baade Kongerne oc gemeene Mand. Men effter at K. Froer udi Sverrig/bleff begrafven udi en Høy ved Upsal/ da giorde siden mange fornemme Høffdinger sig Høje / at begraffve sine

Begraffve!se i Hedningdommet med.

sine Venner udi/ oc satte store Steene der offver til Amindelse/ som kaldtes Bautasteene. Saa giorde oc K. Dan Mikilaate udi Danmarck sig en Høy aff Jord/ oc befoel sine Mænd/ at naar hand var død/ skulde de bære hans Legeme i same Høy/ med Kongelige Ornamenter/beste Klæder/Rustning/oc hans egen Hest/med mange andre kostelige oc dyrebare Prydelse. Hvilken Skik mange andre hans Venner siden efterfuldte; Hvor om vijdere kand læses udi voris høyberømte oc forneme lærde Mands/Salig Docter Oluff Worms Monum. Danicis. lib. 1. cap. 6. oc 7. Der K. Hagen Adelsteens Lig/ bleff begraffven udi Norge paa Hedniske Vjs/ da bleff ded føre Nord til Sæheim/ paa Nordhordeland/ oc giorde hans Venner der en stor Høy/oc lagde hannem der udi/med all hans Vaaben oc Rustning/ oc beste Klæder. Der effter bleff talt offver hans Graff/ som Hedniske Mands Sedvaane da var/oc de vjste hannem til Valdhold/ det er/ de Dødes Sal/ som bleffve slagne udi Krig/ hvilcken Sal/ de meente Odin/ (deres Gud de dyrkede) vare udi/oc der regierede. See N. Ch. p. 88. Samme K. Hagen lod legge Egild Ulserk sin Merkißmand/oc andre hans Mænd som vare falden udi Strjden/en hver udi sit Skib/ hvilcke hand lod fylde med Steen oc Grud/ oc giorde store Høje der offver/ lod oc opreise store Steene omkring Egilds Graff/ som staar der endnu paa denne Dag. ibm. p. 83.

Om Arfve-Øl. Ded haffver oc været de Gamles Skick udi Hedningdommed/ at giøre Arfve-Øl oc Giestebud ofver de Døde/efter deris Begrafvelse. Da drucke de den Dødes Minde eller Beggere/ som kaldtis Siælebeggeret. K. Svend i Danmarck/giorde saadant et kosteligt Arffve-Øl/ efter sin Faders Død/oc bød alle sine Hoffdinger/oc Udlændiske Herrer der til/ som er at læse udi N. Ch. p. 131. 132.

ØreSølf (f) En Øre Sølff er 4ß. Danske/som tilforne er antegned. Men saadan Sagefald skulde samles/at giffve for Christne Mænds Siæle. Thi dette skeede i Paffvedommet udi Norge/ den Tid de troede/ at der var Purgatorium eller Skierß-Ild til/ hvorfor de gaffve Penge til Siælemesse/at holde offver deris døde Venner/ at de der med kunde udfrj deris Siæle aff Skierß-Ild.

Om Fangers Bevaagelse. (g) Fanger skulde bevaages oc følges til Døde aff deris Staldbrødre/

dre/som haffde giort Obota Verk/det er den Gierning som icke kunde affsones med nogen Boed. Den Tid Aßbiorn Stalebaane/hafde dræbt K. Oluffs H. Trel/bleff hand antvordet Tore Reffjulsøn oc de andre Kongens Mænd i Forvaring/at bevaages aff dennem/ indtil hand skulde aflifves. N. Chr. p. 243. Ellers ommældes udi Norske Loubog/baade hvo der skulde forvare oc bevaage Ubote-Mænd/ saa oc at Tingmændene ere pliktige at følge dennem til Retterstædet/eller bøde hver ded icke giør/en halff R. imod Kongen. See Manh. B c. 7.

XLII. Capitel.

Hversu Gest skal gera.

AF Lestum Mønnum er Þat kunnigt/ at Gestir er næstir Hirdmønnum/ at Sæmdum/ og at ollum retti. Enn Þeir sem leita sier Þeirra Nafnbota aff Kongi/ og jatar Kongr Þeim/ Þa skulu Þeir svo vid Gesti leita Löguneytes/ sem forn er Sidur aa. Enn eff nokur mælis i mote/ Þa skal slykur Hattur aa/ sem adr er skilt um Hirdmanna

Hvorledis Giest skal giøres.

AF Leeste Mænd er ded kunnigt*/ at Giester ere næst Hoffmænd/ udi Verdighed oc udi all Ret. End* de som søge sig deris Nafnbøter* aff Kongen/ oc jætter Kongen dem/ da skulle de saa aff Giester ledes til Laugsbrødrene/ som fordum Skick er. End om nogen mæler* imod/ da skal sliggen Skik holdes/ som ellers er ordnet om Hoffmands

Laugs-

* vitterlige
* Men
* Ærett-teler
* taler

Laugsbroderskab. Med
den Skick skal Kongen
Giest giøre / at hand skal
holde sine Hænder frem
offver Sverdet / der som
*samles sammen kommer*Fæsted
men oc Haandgribbet / end
den som giøris skal / tage
sin høyre Haand om Fæ-
sted / oc kysse siden paa
Kongens Haand / oc sver-
ge Eed / med samme Eed-
* Maade staff*som Hoffmand(b).
at svære Siden skal hand gange
at tage sine Laugsbrødre
*kaldes i Haand. Thi heeder*de
Giester / at de haffve paa
mange Stæder Giest-
ning / som de fortiener in-
gen Tack. Det følger de-
* Bestil-ling res Syssel*oc Nafnbot*/
* Ære-titel. at de ere skyldige / som al-
le andre Haandgangne
Kongens Mænd / at fare

Lögunevta. Medur Peim
Hæiti skal Kongr Gest
göra / at hann skal hal-
da Hendr sinni fram /
yfer Sverd / Par sem
saman keinur Hiolt / og
Medalkaffli / enn sa
sem görtz skal / taka he-
gri Hendr sinni um Va-
fit / og minnaz sidan
vid Hond Kongs / og
sveri Eid / med sama Eid-
staff / sem Hirdmadur.
Sidan skal hañ ganga at
Handsali ved Lögunau-
ta sinna. Pui heita Peir
Gestir / at Peir hafa Par
i morgũ stodin Gesting /
sem Peim er engi Pok fy-
re kuñust. Pat fylgir Pei-
ri Syßlu og Nafnbot / at
Peir ero skylder / sem al-
lir adrir Handgengner
Menn Kongs / at fara
al-

allir Þe Ferdir/sem Kongr
byder Þeim/ epter Þui
sem framarsti megu Þeir.
Enn Þo ber Kongi vel fy=
re at sea/at eigi villi hann
Þeim til ovidurkvemli=
gra Hluta/ og ei til Þes
sem Gudi see u=tekti/ og
ei til Þes/sem afmikit af=
refli see i. Þeir skolo og
vanliga sealfur at hyggia
til hvera Hluta/Þeir ero
sendir. Þeir eigu og at
minnaz a Eid sisi oc Tru/
og minna adra aa/Þa er
Þeir sia at mißgöra. Va=
raz ved Raan og Stuld/
og halda Kvenna Frid/
hlaupa ei brodliga til
Mandrapa/ Þar sem
Þeir vita ei giorla/ hvat
Þeir göra/ edr hverium
Þeir göra.

alle de Færder*/som Kon= * Reiser
gen byder dem/ effter ded
som de allermeest kunde.
End*ded bør Kongen vel * men
for at see */ at hand icke * ansee
forlegger dem vidervertig=
ge (c) Ting/ oc ey til ded/
som Gud er u=teckeligt/oc
ey til ded/ som aa*meget * formeget
u=mueligt er. De skulle oc
flitteligen selff agte paa/
til hver Ting de ere send=
te. De bør oc at min=
des * sin Eed oc Tro/ oc * betænke
minde andre paa/ de som
de see at mißgiøre*. Vare * miß=
sig for Ran oc Styld(d), handle
oc holde Qvinde=Fred/ forbryde sig.
løbe ey bradelige * til * hastelige
Mandrab (e), der som
de vide ey giorligen */ * skinbar=
hvad de giøre/ eller (ved) ligen
hvem de giøre.

Antegnelser
Til ded XLII. Capitel.

NB. Dette Capitel saa vel som ded 40. er deelt udi tvende/ udi Arild Hvidf. trøkte Hirdskraa/saa vel som i den Svenske Version,hvor om jeg vilde advare Læseren til Underretning.

Hvad Giester ere. (a) Jester/kaldes i Arild Hvidtf. trøkte Hirdskraa in margine Legater/men det Ord Legater/som det nu bruges/ beqvemmer icke Giester/efftersom Legater sendis ud aff Landet/men Giesters meeste Forretning var i Landet/ som deris Embede oc Vilkor beskriffves/ udi dette oc efftersølgendis 43. oc 44. Capiteler. Den Svenske/som Hirdskraan haffver udsat/ kalder Giester/udi Ordenes Udtyding/Soknarer/eller Inqvisitores, som all Konungens Maalskulle opspana. Hvilcken Udleggelse/ egentligere beqvemmer Giester/end at de kaldes Legater. Udi den Norske Chronike kaldes de Sendemænd/Sendebud/oc Udrjdere. Oc findes at Giester i de Dage haffve været / som Kongelige Reisekarle nu er / der bleffve forskicked i Kongens Bestillinger baade inden oc uden Lands/i Feide oc Fred/oc derfor kaldtes Giester/fordi de giestede oc reiste mangesteds/ hvor Kongen dem udsendte/ som Ordet her udi dette Capitel forklares. Hauker Habrok/ haffver været saadan en Giest/ som K. Harald Haarfagger forsendte til K. Adelsteen i Engeland. Thi hand haffde vide vandred/oc kunde vel forrette Kongens Ærinde/hvor hand hannem udsendte/endoc paa de Steder/som farlige kunde være. Derfor fik K. Harald hannem sin uækte Søn Hagen/hvilken hand førte til Engeland/ oc gick ind beväbned til K. Adelsteen/oc satte hannem paa hans Skiød/sigendis: Du haffver nu Knæset hannem/oc er hand din Knæsetting N. Chr. p. 63. Reider Sendemand/ maa uden Tvjl haffve været en aff Giesterne/efterdi hand saa nefnes i N. Chr. p. 562. Henrick Sendemand/ som altid reiste K. Hagen Hagensøns Ærinde til Keyseren/maa oc haffve været en aff Giesterne/som tiente i Hoffet N. Chr. 687. K. Hagen sendte sine Udrjdere/ (maa oc haffve været Giester/) at bespeide de Ribanger/ oc føre Kundskab fra dem. N. Chr. 655. 660.

(b) Om

(b) Om Hirdmænds ɔ: Hoffmænds Eed/oc deris Bestilling udi Forskiel
Hoffet/er tilforne handled oc antegned udi ded 30 Capitel her i Hird- paa Hird-
skraan. Men Giester maa oc kaldes Sverdtagere/saa vel som de/ef- mænd oc
terdi de blefve giorde nesten med samme Skick/ nemligen med Sverd Giester.
at tage i Haanden/oc haffde lige Ret oc Verdighed med Hofmænde-
ne/dog var denne Forskiel alleeniste imellem dennem/at Giester blef-
ve forsticket i Kongens Ærende oc Bestillinger inden oc uden Lands/
men Hofmændene skulde altid være hos Kongen/oc hannem opvarte/rc.

(c) Det var en viderværtig Befaling oc Gud u-tæckelig / Hagen viderver-
Jarl gaff Tore Klacke/ sit Sendebud (eller Giest/) som hand plejede tige Ting
at bruge/baade i Krig/oc Kiøbfærd til Søes/fordi hand var vide kient skal ey be-
om Lande/hvilken hand sendte til Duflin i Irland/at erfare om Oluf fales.
Tryggesøn var aff Konge-Slekted i Norge/oc da at ombringe han-
nem. N. Chr. 143. Det var oc en viderværtig Reise/ Karl den Mør-
ske tog sig paa/der hand var K. Olufs H. Sendebud til Ferøe/at hen-
te Skat der fra/ hvor ofver hand bleff der dræbt/saa vel som andre til-
forn bleffve/som der haffde krefved Skat paa Kongens Vegne. N.
Chr. p. 268. 269. 270. 271. rc.

(d) Giester skulde vare sig for Ran oc Styld/naar de bleffve ud- Ran oc
sendt aff Kongen at randsage om forbrudt Gods oc andet som skulde Styld
optages/ thi ingen Kongens Ombuds-Mand maatte tage fra nogen forbydes
uden foregaaende Dom/som den Norske Low udvjser udi K. B. c. 1.
Ey heller røffve eller ranne anden noget aff Hænderne. Landsl. B.
c. 40. etc. See om Qvindefred tilforn. c. 39.

(e) Mandrab forbydes udi N. Lowbog udi Manh. B. c 1. oc eff- om Man-
terfølgendes Aslag Fitiaskald var alt for hastig til Manddrab / der drab/ som
hand dræbte Erling Skialgsøn/ med sin Øxe / (u-anseet hand haffde forbydes
været hans Konges K. Olufs H. Fiende/oc stridde imod hannem/)hvor-
for Kongen sagde til Aslag: Du hugst som den verste Mand/du hugst
nu Norge aff min Haand/ N. Chr. p. 282.

XLIII. Capitel.

Um Skylda Gesta.	Om Giesters Skyldighed*.

*Bestilling

OM Giester vorder
visset hen Gods at
optage(a), da giem-
* afte me* de ded vel/ at ey følge
andre Mænds Gods/
uden ded alleene som op-
taget er. End dersom (no-
get) vorder optaget bra-
deligen/ førend de vorder
* ret un- Sandviser*/ da lades
dervist. ded strax igienkome/ naar
* ded er- Ransak* kommer paa.
faris Jngen skal oc dolle ded
som hand haffver opta-
get/ uden hand vil Tiuff
* kaldes derfor heede* som døller.
End der som Giester vor-
der tilforordned at tage
* nogen Mænd* aff Dage/ da see
sig for flitteligen/ at ey
* u-skyldig vorder Sageløse* Mænd
for deris Vaaben (død)/ oc
om de kunde komme til/ da
de Fang- skulle de tage Menzene/
ne.

EF Gestum verdur
viisat til Fear upp
teka/ Þa geime
Þeir Þes vel/ ad ei fylgi
adra Manna Fee/ ne-
ma Þat eitt/ sem upp-
tekit er. Enn Þo at
upp verdi tekit brad-
liga/ edr Þeir verda
Sanzvisir/ Þa lati Þe-
gar aptur ganga/ er
Rännsak kemur aa. En-
gi skal og legna Þui sem
hann hefr upp tekit/ ne-
ma hann vili Þiofur aff
heita/ sem leynir. Enn
Þar sem Gestir ver-
da tilgiövir/ at taka
Menn aff/ Þa sea Þeir
fyrre vänliga/ at ei ver-
di Saklause Menn fyrre
Þeira Vopnū/ og ef Þeir
eiga Þes kost/ Þa sku-
lu Þeir handtaka Menn/
og

og naa Peir Preſt finidi/ eff Peir megu Pui vidko=ma. Eñ ef Peir giøra ōdru Vis/ Pa ſvari Peir Pui fyre Gudi/ og ei ber Hoff=dingia at lata Pat reff=ſingalauſt/ ef ſvo profaſt. Geſtir eru og ſkyldir til/ Par ſem Peir eru i Byg=dū/ at veita LandſiniLen=dum mønnum og Syſlu=mønnum til alra Retra i Kongs Maala/ Par ſem Peir verda tilkraffdir/ Pø ad Peir ſieu eigu Sveitfaſtir. Lendir=Menn og SyßluMenn/ eru og ſkyldir/ Pem til re=tra Maala ad fylgia/ ſuo ſem ſinum ſonnum Lōgu=nautum/ eff Peir eru jaf=nadar Menn vid adra Kongs Pegna.

oc lade dem naae* Preſt/ om de kunde komme til. End om de giøre paa an=den Vjs*/ da ſvare de ded for Gud/ oc ey bør Høff=dinge at lade ded Reffſin=geløſt*/ om ſaa provis*. Gieſter ere oc ſkyldige til/ der ſom de ere udi Bøig=den* at vjde* Lænßmæn=dene oc Syßlemændene* Biſtand til all Ret / i Kongens Sager / der=ſom de vorder tilkræff=de / dog at de vare icke Indvaaanere. Lænß=mænd oc Syßle=Mænd ere oc ſkyldige / dem til ret Sag at følge* / ſaa ſom ſine ſande Laugs=brødre / om de ere jaffne Mænd* mod andre Kon=gens Tienere.

* bekomme
* anderledis
* uſtraffet
* bevjſes
* paa Landet
* bevjſe
* forhielpe
* billige:

Antegnelser
Til ded XLIII. Capitel.

Om Giesters Bestilling. (a) Giester skulde forbrudt Gods optage / oc der for kunde de oc ret kaldes Soknarar/ eller Inqvisitores, som ded udtydes udi Svenske Hirdskraa. Oc var ded deris Bestilling/ at optage alt forbrut Gods/Land oc Løsøre/som forfalt til Kongen/ enten for Land-Forræderi/Drab/eller andre Mißgierninger/som Norske Loubog udviser udi M. B. c. 1. 2. oc efterfølgendis. Item naar Gods bleff forbrut til Kongen/formedelst falsk Kiøb oc Sal/ aff K. B. c. 10. etc.

Dødskyldige skulle haffve Præst. (d) Den Tid Aßbiorn Sælebaaan/ for Drabs Sag skulde miste Liff ved/efter K. Oluffs H. Befaling/da magte Tore Riesiulsøn ded saa/som haffde hannem i Antvording/ at hand bleff skriffted oc berettet/oc fik Loff at gaa bunden til Kirke/oc høre Messe. N. Chr. p.243. Saa lod oc Simon Kalff Kong Øisteen komme til Præsten/oc lyde Høimesse førend hand døde/der hand skulde marteres. N. Ch. 459. 460.

XLIV. Capitel.

Om Giesters Vilkor.	Um Pyrmslur Gestir.
Alle de Vilkor som Hoffmænd (a) bør at hafve inden * Hoffet mellem sig * bør Giester at haffve / de som til deris Laug hører. End om Giester komme ey til Giesteſtæfne/ eller følge ey sine Laugsbrødre * som ere døde (b), da er hver af dem	Allar Par Pyrmslur sem Hirdmenn hefir ad hafa innan Hirdar millũ sin/ eigu Gestir ad hafa/ Par sem til Peira Löguneyts heyrir. Eñ ef Gestir koma ei til Gestastefnu/edr fylgia ei Lögunautum sinnum ondudum / Pa er hver Peirra Pui-

* udi
* indbyrdes
* Staldbrødre

Þuilyku Sekr/sem Hird-madur. Ol Þan Maal sem giorast/og til Lidsemdar heyrir millum Hirdmaña/og Hirdskraa skyrir / Þa skulu Gestir nyta siar Þar aff / alt Þat sem til Sidbotar heyrir / bædi i Fridi og V-fridi. Gestir skulu hafa med Kongi / Þa er hann fer fyre Land fram / Þuilykt og Þan Formann / sem Kongi giorir Raad fyre / og hagi svo til / ad Þeir fari eptir Kongs Skipi sem nest ; Enn Þui at eins fyre / at hann biodi soo sealfur.

slig Sagefald skyldig/som Hoffmand. Alle de Sager som giøres*/oc til Bistand hører imellem Hofmænd/oc Hirdskraan udviser/da skulle Giester nyde sig Nøtte der af/alt det som til god Skick hører / baade i Fred oc V-fred. Giester skulle haffve med Kongen / da*som hand farer frem for Landet / saadā oc den Farmand*/ som Kongen giør Raad for-/oc lafve det saaledis/* at de fare effter Kongens Skib (c), som*nest; Men* med saadan Vilkor / at hand bød* saa selffver.

* forfalde

* naar

* Styrmand

* forordner

* aller

* befoel

Antegnelser

Til ded XLIV. Capitel.

(a) OM Hirdmænd oc deris Vilkor / findis tilforne udi Hird-skraan c. 30. oc 33. *om Hirdmænd*

(b) At Giester skulle følge deris affdøde Staldbrødres Lig/ saa vel som andre Eedsorne Mænd/ er tilforne antegned til ded 41. Capitel/som der om mælder. *Om Giester*

(c) Eff-

(c) Effterdi her næffnes Kongens Skib/oc der med giffves Anleding at erindre om Kongernes i Norge Skibe oc Skibs-Flode, vil jeg noget der om korteligen paa dette Sted antegne. Men de gamle Norbaggers Skibshandel/Viking/oc Fribytterj/ var alt for vitløfftigt her at udføre/ oc derfor forbigaaes.

Om Norges Kongers Skibs Norske Flode oc Skibe. I Første Enevolds Kongers Tid/ var Skibene ickun maadelige/ men bleffve siden Tid effter Tid bygt jo større oc større. Oc var de Norske Kongers Skick oc Sedvaane / at fikte til Søes naar ded ret skulde gielde. De deelte deris Skibe i trende Parter/som var/ Staffnen/Krapperummed oc Lyfftingen. I Staffnen eller Forstaffnen aff Skibet / var Merkißmanden med sine Staffnboer ellet Staffnglemmere forordned/ som der skulde fekte. Udi Krapperummed vare Roerßmændene/med tilforordnede Krigsfolck. Udi Lyftingen eller paa Bagstaffnen var Kongen selff oc Stallaren/med sine Hofsinder oc Hoffmænd. Skibene vare icke ofverlobbet mit udi/hvor der vare adskillige Rumme eller Pladzer/som Roerfolken skulde være udi/ derfor bruges Tieldinger eller Tielter offver Krapperummene/hvilke de toge aff/naar Fektningen eller nogen Slag imod Fienden skulde angaa. Saa bant de Skibene sammen/eller lagde dikt om Borde med hin anden/oc støde saa paa hin anden/ med Bueskud/ oc Haandskud/ oc allsens Vaaben / ded beste de kunde.

K. Oluff Tryggeson lod bygge et Skib / hand kaldte Ormen hin lange, oc var ded langt oc bredt/ oc høyt paa Borde/ var oc bygt for oc bag effter Drage Lignelse/oc Hoffveded/eller Gallionen/for paa Skibet / saa vel som Bagstaffnen var gandske forgylt. Oc haffver dette Skib været ded beste oc skiønneste / som haffver været nogen Tid bygt udi Norge i de Tider. K. Oluff T var selff Hoffvitzmand paa dette Skib/oc haffde 40 gode Skibe i sin Flode/ der hand seilede fra Norge til Venden eller Pommeren/ som læses udi N. Chronike. p. 168. 170.

K. Oluff den helliges Admiral Skib/kaldte hand Vidunder/ paa hvilket var en forgylt Forstaffn eller Gallion/med et Spøgelse Hoffved/oc hafde hand derforuden en stor oc statlig Flode med sig der hand seilede til Danmark/ N. Chr p. 271.

K Harald Haardraades Skib/var forgylt for oc bag/oc langs ad Bor-

Borde/med et Drage-Hoffved for paa/var 35 Rum stort/hand hafde en Flode med sig til Danmark paa 150 Skibe/ med hvilken hand sloges med K. Svend i Danmark udi Lofvefiord/som hafde 300 Skibe/oc vandt Seyr aff hannem. N. Chr. pag. 357.

K. Sigurd Jorsalefar/ seilede til Constantinopel med 60 Skibe/ som var saa store oc herlige/saa alle/hvor hand seylede/forundrede sig der offver. N. Chr. 405.

K. Jngi lod bygge Skibe paa 32. oc 36. Rum/ da lode de Bagler oc bygge saa store Skibe/som icke hafde været i Norge tilforn/thi imellem Øserummene vare 24 Aarer/oc ofven paa vare 48 Aarer/20 Alne lange / Tieldingen var 35 Allen lang / oc skulde 8 Mænd være i hvert halffve Rum / oc skulde ded være en aff de høyeste Mænd / som kunde staa paa Bunken / oc recke op til Seilbielken med sin brede Øxe. N. Chr. p. 560. 561.

K. Hagen Hagensøns Skib Kersuden/var jeffnhøy om Borde/ med ded øfverste aff Tieldingen paa de andre størstе Kongens Skibe/ det var oc 19 Allen høyt ofver Vandgangen/hans Flode var 300 Skibe/oc ingen aff de Eldste i Norge haffde seet saa store Skibe/som K. Hagen hafde. Siden lod hand bygge Marie Sorgen/det store Skib/ efter Drage Lignelse/med et forgylt Dragehofved for paa/oc Bagstafnen forgylt/oc vare Seilen fordeelte med adskillige Farfve. Da hafde Kongen 315 Skibe/der hand seilede til Danmark/oc naar Solen skinnede/var det lige som nogle Ilde brænde/aff de forgylte Stafne oc Fløje/oc aff de forgylte Skiolde/ som hengte paa Stafnene oc langs Borde. N. Ch. pag. 760. 763.

De Danske Konger haffver oc i de Dage været mæktige paa Ski- om Danbe. K. Harald Gormsøns Flode var en gang 700 Skibe/ oc siden 1200 ste Kon-Skibe/der hand reiste til Norge/som skrifvis udi N. Ch p. 107. oc 279. gers Saa haffde oc K. Knud i Danmark en Flode paa 1200 Skibe/som Skibs-i samme Chronike ommældis p. 279. Dette jeg her saa korteligen Flode-vilde antegne/at mand kand see oc erfare/hvor mæktige disse Nordiske Konger haffve været i gamle Dage til Søes.

(d) Orden med Skibe/hvorledis de skulle seile i Floden med Kon- Skibs Orgen/saa oc hvorledis de skulle hafve deris Leje i Hafnene hos hannem/ den oc Leje

haffver været meget i Akt tagen fordum Tjder i Norge/paa det alting kunde gaa skickeligen til. Derfor bleff K. Magnus Oluffsøn meget vred oc fortørned/den Tjd Harald Haardraade haffde lagt sit Skib i Kongens Leje udi Hafnen / der de vare i Flode sammen / oc bad sine Folck væbne sig / at hand kunde slaes med hannem / hvorfor Harald/ maatte lade Landtof ved Hugge/oc legge Skibet aff Lejed/ N.C h 342. Men skulde Giester fare allerneſt efter Kongens Skib/fordi de kunde være nær ved Haanden/at forskickes her oc der hen/hvor Kongen dem befalede/ effter som deris Bestilling det udkreffvede.

XLV. Capitel.

Om Giesters Vdvarde*.

* Udvagt

Giester ere skyldige at holde alle Vdvarder oc Varetegt offver Kongen hvor som tarffves*paa Søen (a), eller paa Landet (b). Giester bør at gange paa Vare oc af Vare/den Tjme* som dem vorder foresagt. De skulle haffve til Varde/ Sverd oc Oxe/ Staalhue/ Spiud oc Buklare (c). Saa mange skulle Vare holde paa hver Sted / oc saa mange Steder / som vorder forsagt*. Ingen

* behoffves
* paa den Tid
* forvijst

Um Vtvorda Gesta.

Gestir eru skyldir ad halda alla Vtvordu og Nioßnir yfer Kongi / hvart sem Þarf/á Seo edur á Landi. Gestir eigi at ganga a Vord og aff Vord / Þau Tyma sem Þeim verdur fyresagt. Þeir skulu hafa til Vardar / Sverd og Oxe / Stálhufu/spiód og Buklara/ Svo margir skulu Vörd haldu i hverium stad/og svo morgum stodum sem fyrir verdur sagt. Eingi

bu

heil Madr ſkal faa an-	ſund Mand ſkal faa an-
nan til Vardar fyre	den til Vare for ſig / uden
ſig / utan Kongs Leyff.	Kongens Loff. End*den* men
Enn ſa er fær gialdi	ſom faar (anden) gielde
ſlikt ſem Vordur ſie fal-	ſligt / ſom Vare*er fal-* Vagt
lin / enn ſa rietlaus er	den* / men den være ret-* forſømt
Vörd tök. I Peim	løs/ſom Vare tog. Paa
Stad ſkal hvor Vord	dedSted(d),ſkal hver va-
halda / ſem honum er	re holde / ſom hannem er
bodit / enn ſa er i ödrum	budet*/men den ſom paa* befaled
Stad heldur / Pa er	anden Sted holder / da er
ſem ohaldin ſie. Nu	ſom u-holded var. Nu
ganga menn a Vörd / og	ganger mand* paa Va-* nogen
kenna menn ey / at Pat	re / oc kiender mand ey / at
ſee ſkila Menn / Pa ſku-	ded er(en) ſkillig*Mand /* god
lu Peir halda Peim til	da ſkulle de holde dem til
Dags / enn ſkila Menn	Dagen / men alle ſkillig
alla lata Peir fara i Fridi.	Mænd lade de fare i Fred.

Antegnelſer

Til det XLV. Capitel.

(a) STvordu eller Vdvagt/til Søes/var forordned aff Norges Konger / ſom i V-freds Tid udſendte deris Gleſter med Baade oc Jagter / at de ſkulde paſſe paa / oc føre Kundſkab om Fienden. Der K. Hagen Hærdebred/var paa Landet oc leegte med ſine Mænd/ paa Stenevog/ kom 2. Mænd i en Baad/ ſom hand haffde udſkicket paa Vagt/ haſteligen roendis / oc

Om Vdvarder til Skibs.

 for-

forkyndede hannem Erling Jarls Ankomst/ N.Chr. p.478. Kong Sverres Udvagt/som hand hafde forordnet/kom til hannem/der hand laa ved Fimbred med 12 Skibe / oc forkyndede hannem K. Magnus Erlingsøns Ankomst. N.Ch p.515. K. Hagen Hagensøn hafde forordned en Jagt hand sendte Nord i Landet/som der skulde holde Udvarde/at forfare om Skule Jarl der hand giorde Oprør; Deßligeste lod hand en anden Jagt/som Vetan kaldedes/flyde hver Nat uden for Foldehelde/som der laa til Udvarde/at føre Kongen Tiding/om de fornumme noget. Da kom Grimer Keitan omsider/ (en aff Kongens Giester) med samme Jagt om Natten / oc førde Tiding om Skule Jarls Oprør etc. N. Chr. p. 696.

Om Udvarder til Lands.

(b) Til Lands hafver oc Giester maat holde Vagt oc Udvarder i Feyde Tid/ oc kaldis derfor Udrjdere i Norske Chrønike. K. Hagen udsendte sine Udrjdere Ogmund selff tolffte / paa Udvarde oc Speyderj/at føre Kundskab om Ribungerne. N. Ch 655.660. Saa beskickede oc Kongen Udvarder oc Holdere i Vermeland. I den fremmerste Vagt holt 80 Ryttere/en half Mjl frem for Kongen/i den anden Vagt holt 30. I den tredie en fierding Vejs for Kongen/holt 12 Mænd/nær ved som Kongen vaar at de kunde see hannem N. Ch. 651.

Om Varde oc vagt i Torn hos Kon-

Ellers holdtes staaendis Vagt oc Varde for Kongens Qvarter/ oc paa Verne eller andre Platzer/ hvor de vare til forordnede. De Slittunger hafde Vagt i S. Halvards Kirketorn udi Opslo/som saae K Hagens Skibe ankomme oc flyede. N. Ch. 618. Vagten sof i Tornet i Bergen/der Baglerne giorde Indfald imod K. Ingl. N. Ch. 553.

Om Baun oc Vedder

Ved Baun eller Veder holtes oc Udvarder/som K. Hagen Adelsteen først forordnede udi Norge/da blef bygt Vedder eller Baun paa de højeste Klipper ved Strandsiden/saa at mand kunde see/fra den eene Vedde/oc til den anden/ oc hvor som mand fornam/at Fienderne komme for Landet/eller Landginge/skulde mand sætte Ild paa dedneste Vedde. Oc naar mand saae ved det neste Vedde/Norden for/ded Vedde brænde/skulde brændes det eene Vedde efter det andet/indtil det Nordeste. Oc striffves/ at mand kunde ved samme Veddes Brændelse/faa at vjde udi 7 Nætter oc Dage/fra Øster fe i Landet/oc Nord til Tinghøjen paa Helieland/naar Fiender vare komne i Landet. N. Chr.

Chr. p. 80. See ellers Norske Lowbog udi Vbf. Balken/ som vitløfftigen udi det 4 Capitel handler om Vedvarder at holde.

(c) Om Buklare/saa vel som alle slags Gevær oc Vaaben/er til Om Buforne udførligen skrefved udi de Antegnelser til det 34. Capitel. Mett klare skulde Giester hafve Buklare/det er et lidet Skiold/oc icke et stort/fordi de smaa vare lettere oc behændigere at bruge til Vdvarder oc saadan Fard.

(d) Det er høyt anliggendis/ at holde Vagt/paa det Sted mand Om ret befales. Den Tid K. Jugis Baardsøns Folck/vilde icke holde Vagt Sted at paa Øerne ved Trundhiem/som dem var befalet/bleff Kongen offverholde falden i Byen aff de Bagler/ oc hans Folck dræbte. N. Chr. p. 552. Vagt. Der K. Harald Gilles Lifvægtere (eller Giester) holt u-ret Varde oc Vagt/ oc icke paa det rette Sted for Kongens Losement/ bleff hand om Natten offverfalden oc dræbt. N. Chr. p. 438.

XLVI. Capitel.

Um laga Vardhald.	Om loulig Vardhold*. *Vagt
NU Þar sem Menn eru svo til Vardhaldz i Sveitum/ at bædi eru Gestir/og Þeir Menn sem ei eru handgengnir / Þa skal svo skipta / at ai sieu Gestir med ödrum Mönnum a Vordi / Þui at Þem er mest kunigt aff Þeiri Þeonustu/eigi Þeir og mest i Vardhaldi ad vera. Enn	NU der som Mand ere saa til Vardholds i Sviten*/ *tilhobe at baade ere Giester/oc de Mænd som eyere haandgangne (a), da skal saa skiftes/at altid ere Giester med andre Mænd/ paa Varde*/ thi ad dem er *Vagt meest kunnigt * om den *beviff Tieniste/bør dem oc meest i Vardhold at være. End

nogen om Mand tager Mand
* Gevalt med Vold*af Vardholds
Mænd med u-randsaget
Sag/da ere de skyldige ot-
te ortuger(b) oc xiij Mar-
ker til Kongen i Fred/end
Obota Mænd i V-fred.
Ey skulle mand gange al-
le tillige aff Vare. Nu er
mand nogen Nødvendig-
hed paa Haande/ oc haf-
* Vagt ver hand Vare */ da skal
* Forloff hand bede Orlof*/oc faa
* lige saa anden Mand jæffn vel *
fridsk med sine Vaaben/
men om hand faar ej/(da)
holde selff / end om Nød-
vendighed paakommer/
* hver gang da gange en i sær */ end*
* men med saadan Vilkor to/ at
* lige jæffn*mange ere tilbage/
men aldrig fleere ad gan-
gen/hvor mange som hol-
der (Vagt). Det er van-

ef Meñ taka Mann med
valdi/af vardhalds M: on-
nũ ad óransokudu Maa-
le / Pa eru Peir sekir át-
ta ortugum/og xiij Mor-
kum ved Kongi Fridi/ eñ
Obote Menn i V-fred.
Ei skulu Menn ganga al-
lir senn aff Verdi. Nu er
manni ein hver Naud-
syn á Hendi / og a hann
Vörd / Pa skal hann
bidia Orloffs / og faa
annan Mañ jafn vel lid-
færan med Vopnum si-
num / enn eff hann fer ei
haldi sialfr/enn ef Naud-
syn er aa / Pa gan-
gi einn senn / enn Pui
at eins tveir / at jaffn
margir sei eptir / enn
aldrei fleiri senn / hver
su margir sem hal-
da. Pat er vand-

li-

liga fyrebodit/at taka Fee	ligen * forbudet / at tage * endeligt
aff Peim Mønnum/ sem	Penge aff de Mænd/ som
a Vörd ganga/til Pes at	paa Varde gange/saa at
Peir bydi ei Ransaks/ad	de bie ey til Randsag * ved * Randsa-
liosum Degi. Eñ Peir sem	lys Dag. Men de som gelse
Pat göra hafi fyregiort	det giøre haffve forgiort * * forbrude
Peonustu siñi/og svari ol-	sin Tieniste / oc svare alt
lu Pui/sem af kann stan-	det/som af * kand komme/ * der aff
da/ef Peir reynazt at oski-	om de findes * uskillige (d) * u-riktige
la Mønnum.	Mænd.

Antegnelser
Til ded XLVI. Capitel.

(a) Handgengnir Menn/ ɔ: Haandgangne Mænd/som haf-ve rækt Kongen Haand paa nogen fær oc synderlige Be-stilling i Hoffet/kaldes ellers Trosverne Mænd. Saa-dant er vjtløfftigere forklaret/udi de Antegnelser til ded I. Capitel udi denne Hirdskraa. Hvad Haand-gangne Mænd ere

(b) Ørtug/udi Penge/er 2 Danske Hvjder/men en gammel Ør. Om Ør-tug er 1½ Skilling/siger Cancell. Bielke in Term. Jurid. Om Mar-ker/er tilforne paa adskillige Stæder antegned. Om Ørtug

(c) Obota Menn/som hafve giort Obota Maal/det forklaris vjt-løfftigen udi N. Low/ udi Manh. B. c. 2. som oc tilforne er antegned. Hvad u-stillige

(d) Oskila Menn/ ɔ: u-skillige Mænd/ som ere u-riktige/ u-rædelige/saa som Forrædere; Der imod er skila Menn/skillige Mænd/som giør Ret oc Skiel/ ere gode/ redelige oc trofaste/ etc. Mænd ere

XLVII. Capitel.

Um Utvardar Sidu og Bugaad.	Om Udvarders * Sæder oc Staafering. * Vagtens

NU de Mænd som til Vdvar de gange / i V-fred / da skulle de haffve god Vaaben oc Lude-(a) med sig / oc gange til Vare i god Tid / vaage siden vel / oc sidde sielden qverre* / oc gange tilbage oc frem / oc lyde til / om de hører roe / ride eller tale. End om dem tøckes noget til V-fred vendt* / oc tøckes dog ey forvist at vides / da skulle de kalde andre Mænd / de som nærere / om de kunde vedkomme* / da skulle de blæse med det første. End somme skynde sig til Kongen(b), oc sige hannem tiding der om.

* Horn som blæsis i.
* stille
* henvendis
* komme til.

NU Peir Meñn sem til Vtvarda ganga i Vfridi / Pa skulu Peir hafa god Vapnn og Ludur med sier / og ganga til Vardar i fyrre lagi / vaka sidan vel / og sitia sialdan kyrrir / og ganga aptur og fram / og hlydast / um ef Peir heyra rodur / reid edr rædur. Eñ ef Peim Pikir nokut til Vfridar vænt / og Pikiast Pa ei fyre vijst vita / Pa skulu Peir kalla adra Menn / Pa sem nær eru / eff Pui maa vidkoma / Pa skulu Peir blasa sem fyrst. Eñ sumir skunde til Kongs / og segi honum Greni aa.

Antegnelser

Til ded XLVII. Capitel.

Om Ludur. (a) OM Ludur er antegned til det 41 Capitel / oc maa ded haffve været Hörn / hvilcket de skulde haffve med sig / som holt Vdvarder eller Vagt ved Baun / i gamle Dage. Derfor er oc

En-

Ludur ret, udlagt aff Arild Hvidtf. Horn. Men om Vaaben / som skulde bruges paa Udvarder er antegned udi forgaaende 45 Capitel. Er oc befalet udi M. Louboz udi ded II. Capitel udi Udf. B. hvad Vaaben hver bær at ære.

(b) Om Tjding eller Hærsagen at føre til Kongen er tilforne ommældet til ded 37 Capitel. Om Hærsagen

XLVIII. Capitel.

Um Kiertisveina.

HUat er forn Sidur Vinnan Hirdar / at Kongr velur sier af godum Ættum / Menn til Kertisveina. Enn Peir Menn / sem Peim fylgia fram til Kertisveins Vißlar / skulu göra Rannsaka um Ætt Peirra / og segia svo Kongi / at ei synist annat sannara. Enn Pan Tyma sem Kongur giorir Kertisvein / Pa skal hann lata skipa Peim Menn fyre Bord / er giörast skulu / millum Pes sem rud eru Bord / og adur Kongur

Om Kiertesvenne.

Ed er fordum Skik Jinden * Hoffet / at Kongen væler sig aff god Æt / Mænd til Kiertesvenne (a). End * de Mænd / som dem følger frem til Kiertesvennes Bestilling / skulle giøre Randsagelse * om deris Æt (b), oc sige saa Kongen / at ey synes andet sandere. End * den Tjme * som Kongen giør Kiertesvend / da skal hand lade skicke de Mænd for Bordet / som gioris skulle / midler Tjd som Bordet er roddet * / oc efter Kongen *

* udi
* men
* randsagelse
* men
* paa den Tid
* giort
* roddelig

tager selff Vand. Kongen
skal holde sin høyre Haand
frem offver Bordet / som
hannem er beqvemt / oc
skulde de kysse paa Kon-
gens Haand / jættendis
hannem i det sin Tro /
baade obenbarlige oc lønd-
* fuldkommeligen lige / saa fuldt * som hine
som svære Boger Eed(c).
Oc fordi ere Kiertesven-
ne Kongens Haandgang-
ne/dog at de ere ey Sverd-
* der efter tagere(d). Efter ded * skal
* løfte den som giøres lude * sit
Hoffved op offver Bor-
det/men Kongen skal ka-
ste Haandklædeds Lycke
frem offver hans Hals /
siden skal hand holde
* Bekenet Mollingen * med Drot-
zen(e) meden hand gifver
Kongen Vand. End om
* ad gange fleere giøres i sær * / end

tekur sialfur Vatn. Kongr
skal halda hegri Hand sinn
fram yfer Bordit / sem
honum er hegiazt / og
skulu Peir minnazt vid
Hond Kongs / jatandi
honum i Pui Tru sinna/
bædi opinberliga og ley-
niliga / svo framt sem hi-
ner sem sveria Bokareid.
Og Pui eru Kertisvei-
nar Kongi Handgengnir/
Po at Peir seu ei Sver-
takarar. Eftir Pat/ skal
sa sem giörist / luta Hoff-
di sinn upp yffnir Bor-
dit/ enn Kongr skal ka-
sta Handklædis Lyknum
fram yfer Hals honum/
sidan skal hann halda
Munlogu med Dro-
seta medan hann gefr
Kongi Vatn. Enn eff
fleyri giörest i senn/ enn
einn/

einn/ Pa haldi sumir a Handklædi / enn sumir taki Munlöger/ edr añar Bordbunad / og bæri utar. Pui heita Kertisveinar / at Pat er Peirra Peonusta / at haldi Kerti fyre Kongi / edr odrum Hofdingum um Jol/ og iaffnan Pa er Kongr lætur Pa tilkrefia. Peir skulu og vera i Fylgdarhaldi med Hirdmonnum/ svo Po ad nokrir sie Hirdmenn med Peim. Peir skulu og hafa Skip med Kongi / og Pan Formann / sem Kongr giøre Raadi fyrre/ og hagi svo til / at Peir fari iaffnan nest epter Kongs Skipi/ Pui at eins fyrir / at hañ biodi sva sialfur. Peir eru og skyldir/til allir Peirar

een / da holde somme ved Haandklædet / men somme tage Mollingen/eller anden Borde-Staffering/ oc bære ud. Thi heder de Kertesvenne/ at ded er deris Tieniste at holde Kierte * for Kongen/ eller andre Hofdinger om Juel(f), oc iaffned*da*som Kongen lader ded tilkræfves*. De skulle oc være i Følgehold * med Hofmænd/dog saa ad nogle ere Hoffmænd med dem. De skulle oc hafve Skib (g) med Kongen oc den Farmand*/som Kongen giører Raad * for / oc mage ded saa/at de fare iæffned nest efter Kongens Skib/ dog at icke for / uden hand byde saa selfver. De ere oc skyldige / til all den

* Lys
* saa ofte
* naar
* udkræfves
* Følgeskab
* Styrmand
* tilforordner

Tt ij Tie-

	Tieniste/ som Kongen la-	Peonustu sem Kongr leitt
* Forlin-dring	der kræfve sig til Lettelse*	krefia sier til Liettis og
* Søm-melighed.	oc Ære. All Sidsomhed*/	Semdar. Alla Pa Sie-
	som vijses udi Hofmænds	semd/ sem vottar i Hird-
* Selskab	Laug* oc Giesternes/ den	manna Løgueyti og Ge-
* føre	skulle de nyde * sig til	sta/ Pa skulu Peir nyta
	Gaffns/ effter som ded	sier til Gagns/epter Pui
	fornemmest anstaar de-	sem framazt byriar Peir-
* Selskab	ris Laug*. Sligge Refs-	ra Løgueyti. Slikur Ref-
* Straff	ninger* oc Sagefald lig-	singer og Sektir leggia
	ge der ved/ om de mißgio-	Par vid/ eff Peir miß-
* forseer sig	re * som tilforn er vist*	giöra/ sem adr vottar
* meldt	mellem Hoff-Mænd oc	millum Hirdmanna og
	Giester/ om de mißgiøre.	Gesta/eff Peir mißgôra.
* sømmer	Bør * dem oc at være	Hefir Peim og at vera
	vakere oc lette/ at see til	vakrer og lietr/ aa sée til
	alle nøtsommelige Ting/	alra nytsamligra hluta/
	Thi at ofte vorder de tag-	Pui at optar verdar Peir
* deris	ne til sine * Tienister paa	teknir til siñar Peonustu/
* fridske	lette Lifs * Alder/ end no-	aa Lietlifis Aldri/ eñ no-
	gen anden.	kurer adrir.

Antegnelser
Til ded XLVIII. Capitel.

Hvad Kierte-svenne er.

(a) KJertisveina/kalder Arild Hvidtf. i sin trøkte Hirdskraa/Liuse-poktere/oc den Svenske udi Ordenes Udtydning Liwßvachtare/

re/i thet the mätte medh Fakler och Liwß lysa Konugen. Men ret efter det gamle Ord er Kertisveina/ Kertesvenne / det er Lysesvenne. Thi Kers er Lys/paa gammel Norsk/Dansk oc Svensk/oc kaldes endnu Lyß Kers aff oc gamle. Oc var ded deris Embede oc Bestilling/ at holde Lys for Kongen eller andre Høffdinger om Juel/som ded oc forklares udi dette Capitel. Oc var K. Oluff Haraldsøn Kyrre den første Konge udi Norge/som optog det med Voxlys at brænde/oc holde Lys for Kongen/som erfaris aff N. Chronike/pag. 384. Da bleff først Kertesvenne forordned.

Om Kiertesvennes Æt.

(b) Kertesvenne skulde være aff god Æt / fordi de skulde være i Kongens præsentz/ oc i Kongens Sal/ oc der med Drotzen oc Skutilsvenne opvarte Kongen offver Borde/ de skulde decke Taffelen/ oc hielpe til at afftage oc giffve Vand effter Maaltid/bære Madden aff Borded/oc forvare Sølfved/som Sølfpoppe nu giøre/ etc. Derfor blefve oc Kertesvenne giort med samme Ceremonier oc Maneer som Skutilsvenne/oc skulde svære den samme Eed/som er at see aff det 23. oc 24 Capitel udi Hirdskraan/hvilcke om Skutilsvenne oc deris Embede mælder.

Hvad Bogger Eed er.

(c) Bokar Eid/ ɔ: Boger Eed/det er Bogs Eed/at svære Boger Eed/er at legge Fingre paa Bog oc sverge. Kaldes i Jydske Lovbog/ at binde Bogs Eed/udi en Sag/etc. See Canc. Bielke in Term. Jur.

Kiertesvenne vare ey Sverdtagere

(d) Kertesvenne vare Kongens Haandgangne Mænd/fordi de hafde rakt Kongen Haand paa Tienist oc Troskab. Men de vare icke Sverdtagere/fordi de hafde icke taget Sverd i Haand/eller annammed Sverd/ i Haand aff Kongen/naar de giorde Eed/som Hirdmænd oc Giester.

Om Drotz

(e) Drotzens Embede oc Bestilling er beskreffved tilforn udi det 25. Capitel/ hvor Læseren der om kand søge.

Om Jule Høitids Holdelse.

(f) Jule Høytid hafver været meget høytideligen holdet i fordum Dage. Thi da forsamlede Kongerne alle deris fornemmeste Mænd udi Riget/oc hafde bered en Julesal/hvor de giorde dennem løstige oc glade/ oc da skulde Kertesvenne holde Blos oc Lys/ oc saa vel som alle Haandgangne Mænd opvarte. Kong Hagen Sverresøn lod herligen berede Jule Høytid udi Bergen/da kom alle hans Lensßhøffdinger oc svorne Mænd til hannem. Oc var da Kongens Sal fuld aff

Folck/oc hver var sticket til sit Sted/efter gammel Sedvaane. Dronning Margareta oc Frøken Christin blefve oc indbudne til same Højtid/oc satte sig i Høisædet. See N Chr.p.533.534. Om Julen bleff oc giort de fornemste Brøllupper/fordi fremmede Potentater saa vel som Høfdingerne i Landet vare da forsamlede hos Kongen/som skeede i K. Ingis Tid/med Hagen Jarl/som giorde om Julen sit Brøllup med Frue Christin Svenska. N.Chr p 546. Oc holtes da Jule-Tid saa hellig/ at Kongerne som haffde obenbarlig Krig indbyrdis/ maatte hin anden da icke anfalde/efter som det var forbuden udi Christenretten. Derfor vilde K. Harald Gille icke angribe K Magnus Blinde/eller stride imod hannem/der de vare tilsamen i Bergen/for den hellig Høytids skyld/førend Julen var ude. See N. Chr.p.427.

Om Styreßmænd oc Styreßhaffn. (g) Var fordum saaledis forordned udi Norge/at Styrißmænd hafde deris visse Skibrede/oc en Haffn/kaldtes Styreßhafn/de boede paa. Oc hafver jeg fundet i en gamel Skrift/at 42 Hafner giorde et Skibrede/ oc der aff giordes et Skib/som var en Styrißmand for/ oc hafde hand 9 Skiepper Rug til Rente aff hver Hafn/hvert Aar/naar Leding udgiordes. Men naar det var Styrißhafn / maatte den icke forandris/uden den forundtis Mandkiøn/som var Ektefoltes Arffvinger/oc om den første/som Styrißhaffn bekom/ bortdøde/ da faldt Styrißhaffn igien til Kongen oc Bispen / at forlæne hvem de vilde. Her af Hirdskraan erfare vi/at Kongerne selff commenderede oc forordnede Styremænd til Skibene i deris Flode/hvem de vilde/saa Giester/ Kertesvenne oc andre i Hoffed viste hver deris Styrißmand.

XLIX. Capitel.

Magnus Konges Rette Boff.	Retto Bott Magnus Kongs.
DIsse Retteboder(a) gaff Kong Magnus sit Hoff / oc Haandgangne Mænd.	PEssa Rietterbøter gaf Magnus Konungur Hird sinnum/og Handgengnū Mønum/

Fyrst

Fyrſt at hañ ſtadfeſti Þeir
Rietterbøtter / er Hakun
Kongr Fadr hans gaff /
vj Aura til hvers Maals
Sals i Maalagipt / Þeir
ſem hañ gaf ſea fur maa-
la / at Þui minna ſkerdiz
hlutur Handginginna
Manna / Þa er Tiund
er affgiőr / og at hann
ſee Þui őllu rækiligar
affgreidur. Hann gaff
og / at Fylgdar Menn
ſkulu vera a Kongs Koſt-
nadi jafnan / Þa er Þeir
halda Fylgd. Svo og
gaff hann lata vera
Bollahorn á Kveldinn
um Joll at Olaffs
Minni / Þegar Mun-
gat er iñt / af Þeim Dryk /
ſem honum lykar. Su
er hin riettar Bot / er
Magnus Kongr gaff

Førſt at hand ſtadfæſte de
Retteboder ſom Kong
Hagen hans Fader gaff /
vj Øre (b) til hver Egen-
doms Affgifft / (til) dem
ſom hand gaff * ſelffver *forlænte
Eyendom / at deß mindre
kortes Haandgangne
Mænds Part / da ſom
Tiende (c) er affgiort* / *affgiffves
oc at hand * kand alle deß *den
riktigere lefveres. Hand
gaff * oc / at Følge-mænd *forordned
ſkulle være paa Kongens
Koſt jæffnligen / da * ſom *naar
de holde Følge*. Saa oc *Følgeſtab
gaff hand at lade være
Bolehorn (d) om Kvel-
den * udi Jul / til Olaffs *Aftenen
Minne * (e) naar Mund- *Hukommelſe
gat * (f) er udi aff den *Øl
Drik / ſom hannem løſter.
Denne er hin * Rettebot / *den anden
ſom Kong Magnus gaff

	sit Hoff/ oc Haandgang-	Hird sinni/ og Handgeng-
	ne Mænd/ at stadfæste	num Mønum/ at stadfesti
	alle de Retteboder/ som	Þær allar rèttarbætur/
	Kong Hagen gaff i sine	sem Hakon Kongr/ gaff
	Dage/ i meden de hol-	um syna Daga/ a medan
	de det/ de haffve hannem	Þeir halda Þat/ Þeir ha-
* men	loffved. End * ded er	fa honum heitid. Eñ Þat
* den	hin * meste god Villie oc	er hinn mesti godvili og
	Efterladelse/ baade oben-	epterlæti bædi opinberli-
	barligen oc lønligen. Først	ga og leynliga. Fyrst at
* Begøn-delse	til Ophaff*/ gifver hand	opphafi/ gefur hann Len-
* om skønt	sine Lænßmænd/ dog* at	dum Monnum sinum/ at
	Syßlemand (g) haffver	Þo ad Syßlumadur ha-
* Makt	Vold* ofver Lænßmands	fi Vald yfer Lenßmans
	Huußkarle/ (eller anden	Hußkarli/ edr annar
	Lænßmand)/ da skal	Lendur Madur/ Þa skal
* Vdskrif-velse	hand ingen Vdnæfn* leg-	hann øngvar Nefningar
	ge paa hannem/ uden de	hafa/ a honũ/ nema Þær
	alleene/ som Kongen biu-	einar sem Kongr bydur
	der hannem i sit Bref (h),	honum i synu Brefui/
	uden saa stor Fornøden-	utan svo storar Naud-
* paakommer	hed bærer til*/ at (ded)	syniar beri til/ at
* behøfver	storligen tarffves*/ til	akafliga Þurft/ um
	Landsens Fornødenhed/	Landsins Naudsyniar/
	Ji]	edg

eda vid Ovina Aravſuin: Suo og eff almenniligar Refningar eru/ Pa ſkulu Peir med Peim Lendum Mañi fara/ ſem Peir eru a hendur bundnir / utan Peir ſkipi annan Veg. Svo og ef Kongs Madur ein hver brytur Log / a Lenßmans Hußkarli / Pa ſkal Kongr ei jata honum Hirdviſt / fyri en Boet er vid hinn adur. Par liet hann fylgia / Po at hinn forna Hirdſkraa vantadi ſvo fyrri / ad Lendur Madur ſkyldi ei meira hafa aff Veitſu ſinni eun Pa veri xij Monadir fornir / er hann ſkildiſt ved Kong / med hans godi Orlofi til Kyrſættis.

eller mod Uvenners Anløb. Saa oc om almindelige Vdnæffn * ere / da * Vdbud
ſkulle de med de Lænßmænd fare / ſom de ere tilbundene * / uden de ſkicker * forplicte
anden Vey *. Saa oc om * Raad
nogen Kongens Mand / bryder Løven paa Lænßmands Huußkarle / da ſkal Kongen ey jætte * * loffve
hannem Hirdviſt (i), førend bødt er mod hin anden. Der hos lod hand følge / dog * at hin forrig * endog
Hirdſkraa (k), fattedis ſaa tillforne / at Lænßmand ſkulle ey meere hafve / aff ſit Læn (l), end ded var (for) xij. Maaneder / ſom * hand ſkilles * naar
ved Kongen / med hans gode Orloff * til Overſæde *. * Forloff
* ſtille ſefs ned.

 An-

Antegnelser
Til ded XLIX. Capitel.

Om Ret-tte-Boder (a) Retterbøter ɔ: Retteboder/ ere nogle fær Konge-breffve eller Forordninger/som Kongerne udi Norge hafve udgifved/udi adskillige Sager/til de forrige Lowes oc Rettens Bestørkelse/oc findis mange saadanne Retteboder bag udi de gamle skrefne Norske Loubøgger/ men icke udi den trøkte/ som efter K. Christian den Fierdis(høyloflig Ihukommelse) Befaling er udgifven. Ar. Hvidtf. kalder Retteboder/Privilegier/i Bredden.

(b) Aura eller Øre Sølff / er 4 ß. Danske / saa er 6 Ører 24 ß. See Canc. Bielk. in Term Jurid. Videre om Øre er antegned tilforn. Arild Hvidtf. skriffver 12 ß oc den Svenske sætter 20 ß.

(c) Om Tiende/som Kongen oc enhver skulde gifve/end ocsaa aff Hærfang eller Krigs-Bytte er vjtløfftigen antegned tilforne til det 38 Capitel.

Om Bolehorn. (d) Bollehorn/er Oxehorn/som ded oc forklaris af Arild Hvidtf./ saa vel som i den svenske version. Thi Bol eller Bul/er Oxe eller Tiur. Oc brugte de gamle saadanne Horn meget at dricke af/som endnu findis paa adskillige Steder. Blefve ocsaa giort Drickekar aff Guld oc Sølf/af Skickelse oc Skabelun som Horn/hvor om Salig Doct Oluf Vorm hafver vjtløftigen skreffved i hans Tractat/ de cornu aureo.

Om K. Olufs Minde. (e) Olaffs Minni/ded er K. Oluffs Minde/eller Ihukommelse/ oc maa Minni eller Minde uden Tvil komme aff det Latinske Ord memini. Oc bleff Kong Olufs den Helliges Minde/eller en Stole drucken til hans Ihukommelse/fordi hand haffde forfremmed Christendommed udi Norge/oc var en hellig oc Gudfrøktig Konge. Udi Arild Hvidtf. trøkte Hirdskraa staar saaledis: Deßligeste aflagde (K. Magnus) mange u-nøttige Sedvaane / oc optog i Stedet igien / at mand skulde dricke den ævige Guds/oc vor HErris JEsu Christi Skaal. Men udi den Svenske Hirdskraa findis de Ord icke/men saaledis: Theßikes gaff han them hvar Afton ein Bolehorn om Julen/til S. Olafs Aminnelse. Hvilket stemmer ofver eens med vores Original. Men det som staar udi Arild Hvidtf. Hirdskraa/om Guds

Skaale/kunde dog nogenledis udtydes/oc forklares/i beste Meening/ at efterdi det var Sedvaane udi Hedningdommed i Norge/at de druk ke deris Afguders Odin/Tors oc Freyas Skaaler/ da i Steder/ maa skee/ kand hafve væred forordned/ aff Gudelige Betænkning/ at den rette Guds oc vor HErris JEsu Christi Skole skulde drickes/ paa det Affguedernes Jhukommelse skulde forglemmes oc affslettes/oc den sande Guds stiftes oc befordres. Om Afgudernes Skaaler findis vitløftigen udi N.Chr.p.75.77.78. Men korteligen at skrifve/var saaledis deris Maneer oc Sedvaane/i Norge udi Hedningdommed: At den Høfding/ som var for Offer gildet/ skulde signe Folket oc all Offerkosten/ saa skulde de først dricke Odens Beggere/ deris Konge til Seyr oc Rigens Formeering. Der efter Niords oc Frøis Skaaler eller Beggere/ for Jordens Grøde oc for got Aar oc Fred. Mange drucke oc Brage Beggere/det er de ypperlige Helters oc Herters Skaaler/ som vare slagne udi Strjd / oc ligesaa andre deris affdøde gode Venners Beggere / hvilke de kallede Minde. Videre kand Læseren finde udi N. Chrønike.

(f) Mungat er Øl som skulde skenkes udi Juel. K.Hagen Adelsten/ om Mun- som vilde gierne hafve indstifted den Christen Religion i Norge/hand gat befalede at sætte i Lowen / at holde Jule-Høytjd paa den Tjd / som de Christne den holdte / oc at hver Mand skulde da hafve saa meget Øl/ som mand kunde brøgge af en Mæle Malt/(det er en Fiering Malt/) eller bøde derfor / oc holde helligt / meden Juel varede / see her om udi N.Chr.p.74. Ellers er om JuleHøytjd/som siden udi Christendommed udi Norge/ aff Kongerne er prækrigen holdet/ oc celebreret / videre antegned tilforne til det nestforgangen 48 Capitel. om Juel.

(g) Om Læns mænd oc Syßlemænd/hvad deris Bestilling var/saa oc hvad Forskiel der var imellem dem/er tilforne antegned. Men eff- terdi Syßlemænd vare Kongernes Bestillingßmænd (som vi nu kal- der Ombudßmænd/) offver Syßler oc Læne / oc skulde forrette alting med Leding/Vdbud oc Vdskrifvelse/efter Kongernes Befaling/offver alt Landet/ derfor skulde de oc uden Tvil haffve Makt ofver Lænßmændenes Huußkarle. Om Huußkarle er ellers antegned tilforne til det 19 Capitel udi Hirdskraan: Oc formældes i same Cap./at Lænß- Om Syßlemænds Frjhed.

 mænd

mænd skulde haffve Makt til/at tage sig Mænd til Trøst/oc sin Konge til Bestyrkelse oc Ære/med Huußkarles Nafn 40/oc ey fleere/uden Kongen giffver Loff der til. Ar. Hvidtf. kalder Huußkarle paa dette Sted in margine Bønder/døg de vare icke Bønder/men Gaarßkarle/oc som den Svenske kalder dem i Ordenes Udtydning/ Inhyses-man/thi fordum var en Bonde som haffde 30. eller 40. Huußkarler. Findes ellers om Huußkarle i det 26 Cap. i Hirdskraan.

(h) Om Sysßlemands Breff/er tilforne skrefved udi ded 35 Cap.

Hvad Hirdvist er. (i) Hirdvist aa Hoff-Fred/ eller Beskiermelse i Hoffet/ saa som Kongsdaug/ ɔ: Leidebreff efter begangen Drab/indtil Sagens Udfør med Dom/kaldes ellers Fordags Breff/see udi Cancell. Bielkes Term. Jur. Sagdan Hirdvist/maatte icke gifves Kongens Mand/som brød Low ɔ: forkrenket Lowen / oc offverraadde den / enten med Drab eller Slag/ imod Lensmænds Huußkarle.

Om den gamle Hirdskraa (k) Forna Hirdskraa/ ɔ: den forrige eller gamle Hirdskraa/hvilken K. Oluff den Hellig lod skrifve/ thi hand forordnede en Gaardsret for sit Hoff/som de skulde sticke sig efter/ N. Chr. 197. Men K. Magnus Hagensøn/forbedrede forbenæffnte Hirdskraa/ saa vel som alle andre Landsens Lowe/ oc derfor kaldes med Tilnaffn Lagebæters N. Chr. p. 798.

Lensmænds Besolding (l) Lensmænds Besolding var Aarligen 15 Mark/ som tilforne er antegned til det 17 Capitel.

L. Capitel.

Stallares Retterbott.	Stallara Riettarbott.
Disse Rettebøder gaff hand sine Stallarer (a), at naar som de haffve ey Sysßler aff hannem / da skulle de tage aff hannem	Pessar Riettarbætur gaff hann Stallörum sinnum / at Pegar sem Peir hafa ei Sysßlu aff honum / Pa skulu Peir taka af honum

i rie-

i kleda Penningum / xv. Merkur / aff Kongs Gardi / Po at ei veri svo greimiliga skynt i hinni forni Hirdskraa. Pa liet hand og fylgia / at Peir skulu tuenn Klæ-di med Gråskinn intaka / sem um Jol eru med ho-num.

i reede Penninge / xv. Marker aff Kongens Gaard / dog at ey vår saa grandgibelig forklaret i hin * forrige Hirdskraa. Da lod hand oc følge / at de skulle to Klæder * med Graaskind * (b) haffve / som om Juel ere med han-nem.

* den
* Klædninger
* Ulffskind

Antegnelser
Til det L. Capitel.

(a) Om Stallare er handled tilforne udi det 22 Capitel. Men der findis icke / at hand skulde haffve 15 Mark aff Kongens Gaard / til Aarlige Løn / som oc herhos erindris.

* Stallares Besolding.

(b) Stallarer skulde oc hafve aff Kongen Aarligen tuenn Klædi med Graskinn / det var / to Klædninger med Ulffskind undei forede / thi Ulff kaldis Graabeen udi Norge / endnu paa denne Dag / der aff kaldte de Gamle Ulffskind / Graaskind. Kong Harald Haarfagger gaff sine Bærseker oc Kapper (ded er Kiempær) Graaskinds Kiorteler / som de skulde bære ofver deris Brynier / hvilke de kalte paa gammel Norsk Vargstacke. Oc maa efterkommendis Konger / uden Tvil haffve efterfuld samme Skik / som her aff kand erfaris.

Stallares Graaskinds Klædning

LI. Capitel.

Rietkar-Bott Merkiß-manns.

Merkißmands Retter * Bott.

* Frihed

Disse Rettebøter gaff Kong Magnus sine Merkißmænd/ (dog at* i hin forrige* Hirdskraa mangle de ded) x Marks Besolding/da gaff hand sliggen Rettighed/som Stallare oc Lænßmænd*/ oc jaffnen* Session* nær Stallarer. Det gaff hand oc sine Merkißmænd/ at hand skal ingen Stod* (b) holde/ thi at hand skal følge Kongen hvor som hand er uden Gaards eller inden/ oc den Skutilsvend som Stod holder/ oc ey byder Fylge* eller Vare* den Dag.	Rettar Bætr Pessar gaf Magnus Konungur Merkißmanni synum / Po at hin forna Hirdskraa vantadi honum / x Marka Veitslu/ Pa gaf hann slykum Riet / sem Stallörum og Lendum Mønnum/og jafnan Ses nær Stallörum. Pat gaff hann og Merkißmanni synum/at hann skal öngva Stödu halda / Pui at hann skal fylgia Kongi / hvert sem hann er utan Gards edur innan / og sa Skutilsveirn er Stödu heldar/ og ei bydur Fylgd edur Vord Pan Dag.

* endog
* gamle
* haffde
* lige
* Sæde
* staaende Tienist
* Følgeskab
* Vagt

Antegnelser
Til ded LI. Capitel.

Merkiß-Mands Løn. (a) OM disse 10 Marck Besolding/ som Merkißmand Arligen skulde haffve aff Kongen / saa oc Sæde nest hos Stallare/ mældis icke tilforne udi ded 22 Capitel/udi denne Hirdskraa. Men

Men staar dog / at hand skulde haffve Rettighed med Lænßmænd oc Stallare. Arild Hvidtf. kalder her Merkißmand / Feldtfører / men Merke er Fane / eller Banner / derfor kaldis hand Bannermester udi Norske Chronike / oc hafver hand været Rigens Fendrich eller Fanedrager / men Feldtfører synes rettere at siges om Feldtherre.

(b) Det aff kand sluttes / at Merkißmand haffver i Begyndelsen hafe staaendis Tienist / oc Opvartning hos Kongen baade ofver Borde / oc ellers / saa vel som Skutilsvenne / Hirdmænd / oc Kertesvenne; Men siden hafver hand faaet større Ære oc Verdighed / som K. Magnus haffver forordned.

LII. Capitel.

Skutilsveina Riettarbott.

Þessar Riettarbætur gaff hann Skutilsveinum synum / um fram Þær sem hann hefur gefid øllum Hirdmønnum synum. Fyrst at Þeir hver sem Stødu halda / skuli eike Starff hafa Þyre Skenking / nema Þær Veitslur se / at Kongr lætur Þeim segia at skenkia / edur ødrum Skutilsveinum / og sieu Þo a Kongs Kostnadi / bædi at Mat og Dryk.

Skutilsvennes Rettebott.

Disse Retteboter gaff hand sine Skutilsvenne (a), frem for dem / som hand haffver giffvet alle sine Hirdmænd*. Først at de* hver som Stød * holde / skulle icke Opvartning haffve / førend Skenkingen* / uden de Gjestebud ere / at Kongen lader dem sige / at skenkes / eller andre Skutilsvenne / oc være da paa Kongens Kost / baade till Mad oc Dricke.

* Hoffmænd
* en staaende Tienist
* der skenkes

Saa

Saa skulle oc Skutilsvenne sidde inderst ved Hirpalen*(b) om Juel. Skiftes skal aff Skutilsvenne til hver Dag at tiene for Høysædet / med Skenkere / for de Høffdinger som da ere med * Kongen. Tarffves * oc offtere end en gang / da begyndis Skiffte paa ny / naar om er ganget. End icke skulle de hafve opvartning / før end Skenken * om Juel / uden Kongen lader dem tilsige.

* Hoffbænken
* hos
* behøfves
* iskenkes

Svo skulu og Skutilsveinar sitia inzt a Hirdpall um Jol. Hluta skal aff Skutilsveinum til hver Dags at Piona fyre Häsetti med Skenkiara / Peim Hoffdingum sem Pa eru med Kongi. Parff og optar en um sinn / Pa hefie hlutan at nyiu / Pegar um er farit. Enn eiki Starff skulu Peir hafa fyre Skenking um Jol / nema Kongur lata Peim tilsegia.

Antegnelser

Til ded LII. Capitel.

om Skutilsvenes Frjhed

(a) OM Skutilsvenne er tilforne antegned til ded 23. oc 24. Capitel / udi denne Hirdskraa / hvor deris Embede vitløfftigen beskrifves / oc iblant andet / at 2 aff dem tillige skulde staa for Kongen at opvarte 7 Nætter / oc skiffes til. Men i K. Magni Tid / hafve de faaet den Frjhed / at de skulde icke giøre staaendis Tieniste / før end der bleff skienket for Kongen / thi ded var iblant andet deris Embede / at skienke for Kongen oc andre Høffdinger.

om Hirdpallen

(b) Hirdpall / er effter Ordet / Hoffbænken / oc maa skee Gast-bænken / som aktedis i fordum Tid for ded ypperste Sæde. Oc pleiede Kon-

gerne selff at haffve deris Sæde midt paa Gastbænken for K. Oluff den Kyrres Tjd/men hand skickede det saa i sin Tjd/at Kongens Sæde skulde være ved øffverste Bord-Ende/oc det kaltes Høysædet. See N. Chr. p. 383. 534.

LIII. Capitel.

Hirdmanna Rietta B.	Hofmænds Rettebøder.
PEssar Riettar-bætur gaf hann Hirdmøñum synum / at Peir taka vid Koronu og Sverd Kongs sialfs / eff Pat er nær / Pa er Peir gioraft Hirdmenn/svo og Pat sidan Peir hafa Eid svorid / skal Köngur minnazt vid Pa / og Lendirmeñ/og allir adrir Hirdmenn utifra / med Peim Hætti / sem adur vottar i Hirdskraa.	DIsse Rette-bøder gaf hand sine Hofmænd / at de toge ved Kongens egen Krone oc Sverd / om ded er nær / da som de giøres Hofmænd/saa oc ded* siden de hafve Eed svoren/ skal Kongen kysse dem / oc Lænßmænd / oc alle andre Hoff-Mænd udi Rad * / med den Skick / som ellers vjses i Hirdskraan.

* fame
* ordentlig

Antegnelser Til ded LIII. Capitel.

(a) Hvet ded som her udi dette Capitel staar/om Hirdmænds Rettebøder eller Frjheder/baade at de skulde tage ved Kongens mænds eget Sverd/naar de bleffve creerede eller giorde/ saa oc at de Frjhed. skulde kysse Kongen selff/ saa vel som andre Hoffmænd/ findis tilforn udi det 30 Capitel udi denne Hirdskraa. om Hirdmænds

LIV. Capitel.

Magnuses * Breff.

SAa sættede Kong Magnus / Kong Hagens Søn / sine Hird*-mænd / Giester oc Kiertesvenne / at alle de Sagefald oc Fredbrydelse som de giøre * / skal Kongen selff tage * med Miskundhed oc Lou. End* om * store Sager oc Mandrabs Gield*(a), da skulle Kongens Sysslemend* tage Vissen oc Forsikring efter Lowen. Om haandgangne Mand spør Hærsagen*(b) førre end Kongen selff / oc forlader strax sit Hiemming * oc bærer Kongen Tiding til * Liffs Farvaring / oc hans Selskabs / oc lader * for deo same sit Gods / da

* Magni
* Hoff
* giffve
* annam̃e
* Men
* for
* Bod
* Ombudsmend
* Krigs-Tiding
* Huus
* sit
* mister

Magnusar Breff.

SVo satade Magnus Kongur / Son Hakuner Kongs Hirdmōñum synum / Gestum og Kertisveinum / ad allar Þær sektir og Fridbrot / sem Þeir giöra / skal Kongur sialffs taka med Miskunn og Lögum. Enn um Stormaali og Þegn Gildi / Þa skulu Kongs Sysslu-Menn taka Vördslur og Festur eptir Lögum. Eff handgengin Madur spyr Hersögu fyri enn Kongr sealfur / og fyrirlætur Þegar Heimili sit / og ber Kongi Niosn til Liffs Geitsu / og hans Foruneyte / og lætur fyrre Þat sama sit Gods / Þa skal

ſkal Kongr Þat aptur
gialda. Enn Þa ſem Þui
lætur Hybili ſijn i Ufridi/
at hañ vil fyrre bera Kon-
gi Nioſn / edr Løgunau-
tum ſijnum / enn hialpa
Bunadi ſiñum/edr Kau-
peyri / Þa ſkal Kongr
aptur gialda Þridung/
annan Løgunautar/ Þri-
dia ſo er Nioſe var til-
borinn. Sa Hand-
gengin Madr er verdur
fyrre Þeim örkumzlaſaa-
rum/at hann miſſir Seo-
nar edr Heyrnar/Handar
edr Fotar / Mals edr
Vits/ edur Minnas/ edr
fær Þat Lemſtrar Saar
fyrre Kongs Saker / at
hann er ſidan ei herfoer/
Þeim Manni er Kongur
ſkyldur / at fa Heimiliß-
hus. Nu ef Handgengin

ſkal Kongen det igien giel-
de*. End der ſom de lader* *betale
ſit Hiem i Ufred/at hand *miſter
vil førre* bære Kongen Ti- *heller
ding/eller ſine Laugsbrø-
dre* end hielpe ſit Boe- *Stalbrødre
ſkab eller Løßøre/ da ſkal
Kongen igien gielde * tre- *betale
die Part / den anden ** *Part
Laugsbrødrene / tredie
Part den ſom Tiding var
tilboren. Den Haand-
gangen Mand ſom vor-
der derfor lemleſted (c),
at hand miſter Syn eller
Hørelſe / Hænder eller
Fødder/ Maal eller Vid/
eller Mindelſe*/eller faar *Hukommelſe
det Lemſter-Saar for
Kongens Sager*/ at *Skyld
hand er ſiden ey hærfør*/ *beqvem til Strid
den Mand er Kongen
ſkyldig at faa Hiemhuus*. *eget Huus
Nu om Haandgangen

Mand vorder Hærta-
fangen gen(d), oc kommer hans
Krig Laugsbroder der til / da
skal hand udløse sin
Laugsbroder / om hand
hafver Penge der til. End
om den kommer hiem som
løst var / gielde da alle de
Penge/som hand var løst
med/den som hannem lø-
ste. End der som hans
Penge mangler/(da)giel-
giffve de Kongen halfft / end *
*men Laugsbrødre halfft. Nu
finder Mand sin Fader i
Slaktning Bordag(e), Søn eller
Broder / oc faar hiulped
dem / da skal ingen dem
giøre noget / førend med
Kongens Raad. Oc dog
at Kongen vil ey/at hand
*udi maa være inden * Hoffet/
eller Laugsbrødrene / da
skal hand dog Fred hafve/

Madur verdur Herte-
kin / og kemur Løgunau-
tur hanns Par at / Pa
skal hann leysa ut Lö-
gunaut sinn / eff hann
hefur Fee til. Enn eff
sa kemur heim er leystur
var / gialldi upp alt Pat
Fee sem hann var ley-
stur med / Peim er hann
leyst. Enn Par sem
hans Fee Prytur / gial-
di Kongr halfft / enn Lö-
gunautar halft. Nu fin-
nur Madur Födr sinn
i Bardaga / Son edr
Brodur / og far hiol-
pid Peim / Pa skal engi
granda/fyri en med Peim
Kongi Raadi. Og Po
at Kongur villei/at hann
sie innan Hirdar / edr
Lögunautar / Pa skal
hann Po Grid hafa med/
Pui

Þui ad hann fik Grid aff
ſafnſkildum Manni ſier/
nema hann hafi Þau
Verk giört/ ad Þat ſie
opinbert/ til Kongs e-
dur hanns Handgengin-
na Manna Semda/
ad mønnum ſee hann
ei hafandi innan Hirdar.
Svo og hver ſem Hird-
madur giöraſt/ ſkal
lucka Eyri Silfurs til
Hirdmaña Provendu/at
uppi kaldiſt Sialumeſſur
Þyrre Söl framfarinna
løgunauta ſina/og ſialfs
ſyns/ Þan Tima hann
Þarf/eñ añan Eiur Þar-
fendum Lögunautum ſi-
num/ad Þui miña Þurfi
Þeir til ad leggia/ ſem
adur hafa Greit/Þan ty-
ma ſem Þurfendum ſkal
til Klauſtnes hialpa. Eñ

thi at hand fik Fred aff
ſin Nær-slekt-(Mand)/
uden hand haffver ded
Verk * giort/ at ded mon * Gier-
være obenbaret/ imod ning
Kongens eller hans
Haandgangne Mænds
Ære/ at mand bør hañem
ey at haffve inden * Hof- * udi
ſet. Saa oc hver ſom
Hird*mand giøres/ ſkal * Hoff
udlegge * Ore Sølff til * een
Hirdmænds Provent */ * Ind-
at opholde Siælemeſſe(f) komſt
for ſin fremfarne Laugs- * døde
brødres Siæl/oc ſin egen
den Tid hand * behøfves/ * den
end en anden Ore for ſin
tarffvendes * Laugsbrø- * nødtørf-
dre/ at deſ mindre tør der tig
til legges */ ſom tilforne * aff dem
haffver udlagt/ den Tid
ſom tarffvendes * ſkal * de nød-
til(g) Kloſter hielpes. End tørfftige

Giester oc Kiertesvenne skulle slikt tillegge/som ellers er sagt/til sine Laugsbrødre. Thi skal alle gifve Akt paa dette at giøre med god Riktighed / thi ded kand hænde sig i hver sted*/med jafn møget*/ som ey er beqvemmeligere / er dog neppelig saa fattigt noget Gilde i Landet / at ey giffves noget Almysse / leffvende oc fremfarne* til Hielp.

[* nogensteds] [*lige möget] [* døde]

Gestir og Kertisveinar skulu slikt tillegia / sem adr er sagt / til sinna Lögunauta. Þui gai Þes at giøra Þetta med godum Gridskop/Þui fram kann Þat koma/i ein hverium Stad / jaffn mikid sem ei er tilfelliligra / er og varla svo fatikt nokut Gild i Löndum / ad ey hafi nockur/ Samgreidslu lifendum og framfornũ til Hialpur.

Antegnelser
Til ded LIV. Capitel.

[om Fredbrud i Hoffed] (a) Alle Eedsorne Mænds Sager / oc Fridbrot / ɔ: Fredbrydelse/ som Parlament oc andet de giorde/ skulde for Hirt-Ting oc Hoff-Stæfne ordeles/oc icke paa almindelige Ting udi Landet/men om Stormaali oc alle store Sager med Mandrab/oc andet/ som icke hørde til Hoffet/skulde handles paa en hvers Verneting/som Syßlemand/det er Ombudsmand/ skulde forfølge/ oc tage Vördslur oc Festur for/det er Vissen oc Borgen. Om saadanne Sager findis udi den N. Loubog udi Manh. B. vjtløftigen/c. 1.2. oc efterfølgendes.

[Om Hersagn.] (b) Hvorledis Hersaga eller Krigs-Tiding skulde giffves Kongen tilkiende/ oc Heraur/ Herpiil eller Budsticke opklares oc sendes ofver Landet/Folket der med at samle til Krig/er tilforne antegned til ded 37 Cap. udi Hirdskraan/som der om handler. (c) Lem-

(c) Lemstrår Saar/ ɔ: Lemleste Saar/ naar nogen saaledis bliffver slagen/at hans Lemmer blifver der ofver lydt/beskrifves her udførligen/naar nogen mister Syn eller Hørelse/ Haand eller Fod/ Maal eller Vid/eller Hukommelse/ ꝛc. Germund paa Jederen/fik et Lemstersaar/der hand vilde føre Hærsagen eller Krigs-Tiding om Jomsvikingernes Indfald i Norge. Thi der hand fornam Ufred/ oc vilde springe yd igiennem en Svale/hug Vogn Aagesøn den eene Haand aff hannem. Men Giermund kom dog bort til Trundhiem/ oc førde Hagen Jarl oc Erik denne Tiding oc Hærsagen Jarlen spurde hannem/ hvad Bevijsning eller Tegn hand hafde der paa/ da rakte Giermund frem sin Armstumpe/oc sagde: Herre her er Tegn nok/oc dette giorde Vogn Aagesøns Sverd. See N.Chr.p.133. Saa var ded oc et Lemster-Saar Bo Digre fik/den Tid Tostein Midlang hug til hannem tvert offver Ansiktet oc hug Mundstøcked bort med all Hagen/da sagde Bo/ u-gierne skulle de Danske Møer nu kysse mig/ om jeg kommer nogen Tid hiem igien. N.Chr. p.136. K Magnus Sigurdsøn fik oc Lemster-saar/der K.Harald Gille lod stinge hans Øyne ud / oc hugge den eene Fod aff hannem / oc lod hannem gilde eller udskiære/ N. Chr. p. 428.

Om Lemster Saar

(d) Hertekin/ ɔ: Hærtagen/eller tagen i Hær eller Strid/oc fangen. Men vare icke mange i fordum Dage/som finge Qvarter/naar tagen oc de bleffve hærtagen oc fangne udi Krig/ thi de meeste bleffve dræbte. dem som De som vare tappere oc stridbare vilde icke heller lade sig fange / men fangedis holt det reputeerligere at dø strax paa Stedet / vilde ingen Qvarteer i Krig haffve/eller giffve/derfor naar ded var til Søes/sprunge de heller for Borde med deris Konge/ naar hand var offvervunden/ end lode sig tage til Fange / som alle Kong Oluff Tryggesøns Mænd giorde ved Svold/ N. Chr. p.179. Til Lands/ der K. Harald Haardraade var falden udi Striden i Engeland/ tilbød K. Harald Godensøn/ (som haffde offvervundet hannem/) Toste Jarl/Fred/med alle ofver blefne Norbagger/men de raabte/at de vilde heller falde ofver hin anden/end de vilde begiere Fred af de Engelske/de vilde blifve der som deris Konge var bleffven/oc de raabte Krigs-Raab/ oc begynte Striden igien/ oc ginge hart frem / indtil Toste Jarl falt / oc de alle omsider bleffve

Om Hergen.

slagne/der de hafde dræbt mange Engelske. N. Chr. p. 375. Der Vogn Aagesøn bleff fangen oc Hærtekin / oc bleff tilbuden Fred aff Erik Jarl / bad hand icke meget der om men svarede / der som mine Mænd maa ocsaa beholde Lifved. Da vare der 19 dræbte aff dem / som fangne vare med Vogn / men 12 bleff giffved Liffvid. N. Chr. 140. Den Tjd K. Hagen Hardebred var slagen aff Erling Skak / kaste hans Folck Skioldene oc toge Sverd i begge Hænder / oc kiøtte inted om deris Liff / da blefve de alle slagne aff Erlings Folk / uden de som blefve fangne til Løsen oc Rantzon 479. Her udi Hirdskraan giøres Anordning / at Staldbrødre skulde udløse oc rantzonere hin anden / naar de vare tilsammen Kongens Haandgangne Mænd / oc aff et Selskab udi Hoffet.

Om fangne Slekt i Bardag (e) Udi den Bardag eller Slag paa Stickelstad / der K. Oluff den hellig bleff dræbt / da tiente de twende Brødre / Torberg oc Find Arnesønner paa Kongens Side / men deris Broder Kalff Arnesøn var en aff de Øffverste for Bondehæren. Efter Slaget søgte Kalff efter sine Brødre / iblant dennem som slagne vare / hvilke hand fandt saare oc møde. Der Find kiendte sin Broder Kalff / kaste hand en Haandsax effter hannem / oc kaldede hannem Gridnjding / Fredbrydere oc Kongens Forræder. Men Kalff gaff dog sine Brødre Fred / oc førde dem hiem med sig. N. Chr. 309. Der K. Sverre haffde offvervunden K. Magnus Erlingsøn i Striden til Skibs / finge de alle Lifs Frist / som gafve sig fangne / thi de vare Slekt oc Byrd med hans Folk. N. Chr. 518. Der en Bagling haffde drabt sin egen Broder / som hand dog icke kiendte / udi Strjden / oc saae der hand var falden / at det var hans Broder / kaste hand Sverdet fra sig / oc gremmede sig ynkeligen. N. Chr. 556.

Om Siælemesse (f) Sialumessur ɔ: Siælemesse / som holdtes i de Dage / fordi det var i Paffvedommed / derfor skulde de giffve oc samle Penge at holde Siæle-Messen ved lige / som Munkene lærde dennem / paa det deris Siæle kunde udfries aff Skierß-Ild der ved.

Om Sagefald til Kloster (g) De Hirdmænd eller Hofmænds Karle / som enten for Svaghed styld / Affældighed / Ælde / eller Skade de hafde bekommed udi Krig / icke vare meere døktige at tiene i Kongens Gaard / begafve dennem

nem omſider i Kloſter. Derfor ſkulde en hver/naar hand tog Tieniſt i Kongens Gaard/oc bleff giort til Hirdmand/udlegge en Øre Sølff/ til ſamme Kloſter/ oc en Øre til Siæle-Meſſe for ſin oc ſine affdøde Staldbrødres Siæle/ ſom tilforne er omſtreff ved. Herforuden erartes oc aff dette Capitel/ at ded var Sedvaane paa de Tider udi Norge/ at giffve noged til Kloſter oc Siæle-Meſſe at holde ved lige/ naar Gilder oc Gieſtebuder ſkeede udi Landet/hvilket da bleff ſamled. Kongerne lode oc icke alleeniſte bygge Kloſter oc Hoſpitaler/ men gaffve end ocſaa til deres Underholding/oc i Sønderlighed K. Hagen Hagenſøn/ hand lod bygge et Kloſter i Bergen/giorde oc S. Katharinæ Kircke der ſammeſteds til et Hoſpital/ oc gaff der til 200 Mamatebol Jorder. Hand lod oc bygge et Hoſpital i Tonßberg/oc gaff der til 30 Mamatebol Jorder. (NB. Et Mamatebol forſtaaes om et Boel oc Platz/ſom gifver til Skyld/et Pund Smør/oc ſommeſteds 1½. oc ſommeſteds 18 Mark efter Landſens Leilighed. See Canc. Bielke in Term. Jurid.

LV. Capitel.

Hirdſkraa ſkal um Jol upplæſa.	**Hirdſkraa ſkal om Juel oplæſes.**
SVo er og ſtadfeſtliga tekid innan Hirdar / med Kongs Forſia / at i hverium Jolū ſkal alla Hirdſkraa uppleſa / fyrre öllū handgengnum Moñum/ Pa Daga ſem Kongi Pikir tilfallit / og hann lætur Handgengnum	SAa er oc ſtadfæſtligt * vedtagen inden * Hoffet / med Kongens Forſyn / at i hvert Juel (a) ſkal all Hirdſkraan oplæſes/ for alle haandgangne Mend/ de Dage ſom Kongen tøker at tilfalde*/ oc* hand lader Haandgangne Mænd

* fuldkommen * udi * beſt være at

Mænd tilsammen blæses. saa langt skal læses hver Dag/som Kongen vil/oc dog saa/at ud blifver læst
men trettende Dag/end i ded seneste / førend Haand-gangne Mænd tager Or-
Men loff efter Juel. End hver Haandgangen Mand/ som ey kommer til deß Læß-
udi ning / oc er hand inden Hoffet / da haffver hand
*forbrudt forgiort * sin Tieniste / uden hand haffver Kon-
* Forloff gens Orloff * der til. Thi det kand være hannem nyttigt / en hver Stund/ til ded/som ey er nødven-diger / end til denne Not-
Notte somhed. Nu gifve Gud
Nøttig-hed os denne Notsomhed / oc gode Raad / (dette) til Notte at føre / som vor HErre JESV Christo

Mønnum til blaasa / svo langt skal lesa hveru Dag/ sem Kongr vil/ og Po svo / at ut sie lesinn/ a Prettanda Deigi / enn at sein-asta lagi edr Hand-genguir Menn taka Or-loff eptir Jol. Enn hver Handgangin Madur sem ei kemur til Tals Pessa / og er hann innan Hirdar / Pa hefur hann fyregiört Peonustu sinni/ nema hann hafi Kongs Orloff til. Pui Pat kann vera hann ny-ti / ein hveriar Stun-da/til Pes/sem eier naud-synligar / enn til Pessa Naudsemd. Nu gefi Gud os Pessa Nytsemd / og heilrædi i Nyt at fa-ra / at varum Her-ra JESV Christo

sie

ſic til Loffs / og Dyr- | kand være til Lof/ oc Ære/
dar / Kongi varum til | vores Konge til Trøſt * * Hielp
Trauſtz / og Semdar | oc (os) ſelff til Somme- * Hæder oc Ære
ſealfum. | lighed *.

Antegnelſer
Til ded LV. Capitel.

(a) Jule Høytid / bleff forſt indſtifted udi Norge aff K. Hagen Adelſteen/ ſom lod ſætte i Loven/ at den ſkulde holdes paa den Tid/de Chriſtne den holdte/ N. Ch. p. 74. Siden lod K. Oluff den hellig indſætte i Chriſten Retten/ de Ferijs, at Juleféſt ſkulde holdes 13 Dage. Bleff oc forordned Julefred at holdes / fra S. Thomas Dag oc til den 18 Juledag / oc hvo U-fred giorde i diſſe Dage/ſkulde bøde xx. Mark /halfparten til Kongen/oc halfparten til Erkebiſpen. Chriſt. Rett. c. 11. Men om Juel/ ſkulde alle Haandgangne Mænd/komme til Kongen/ſom vare Lænſmand/Canceller/Stallare/ Merkiſmand/ Droſſete/ Skutilſvenne/ Hirdmænd/ Følgemænd / Gieſter oc Kierteſvenne / oc der foruden Jarlen/ (ded var Greffve eller Hertug) oc Erkebiſpen. Der komme oc undertjden fremmede Konger oc Potentater til Norge/at holde Juel med Kongen/ſom Kong Erik aff Sverrig giorde i K. Ingis Bartſøns Tjd/oc K. Knud Magnuſſøn udi K. Hagen Hagenſøns Tjd. N. Chr p. 546. 744. Da var forordned en ſær Juleſal / hvor en hver bleff ſat til Bords/oc præktigen tracteret. N. Chr. 657. Da ſkulde Kertiſvenne holde Lyß for Kongen/ ſom tilforne er omſkreffved udi Hirdſtraan c. 48. Da finge Kongens Haandgangne Mænd/Mungat i Bolehorn/at dricke til K. Oluffs den helliges Minde/c. 49. udi Hirdſkraan. Om Juel giordes oc ſtore Brølluper til Hoffe/ ſom erfaris aff N. Chr. 546. Om Juel bleff holt Vaabne-Ting/oc en hver Haandgangne Mand ſkulde vjſe ſit Gevær / om hand var vel bevæbned oc vel ſmycket. See Hirdſk. tilforne c. 34. Om Julen ſkulde oc Hirdſkraan oplæſes/ ſom befalis udi dette Capitel / oc var forordned

Om Jule Høytid.

en visse Tid oc Time om Dagen / paa hvilken alle Haandgangne Mænd skulde komme tilstede paa Hirdsteffne/oc høre nogle Capiteler læse/saa den kunde udlæses i de 13 Jule-Dage/oc hvo som icke da kom tilstede oc hørte flitteligen til/hand hafde forbrut sin Tieniste/som her emmeldes. In Summa/da var alting meget sømmeligen oc prætigen forordned udi de gamle Norske Kongers Hoff / oc flitteligen i Act tagen/oc alting kunde skee til Guds Ære/oc til Kongens tro Tieneste oc zierlige Opvartning.

Gamle Norske Ord / som endnu brugelige ere / eller kunde bruges i Danske Sprock.

Om-

Gamle Norske Ord / som findes heer i Hirdskraan / med deres Bdtydning.

A.

D 3 Burie

Fan-

G.

Hvnd.

Lau-

Missetu

P. Plata

Sid

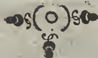
Um

Regiſter ofver Hird-Skraa.

Kong-

Mark

Sverd-

De grofveste errata udi den Norske Trokk:

Pagina 3. Bregdnus / læs / bregdnnst. Pæmel. dœme. p. 24. Pessara l. Pessara. p. 26.
snerie l. sverie. 28. Konge l. Kongur. 37. Mede vitium l. vitnun. Stalfri l. sialfum. 43. kuar-
un l. kvamu. 45. Pucia l. Tucin. Megium l. Megiun. 46. Olafr l. Olafs. fu-logioryd
l. fullgior. 55. Pegnskyld l. skyldn. 62. Ollum minum l. allri minni. 63. Kong l. Kongs.
64. Landine l. landinn. 67. Ping l. Pings. Nafnbotir l. bætar. 70. alra l. Ollum. 71.
Peir l. Pier. Pnit l. Puiad. 72. Ferslo l. fiorsion. Sinlidi l. sinni hlydni. 75. Rider l.
Ridur. Noer l. rair. Bojar l. bæar. Drugg l. Druggur. 77. Konge er reid. l. Kongur er
reidur. Kongs. l. Konge. Kongi. l. Kongur. 78. Bydi l. bydur. Læge l. laga. Truer l.
trur. 79. da. l. Pa. Kalladi l. kalladur. Domazt. l. Dæmast. 84. Van. l. Von. Stilt
l. skil e. Ongva. l. onguo. 85. Domi. l. dæmi. Smerum. l Smaam. 86. Veinurt. l.
Vanart. 87. Yferbodernir l. bodararnir. 22. Magnus l. Magnusar. 102. Styrkia. l.
Styrktar. 107. Fyrerbydi. l. baud. 108. Kongi. l. Kongur. 109. sea. l. siu. 110. Jarls
l. Jarle. alla pa. l. aller Peir. 114. For l. syrer. 120. brotselia. l. burtsellia. 122. Do
prosdo. l. dn. 122. Olafr. l. Olafs. 125. Slike. l. Slikt. Niose. l. Niosen. 131. Sætar.
l. settir. 132 Byder. l. bydur. Tekir. l. tekur. 135. Kleidum. l. klæde. Botum. l. Bætur.
136. Pin. l. Peim. Pridium. l. Priviung. Tiundi. l. Tiundir. Spitalum. l. Liun. 151.
alvitis. l. auleides 152. bydi. l. dur. Hiegum. l. hlegen. 167. Moteskabi. l. Moteskapi.
Verda. l. Verdur. Snimadags. l. snemna. Bant. l baud. 168. legir l. legur. Gilda. l.
galda. skyldur. l. skyldr. 172. Mannum. l. Manna. 173. Stutilsvennum. l. sveinnum.
Madur. l. Matar. Sinum. l. sinne. kum. l. kuma. 175. Nafn botur. l. bætur. fur. l.
fyrer. 176. Domum. l. Dæmum. Somligra. l. sæmligra. 179. taludum. l. toludum.
Vilunn. l. Vilmin. 180. Stilmig. l. skilnig. Rotur. l. rætur. Matur. l Matar. Piors
da. l. siorda. Magoraskap. l. Mangoraskap. Morgen. l. Morgur. Paugur. l faugur.
AB.. En. l. er. susare. g. susarer. 186. Modruge. l. Moldrugre- brysleika. l. Breisb-
leik. Karmanligar. l. Karl. 187. hreimsat. l. hreinsat. Ny. l. ne. 204. Aff mipt. l. ofs
miok. 218. Mann.. l. Maum. 219. Boed. l. baud. Agtridar. l. agirndar. 223. hondir.
l. Our. 230. Megra. l. Mejra. 231. Margir. l. Margur. 233 Pyrir. l. fyrir. aptur. l.
opter. 235. Udrangiaz. l Udrengiazt. 238. Enn. l. ein. kuaum. l. kuomu. 239. beidi. l.
bædi. Goda. l. goeda. 240. Riet. l. rietti. 243. Medordum l. Metordum. Mikili. l.
Mikille. Medi. l. medir. eggia. l. eiga. 245. kresian. l. kresia. sinnar. l. sinna. aneira. l. meira.
260. Rikios. l. Rikis. Magnus. l. Magnusar. Kong. l. Kongs. Vitri. l. Vetri.
261. hir l. hier. Vendar. l. Vern. furi. l. fyrri. 264. holdur. l. hollur. 266. edur. l. a-
dur. Damizt. l. dæmist. 273. Des l. Per. Per. l. Par. 276. hindan. l. hiedan. Ein-
konliga. l. einkanlige. 286. Tun. l. Tiund. Ongun. l. onguo. 287. Forn. l. Forna. 288.
Lausu. l. lausn. 289. fleitta. l. fletta. Likur. l. kuur. Brokur. l. Brækur. 295. gefir. l. geo-
fum. Bror. l. burt. 299. annar. l. annad. 301. Ragi. l. Rogi. 304. blaasir. sæfnu. l.
suefus. 305. kumu. l. kumuna. 306. aa. l. ad. gioris. l. giørir. 312. Stodinm. l. Sto-
dnm. Kunnust. l. kunnud. 313. Pr. l. Pær. byder. l. bydur. Uzekti. l. upekt. Brodliga.
l. bradlig. 316. Par. l. Pær. 316. siar. l. sier. Kongi. l. Kongur. 322. eigi. l. eigu.
334. Retto. l. riettar. Rietterbotar. l. bætur. 337. Boet. l. bæt. godi. l. godu. 341.
skynt. l. skyrt. 346. sialfs. l. fur. 348. leyst. l. leiste. far. l. fær. Kong. l. Kongs.
349. Uppikaldist. l. haldist. 350. Gridstop. l. greid. 354. edur. l. adur. fara. l. færa.
&c.

In

In genere.

Haffver Leseren om Trøcken heer udi ded Norske Sprok at akte.

1. At for Var / Vára / Várs / skal læses allevegne Vor / Vore / Vors.
2. For han haın skal læses honnum / allevegne.
3. For all / alla / olloft / læses øll / allra / allost.
4. For Pan / Pem / Par / Perra / skal læses Pau / Peim / Pair / Peirra.
5. For Saa / sir / see / siar / leses Sa / sier / seu / sier.
6. For Gora / segia / eugia / gengur / fik / skal læses gløra / feigia / eingin / giengur / fiek.
7. For Riet / rietra / retliga / læs riett / riettra / riettiliga.
8. For hefir / semd / sekia / hett / hefiur / haaseti skrifves nu / hæfir / sæmd / sæmda / sakia / hæt / hæstur / haasæti.
9. For Bot / bota / umbota / dømt / dømast / beidi / læs bæt / bæta / umbæta / dæmast / bæidi.
10. For Landum / Mennum Les Løndom / Mønnum.
11. For Handgangina / Skutilsuenna / Skenkara / Penoskn / lendermen / lesis allevegne: handgeingina / Skutilsueina / Skienkara / Pionustu / Lendremenn. &c.

